

Ungarisch Historischer Verein Zürich

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó
Előadásai és Iratai**

Altenberg 1990

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa

**Budapest – Zürich
2005**

Sorozatszerkesztő: Csihák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöke

Az előadások közlési joga a Szerző és az Egyesület közös tulajdona

ISBN 963 9349 09 7

Ezen könyv szerzői, szerkesztői, lektorai, gépelői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül bocsátották munkájukat a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület rendelkezésére, a találkozókön saját költségükre vettek részt. A találkozók szervezői, lebonyolítói, számtalan segítője minden munkát önként, fizetés nélkül végzett.

Fizetségük legyen a nemzet hálája!

Az Egyesület ezt a könyvet ingyen küldi 300 magyarországi könyvtárnak és további 70 ország 156 intézménye könyvtárának

www.zmte.inf.hu

*A kiadásban közreműködött a Heraldika Kiadó
H-1113 Budapest, m Takács Menyhért u. 5.
Tel./fax: 36-1-209-6078; 36-20-973-6120
Email: heraldika@heraldikakiado.hu
www.heraldikakiado.hu*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesen a magyar őstörténet kutatását.

Zürich Kanton 1986-ban az FD 16.10.86, és AFD 86/10506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Az Egyesület részére tett pénzádományt az adakozó illetékességi helyének előírásai rendjében adóelszámolásban érvényesítheti minden olyan országban, amely a Svájci Államszövetséggel a kettős adóztatás elkerülésére megállapodást kötött.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a Tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

Az Egyesület évente magyar őstörténeti találkozót rendez, főleg szakemberek részvételével. Szakembernek számítanak mindazok, akiktől a Találkozó Titkársága előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélésénél a Titkárságot kizárólag a Találkozóra szóló meghívóban foglalt szakmai szempontok vezetik.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozón elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a műsorban szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezőnk, így kötetünkéből is kimaradt.

AZ EGYESÜLETET ELŐTERJESZTETTÉK
AZ EURÓPA TANÁCS „RENÉ DESCARTES“ TUDOMÁNYOS DÍJÁRA.

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
Magyar Őstörténeti Találkozó Titkársága
Schweiz - 8047 Zürich, Postfach 502
Postcheckkonto: Zürich 80-36214-1
zmte@freemail.hu

Tartalom

Götz László	Megnyitó	6
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület öszinte története V.		7
AZ ELŐADÁSOK SZÖVEGE		
Cey-Bert R. Gyula (<i>Bangkok</i>)	Lélektani elemzés a magyar történelem tükrében	13
Darai Lajos Mihály (<i>Baracska</i>)	Többágú őstörténetünk értelmezéséhez	22
Tauszik Tamás (<i>Budapest</i>)	Genetikai marker (haptoglobin) vizsgálata a magyarság körében	30
Gyórvári Ernő (<i>Sopron</i>)	Újabb preszkíta és szkíta lelőhelyek a Kárpát-medence nyugati területén	35
Simon Endre (<i>Roxboro</i>)	Válogatott egyiptomi szavak egyiptomi-magyar szótára	38
- Vámos Tóth Bátor (<i>Honolulu</i>)	Book and tea an approach to the origin Hungarian through two Chinese loanwords in Hungarian	76
Du Yaxiong (<i>Beijing</i>)	Az alsótatárlakai képirásos táblák keltezése a környező régészeti műveltségek lelet-összefüggései tükrében	89
Götz László (<i>St. Pölten</i>)	A kárpát-medencei autochton magyarság tengeri vándorlásának lehetőségei	103
Juba Ferenc (<i>Bécs</i>)	Székelyek a Kárpát-medencében	111
Szénási Gyula (<i>Budapest</i>)	Mit keresünk mi Somogyországban?	120
Stamler Imre (<i>Somogyjád</i>)	Nomád népek Északkelet-Magyarországon a 10-13. században	126
Németh Péter (<i>Nyíregyháza</i>)	Az árpád-kori magyar történet és a rábaközi, illetve kisalföldi helynevek sajátos összefüggésének vizsgálata	132
Major Sámuel (<i>Sopron</i>)	Szent István királyunk és a magyar montanisztikum	141
Molnár László (<i>Sopron</i>)	Székely templomerdők	150
Gyöngyössi János (<i>Székelyudvarhely</i>)	Kárpátalja néprajzához	156
Farkas József (<i>Mátészalka</i>)	Népi táplálkozás Magyarország észak-keleti peremvidékén, Szatmárban	164
Cserenyák László (<i>Budapest</i>)	Uralkodói és állami jelképek, szimbólumok az „Árpád-házi királyok korában”	168
Pandula Attila (<i>Budapest</i>)	Mátyás király anyai rokonsága. Újabb adatok a Horogszegi Szilágyiakról	179
W. Vityi Zoltán (<i>Budapest</i>)	Az ordos-pusztai magyarok: valóság vagy legenda? Expedíció a korai Hun Birodalom területére	188
Érdy Miklós (<i>New York</i>)		

Jegyzőkönyv	229
Az előadások foglalata	230
Nyilatkozat	241
Declaration	242
Deklaration	243
Házirend	244
Conference Rules	245
Geschäftsordnung	246
„Kárpát-medence Alap“ közgyűlés jegyzőkönyve	247
Résztevők – szerzők	248
Műsor (tervezet)	250
Program (Plan)	252
Meghatározás: a magyar	254
Sajtóközlemény	256
Pressemitteilung	257
Press Relase	258
Meghívó St. Gallenbe	259
Körlevél	261
Meghívó Altenbergbe	263
Meghívó a zürichi előadásokra	265
Einladung für die Vorträge nach Zürich	267
Meghívó a berni előadásokra	269
Einladung für die Vorträge nach Bern	270
Meghívó a budapesti előadásokra	271
Einladung für die Vorträge nach Budapest	272
Einladung zum Abschlussvortrag 1990 in Zürich	273
Festveranstaltung 11. Dezember 1990	274
Einladung zum Abschlussvortrag 1991 in Budapest	275
Festveranstaltung 10. Dezember 1991	276
A ZMTE 46. számú kötetének tartalomjegyzéke (Felsőőr 1989)	277
A ZMTE 47. számú kötetének tartalomjegyzéke (St. Gallen 1991)	279
Statisztika	281
ZMTE kiadványai	283
A kiadványaink megvásárolhatók	287
A ZMTE tudományos tanácsa	288
Ajánló	289
Asztaltársaságaink	290
Info	291

Megnyitó

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

5. Magyar Őstörténeti Találkozóján Altenbergben

Nagyon köszönöm a megtisztelő megbízatást, hogy az idei Őstörténeti Találkozón az elnöki teendőket ellássam.

A megnyitás alkalmával szeretném elmondani, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tevékenysége az utóbbi években elsőrendű fontosságúvá vált a magyarság őstörténetének kutatásában. Magam tavaly vettem először részt az Egyesület felsőöri Őstörténeti Találkozóján. Az ott elhangzott előadások magas szakmai színvonala, a rendezésben megmutatkozó nyíltság, amelynek következtében minden véleményt szabadon elő lehetett terjeszteni, nem volt semmiféle válogatás vagy netán „cenzúra“, igen előnyös színben tüntette fel a Találkozót. A legmeglepőbb – és egyúttal a legjelentőségtelesebb – jelenség azonban az volt, hogy a számos, sokszor egymással éles tárgybeli ellentétben álló előadás ellenére a viták gyakorlatilag minden esetben teljesen higgadt, tárgyilagos, sőt mondhatnám a legtöbbször kimondottan baráti légkörben folytak, mindenféle animozitás nélkül és a hozzászólók a hallgatósággal együtt, mindenki saját véleményét kölcsönösen tiszteletben tartották, még ha az történetesen szöges ellentétben állt is a maguk felfogásával.

Ha az ember ezeket a tényeket összehasonlítja azzal az intoleranciával, amely a hazai őstörténeti és nyelvészeti rendezvényeket jellemzi, ahol a finnugor elmélettel nem egyeztethető elgondolásokat kivétel nélkül fantáziaszüleményeknek, vagy egyenesen „patológikus jelenség“-nek bélyegzik, akkor még plasztikusabban domborodik ki Egyesületünk fontos szerepe a magyar őstörténetnek az utóbbi évszázadban szinte kibogozhatatlanul összebonyolított szálainak szétválogatásában. Ehhez járul még, hogy – már amennyire saját tapasztalataim terjednek – nem sokkal jobb a helyzet az emigrációban sem, ahol az egyes kutatók saját nézeteik mellett legtöbbször semmilyen más véleményt nem akarnak eltérni, és amennyiben valaki eltérő elképzeléseket vall, arra igen hamar rásütik a magyartalanság, sőt egyenesen a hazaárulás vádját. Őszintén meg kell mondanom, hogy ezt az utóbb említett eljárást még sokkal károsabbnak tartom, mint a hazai finnugorok minden mást elhallgató módszerét.

Ilyen gondolatok jegyében be is fejezném megnyitó szavaimat. Tiszta szívből kívánom, hogy az idei Őstörténeti Találkozó is olyan eredményesen végződjön, mint a felsőöri tavaly.

Befejezésül még szeretettel köszöntöm a titkárság és az elnökség tagjait. További eredményes munkásságot kívánok az Egyesületnek a magyarság szolgálatában.

Götz László (St. Pölten)

Ungarisch Historischer Verein Zürich

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó
Előadásai és Iratai**

Altenberg 1990

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa

**Budapest - Zürich
2005**

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

ŐSZINTE TÖRTÉNETE

V

Valószínűleg a tízes számrendszerre való áttéréssel jött szokásba, hogy az ötödik és a tizedik évforduló, születésnap, esemény valamiképpen más, mint a többi.

Az viszont a véletlennek tudható be, hogy pont az ötödik év hozott Egyesületünk életében számos örömteli változást. Ezek közül kettő különösen kedves szívünknek. Az egyik, egyetemességünk kiterjedése: az ötödik évtől egyesületi tagjaink nemcsak földünk minden kontinensén találhatók, hanem a Kárpát-medence minden országában is. Az események feltartóztatlan változása hozta a másik nagy eseményt, Magyarországi Tagozatunk megalakulását, s ez felejteti velünk Berni Csoportunk sajnálatos megszűnése miatti veszteségünket.

Az előző évi közgyűlés megbízásából dr. Pandula Attila dísztagunk, az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem (ELTE) adjunktusa, volt szíves vállalni annak tisztázását, hogy adva van-e a lehetősége Magyarországon annak, hogy elveink és gyakorlatunk érintetlenül hagyásával, az Egyesület szervezeti életét arra az országra is kiterjesszük, amelynek a történetével foglalkozunk?

A júliusi közgyűlés után az elnökség szeptemberben Bécsben ülést tartott, ahol ezen fontos kérdés megvitatására a következők jelentek meg: Loewengreen Irén, az Egyesület pénztárosa, dr. Juba Ferencz ausztriai alelnökünk, dr. Németh Péter magyarországi alelnökünk, dr. Pandula Attila és az elnök. Pandula ajánlatára elhatároztuk a Magyarországi tagozat életrehívását.

Ezt követően Pandula felkérte a Magyarországon élő tagjainkat, hogy december 7-én szíveskedjenek az ELTE-n lévő irodájában megjelenni, ahol – a jegyzőkönyv tanúsága szerint – huszonöt egyesületi tagunk kérelmezte a Budapesti Fővárosi Bíróságnál a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyarországi tagozatának bejegyzését, mint társadalmi szervet. A kérelemhez csatolták az Egyesület Alapszabályát, Nyilatkozatát és Házirendjét – változatlan formában. A Bíróság a kérelmet 6. Pk. 61108/1. sz. végzésével, a benyújtott iratok szerint, 1990. február 14-én jóváhagyta. Az Egyesület első címe Pandula hivatali címe lett (1364 Budapest, Postafiók 107.)

Ugyancsak Pandula Attila kiváló szervezési munkájának volt eredménye Egyesületünk bemutatkozó ünnepsége a Kossuth Klubban, 1990. március 29-én, ahol mintegy kétszáz személyiség jelent meg, közöttük a diplomáciai testület, a tudományos élet és a sajtó számos képviselője. Az ünnepségen Németh Péter elnökölt, az Egyesületet bemutató beszédet Pandula Attila tartotta, amelyet dr. Erdélyi István akadémikus Budapestről és Zürichből prof. König Alfred alapító tagunk votuma követett. Már ez az ünnepség is jelezte egyetemességünk szép

kiteljesedését, mert a felszólalók egy része a szomszédos, sőt távoli külföldről érkezett, kifejezetten erre az ünnepségre.

Ettől a naptól kezdve, minden hónap utolsó csütörtökjén – abban a rendben, ahogyan ezt Zürichben öt évvel ezelőtt, szintén márciusban, elkezdtük – előadásokat rendezünk Budapesten is. Az első félév előadói voltak capt. ddr. Juba Ferencz (Bécs), dr. Forrai Sándor (Budapest) dísztagjaink és prof. Du Yaxiong alapító tagunk (Beijing). Rendezvényeinknek az ELTE Tanárképző Főiskolai Kara adott otthont, ahol prof. Mann Miklós főigazgató úr esetenként egy termet biztosított, dr. Marosi Endre dísztagunk, ELTE docens kérésére. Rendezvényeinken Marosi és Gál Istvánné töltötte be a háznagyi szerepet. Egész évi műsorunkat magyarul és németül már a márciusi ünnepségünkön mindenki megkapta. Az első előadásokon az érdeklődők és a vitában résztvevők száma száz körül volt.

Zürichben, ebben az évben és az előző naptári évben előadásainkat nem tarthatuk az átépítésre ítélt Uránia étteremben, ezért átmentünk a Ref. Kirchengemeindehaus Enge egyik helyiségébe.

Az idei (ötödik) Östörténeti Találkozónk, a festői környezetű altenbergi dóm (NSzK) kolostoregyüttesében volt. Feltehetően a magyarországi események függvényében, az előző évhez képest a résztvevők száma erősen csökkent: összesen negyvenen voltunk. A megjelent huszonnégy szakember közül huszonketten huszonhárom előadást tartottak. Az Egyesület tizenhat résztvevő helyi költségeit vállalta – ezúttal elsőízben nemcsak magyarországi, hanem erdélyi, felvidéki és bejingi szakemberét is. A Találkozó végére az a nézet formálódott egyöntetűvé, hogy a Találkozó ezen nagysága ideális a közösen végezhető munka szempontjából. A légkör már szinte családias: dr. Erdy Miklós New Yorkból, dr. Farkas József Mátészalkáról és jómagam minden Találkozón résztvettünk és még vagy huszan voltak, akik már negyedszer jöttek el. Az előadások színvonala, elsősorban a nem hivatalos kutatók esetében rendkívüli mértékben javult, nem utolsósorban az itteni őszinte és szakszerű kritikák hatására és az Egyesület által teremtett előadási lehetőség következtében. A kerekasztal-beszélgetések elismert tudósaink számára is élevezetes, magsszintű alkotóműhellyé váltak. Megfogalmaztuk a „Magyar“ c. őstörténeti fogamunkát, lefordítottuk angol, francia és német nyelvre. Ez az ötödik ilyen fogalom őstörténetünk, őshazánk, őseink-rokonaink és honfoglalásunk c. szövegünk mellett.

A hét napig tartó Találkozó idején lehetőséget találtunk szervezeti kérdések megtárgyalására is. Megtartottuk a Kárpát-medence Alapunk közgyűlését – amelyben nem sok örömünk telt. Az Alap hatáskörébe utalt magyar őstörténeti kiállítás dolgát a kezdeményező Ferenczy Presse Agentur (München) elfelejtette, de az Alap a többi területeken se vitézkedett, amit többen szintén a Kárpát-medencén, az elmúlt időszakban végigvonuló társadalmi viharral indokoltak. Viszont szívesen állapítottam meg, hogy az ígért pénzüsszegek befolytak, sőt Magyarországon még több is.

Az egyesületi közgyűlés a szokásos rendben folyt le. Az elnök és az elnökség jelenlévő tagjai elmondták, hogy mit végeztek az elmúlt év során, mire a közgyűléstől megkapták a kért felmentést. A pénztáros beszámolt a bevételekről és a kiadásokról – ez utóbbiak ismét meghaladták a bevételeket, azúttal 115 svájci frankkal. Az Egyesület hitelezője ismét én voltam; a hitel kommulált összege (öt év alatt) 10.364 frank. A két számlaellenőr javaslatára a közgyűlés az elszámolást elfogadta. A közgyűlés keretében megemlékeztünk halottunkról, Szalay Zsigmondról, aki Tyukodon élt, s emlékére egész napos gyászt fogadtunk.

A magyar történelem kutatása terén elért kiváló eredményei, illetve az Egyesület érdekében kifejtett példamutató munkája elismerésül ismét választottunk élethossziglanra díszelnökségi tagokat prof. dr. Blaskovics József (Prága), dr. Forrai Sándor (Budapest), dr. Pandula Attila (Budapest) és Rácz Mihály (Felsőőr) személyében. Megválasztottuk egy évre elnöknek Csihák Györgyöt és az elnökség tagjait, akik egymás között az egyes feladatköröket a következő módon osztották el: jegyző Loewengreen Irén (Zürich), pénztáros Botta Mária (Zürich), titkár Pandula Attila (Budapest), rendezvényi felelős Gál Istvánné (Budapest) és Szakállos Hilda (Zürich), alelnök Nagy Ákos (Ausztrália), Juba Ferencz (Ausztria), Vámos-Tóth Bátor (Amerikai Egyesült Államok), Nádasy T. Jenő (Egyesült Királyság), Marosi Endre (Magyarország) és Savioz Bernard (Svájc). Három évre megválasztottuk számlaellenőrnek Kádár Pétert (Zürich) és Marinka Lajost (Unterengstringen).

Az Egyesületbe való tagfelvétel továbbra is az elnökség dolga. Az Egyesület egy és oszthatatlan, így egy közgyűlése és egy elnöksége van. A helyi ügyek vitelére azonban meg kell teremteni az egyetlen alapszabály keretei között az észszerű gyakorlat előfeltételeit.

Az utolsó napon, a Találkozó iratainak aláírása után ünnepélyesen felvettük új tagjainkat, akik megkapták az Egyesület oroszlanos bronz érmét, illetve a díszoklevelet. A zárszót a Találkozó társelnöke – Du Yaxiong (Beinjing), Gyöngyössy János (Székelyudvarhely), Pandula Attila (Budapest) és Zilizi Tivadar (Pozsony) – valamint elnöke Götz László (St. Pölten) mondták. Az ökumenikus istentiszteleten a kölni lelkészek: Gulyás Kornél és Berecki Béla imájával, a több mint ezeréves katedrális falai között szépen szállt az ének, bizonyára egészen az égi: „Tebenned bízunk eleitől fogva“, „Boldogasszony Anyánk“!

A Találkozó szép sikerrel és szerény bevételi többlettel zárult.

Uster, 1990. áldás hava.

Csihák György

(Folytatás a következő kötetben)

Molnár az egyesület tagja lett

Felvettük az egyesület legfiatalabb tagját: Almási Attila kéthónapos korában már a második őstörténeti találkozón vett részt

**„NEM DÁRDA, NEM FAL, NEM ZÁR, NEM VAGYON -
CSAK ISTEN ÓV MEG A VESZEDELEMTŐL.“**

Közmondás Sumerből

**„A MACSKA ZARÁNDOKÚTRA INDUL,
MIUTÁN MEGEVETT KILENSZÁZ EGERET.“**

Indiai mondás

AZ ELŐADÁSOK SZÖVEGE

Pandula, Götz

Nádasy, Darai

Farkas, Juba, Gyöngyössi, Darai, Du

Cey-Bert R. Gyula (Bangkok)

L ÉLEKTANI ELEMZÉS A MAGYAR TÖRTÉNELEM TÜKRÉBEN

A magyarság beteg.

Betegségét nem az ország iszonyú külföldi eladósodása, nem az életszínvonal alacsony szintje és további romlása, vagy az egyre súlyosbodó gazdasági nehézségek okozzák. Fő problémája az, hogy lelki beteg.

A sólyom is elpusztul, ha verebeknek szánt kalickába zárják.

Betegségének szimptomái, mint félrevert harangok konganak, jelezve komoly lélektani zavart és az ebből következő benső törést: köztudott, hogy nemzetközi viszonylatban első, vagy előkelő helyen állunk az öngyilkosságok, magzatelhajtások, válások, az ijesztő arányú alkoholfogyasztás és a szándékos gyermektelen házasság, az egykézés vonalán. Mindezt általános erkölcsi romlás kíséri, ami tönkreteszi a családi harmóniát, a becsületes munkához, a társadalomhoz és a nemzethez való viszonyt.

Nincs jövő, nincs remény, nincs Isten! Tótágast állnak az értékek. A pillanat embere lett a magyarság. Nemzeti szabadsága hiányát és jövőbeli kilátástalanságát a pillanat emberének önző és anyagi céljaival pótolja. Elvesztette hitét saját magában, családjában, közösségében és nemzete jövőjében. Ezért anyagi céljait a pillanat emberének értékrendszere határozza meg: a legtöbbet a mából a legkevesebb erőfeszítéssel, a legkevesebb munkával (vagy ha lehet, inkább munka nélkül). Nem érdekli a nemzet romlása és pusztulása.

Alig érez szolidaritást elszakított erdélyi vagy felvidéki testvéreivel, akiknek borzalmas problémáiról, alapvető emberi jogaik megfosztásáról, állandó és következetes megalázásáról, kegyetlen kulturális üldöztetéséről passzívan szerez tudomást.

Felvetődik hát a kérdés: elvesztette volna a magyarság nemzeti tartását és hagyományos nemzeti értékeit? Elvitte volna a sors ezt a népet végzete sírjához, ahogyan a nemzetért aggódó nagyjaink gyakran már megjövendölték? Feltartóztatlan lenne a végzetünk?

A múlt és múltbéli sikerek szerepe a nemzet érzelmi értékrendszerének alakításában

Minden lelki betegség mögött traumák, drámák, szerencsétlenségek, elvesztett vagy összetört illúziók, meg nem valósított, vagy megsemmisített tervek állnak.

Köztudott, hogy az egyes nemzetek és népek – sajátosságaikkal, lélektani felépítésükkel összhangban – olyan legendákat és értékrendszereket alakítottak önmagukról, amelyek az esetleges nemzeti traumákon és drámákon való felülke-rekedésben számukra támaszt nyújtanak, meghatározzák kultúrájukat és az egy-mást követő generációk nemzeti érzéseit, de az önmagukról kialakított kép meg-fogalmazását is ezek befolyásolják, azt a képet, amelyet mások felé önmagukról próbálnak kivetíteni.

A dinamikus nemzetek olyan területeken próbálják értékrendszereiket kifej-lesztetni, amelyek számukra a legelőnyösebbek és így vezető vagy felsőbbrendű szerepet vívhatnak ki szomszédaikkal, vagy a világ más népeivel szemben. Ezeknek a kidolgozásában *nagy szerepe van az ősi legendáknak, a nemzeti múlt-nak*. Magyarán: ezek a nemzeti jellem formálói, ezek képezik a nemzeti érték-rendszerek érzelmi alapját, szorosan kötődve a nemzeti történelem nagy egyé-niséginek életútjához.

A történelmi egyéniségek – művészek, feltalálók, politikusok, katonai vagy gazdasági vezetők – életének példái bizonyítják a felállított tételek igazát: a nem-zeti jelen sikeres építésében, a jövő előkészítésében kétségtelen a nemzeti hősök és a híres egyéniségek döntő szerepe. Még egy olyan, viszonylag rövid nemzeti múlttal rendelkező állam is, mint az Amerikai Egyesült Államok, állandó múltbeli referenciákon keresztül támasztja alá jelenkori politikai és gazdasági törekvéseit, mivel tisztában van azzal, hogy a múlt világos értelmezése és megbecsülése nélkül a nemzeti érzéseknek nem lehet szilárd alapja.

A franciák – például – ugyanúgy büszkék ó-kori kelta-gall, mint a frank vagy a burgundi őseikre. Különösen büszkék tudományos és művészeti múltjukra, valamint jelenkori alkotó és újító képességeikre, ami – szerintük – nagyon sok kreatív területen a világelsőséget biztosítja. Ilyen terület a divat, a kozmetika, a gasztronómia, a politikai-filozófia és a művészetek, mint: irodalom, festészet, szobrászat, filmművészet stb.

A németek és a japánok, miután rendkívül súlyos körülmények között elvesz-tették a második világháborút, először történelmi referenciáik segítségével kezdték orvosolni hatalmas lelki károsodást szenvedett nemzeti érzékvilágukat. Mindazok ellenére, hogy a háború utáni első történelmi hivatkozásaikat tuda-mányos és művészeti területekre kényszerültek korlátozni, ez a nemzeti trauma feloldásában mégis jelentős mértékben a segítségükre volt. Ezt követően vált tulajdonképpen lehetővé az, hogy nemzeti értékrendszerüket átdolgozzák. Elsőd-leges nemzeti feladatukká a gazdasági tényezők prioritásával elérendő sikereket tették. Így hatalmas erőfeszítéssel és munkával gazdasági világhatalommá küz-döttek fel magukat. Nos, e tény sikerélménye adta vissza nemzeti büszkeségüket, ez gyorsította fel lelki felépülésüket.

Minden nemzeti értékrendszerben és egészséges lélektani fejlődésben – pozitív

sikerélményként – fontos szerepet játszik a nemzet kiválóságainak elismerése. Ugyan milyen sikerélményekkel büszkélkedhetünk mi magyarok, akiket a balsors már olyan „régén tép”? Nyert csaták után, vereséggel végződő háborúkkal? Eltiport szabadságharcainkkal? Nemzeti sérelmeink végtelen sorával, ránszakadt történelmi igazságtalanságok tömegével, szerencsétlenségeink, öngyilkosságaink világcsúcsokat döntő adataival?

Akár a németek, mi is elvesztettük a két világháborút. Ám lelki traumánkra gyógyírt sehol sem sikerült találnunk. Sem a dialektikusan átértékelt, halvaszületett, elvetélt újkori történelmünkben, sem gazdasági törekvéseinkben. Sikerekben gazdag megnyugvás helyett a magyar közéletet a kilátástalanság és a kétségbeesés uralja.

Múlttudatunk és a magyar néplélektan

Utaltunk már arra, hogy a nemzeti múlt eseményei, egyéniségei és eszményei meghatározóként hatnak az egyes népek lelki és érzelmi értékrendszerére. Mindez ránk, magyarokra, talán az általánosnál fokozottabban is érvényes.

Legendáink, történelmünk, irodalmunk, szellemi néprajzunk és népi lélektanunk vázlatos elemzése is elegendő ahhoz, hogy a magyar lélek és jellem tényezőit fölvázoljuk. Ezek lehetnek:

- a szabadság és függetlenség eszményének következetes kinyilatkoztatása;
- őseink iránti tisztelet és a büszke emlékezés;
- az egyéni virtus és vitézség felértékelése, s az ebből származtatott nagyfokú individualizmus;
- cselekvéseinkben főként az érzelmi indíttatások preferenciája, a racionálisokkal szemben;
- versenyszellem, de a kemény férfiaság eszméjétől a szélsőségekre való hajlam is;
- a „szalmaláng” hajlam, amikor nagy érzelmi energiák bevetését követően a gyors lankadás tanúi lehetünk;
- vágy a feltűnésre, vezető szerepkörre; és
- nemzeti sajátosságainkkal kapcsolatos büszkeség.

Tény azonban, hogy jellemvonásaink összességéből a szabadság és a függetlenség mérhetetlen szeretete, az egyéni virtusra alapuló büszke magatartás, az ősök és ősi hagyományok tisztelete domborodik ki mindenek előtt, amik egyébként végig kísérik legendáinkat és történelmünket. A világhódító Atilla győzelmei, a hun-magyar és honfoglaláskori legendák, az ősiséget védő, azért lázadó óhitű vezérek – István, László és Béla királyunk, Toldi alakja, a török idők végvári hősei, Zrínyi, Bocskay, Thököly, Rákóczi, Petőfi és Kossuth, az első világháborús rossebb bakák és huszárok, a tordai honvédek és az ötvenhatos benzín-

üveges fiatalok – történelmi szerepüktől és a hozzá kapcsolódó legendáktól függően, egyértelműen tükrözik a magyarság érzelmi jellemvonásait. Ez magyarázza például azt is, hogy a magyar lélekhez mindig is közelebb állt Kossuth szenvedélyessége, Széchenyi evolutív óvatosságánál. Rokonszenvesebben tekint a magyarság Kossuthra, mivel Ő erőteljesebben képviseli a magyar lélekhez közelebb álló virtust, Széchenyi logikus és megfontoltabb racionalizmusával szemben.

Badgisi Hanzala – 19. században élt afgán költő – az ilyen virtusra épülő magatartást így fejezi ki: „A vitézség magva az oroszlán szájában lakozik. Így a jó: ha férfi vagy, menj oda és vedd ki bátorsággal. Tiéd lesz a szabadság, a becsület és a dicsőség. Ha nem sikerül: nézz szembe büszkén a halállal.”

Történelme során a magyarság is – emígy afgán módra – gyakran kereste az oroszlán szájában vitézségét, s ugyanúgy nézett szembe „büszkén a halállal”. Nos, lehetséges, sok történelmi katasztrófát elkerülhettünk volna, ha nem efféle szélsőséges magatartást követünk, ha nem érzelmeinkre és indulatainkra hallgatunk, hanem a józan ész szabályaira és azok szerint, nemzeti érdekeinknek megfelelően cselekszünk. Egyes történészek úgy vélik, hogy ügyes diplomáciával a tatárjárást vagy akár a török háborúkat nemcsak elkerülhettük volna, hanem az e kor nagyhatalmi, potenciális politikai befolyásával rendelkezők közelségét, akár a magyar érdekek szolgálatába is állíthattuk volna. Érzelmeink és becsületünk azonban harcot parancsolt. Mi vállaltuk ezt és mindkét alkalommal majdnem bele is pusztultunk.

Szabadságszerető „virtuos” magatartásunknak nemcsak hátrányai voltak, vannak. Sajátos érzelmi beállítottságunkat hasznos és pozitív irányban is kamatoztathatjuk. A „modern virtus”, az egyéni megvalósulás és sikerélmény keresése, az erős versenyszellem, a kezdeményező készség, kedv és erő, a termékeny szellemi kreativitás szabad és demokratikus társadalom kialakításának döntő tényezőjeként is felfogható. Ebben lehet és kell is bízunk. A szabadságra és a függetlenségre való törekvéseink pedig alapvető feltételei a mindenkori demokratikus ideál győzedelmességének.

Sorozatos tragédiáink a 20. században

A magyarság számára a 20. század kedvező előjelek alatt indult. A század elején senki sem merte volna feltételezni, hogy tulajdonképpen a magyar történelem egyik legtragikusabb szakasza küszöbén állunk.

A magyarság nagy része úgy érezte, hogy több évszázados küzdelme a szabadságért (1526 óta a magyarság megszakítás nélkül harcolt függetlensége és a szabadsága visszaszerzéséért), de különösen az 1848-1849-es szabadságharc áldozatvállalása meghozta számára a békés fejlődést: a magyarság demográfiai

görbéje ismét felívelőben volt; a nép kezdte visszanyerni lelki egyensúlyát és optimizmussal tekintett a jövőbe. Ekkor még úgy nézett ki, hogy az ipari és a technikai fejlődés többé-kevésbé akár hosszabb távon is, biztosítani fogja nemcsak az általános jólétet, hanem a politikai demokrácia alapjait is. Remélhető volt, hogy a magyarság, számára előnyös helyzetbe és elbírálásba kerül nemzetközi síkon, s így alkotókészségét és tehetségét is kedvezően érvényesítheti. Földrajzi adottságaink előnyei is kecsegtettek: a mezőgazdálkodás hatalmas lehetőségei; felívelő ipargazdaságunk számára sokatígérő nyersanyagbázis; tengeri kikötő stb.

Az első világháború szerencsétlen kimenetele, majd az ezt követő igazságtalan, jogainkat messzemenően sértő „béke-diktátum“ (szerint elvesztettük az ország területének kétharmadát) egy csapásra tette tönkre nemzetünket: felbecsülhetetlen morális és gazdasági veszteséget kényszerített ránk; nemcsak egyetlen megmaradt tengeri kikötőnket veszítettük el, ami felmérhetetlen értéket jelentett volna a továbbiakban külkereskedelmünk számára, hanem elvesztettük iparunkat és nyersanyag-forrásunk legnagyobb részét is.

A politikai veszteség és megrázkódtatás talán még ennél is nagyobb volt. A magyar nép úgy érezte, hogy Európa elárulta és cserben hagyta. Egyedül maradt, többé senkire sem számíthat. Lelki méreteiben, Trianon traumája megtízszerezte a mohácsi csatavesztését. Nos, ebben a még félig kábult, szinte eszméletlen állapotban szakadt az országra a második világháború, amire gazdaságilag, katonailag és lelkileg egyaránt felkészületlenek voltunk. Igazságszolgáltatást reméltünk naivan és nem értettük meg, hogy igazságunk keresése voltaképpen jelentéktelen, semmit mondó érték a nagyhatalmak hegemonikus törekvéseihez képest. Önző érdekeiktől vezérelve a nagyhatalmakat aligha érdekli a mi igazságunk, egyáltalán az igazságosság.

Köztudott, a második világháború csak súlyosbította előző bukásunkat, Trianon mérhetetlen magyarságromboló igazságtalanságait: az a kevés is elveszett, ami szabadságunkból és függetlenségünkben az első világháború után még megmaradt: országunkat totalitáris rendszer csapatai szállták meg, ránk erőltetve nemcsak a diktatórikus rendszert, hanem a magyarság lelkületével gyökeres ellentétben álló ideológiáját is. Alapjaiban ez támadta meg, most már még erőteljesebben ősi magyar értékrendszerünket. Marxista és sztálinista tanokat állítottak hagyományos magyar és keresztény társadalmi értékeink helyére. Gyanússá vált, óhatatlanul „nacionalista-sovinisza“ bélyeget kapott minden, ami magyar és nemzeti. Történelmünket „átértékelték“ és megalázták a magyarság valamennyi rétegét.

A trianoni tragédia után tehát, a második világháborúban való szereplésünkkel, s az utána következőkkel a magyarság érzelmi és lelki értékrendszere legszörnyűbb kimenetelű rombolása vette kezdetét.

Legendáink és történelmünk vész- és gyászharangjai; az ősi magyar legendák és történelem átértékelése, szétrombolása

Ezer éven keresztül a magyarság a hun-magyar és a honfoglalás-kori legendákból, de egyáltalán: történelmének nagyjai példájából merítette nemzeti értékrendszerének legfontosabb meghatározóit. A hunok és Atilla fényes győzelmeire, a honfoglaló magyarok vitéz tetteire való emlékezés gyógyírt jelentett a szenvedő magyar lélek számára történelmünk legnehezebb korszakaiban is.

Történelmünket azonban a marxista ideológia „osztályharccá” minősítette: egyik oldalon a kizsákmányoló főurakat és főpapokat, a másikon pedig az „elnyomott, jobbággyá sülyesztett magyar népet” mutatta. Így váltak nemzeti nagyjaink feudális főurakká, s helyükben „haladó, osztályharcos” új hősök kerültek, mint: Budai Nagy Antal, Dózsa, Martinovics, majd később, de velük nem egy sorban az olyanok, mint Kun Béla, Szamuely vagy Rákosi...

1945 után károsnak és nacionalistának minősítettek minden olyan nemzeti értéket, amely a magyarság büszkeségét, nemzeti öntudatát erősítette volna azzal, hogy „nem egyezik a szocialista ember demokratikus, internacionális és békeszerető nézeteivel”. Legendáink által táplált sajátos magyar néplélek, az ősiség tudata, a virtus és a vitézség, a szabadságszeretet és a büszke magatartás – amik a hun-magyar monda világától, ezer éven át vezérelték nemzetünket, erőt és bizakodást adva mind a török idők végvári vitézei, mind Kossuth huszárjai, vagy világháborús honvédek számára is – veszélyt jelentettek az új ideológia számára. Ezért kellett széttörni és lerombolni minden hasonló tanítást.

A finnugor elmélet, a nyelvi hasonlóságra épített eredet és őshaza elmélete olyan őstörténeti feltevést igyekezett igazolni, ami megdönthette a hun-magyar, vitéz lovas ősök harcra kész legendáit. Ez a „tudományossá” és hivatalossá kikiáltott elmélet, derék őseink helyére békés, gyámoltalanul szorgalmas halász-vadász ősöket állított, olyanokat, akik immár nem táplálhatták többé „a magyar nacionalizmus háborgó, rebellis, harcra serkentő, irrendenta lángjait”. Bár köztudott, hogy a finnugor nyelvészeti feltételezés tudományos körökben is vitatott, mégis hivatalosan politikai ideológiává, a magyar őstörténelem pillérévé vált. Ellenségeink – akik még most is területi terjeszkedési törekvéseinket hirdetik, hamisan – nem találhattak volna ki hatásosabb megoldást nemzettudatunk, erkölcsi erőforrásunk szétzilálására, megalázására.

Nyilván mindez teljesen független a finnugor nyelvészeti feltételezések helyességétől, vagy helytelenségétől. Nyelvészeink számára ez további értekezés, vagy szakmai vita tárgya lehet. Hivatalos őstörténeti elméletté való nyilvánítása azonban *súlyos hiba*, nemcsak azért, mert ez az őstörténelem teljes tudománytalan, hanem *mert veszélyesen aláásta nemzeti értékrendszerünk tartó oszlopait* is.

Nos, így lett egy nyelvi feltételezésből magyar hagyományokat, magyar lelkeket romboló politika.

Képzeljük el mi történne, ha más népek is csak kizárólag nyelvészeti módszereket követnének eredetük megállapításában, történelmük meghatározásában.

A franciák például, nyelvük szabályait követve, a Latium környéki latinoknál keresnék eredetüket, holott ők a kelta-gall és germán-frank, a burgundi és gót népek keveredését reprezentálják. A bulgárok nyilván, szláv nyelvük szerint, az északi szláv népeknél kell keressék eredetüket – bár valójában török eredetűek.

Sajnálatos, hogy éppen a modern történetírás korszakában szakadt a magyarságra a „tudományosnak” kikiáltott „finnugor eredet” zűrzavaros diktatúrája is, aminek közepette szó sem eshetett valós történelmi forrásainkról: krónikáinkról, népzenéinkről, szellemi és tárgyi, néprajzi és régészeti, vagy akár antropológiai bizonyítékokra alapozott hun-türk-magyar eredetünk igazolására.

Lelkileg beteg lesz és beteggé válhat az a nép, amelynek kitépik ősiségének talajába kapaszkodó gyökereit.

Dialektikusan átértékelt, osztályharccá változtatott történelmünk következő „tudományos bizonyítása” a magyar szabadság és függetlenség fogalmával kapcsolatos. Az új tanítás szerint a magyar nép „ezer éven keresztül nem független és szabad, hanem mindig elnyomott volt. Szabadságát 1945-ben hozták meg a szovjet csapatok”. Megalázott, megtörtént és megfélemlített népünknek kötelessége volt mindezt tudomásul venni. Kötelessége volt megtanulni és koronként ismételtetni a hazug elméleteket, arcátlan szövegeket. Lelki frusztrációját mindez csak súlyosbította.

Reménytelenségünk vészharangjai

A marxizmus könyörtelen szellemi diktatúráját a magyar nép soha nem bírta elviselni. Elkeseredése és haragja, világot megrázó tűzhányóként robbant ki 1956-ban. Népünk akkor is tanúbizonyságát tette az egész világ színe előtt, hogy még élnek az évszázadokon át dédelgetett értékei, hogy undorral utasít vissza lelki egyensúlyát szétzúzni készülő történelmi kísérleteket.

A magyar történelem sorozatosan visszatérő tragédiája azonban megismétlődött: ámbár tanúbizonyságát tette erkölcsi tisztaságának, bátorságának és szabadságszeretetének, mégis egyedül maradt; hősként kellett elesnie. Afgán módra, büszkén nézett szembe a halállal.

Az 1956-os szabadságharc iszonyú tragédiája véstesen megtörte, már-már kioltotta az egyetemes magyar lélek még pislákoló reménységének lángjait. Ugye, Trianon után még reménykedtünk is igazságszolgáltatásban, hogy a „kultúrált Európa” orvosolni fogja majd az elkövetett történelmi hibákat: voltak, akik a második világháború után is hitték, hogy kedvező világpolitikai változás visszaállíthatja szabadságunkat és függetlenségünket. 1956 után elvesz minden remény és kihal a hit.

Ez a mindent elárasztó reménytelenség most már végképp megingatta a magyarság lelki egyensúlyát, nagymértékben fokozta súlyos lelki állapotát.

Ha egy nép elveszti hitét a jövőben, ha már nem reménykedik, tagjai önző és anyagiás, pillanat-emberekké válnak, ami végülis a közösség lelki és fizikai pusztulásához vezet.

Ezért csökken a magyarság lélekszáma nemcsak Erdélyben, a Felvidéken és a Délvidéken, hanem a trianoni Magyarországon, a Duna-Tisza Közén és a Dunántúlon is.

Közeli szomszédaink – politikai vagy gazdasági nehézségei ellenére – jogos optimizmussal tekintenek nemzeti jövőjük felé. Valamennyien győztesen kerültek ki a második világháborúból. Az egyedüli vesztesek csak mi voltunk.

A győztes nagyhatalmak megerősítették a trianoni diktátum magyarellenes döntéseit, sőt még súlyosbították is: újabb területeket veszített az ország. Ausztria és Jugoszlávia kivételével szomszédaink ugyancsak a szovjet érdekközösségbe kerültek, ugyanúgy a Sztálini terror és a kommunista párt diktatúrája alá. De a kommunista hatalomváltás sem Csehszlovákiában, sem Romániában nem okozott olyan súlyos lelki megrázkódtatásokat, mint nálunk. A Trianon által elszakított területek véglegesnek tekintett megszerzése úgymond fájdalomcsillapítóként hatott a csehszlovák és a román lelki sebekre. A Szovjetunió ugyanakkor még szabad kezet adott nekik a kisebbségbe szorított magyar lakosság nemzeti elnyomására és erőszakos asszimilációjára.

Minden bizonnyal egy szabad és demokratikus társadalomban nem kerülhetett volna sor az egy tömbben élő magyar lakosság ilyen nagy arányú elszlovákosítására, illetve elrománosítására. S akkor, miért ne mondjuk ki, hogy a kommunizmus ideálisan megfelelt a szlovák és a román nemzeti érdekek érvényesítésének? Miért ne mondjuk ki, hogy az első és a második világháború következményei egész Európában legjobban és igazságtalanul csak a magyarságot sújtották? Németország ugyan nagyon sok fontos területet elvesztett, sőt még két részre is szakították, de legalább a németység 75%-a szabad maradhatott a Német Szövetségi Köztársaság keretei között. Így rövid idő alatt, igaz kemény és következetes munkával, megteremthette jólétének gazdasági feltételeit. Nagyhatalommá fejlődhetett az az ország, amely visszaadta a német népnek erkölcsi tartását és büszkeségét.

Felvetődik a kérdés: hát mi magyarok, végleg elvesztettük volna nemzeti öntudatunkat és büszkeségünket? Kipusztulunk reménytelenül?

Nem! Emeljük fel a fejünket, halljuk és hallgassunk a vészharangok szavára. Ijesztően konganak:

- A magyarság halálosan beteg!
- A magyarság veszélyben van!

Híd a jövőbe

Úgy tűnik, a szakadék szélén állunk, zuhanás előtt. A jövő a túlparton van.

Azonban gyors és gyökeres változások elindíthatják annak az életmentő hídnek a felépítését, amelyen eljuthatunk, átjuthatunk a jövőbe. Tömören:

- vissza kell szerezni az ország függetlenségét és szabadságát;
- tudatosítani kell a dicső magyar múlt maradandó üzeneteinek, az ősök tiszteletének szükségességét és az igaz magyar értékekre helyezett nemzetközi büszkeségét;
- honosodjon meg újra a magyarságban a Család, a Nemzet és az Isten tisztelete;
- alapozzuk meg az ifjúság nevelését, oktatását valós és maradandó erkölcsi magyar értékekre;
- bízunk a magyar népre sorsának irányítását, hogy megteremthesse számára a gazdasági felemelkedés eszközeit, létének alapjait.

Nos, *ebben a hatalmas életmentő, építő munkában kell minden igaz magyarnak megtalálnia egyéni feladatait. Hiszen, a jövőbe vezető híd teherbírását a magyarság ősi lelki értékrendszere és nemzeti céljai közötti harmóniának kell biztosítania. Így bízhatunk abban, hogy újból emelt fővel és felépült lélekkel állhatunk a világ elé, hittel vállalva sorsunkat, a közelgő újabb évezredben szembeszállva annak erőpróbáival, de bízva ünnepjainak örömeiben is.*

Ebben segíyen bennünket a MAGYAROK ISTENE!

Chiang Mai, 1988. március 15.

P.S.: Több, mint két évvel ezelőtt íródtak ezek a keserű sorok.

Azóta hatalmas változások történtek.

1990 tavaszán, 45 év után szabad választást rendeztek Magyarországon, amelyen a Szovjetuniót szégyenletesen kiszolgáló kommunista párt döntő történelmi vereséget szenvedett.

Talán már több optimizmussal tekinthetünk a jövő felé. Talán megmenekülünk.

Már fényeket látunk a sötét alagút végén. Kiértünk volna a történelmünk sötét alagútjából, vagy a szemben jövő mozdony fényeit látjuk, amely elgázolni készül bennünket?

Ezt még nem tudjuk.

A félrevert harangok még mindig konganak. A magyar még lelkileg mindig súlyosan beteg és még mindig veszélyben van. Ugyanúgy a Felvidéken, mint a Duna-Tisza közén és különösen Erdélyben, ahol vasdorongokkal és baltákkal próbálják megfélemlíteni és megtörni őket.

Ezért úgy érzem, hogy a két és fél évvel ezelőtt leírt aggodó gondolatok és következtetések még ugyanolyan aktuálisak maradtak.

A vészharangok még mindig ijesztően konganak. *Veszélyben van a magyarság ősi földjén.*

Darai Lajos Mihály (Baracska)

TÖBBÁGÚ ŐSTÖRTÉNETÜNK ÉRTELMEZÉSÉHEZ
– *Történelemfilozófiai vázlat* –

1. Ami igaz, logikusabb

A természeti adottságokat figyelembe vevő társadalomelmélet érthetőbben, azaz következetesen írja le a társadalom és a benne élő emberek sorsát, lehetőségeit; míg a természeti oldalt elhanyagoló, az individuális természeti képességeket valamiféle kollektív erővel helyettesíthetni vélő teória erőltetett, érthetetlenül bonyolult. Ugyanez érvényesül a történelem, különösen az őstörténet esetében is. Mennél közelebb áll egy nép megírt történelme a megélthez, menete annál könnyebben követhető, fordulatai annál meglepőbbek és kiagyalhatatlanabbak. Ám a külsődleges szempontok vagy érdekek szerint megírt, azaz meghamisított történelem elveszti logikus jellegét, felbontja értékrendjét, terhessé válik megértése és képviselése. Ugyanakkor ez utóbbi történetírás történelmi törvényszerűségeket lát bele az általa interpretált eseményekbe, s e törvényeket mérceként a történések fölé helyezi. Ha az események egyeznek a deklarált történelmi törvényekkel, akkor pozitív fejlődésről beszél, ha eltérnek attól, akkor visszafejlődésről, hanyatlásról.

Az őstörténet előadásánál is azt látjuk, hogy az éppen érvényesülni gondolt történelmi haladási irányok, trendvonalak távoli múltba való visszavezetésével jöttek létre annak feltételezett, előírászerű eseményei. Természetesen még a jelen tendenciáinak meghatározásánál is lehetséges vágyálmok és törekvések szerint eljárni, irányzatokat elferdíteni, nemhogy a kevésbé ellenőrizhető régmúlt korokban.

Ahogy azután az ellenőrzést, az őstörténeti elméletek próbatételét egyre inkább lehetővé tették a különböző tudományok elért eredményei, egyre-másra dőltek meg az őstörténeti tételek, összedőltek az alaptalan vélekedésekre épített őstörténeti felhőkakukkvárak. Mert a tények a történelemben is makacs dolgok, ezeknek hű előadása, az igazságosság pedig egyenesen az isteni régióig emelkedett. Az pedig, hogy a hamisítások hatásai még mindig olyan széleskörűen érvényesülnek, azzal a szereppel magyarázható, amit az őstörténeti elképzelések az emberi tudatvilágban és a közvélekedésben betöltenek.

Ezt a szerepet a magunk számára is szükséges tisztázni, mert ha mi is beleesünk mások általunk bírált hibáiba, akkor az igazságosság – jószándékunk ellenére és ellenében – továbbra is csorbát szenved. Az őstörténet mintegy a múlt kulturális éléskamrája, fagyasztószekrénye kell legyen, ahonnan elővehető, kiolvasztható

mindama jótétemény, amit az emberiség, elődeink serege a kultúra terén előttünk felhalmozott. *Az őstörténet tehát nem (elő)jogforrás, nem jogcím valami meg-lévőnek a megszerzésére, hanem szellemi muníció lehet valami jövőbeni elérésének elősegítésére.* Olyan eszköz, amellyel kiterjeszthető mai cselekvésünk hatásvizsgálata, amellyel lemérhető, hogy hova futnak a ma érvényesülő társadalmi, technikai, ökológiai stb. tendenciák. Mert előtárja a honnant, a kezdeteket, s olyan hosszan tartó történelmi futamokat láttat, amelyeket nélküle legfeljebb az ingatag képzelet világitathatna meg. Az őstörténet a számítógépprogram lefutásához hasonlóan lerövidítve a futamidőt, ismeretekhez juttathat bennünket, amiket máskülönben nem tudnánk megszerezni.

2. Egyetemes és magyar

Ha mármost a saját őstörténetünket vizsgáljuk, akkor az a legszembevetőbb, hogy az eddig hivatalosan engedélyezett őstörténetünk elzár bennünket az emberiség ősmúltjának központi erőterétől; mialatt a bűvópatakként, sok áldozat árán fenntartott és művelt, s csak az elkövetkezőkben teret nyerhető, igazi őstörténetünk viszont nem csak hogy középponti szerepet tölt be az egyetemes történetben, hanem úgy látszik, hogy teljes feltárásával strukturálni és gazdagítani fogja.

Rajtunk kívül nem akadt olyan középkori európai nép, amely közvetlen leszármazónak és örökösnek tekinthette volna magát a kora ókorból, annak kultúrateremtő régióiból. Minket azonban később diszkvalifikáltak ebben az ügyben a többiek. Az őskori Kárpát-medence, a Kaukázus és előtere, a Kászip-medence, valamint a Termékeny Félhold folyammelléki kultúrájának konkrét továbbélése és valóságos szétterjedése a nagy szárazföldi régiókba, elsikkadt a legújabb történetírás számára. Helyette a korábban még periferián élő és nem főszerepet vivő, vagy átvett kultúrát továbbéltető népek története nyomult előtérbe. Háttérbe szorítva ezzel a korai idők eseményeit és az eredet kérdését, s megnövelve, felnagyítva a jelentőségét olyan mozzanatoknak, amelyek az utókor számára közvetlenebbül hozzáférhetők voltak. Konkrétan a Biblia és a kereszténység babilóniai, egyiptomi eredetű átvételeire és a görögség egyiptomi, mezopotámiai kulturális behozatalára gondolok itt. Ugyanakkor elfelejtődött ezen ártértékelés közepette az a folyamat is, ami magukat a magas kultúrákat és a Padányi-féle mediterráneumokat létrehozta. Mintha azok nem a neolit forradalom gyorsan szaporodó és terjeszkedő népének alkotásai lettek volna.

Az óceánléptékű újkor történelmi reflexiói azután elkövették, illetve folytatták ugyanezt a hibát, amikor szintén meghazudtolták saját előrehaladásuk történelmi feltételeit, s egyszerűen elhagyva, elfelejtve a fejlődéshez valójában nélkülözhetetlen szárazföldi fejlődés, terjeszkedés fokozatait, s nomádként lenézve azt, magukat közvetlenül a görög-római hagyomány folytatóinak hirdették. Persze,

hogy nem fért ebbe a felfogásba sem a magyarságnak, sem valóban rokon népeinek és kultúrájuknak meghatározó szerepű őstörténete, jobban mondva ókori történelme. A bevált recept szerint aztán az újkori történetírók bagatelizálták népünk és országunk középkori jelentőségét is, alacsonyabb rendű európai polgárokként beállítva bennünket, még alacsonyabb származással. Aminek torzulásait, zavaró hatásait mindannyiunk fájdalmasan érzékeli saját azonosságtudatában, s melynek bornírtságait Götz László oly éles szemmel kimutatta.

3. Kaukázuson innen s túl a kritikán

Felmérendők ezért azok a területek, ahová be kell hozni, be kell építeni az őstörténeti kutatások elért eredményeit. Fel kell készülnünk arra az időszakra, amikor az elméleti áttörés az őstörténetben is megvalósul, s háttérbe szorulva a finnugor-kérdés, ugyanúgy lekerül a napirendről, mint nemrég a marxizmus. Ha ez holnap történne, bizony váratlanul, felkészületlenül érne bennünket, bizonyos kérdések kidolgozatlansága további károkat okozna, s nehezzé tenné a helyzetet a részletekig szükséges konszenzus hiánya. Próbálkozva a különböző irányzatú kutatások összehámozásával, most én is csak a teljesség igénye nélkül vagyok képes elősorolni azokat a területeket, *ahol érvényesülhet, illetve érvényesülni fog a több ágából származtatott őstörténeti megközelítés.* Ám véleményem szerint még az összes ezt kutató sem határozhatná meg az őstörténeti tudat átalakulásának menetét, mikéntjét annak veszélye nélkül, hogy elképzelése előírassá, jövőndőlése önmegvalósító jóslattá ne válna.

Azért vagyunk bizonytalanok mi kutatók a jövőt illetően, mert csak a magyar nép veheti birtokba igazából saját őstörténetét, ami csak eme birtokbavétel által válhat a hamis ősi történetből ősei igaz történetévé. S ez meg fogja változtatni népünket mind önmagához, mind a többi néphez való viszonyában, sőt a többiek szemében is. Hivatás- és öntudatnevelő hatása mindenesetre megmondható, mentálhigiénés és kulturális segedelme remélhető.

Hogy mi lesz ez a hivatás? Őstörténetünk hűségre, igazságra törő feltárása és megismerése elláthat bennünket annak képességével s gyakorlatával, hogy ne utólagos érdekek, vágyálmok szerint folyjon le szemünkben a múlt, amelyből akkor mit sem tanulhatunk, hanem a valódi újszerűség élménytöbbletét, tapasztalati hozadékát zúdítsa ránk. Hogy lehetővé váljék az emberi kultúra-fejlődés egyes lépéseinek, egymásra következő lépcsőfokainak meghatározása. Hogy előrelépésként érzékeljük, ha történt innovációs kezdeményezés, és hátramenésként, lemaradásként, ha később valóban leromlást, lemaradást okozó események álltak be őseink életében. Ehhez kell tehát számunkra a többágú őstörténetet kimunkálni, mert ha egyszer lehetőség kínálkozik a nagy területeket és igen hosszú időfolyamokat, óriási népcsoport- halmazokat felölelő vizsgálódásra, történelem-

feltárássra, akkor ezt nekünk erkölcsi szempontból is el kell vállalnunk, az emberiség felé való kötelességtudattól hajtva el kell végeznünk.

Mert tehát, érthetően, azért hiányzik eddig a koherens, összefüggő és az elért eredmények megteremtését, megvalósítását, az egyre magasabb szintű kultúra és életmód kiterjeszkedését nyomon követő emberiség-őstörténet – a magyar őstörténet szinte teljesfokú feldolgozatlansága mellett –, mert akik e folyamatok mozgatói, fenntartói voltak, éppen az őstörténetírás divatba jöttkor háttérbe szorultak, nem végezheték el ezt a munkát. Elvégezni viszont azok sem nem tudták, sem nem akarták ilyen módon a tiszta, igaz ősmúltat megismerni, akiknek ez nem alkotta saját történelmük szerves részét. Így a mi mai feladatunk kettős, ami egyébként biztosítékul szolgálhat az egyoldalú túlzások elkövetése ellen. Itt természetesen a nacionalista és az internacionalista túlzásokra gondolok, amiket éppen az őstörténeti vonatkozások kapcsán követtek el a múltban, s követnek el esetleg még mindig. Az elkövetők saját kárára is természetesen, amennyiben e hamisításokkal megkárosítják nemcsak a magyarságot, hanem az emberiséget is. Ők azok, akik nem veszik figyelembe a több, sőt igen sok ágból, szálból építkező emberi és nemzeti történelmet és őstörténetet.

Pedig a legnagyobb vállalkozás mégiscsak emberiség-nagyságú; már kezdjük észrevenni a globalitás tendenciaszerű kontúrjait, ha az élesbeállítás még nem is tisztázta a képet. Annyi mindenestre már látszik, hogy összemeri teljesítményként továbbfuthat a mai és a közeljövői fejlődés, mégpedig önmagunk és a világűr irányába. Ez az egységesülés persze nemcsak előnyöket, hanem hátrányokat is okoz, ám az eddigi diszkriminációk megszüntetésével, s remélhetőleg minden nép és nemzet egyenlő fontosságának elismerésével és érvényesítésével. *Ebben a helyzetben kedvező akusztikát kap a magyar őstörténet feltárása is*, hiszen a legtöbb elemzés szerint éppen az egységesülés, egységesítés korai, példaként zajlott le. Eltűntetve az akkor kialakult fejlődésbeli különbségeket, a gyűjtögető-halászó-vadászó és a földművelő-állattenyésztő-fémműves-kézműves életmódot folytatók kiegyenlítőjeként.

4. Ész és vallás

A globális kihívások megmutatták számunkra, hogy tisztán racionális célkitűzésekkel legfeljebb katasztrófába sodorhatjuk az egész Földet. Sokkal mélyebben kellene megalapozni a jövőt, mint a hangzatos szólamok és pillanatnyi érdekek szintjén. Minden embernek olyan totális befolyásolásra, jó irányú cselekvés felé való orientálására van szüksége, amely nem mondja meg, hogy konkrétan mit kell tennie, s nem tűnteti fel az egyéni és csoportérdekeket kollektív, összemeri érdekként. Hogy a mindenképpen szűk irányítói elképzeléseken túlnőve létrejöhessenek a fejlődést valóban megteremtő egyéni és tömeges teljesítmények.

Ennek fényében igen nagy jelentőséget kaphat őstudományunk vagy ősvallásunk kutatása. A magyar mitológiával, táltoshittel, varázslásokkal, szokásokkal, magatartásokkal kapcsolatos népi hagyományaink sokkal teljesebb létről tudósítanak, mint amit az istenkirályságok Mumford-bírált, óriásgép-ideológiája megengedett. *Őseink hitélete, vallási tudata nemhogy primitív nem volt, hanem éppenséggel olyan teljes világkép és világismeret birtokában lévőeknek mutatják őket a fennmaradt töredékek, hogy a későbbi mitológiák csupán félreértett, összezavart, silány változatai az ő tudásuknak.* Az is fejlemény ezzel kapcsolatban, hogy a modern gyógyszeres kezelések viszontagságos mellékhatásai megnövelték a fűvel-fával gyógyítás ázsióját, amit még nagymamáink igencsak ismertek. A parapszichológia, a hipnózis legújabb karrierje pedig nyilvánvalóvá teszi a múltbeli varázslások, ráolvasások és hasonló cselekedetek jelentőségét. A vallás mindent átfogó, mindent felölelő, s azt kezelő mivolta újra egyfajta nélkülözhetetlen szükségletté vált az ember számára, amit már nem pótolhat többé mindannak esetleges harcossá válása, amiben korábban az emberek hittek, s amit a modernizmus leplében széleskörűen műveltek.

Ezenfelül ha magas kultúrájú népek előzményének egyenesági leszármazói vagyunk, s ha őseink magas kultúrát közvetítettek más népek felé még a civilizációk kialakulása előtt, akkor még a közvetítési szerep végeztével is *érdemes kutatni a máig ható maradványokat népünk körében.* Mert akkor éppen a forrás birtokosai vagyunk, s éppenséggel nem is olyan biztos, hogy eredetileg teljes egészében sikerült átadni az utókornak a szóbanforgó kultúrát. Ha, mint Baráth Tibor kimutatta, ezeket az átadó népeket, azaz őseinket tüzzel-vassal irtották, akkor valószínű, hogy az általuk képviselt kultúra is csorbult. Ebben az értelemben a Krisztus fején volt keresztpántos töviskoronát, amit Víz László a turini leplen látott, e folyamat örök jelképekének tekintve elfogadhatjuk. Amihez aztán Badiny Jós Ferenc még további történeti és vallási adalékokkal szolgál. Hiszen az is közismert, hogy az őskereszténység törekvéseiből, eszményeiből a birodalmi államvallások mily keveset valósítottak meg. S ha a józan valóság az ordító tökéhiányt mutatja is a történelem során, a szolidaritás és érzelmi közösség felszámolása, források kiirtása sohasem válhat pozitívvá.

Ha az emberiség a közelmúltban eljutott az önmegsemmisítés gyors, avagy hosszantartó, kényszerű megvalósíthatásáig, akkor legalább kérdésessé lett a mai emberiség által képviselt történelmi és kultúrfok eszmei megalapozása. Ráadásul a meghirdetett elvek nem is érvényesültek, inkább csak porhintésül szolgáltak, eltakarandó ellenkezőjük valóságos művelését, működését – a Radics Géza által kifogásolt módon. Így az értékek összezavart hierarchiáját minél előbb szellemi tisztaságú és szerves értéksorrenddel kell felváltani. Ez a kívánatos értékrend ugyan a Föld túlnyomó részén még eredeti állapotában megtalálható, a gazdasági kényszer azonban mindenütt lerombolására tör. Ezért e negatív, elsivárosodási

folyamatot mégis csak a fejlettebb régiókból származó kezdeményezésekkel lehet majd megállítani.

5. Takarékoság az elittel

Főként szerénységre lenne szükség, a mások szerepének méltatására, önmérsékletre a hatalomban, és türelemre a többi ember és nép mozgatóinak, elképzeléseinek megértésében. Hogy a példa ereje vezessen a jobbra, a hozzáértőbbé legyen a közreműködők kalákaelvű irányítása. Hogy a gyenge kezdemény, az új, ezért kisebbségi ötletcsíra megerősödhesen, híveket szerezzen és szaporodjon. Hogy az egyéni siker közösségivé váljon, hogy a legyőzött rossz ne megsemmisüljön, hanem jóvá változzon, a kár jóvá tevődjön.

Hogy ne a gyilkolásnak, rombolásnak, népiirtásnak az asszíroktól Nagy Sándoron és Julius Caesaron keresztül a sztálinizmusig, hitlerizmusig nyomasztó sora maradjon a minta bármely konfliktus vagy probléma megoldására, hiszen a népiirtás nekünk amúgy is oly drága, oly nagy veszteségeket okozott. Hogy ne szubkultúrák imperializmusa diadalmaskodjon, hiszen az emberélet oly rövid, s az emberré nevelés oly nehéz, tengernyi munka.

Ezért nem szabad pazarlóan bánni sem saját múltunk, sem az egyetemes történet értékeivel. Ám mi most maradjunk a saját házunk táján. Itt van mindjárt ősi nyelvünk, amelyen szólva számunkra tényekké válik a valóság, az Arisztotelész követelte fokon. S olyan színessé, amennyi kifejezésére nyelvünkön mód nyílik. S ha e nyelvben sűrű bokrai vannak más nyelvek átvett egy-egy magános szavának, mint Simon Zoltán is kimutatja, akkor legalább a magunk számára ki kell jelentenünk ennek a nyelvnek az előnyeit. Hogy nem attól kedves nekünk, hogy sokan beszélik, hanem mert minőségi szólást tesz lehetővé, mélyebben-szántót, mint társai számunkra engedélyeznek. Hogy saját rovásírásunkkal, s Forrai Sándor bizonyossága szerint még gyorsírásunkkal is, legalább olyan könnyedséggel, egyszerűen és pontosan lejegyezhető, ahogyan ő a tényekkel megegyezik. Hogy ez a nyelv ezzel az írással a legősibb szimbólumok folytonos profanizálója, amint erre Simon Péter legalább négy ezer évre visszamenve utal.

Fontos a tárgyi kultúra múltbeli csúcsteljesítményeinek és húzóiparágainak felbecsülése is. A Biró József-féle kultúrforradalom, ami őseinknek osztályrészül jutott, hemzseg az ilyesmitől. Utalhatunk még itt Padányi Viktor vagy László Gyula kutatásaira is ezzel kapcsolatban, megemlítve a szekér, a visszacsapó íj, a kengyel, a könnyűlovas harcmódor, a fémművesség és az ötvösség elemzett szerepét, teljesítményét. A színvonal túlhaladta a világpiacon a szintet. Népművészetünk se csupán a villódzó fantázia termékeit produkálta, netán német mintákat követett, hanem a Jankovich-Molnár-Papp-féle világvirágot, s megcélózta az égövi és évköri teljességet. Elég csupán a szentek névvünnepeihez, a

Mária-kultuszhoz kapcsolódó Bálint Sándor által összegyűjtött hagyományerdőre utalni.

Kimondhatatlanul káros akár népünkre, akár az emberiségre, ha elhanyagoljuk, elsorvasztjuk tárgyi és szellemi népművészetünket. Az emberi múlt teremtményeiről van ugyanis szó, soha nem látott ősiségről, amelyek szívós fennmaradása igazolja, hogy szükségünk van rájuk, mégha önrontó módon eldobjuk is őket néha. A népmesék, népdalok például különösen az ifjúság számára segítenek, felhasználva az érzelmi többlet motivációit, megismerni a világ viszonyait és összefüggéseit. S ha a játékoktól a tánc kultúráján át a különböző ünnepi szertartásokig és mindennapi szokásokig tekintünk a viselkedés igen gazdag szabályozottságára, bizony örülhetünk, hogy mindent még nem tüntetett el belőlük az érzéketlen modernizáció. Mindenesetre őstörténetünk feltárásával újra felfedezhetők elfelejtett szerepek, értelmessé válnak elavultnak látszó dolgok, elsajátíthatók tetszhalott magatartásformák. A felfénylő mozaikkockák tömeges helyükre kerülésével pedig kirajzolódik az a népi jellegzetességünk, hogy a magas kultúrából mindenki részesedik, az egész nép elitfokon áll ebben a tekintetben.

Az egyéb vonatkozásban, a vezetésben elit réteg katonai demokráciája is példaértékű. A népi azonosság és a kulturális színvonal megőrzése csak magasfokú vezetési tapasztalattal volt lehetséges. Évezredes dinasztiákról és birodalmakról kell itt említést tenni, hogy megmagyarázzuk a hun-avar-magyar folytonosság fenntartásának szenzációját. A velük való őstörténeti azonosságunkat főként kulturálisan és antropológiailag tudjuk visszakövetni, ám a nyelvi azonosság feltárására is vannak komoly teljesítmények, s ezt a feladatot bizonytalán elvégzik és megoldják majd a tömegesen jelentkező és együttműködő kutatók e területen.

Végül még egyszer hangsúlyozni szeretném, hogy a vázolt világtörténelmi folyamat legfontosabb mozzanata a szárazföldi kiterjedés, a Kárpát-medencében az égetéssel földműveléssel tökéletesített, Gordon Childe-féle esőztető földművelés találmánya és áldásai. Amit aztán a Fekete-tenger melléki előrelépés és a Padányi-Götz bemutatta Káspi-mediterráneumi fejlődése indított el civilizációt teremtő és világhódító útjára. Ez tehát megelőzte és már eredetileg túlhaladta a megmerevedett folyammelléki redisztribúciós hierarchiát és struktúrákat, és lehetővé tette nagy embertömegek megszületését és együttműködését. Ennek a ténynek a világgöztudatba kerülését azonban csak a magyar őstörténet feltárásával lehet elősegíteni. A magyar őstörténet ilyenirányú megismerése szolgáltathat adatokat arra vonatkozóan is, mi volt a kényszerű mezopotámiai átalakulásban az egyszerű továbbélés és mi volt ott a saját, újszerű alkotás és fejlemény. Ez utóbbi és az eredendő magyar őstörténeti állapotok összehasonlítása az antik görög-római fejleményekkel mindenképpen nagy szellemi izgalmakat és tanulságokat ígér.

IRODALOM

- A magyarok története. Tarih-i Üngürüş. Magvető, 1982
Anonymus: Gesta Hungarorum. Helikon, 1975
Badiny Jós Ferenc: Káldeától Ister-Gamig I-II. Buenos Aires, 1971, 1981
Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I-II. SZIT, 1977
Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete I-II. Montréal, 1971
Berze Nagy János: Magyar népmesetípusok I-II. Pécs, 1957
Bíró József: A szabirok őstörténete. Buenos Aires, 1986
Childe, Gordon: Az európai társadalom őstörténete. Bp., 1962
Fiók Károly: Árjak és ugorok érintkezése. Függelék. Huszka: A székely ház. Bp., 1894
Forrai Sándor: Küskarácsonytól Sülvester estig. Múzsák, é.n.
Dr. Gosztonyi Kálmán: Összehasonlító sumér nyelvtan. Duna, Svájc, 1977
Götz László: Keleten kél a nap. Kultúránk a történelmi ősidőktől. Népszava, 1990
Hermann Ottó: Az ősfoglalkozások. Budapest, 1896
Huszka József: Magyar ornamentika. Budapest, 1898
Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia. Európa, 1987
Jankovich Marcell: A népmesék és a csillagos ég. Kapcsolatok. Bp., 1980
Kölcsey Ferenc: Nemzeti hagyományok. Válogatott művei. Szépirodalmi, '75
László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944
Lükő Gábor: A magyar lélek formái. Exodus, 1942
Megy a gyűrű vándorúton I-II. Gondolat, 1982
Molnár M. József: Vázlat a természet modellezéséhez. Gödöllő, 1986
Mumford, Lewis: A gép mítosza. Európa, 1986
Nemcsak munkával él az ember. Gondolat, 1986
Dr. Padányi Viktor: Dentu-Magyaria. Turul, 1989
Radics Géza: Eredetünk és őshazánk. USA, 1988
Simon Péter: A magyar rovásírás történelmi jelentősége. Magyar Herald. ELTE, 1984
Simon Zoltán: Dicsőség a sasnak és az égnek. Vancouver, 1978
Thuróczy János: A magyarok krónikája. Helikon, 1986
Víz László: A torinói halotti lepel. Ecclesia, 1987
Wittgenstein, Ludwig: Logikai-filozófiai értekezés. Akadémiai, 1989
Zakar András: A sumér hitvilág és a Biblia. Garfield, 1973

Tauszik Tamás (Budapest)

GENETIKAI MARKER (HAPTOGLOBIN) VIZSGÁLAT A MAGYARSÁG KÖRÉBEN

A haptoglobin egyike az igen régen ismert savós fehérjéknek. Ennek a fehérjének: a polimorf voltát Smithies (1955), fedezte fel keményítő gélben történt elektromos szétválasztás segítségével. Az elektroforézis során a haptoglobin az anód felé vándorol. A vándorlási sebességét több körülmény befolyásolja, így pl.: a haptoglobin molekula nagysága. A haptoglobin 1-1-es típusú legkisebb molekulák nagyobb távolságra vándorolnak, mint a nagyobb molekulájú haptoglobin 2-2-es molekulák. Ezeket az eltérő emberi haptoglobin molekulákat nevezzük a *haptoglobin különböző fenotípusainak*, s a haptoglobin 1-1, 2-1 és 2-2 *fenotípusnak*. Ismeretes az is, hogy a Hp 1-1 fenotípuson belül kimutatható egy gyorsabb és egy lassúbb variáns.

Ennek a fehérjének a tanulmányozása eddig is igen sok érdekességet tárt fel. Black és Dixon (1968) tanulmánya rávilágított arra, hogy az immunglobulin és a haptoglobin molekulák struktúra tekintetében rokonságot mutatnak és feltehető, hogy evolúciójuk közös ősmolekulához vezethető vissza.

Ma a haptoglobinra vizsgált populációk döntő többségében három fenotípus (1-1, 2-1, 2-2) ismeretes, de a két újabb (F és S) variáns vizsgálatával már összesen hat fenotípus írható le. Ezek a fenotípusok a 16. kromoszómán elhelyezkedő Hp gén Hp¹ ill. a Hp² alléljének a termékei, míg az F ill. S variánsokért a Hp génnek a Hp^{1F} ill., a Hp^{1S} alléljai felelősek. Ezeknek az alléleknek az öröklődése teljesen szabályos, a genetika alapvető szabályaival teljesen megegyező.

Frequency of different pairs of parents regarding to Hp types and frequency of Hp types of their children

Hp types of parents (szülők)			Hp types of children			Number of cases Esetek száma
			1-1	2-1 (gyermek)	2-2	
1-1	x	1-1	100	0	0	25
1-1	x	2-1	52	48	0	134
1-1	x	2-2	0	100	0	116
2-1	x	2-1	26	50	24	230
2-1	x	2-2	0	49	51	401
2-2	x	2-2	0	0	100	200

A Hp¹allél frekvenciája Európában 40 % körüli. Az értéke dél irányában alacsonyabb, észak fele haladva, magasabb. Ezt a jelenséget mutatja be az alábbi táblázat.

A Hp¹ gyakorisága néhány európai populációban

Populáció	Minta (N)	Hp ¹ gyakoriság	Szerzők
finnek	891	0.3600	Makela et al., 1959
észték	400	0.3937	Ksenofontov, 1971
litvánok	2154	0.3791	Tauszik, Motiejunas, 1975
ukránok	639	0.4710	Starovoitova, 1973

Mourant és munkatársai szerint a Hp¹ allélnak a gyakorisága Indiában 15% körül van, míg Kelet-Ázsiában 25%-os az átlag. Dél-nyugat Ázsiában 30%-ra, az Arab félsziget déli részén 50%-ra, Afrikában (Szaharától délre) 70%-ra emelkedik. Közép-Amerikának az indián lakossága igen tarka megoszlást mutat. Az indián lakosság között a legmagasabb Hp¹ koncentráció Dél-Amerikában tapasztalható 70%-os gyakorisággal. Ugyanilyen magas értéket figyeltek meg Új Guineában és Polynesiában. Ezzel szemben Ausztrália autochton lakosságában mindössze 20%-os volt a Hp¹ gyakoriság. Ezt a színes képet úgy foglalhatjuk össze, hogy a haptoglobin típusok megoszlása nagyrasszonként eltérő képet mutat.

Haptoglobin géngyakoriság megoszlása nagyrasszokon belül

Rasszok	Hp ¹ géngyakoriság
europid	30 – 45 %
mongoloid	20 – 35 %
negroid	55 – 70 %

Ebből a megoszlásból ismét az a következtetés nyer megerősítést, hogy a haptoglobin megoszlásban egy kelet-nyugati, ill. egy észak-déli emelkedő gradiens érvényesül.

Haptoglobin vizsgálatok Magyarországon

Smithies munkáját néhány éven belül követve, Magyarországon is megkezdődtek a haptoglobin vizsgálatok. A kezdeti vizsgálatok hosszú időn keresztül Budapestre koncentrázódtak.

**Haptoglobin fenotípus gyakorisági vizsgálatok Budapesten
1962-1972 között**

Vizsgálat helye és száma	Hp fenotípusok					Szerző neve és a közlés éve
	1-1	2-1	2-2	AHP		
Budapest	2354	302	1028	1024	0	Budavári, 1962
Budapest	1866	237	816	813	0	Budavári, 1962/a
Budapest	2000	250	933	794	23	Horváth, Simon, 1962
Budapest	506	86	230	190	0	Walter et al., 1965
Budapest	218	32	85	101	0	Walter et al., 1967
Budapest	5000	575	2215	2210	0	Rex-Kiss, Horváth, 1970
Budapest	10000	1335	4600	4035	30	Rex-Kiss, Szabó, 1972
Σ	21 944	2817	9907	9167	53	

A mintegy 22 ezres vizsgálat eredményeképpen nagy pontossággal megállapítható, hogy a hazai Hp¹ allél gyakorisága átlagban 35.5%-os.

**A Hp¹ gén gyakorisága Budapesten az 1962-1972 között végzett
vizsgálati eredmények alapján**

Szerzők	Mintasám	Hp ¹ gén gyakorisága
Budavári, 1962	2354	0.3466
Budavári, 1962/a	1866	0.3457
Horváth, Simon, 1962	2000	0.3624
Walter et al., 1965	506	0.3972
Walter et al., 1967	218	0.3417
Rex-Kiss, Horváth, 1970	5000	0.3365
Rex-Kiss, Szabó, 1972	10000	0.3646
Σ	21 944	0.3550

A későbbi években a haptoglobin vizsgálatok Budapesten kívül egyéb helyeken is kezdtek terjedni. Ez részben az antropológusok munkájának a következménye, részben pedig az igazságügyi orvosszakértői tevékenység szélesedésével magyarázható. Ez utóbbi vizsgálatba bevonták a haptoglobin típusokat is az atyasági perek során.

Néhány hazai haptoglobin vizsgálat eredménye

Vizsgálat		Hp fenotípusok				Szerző neve és
helye	és száma	1-1	2-1	2-2	AHP	a közlés éve
Bodrogköz	1299	174	590	535	0	Walter, Nemeskéri, 1972
Tisza-mogyorós	311	34	136	141	0	Pap, 1977
Szamos- angyalos	135	12	77	46	0	Pap és munkatársai, 1978

Új koncepció a hazai haptoglobin vizsgálatokban

A haptoglobin vizsgálatoknak az országon belüli terjedése nem vált különösebben széleskörűvé. Az antropológiai kutatások főként olyan közösségekre irányultak, amelyek másoktól elzártan, izoláltan éltek történelmileg huzamosabb ideig. A fent felsoroltakon kívül erre igen kiváló példa Walter H., és Nemeskéri J. Ivádon és környékén végzett tevékenysége. Itt a nagyszámú genetikai marker között ismertté vált a Hp¹ gén gyakorisága is: Ivádon 0.445 (146 fő adataiból), Pétervásáron 0.397 (68 fő adataiból) és Erdőkövesden 0.304 (46 fő adataiból).

A szélesebb körű vizsgálatok elérése érdekében az 1980-as évek közepétől szerény lehetőségeink mértékében országos méretű vizsgálatba kezdtünk és hozzáálltunk a haptoglobin országos megoszlását feltáró, eddig el nem végzett hiánypótló munkához.

Több év munkája révén hazánk valamennyi megyéjének népességéből gyűjtöttünk vérmintákat és ezeket fokozatosan sikerült is feldolgoznunk.

Ennek eredményét térképen rögzítettük. A térképen látható, hogy az ország nyugati felében a Hp¹ gén gyakorisága magasabb, mint az ország keleti részében. Ez egyben azt is jelenti, hogy Magyarország népességének kelet felé eső része a mongoloidokra jellemző alacsonyabb Hp¹ géngyakoriságúak. Ugyanakkor a Veszprém és a Baranya megyében tapasztalható relatíve alacsonyabb génkoncentráció a várakozással ellentétben áll.

A térképen látható megoszlást egyéb szempontok szerint is értékelhetjük. Azonban az teljesen bizonyos, hogy más génekhez hasonlóan az ország népessége megyei szinten jelentős heterogenitást mutat.

Természetesen az országon belüli népvándorlás, vagy az országba irányuló betelepülés hatással van a géngyakoriságok alakulására. Azonban azokon a helyeken, ahol a népesség állandóságot mutat, ott a géngyakoriságok is stabilak maradnak. Ezt támasztják alá a Bodrogközben végzett, egymást követő genetikai megfigyelések. A korábbi, Walter és Nemeskéri professzortól, 1965-ből származik, a későbbi az én 1985-ös megfigyelésem. A kettő között eltelt csaknem húsz

év ellenére a géngyakoriságok egymástól nem különböznek, mint azt a táblázat adatai is alátámasztják.

Tudomásom szerint a történészek nem állítják azt, hogy Magyarország jelenlegi és történelmi népessége között nincs kontinuitás.

A haptoglobin (Hpl) géngyakoriságának átlagértékei Bodrogekben

Települések száma	Átlagos géngyakoriság	Standard hiba	Szerzők
15	0.3730	0.0631	Walter, Nemeskéri, 1965
6	0.3699	0.0643	Tauszik, 1984

Éppen ezért a genetikusok: a megfelelő mintavétel és óvatosság betartásával képesek lesznek a magyarság genetikai strukturájának a rekonstrukciójára.

A résztvevők

Győrvári Ernő (Sopron)

ÚJABB PRESZKITA ÉS SZKÍTA LELŐHELYEK A KÁRPÁT-MEDENCE NYUGATI TERÜLETÉN

Akik itt jelen vannak, mindannyian a magyar nép őstörténetét kutatják, nemcsak más témakörben, hanem más és más meggyőződéssel.

Az elmúlt évben Felsőőrött az Egyesület meghatározta a honfoglalás fogalmát. Azt a „történelmi eseménysorozatot“, amely egyben Magyarország mai szerepét is értelmezi; a Kárpát-medence sajátos földtani VALÓSÁGÁBAN.

„Ide számítjuk azokat az eseményeket is, amelyek a honfoglaláshoz vezettek, illetve annak következményei voltak.“

Azonban a régmúlt történések gyökere inek és helyszínének értékelésében eltérő vélemények alakultak(-nak) ki, amelyek egyeztetése, szintézise az Egyesület elsőrendű feladata.

A hivatásos kutatók mellett azonban nem szabad lebecsülni az amatőrök előremutató eredményeit. Ezek közé tartozik: dr. Vekerdí László az MTA 9 nyelvet beszélő tudománytörténésze is, aki az 1970-es évek elején a TIT folyóiratában, a Valóságban, korszakfordító tanulmányt közölt, a múlt kutatásának módszereiről. Durva ledorongolással támadtak rá és figyelmeztették: „a suszter maradjon a kaptafánál“.

Ez a kis epizód is bizonyítja, hogy miért található még mindig görcsös, idejétmúlt állásfoglalás őstörténetünk föltárásában.

A TIT heti lapjában az Élet és Tudomány Medárd napi (jún. 8-i.) számában megdöbbentő őszinteséggel mondja el – bár csak kivonatossan – Bóna István régész professzor, amit eddig is tudtunk, de nem volt szabad beszélni róla.

Pedig milyen egyszerű minden tudományágban arra gondolni, hogy azok, akik hivatástudatból, vagy akár szent meggyőződésből keresik, kutatják az íratlan múlt „variálható“ lehetőségeit, mindannyian két parányi élőlényből fejlődtek ki.

Amint a örök változások törvényeinek megismerésére: még a bonyolult egysejtű lények szerkezetének összetételét, a mai napig sem sikerült föltárni – a legkorszerűbb műszerezettséggel sem –; hasonlóan a magyarság történelmének sok ágból összefonódó hajszálgökörei is kibontakoztatásra várnak.

Mivel eddig még nem találták fel a múltba tekintő teleszkópot, vagy az időgépet; azért íratlan múltunkat a „kézzelfogható“ bizonyítékok segítségével igyekszünk elemezni.

Az írott bizonyítékok helyett a beszélő tárgyak sokasága: meghatározó jelleggel, korszerűen képviseli a legnyugatibb szteppet, a Fertő és az Alpokalja őskőkori induló folyamatos fejlődését. Cáfolhatatlanul bizonyítja – a Kárpát-medence egészét kutató – híres soproni tanár és tanítványa rendszerező munkájának szintézisét.

Az örök pusztulástól megmentett őskori leleteknek több mint 80%-át eredeti lelőhelyekről sikerült begyűjteni. Ma halastavak, kavics-, homokbányák, utak, lakó- és szőlőtelepek találhatók a kataszteri nyilvántartásoktól függetlenül földerített helyszíneken (pl. a hegyközi halastó eredeti kulturtalajából több mint 10'000 szilánkolt köeszközt szedtünk össze).

Az őskori tárgyak tudományos hitelességét a már közölt kül- és belföldi publikációk is elismerik, de a korhatározás körül még nem alakult ki végleges álláspont, mert az őskorral kezdődő értékelés sok szakembert igényel.

Amint a híres szkítakori aranyszarvas korát, analóg leletek alapján, Bella Lajos soproni kutató határozta meg, mi is a jól bevált gyakorlatot követtük. Gyűjteményünk értékelését László Gyula mellett az MNM, az MTA Régészeti Intézetének szakemberei, akadémikusok és még sok magyarországi szakember minősítette. Ez a rendszerezés már a legújabb módszereket, a korszerű műszereket és a legújabb külföldi irodalmat alkalmazta.

Ilyen módszerekkel sikerült végre: a konzervatív elméleteket félretéve, hosszú küzdelem után elérni a cselekvő kibontakoztatást.

A magyar régészeti kutatás – az elnyomó politikának alárendelve – az előkerült szkítakori leleteket csak nagyritkán határozhatta meg a valóságnak megfelelően. Jellemző

Részlet az 1989. évi kamara kiállításunkból

Részlet az 1989. évi kamara kiállításunkból

erőszakolt regisztrálást. A szűkös anyagi támogatás mellett, főleg a párthűség határozta meg az országos kutatási keret elosztását. A következményeket bátrabban vállalóknak mindig a hátrányok sokasága jutott. Ilyen adottságok mellett, több alkalommal kellett abbahagyni a félig föltárt gazdag leleteket ígérő tervszerű ásatásokat. (A Kárpát-medence őstörténetét kutató kiváló soproni tanár, Bella Lajos 1921-ben kiadott könyvében már előre jelezte azokat a nemzetközi viszonylatban is egyedülál-

példája: az egyik szerencsés kezű régészünk a Dunántúlon talált aranylemezes íj díszítését ismertető előadása után azt felelte a firtató kérdésre: „...azért fizetik őket, hogy a hivatalos álláspontot képviseljék“.

Már akadnak bátrabb szakemberek is, akik áthidaló megoldásként az őspannon jelzővel igyekeznek feloldani a testetleket nyomorító kényszert és az

ló eredményeket, amelyeket az utódok – pl. dr. Vértés László is – „kézzelfoghatóan” bizonyítottak.)

A Ferenc Ferdinánd támogatta híres Sopron-Várhely ásatásainál közreműködő tanítványával, dr. Hillebrand Jenő öskőkoros régésszel szerkesztett könyvükben – megelőzve a külföldi szakembereket! – már szinte követelték a régészeti tudományok újjászervezését, a Kárpátok koszorújában végzett termékeny ásatásaira alapozva. (Vértés László nyomatékosan hivatkozik rájuk!)

A javasolt eredményesebb módszereket ma újrégészeti irányzatként jellemzik, és mi is ezzel a formabontó szintézissel vizsgáltuk az Alpokalját és a Kisalföld területét. Több évtizedes öntevékeny kutatással – a két soproni, valamint a múlt század híres rendszerezői: Hampel, Rómer és mások meghatározó jellegű segítségével –, főleg kiváló történelem tanárom, dr. Horváth Tibor Antal sokoldalú irányításával, 63 évvel ezelőtt kezdett kialakulni az a végeredmény, amely biztosítja az utódoknak a még eredményesebb folytatást.

Amint a legkorszerűbbnek minősített müncheni technikatörténeti múzeum létrehozói, mi is őseink hasznosítható nyersanyagainak földelésével és bemutatásával már négy rendszerezett kiállítást szervezve, családi összefogással, és igyekeztünk kézzelfoghatóan rekonstruálni elődeink mindennapi életének küzdelmes valóságát. Az Alpokalja rendkívül kedvező földtani, természettudományi adottságai, valamint a Kárpát-medence nyugati peremvidékén található gazdag régészeti lelőhelyek, ezer évek történelmi valóságát bizonyítják.

Statisztikai módszerekkel, a nagy számok törvényével ellenőrizhető rendszerezés újszerűnek és meghatározó jellegűnek bizonyult. A természetes kutatóárkokból – a változatos talajbolygatásokból – felszínre került sok-sok ezer lelet egyértelműen és tudományos hitelességgel képviseli íratlan történelmünk – szakemberek által is kritikus őszinteséggel elismerten – folytonosságának eddig ismeretlen korszakait.

Gyűjteményünkben található tárgyak eredetiségét, az általunk 1976-ban védetté nyilvánított Sopron-ÉNY-i lakótelep közel 400 – a mai napig – föltárt objektumából előkerült leletek cáfolhatatlanul megerősítik. Az MTA Régészeti Intézete földi viszonylatban is egyedülálló komplex lakótelepet, körülötte található, változatos temetkezési kultúrák maradványait, in situ kiemelhető, ősi ipari berendezéseket és a fémmegmunkálás magas színvonalú termékeit tárta föl már tervszerű ásatással.

Az őskori lelőhelyek topografikus felsorolása helyett: az Alpokalján mindenütt található, meghatározó jellegű használati tárgyakat szeretnénk bemutatni.

Az őskori tárgyak, töredékek és főleg az ősi kohászati termékek, féltermékek, nyersanyagok mellett, a rekonstruált, heterogén katalizátoros gyorsolvasztás azonos eredménnyel előállítható, kísérleti darabjainak „kézzelfogható” látványa egyértelműen bizonyítja a bevezetőben ismertetett valóságos TÉNYEKET.

Simon Endre (Roxboro)–Vámos Tóth Bátor (Honolulu)

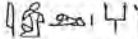

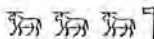
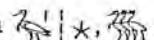

VÁLOGATOTT EGYIPTOMI SZAVAK EGYIPTOMI – MAGYAR SZÓTÁRA

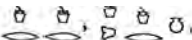

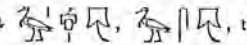

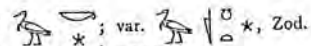
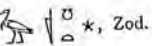

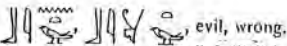

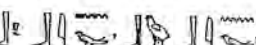
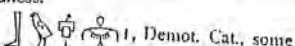
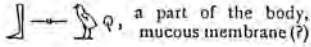
Ennek a szótárnak a megszületésében nagy szerepet játszott a kíváncsiság. Ez a kíváncsiság talán a legjobban a külföldre került magyar élményével hasonlítható, amit akkor él át mikor egy ismerősnek vélt hangcsoport üti meg a fülét. A véletlenek játéka, az idegenbe vetődött és visszatérő utas tarsolyából előkerült szavak és a hódítók elejtegetett szavainak magyarázata *nem lehet elfogadható tudományosság*. Csak az anyag teljes ismeretének vizsgálata adhat megnyugtató választ. *Ez a rövid munka csak az érdeklődés felkeltésére jó*, és a körülírt érzés ütemes ismétlésére. A huszadik század hang- és képtovábbító eszközei messze felülmúlják az ókor lehetőségeit, amit csak csillagászati számokban fejezhetünk ki. Mindezek figyelembevételével sem kapunk észszerű választ az eddigiek alapján. A hykszoszok nyelvéről nem sokat tudunk, pedig másfél évszázadon keresztül uralkodtak a Nilus torkolatánál. A német ipar szavai nagymértékben eltűntek a magyarból. Ma már pontozóról és tolómércéről beszélnek a gyárakban. A huszárok viszont mindenütt huszárok maradtak, még Franciaországban is, ahol Bercsényi marsal huszárjainak emlékét kegyelettel őrzik és Huszár földrajzi név alakjában – a Tamana Kutatások Szerint – megtalálható Közép-Ázsiában (Egri-Huszár, Tok-Huszár), Afganisztánban (Csopak-Huszár), az afrikai Beninben (Ata-Huszár) is!

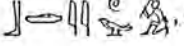

A világ négy táján felbukkanó magyar műveltség időszámításunk előtti évezredbe vezet és csodálattal tölti el a felfedezőt. Az a tény, hogy minden nép ragaszkodik műveltségéhez és akinek nincs, igyekszik átvenni valaki másét, egyáltalán nem segít a kutatásban. Az AKKÁDOK még a sumír mondavilágot is átvették és ha nem volna bizonyítékunk rá, sokan azt hinnék, hogy a sumírok voltak az ő ősök. *Az igazság az, hogy a sumír kultúra írástudásával megelőzött minden más népet, így az egyiptomit is és éppen ezért az esetleges átvétel csak egyirányú lehet*. Amikor a nyelveket vizsgáljuk, elsősorban nyelvi kapcsolatokat keresünk. *A nép kilétét ma már az embertan félreérthetetlenül megállapítja a temetők csontjaiból*. Egyiptomban sok nép fordult meg és olvadt egybe napjainkig. *Egy biztos következtetést lezögezhetünk vizsgálódásainkból, mégpedig azt, hogy a magyar nyelv és műveltség rányomta bélyegét az egyiptomi műveltségre is* – ami ebből a kis dolgozathból, annak szavaiból és Tamana földrajzi neveiből is kiviláglik.

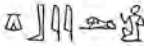

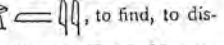
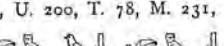
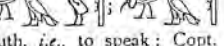
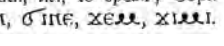

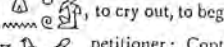
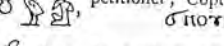
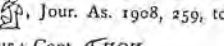
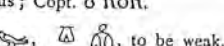
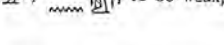
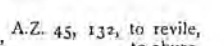
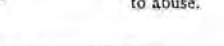
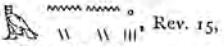
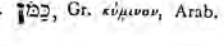

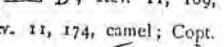
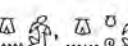
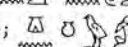
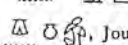
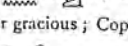

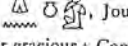
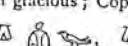

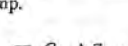
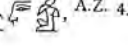

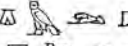
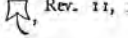

<p> A</p>	
<p>a , in some respects = Heb. א.</p> <p>ā , an emphatic particle; </p> <p> , l'asant 181; , l'asant 180; l'asant B.I. 125; , l'asant 224. It seems to be used sometimes to mark a quotation like א in Ethiopic (ለሐዘን: Brit. Mus. Orient. No. 678, Fol. 111a, 1).</p>	<p>magyar a, A</p> <p>a, A, e E</p>
<p>ara </p>	<p>arra, rá, ára(d), ara(t)</p> <p>felmenni, berakodni a hajóba, hozni magasnak lenni</p>
<p>āqa </p>	

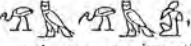
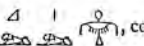

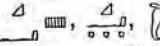

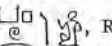
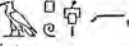

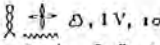
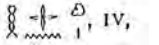
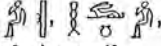
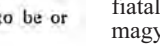
Arka , Gol. 4, 8, 3 district ; situation unknown.	Árka magyar: Arka; helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében
B	
Ba-shops , B.D. 142, 19, "holy soul," a title of Osiris.	szent lélek, Osiris titulusa magyar város: SEPSI-szent-györgy seps = szent, nemes, tisztelt
Baiu , Berg. 66, the soul-gods of Tet.	Tet lélek-istenei magyar: Baja város
Baiu , , , , , , , , , ,	

barbar Rec. 16, 139, to soak, to macerate, to boil; Copt. ⲃⲉⲣⲃⲉⲣ .	áztatni, forralni
barga to be in want, empty, destitute.	szükségben lenni, üres, kifosztott magyar: balga, balek (mind a két szó kihasználhatót, együgyűt jelent Az egyiptomiban az l és r jel azonos.
Basa the god Bes; Gr. $\beta\epsilon\varsigma$.	Bes isten
Basti B.D. 125, II, one of the 42 assessors of Osiris.	egy a 42 ülnök közül
baq to be protected.	a „b, ba“ jele a füstölő, tömjénező védve lesz? Egy.: Ba-Q és a fa jele magyar: BAK-ter, védő, őr, bak=hím
Bak ; var. *, Zod. Denderah, one of the 36 Dekans.	egy a 36 Dekan közül Bak-Tokaj; terület Újguriában Bak-Bala: folyó Bangladesben
baka Anastasi I, 23, 7, cleft in a rock, gorge, a kind of tree; Heb. בַּקָּא .	egy fa fajta magyar: egy fa termése
bakaá a kind of plant, or tree (olive?).	Bakavári: sziget, Bougainville Szigetnél magyar: baka (gyékény), bakfű (betonika) angol: növényfajta vagy fa (olaj?)
bán-t evil, wrong, sin, misery, wretchedness; plur. most wicked, or evil, wholly bad; Copt. ⲃⲁⲛⲧ .	gonosz, bűn, nyomorúság magyar: bánt, rosszul van
bu bán place of evil, ⲃⲁⲛ , wickedness, evil, misery, wretchedness.	a gonoszság helye, stb. magyar: búbánat (menn a búbánatba)
busa Demot. Cat, some silver object given in dowries.	ezüst tárgy – nászajándék gyanánt magyar: busá-san megfizet
bes a part of the body, mucous membrane(?)	a test része, bőrhártya? magyar: vese?

<p>Bes , dwarf god; , a god of Súdáni origin, who wears the skin of the leopard, , round his body. He was the god of:—(1) music, dancing, and pleasure; (2) war and slaughter; (3) childbirth and children. In late times he was symbolic of the destructive and regenerative powers of nature, and was the lord of all typhonic creatures; Copt. Ⲅⲏⲥ.</p>	<p>törpe isten, szudáni eredetű kacagányt visel</p>
<p>beṭi , abominable per-</p>	<p>utálatos, gyűlöletes személy magyar: a Bettina becézése, Betti</p>
<p>Baiu , the pyramid tomb of <i>Āti</i> .</p>	<p>Áti piramisának neve</p>
<p>Babar (Babal) , Rev. 11, 167, Babylon; Heb. בָּבֶל; var. , Babyl. , Pers. .</p>	<p>Babilon, Bábel</p>
<p>Magyar G, Gi, Gy, ꞥ, Ⲁ</p>	
<p>Gaga , to cry (of a bird), to cackle; var. .</p>	<p>egyfajta madár gágogása</p>
<p>Gaga ur , B.D. 56, 2, 59, 2, "Great Cackler"—a title of Geb.</p>	<p>Gaga úr; gágogó úr A Föld istene: Geb, aki az ürtojást alkotta és ebben a szerepben ő a hatalmas</p>
<p>gi , form, like, manner, character.</p>	<p>alak, természet, karakter</p>
<p>gi unema , Rev., the act of eating; Copt. Ⲅⲏⲟⲩⲙⲁ.</p>	<p>az evés művelete</p>
<p>gi en áu , the act of coming; Copt. Ⲅⲏⲉⲛⲁ.</p>	<p>közeledni</p>
<p>gā, gāi , a kind of precious stone.</p>	<p>drágakő fajta magyar: vő gyé-mánt</p>

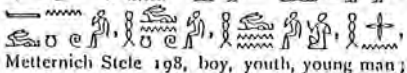
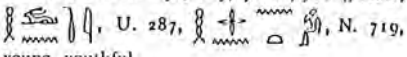
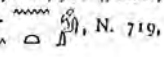
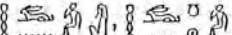
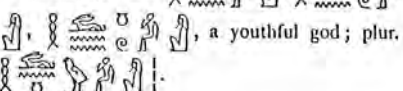

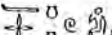

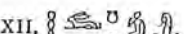

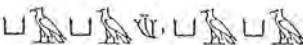
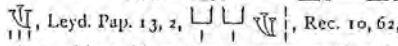
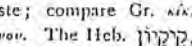
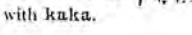
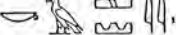
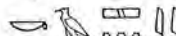
gebir Rev. 12, 57, great man; compare Arab. كبير.	nagy ember, hatalmas
gebi Demot. Cat., to be weak, to collapse; var. Jour.	gyengének lenni, összeesni magyar: vö. gebe (sovány ló)
Geb ur Tuat XII, a form of Horus of the East.	Hórusz, isten Keleten
Geb khenti khat pest-t Hh. 242, Geb, chief of the nine gods.	magyar: vö. Kép-úr a kilenc isten főnöke
gem, gemi U. 515, to find, to discover; U. 200, T. 78, M. 231, N. 610, to find a mouth, i.e., to speak; Copt. 	találni, felfedezni magyar: vö. kém
gen to cry out, to beg, to beseech; petitioner; Copt. 	sírvafakadni, könyörögni magyar: vö. kín, kinlódni
genn Jour. As. 1908, 259, to be gentle or gracious; Copt. 	kegyes, bájos, jámbor
gen to be weak, helpless, limp.	gyengének lenni, bicegni, gyámoltalan
genf A.Z. 45, 132, to revile, to abuse.	ocsmárolni, szidalmazni német: Genf vö. Geneva
gemnon Rev. 15, 102, cumin; Heb. Gr. κύμινον, Arab. كمان.	kömény, (caraway.seed) magyar: köménymag
gemr Rev. 11, 169, Rev. 11, 174, camel; Copt. 	teve angol: camel; kamel – gemer – (g-k, r-l) copt: kamoul

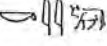

geti	a fruit.	gyümölcs
geten	heap, pile (?) ; Copt.	rakás, halom
Q		
qes	Rec. 5, 92, , Rev. 11, 186, to wrap a body in linen and prepare it for burial ; see , etc. ; Copt.	lepedőbe csavarni a hullát és elkészíteni a temetésre magyar: kész – a fentiek végrehajtásával
qes	to build, to found.	építeni, alapítani magyar: kész-íteni
qes	a walled enclosure.	fallal kerített magyar: falu? község??
qes	time, period ; , every time, always ; , times of the an-cestors.	idő, időszak magyar: vö. késő, kései mindig, minden időben egy ŐS ideje
G		
gap	Anastasi 4, 2, 10, Koller 2, 1, 8, to catch (?) to seize (?)	elkapni, megfogni magyar: kap-ni
gabi	to be wretched, miserable, weak, helpless.	levertnek, gyengének lenni, nyomorultnak lenni magyar: Gabi becenév
gara (?)	Anastasi IV, 14, 5, fire, furnace (?)	Gara+Zán; falu Krétán, Gara+Bánd: falu Indiában, Tűz, kemence? Gara+Mada, Gara+Manda: Pakisztán, Gara+ Mánd törzs (Líbia), Gara-Szeg Mikronéziai
gem, gemi	U. 515, , to find, to discover ; , U. 200, T. 78, M. 231, N. 610, , to find a mouth, i.e., to speak ; Copt.	találni, feltalálni magyar: vö. kém

gebir , Rev. 12, 57, great man; compare Arab. كبير.	nagy ember magyar: vö. Gábor (angyal)
gemgem , Verbum I, 336, 2, to search out, to investigate, to reckon up.	keresni, nyomozni magyar: kém-kém?
qarr , collar; Copt. קלאקלא.	nyakbavaló magyar: karika vö.
qes , to tie, to fetter, to bind.	kötni, bekötni magyar: vö. köss
qā , a kind of precious stone; see and .	drágakő fajta magyar: kő
qarmātā , Mar. Karn. 55, 62, foreskins.	nemiszerv bőre magyar: vö. kör-meté (1)
Qi , a title or name of a god.	titulus vagy istennév magyar: vö. Mi Atyánk <u>Ki</u> vagy.... Halotti beszéd:.....gimilcetvl. <u>Ge</u> munda neki meret nu eneyc....
Kapur , Rouge I.H. 125, 26, a Libyan foe of Rameses III.	*Kapúri: folyó Kolombiában
kapus , to oppress, to suppress; Heb. קָפַץ.	elnyomni, kihagyni magyar: vö. kapus, kapu őr
 	
hun , IV, 1032, , IV, 939, 1207, , , to be or become young, to refresh oneself.	Garam+Hun Kelet-Brazíliai törzs, tőszomszédja a sukoró törzs! fiatalnak lenni, felüdülni magyar: hun nép neve, huny:pihen, Hunyo: Falu Békésben, Vajta-Huna: maori város ott Kajetah-Gára mellett, de Veszprémben DOBA község része: Kajetán-Háza!

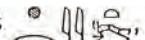
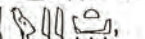

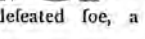
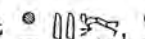

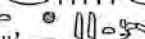

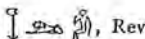

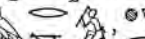

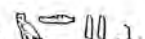
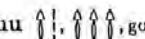

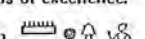
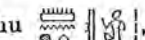
* Másik neve Pap+Úri, de Pap+Úri sziget Tahiti vizein

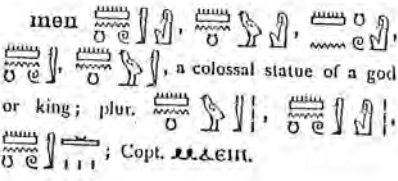
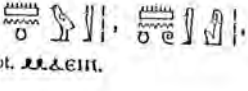

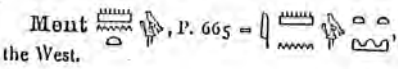
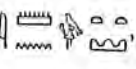
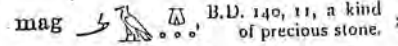

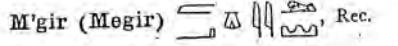
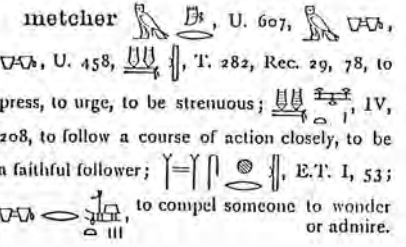

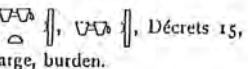
<p>ḥunu P. 78, M. 108, N. 21, Metternich Stele 198, boy, youth, young man; U. 287, N. 719, young, youthful.</p>	<p>fiú, fiatal, fiatalember</p> <p>magyar: hunyó, (játsszó) fiú</p> <p>fiatalos</p>
<p>Ḥun, Ḥunu a youthful god; plur. </p>	<p>ifjú isten</p> <p>Hun: helység Líbiában</p> <p>Hun: félsziget Új-Guineában, ott találtak 38 ezer éves mezőgazdasági szer-</p>
<p>Ḥun Tuat II, a god.</p>	<p>isten</p>
<p>ḥun pupil of the eye.</p>	<p>pupilla</p> <p>magyar: a szem lecsukása, HUNY</p>
<p>Ḥun Tuat XII, B.D. (Saïte) 46, 1, a singing-god of dawn.</p>	<p>éneklő istene a hajnalnak</p>
<p> K Ka</p>	
<p>kaka Leyd. Pap. 13, 2, Rec. 10, 62, plant with a bitter taste; compare Gr. <i>κίκυς</i> (Herodotus II, 94), <i>κίκυον</i>. The Heb. has also been compared with kaka.</p>	<p>növény, amelynek keserű íze van</p> <p>magyar: vő káka</p> <p>Kaka+Szeg : Árpádkori város</p> <p>Káka: Havaji nyelven is nád</p> <p>Káka+Rima: folyó a Gajánai Felföldön</p>
<p>Kashi Nubian, a Súdáni man; Copt. ⲉⲩⲱⲩⲱ, ⲉⲩⲱⲩⲱ.</p>	<p>núbiai, szudáni ember</p>
<p>Kashit Nubian woman; Copt. ⲉⲩⲱⲩⲱⲩⲱ, ⲉⲩⲱⲩⲱⲩⲱ.</p>	<p>núbiai asszony</p>

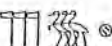

K 	Ki+Éte, Ki+Jó, Ki+Béd magyarhoni név KI+Tira: Görög sziget, Ki+Éte+Bala folyó Burkina Fasszóban (volt Felső- Volta) sólyom-fejjel ábrázolt bika-isten. magyar: vő. gi, ki
Ki 'Thes. 813, a hawk-headed bull-god.	
kes P. 204, (?) Rec. 27, 59, Rev. 11, 137, to bow, to do homage; to force a woman.	hajolni, hódolni, -megerőszakolni (nőt) magyar: kösz-, köszönt
kesu bowings.	hajlongás
kesu N. 1361, Rec. 27, 217; var. homage.	hódolat
kes, kesä N. 328, 648, M. 143, U. 68, T. 393, M. 407, to bow, to do homage, to submit.	meghajolni, hódolni, alávetni
Kapni a man of Byblos.	Dzsebeil-i ember, vagyis Byblosi
kap, kapu hollow of the hand, sole of the foot; plur. Mar. Karn. 54, 55, compare Heb. קַפ, Arab. كَف, Syr. ܕܩܦܬܐ, Copt. ⲕⲁⲡⲁ.	Kaputár: Város Ausztráliában marok, talp? magyar: vő. marokkal kap, lefelé fordítva kapar, kapa Kapu: havaji nyelven Tabu
Kushapat Er. Res. 65. 11. a district in Syria; situation	Kusapat vő. Jász-apát
Kash Nubia; Heb. כַּשׁ, Copt. ⲕⲁⲥ.	Kas
Kasa the capital of the 7th Nome of Upper Egypt (Cynopolites); Copt. ⲕⲁⲥⲁ, ⲕⲟⲉⲓⲕ, Arab. القيس.	Kasza

<p>kherit , defeat, overthrow, fall; plur. ,</p>	<p>legyőz, magyar: (be)kerít, elfog, legyőz</p>
<p>khoru , IV, 6, 18, , , a vanquished chief, a defeated foe, a slain man; plur. ,</p>	<p>legyőzött vezér, megvert ellenfél, levágott ember magyar: halálra KERÜ/</p>
<p>kherit , , , , the dead, the damned, creatures slain for sacrifice.</p>	<p>a halott, elítélt, áldozatnak megölt magyar: hatalmába KERÍTet</p>
<p>kherit , , , , Rec. animals for sacrifice, victims</p>	<p>áldozati állat</p>
<p>khar , Rev. 13, 37, , , , Rev. 14, 12, to destroy, to spoil; Copt. ⲕⲁⲣⲁ, ⲕⲁⲣⲁⲣⲁ.</p>	<p>tönkretenni, elrontani magyar: kár- Kargalla: Bácsai, Uráli helység, Kar+Gara: Mezopotámiai város</p>
<p>M </p>	
<p>Meṯiu , Medes; Pers. 𐎢𐎠𐎢𐎠 (the country), Babyl. ⲙⲉⲧⲓⲱ 𐎢𐎠.</p>	<p>Médek</p>
<p>menkhu , good deeds, benefits, benefactions, excellences, perfections.</p>	<p>Mén-Kállá: Borneói folyó jó cselekedet, kitűnő, tökéletesség Mánaság: Csiki falu és fülöpszigetek</p>
<p>menkhut , good coun- sels, counsels of excellence.</p>	<p>jó tanács</p>
<p>menkh , a well-conducted child.</p>	<p>jól nevelt gyerek</p>
<p>menkhu , loyal and well- trained servants.</p>	<p>hű és jól tanított szolga</p>

<p>kheri , U. 214, scrotum; khərui , P. 662, 780, M. 773, , U. 532, T. 27, , P. 183, , </p>
--

menkhu , carpenter.	asztalos
men , a colossal statue of a god or king; plur. ; Copt. <i>men</i> .	Óriás isten vagy király-szobor
mēn , to set down.	leülni?? magyar: menni, elmenni, vagy mén (a Nap mén lenyugodni)
Ment , P. 665 = , the West.	a Nyugat magyar: a Nap ment, elveszett... magyar: a megy ige múltideje: ment
mag , B.D. 140, 11, a kind of precious stone.	magyar: mag; szem *magyarul drágakő
magsu 	Magsár: falu Magyarországon és Iránban magyar: magzó?
M'gir (Megir) , Rec. 20, 117, a district in Syria; situation unknown.	Magir, Megir, magyar: Megyer? Magari, Magura Tamana tömegnév, Bangladesben 24 Magura falu!
metcher , U. 607, , U. 458, , T. 282, Rec. 29, 78, to press, to urge, to be strenuous; , 1V, 208, to follow a course of action closely, to be a faithful follower; , E.T. I, 53; , to compel someone to wonder or admire.	nyomni, sürgetni, a hatást követni, hű követőnek lenni, valakit elcsodálkoztatni magyar: MEGYER törzs neve
metcher-t , Amen. 11, 17, , I, 14, pressure, urgency.	nyomás, sürgősség
metcher-t , Décrets 15, 48, impost, tax, charge, burden.	adó, terhelés, teher

Metcher , the name of a fiend or devil.	az ellenség neve vagy az ördögé
Metcher , a walled district; compare Heb. מצור. The name מצרים may have been given to Egypt in respect of its double wall; see Spiegelberg in Rec. 21, 41.	várfalas körzet, Talán Egyiptom neve, mert két fala volt. Mecsér: Győri falu és a Bakonyban Valinka falu része!
metcherá , Mar. Karn. 15, 6, tower, fort.	Mecséria: város Algériában torony erőd
metcheh , to bind; Copt. .	kötni
metcheh , N. 1217, P. 428, M. 612, girdle; Copt. .	öv
metcheh , P. 428, M. 612, N. 1216, pike, dagger.	tőr
metchehu , 1V, 707, tools or weapons.	szerszám vagy fegyver
metchet , P. 187, M. 348, N. 901, , (later form of metcher), to press, to urge, to be strenuous, to strike.	nyomni, ütni
metchet-t , , , violence, strength, zealous, strenuous.	harcos, erős, buzgó, heves
Metchet-t-át , , N. 956, a god.	isten
N	
Neteru Baiu Nekhen , the gods, the Souls of Nekhen (Hieracopolis).	Nekhen lelkei, Neteru-i magyar: Neken lelkei, nagyurak (szentjei)
na = , not.	ne

□ P

pās-t □ , cake, loaf.

sütemény, cipó olasz: paszta

pesh-t , the bending or stringing of a bow.

hajlítani, húrozni a nyilat

pest (pest-t) , , back, backbone; see .

hát, hátgerinc
magyar: Pest neve

pest , , to shine, to give light, to illumine; see .

fényleni, fényt adni, világítani
magyar: Pest neve
Pest: pakisztáni helység
Pest+Igó: folyó Csik+ágó felett

Pestit (Pestit) , the goddess of sunrise.

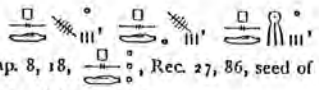

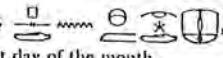
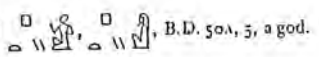
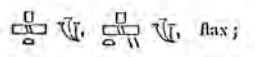
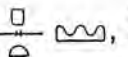
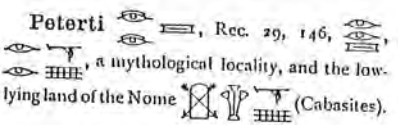

a nap keltének istennője
Pap+Igó+Csik: folyó Mexikóban
gyanta vagy mag a gyógyászatban

pest (pest-t) , gum or seed used in medicine.

Pest-taui (Pestit-taui) , the name of the sacred boat of the Nome Busirites.

Busirites kerületének szentséges hajójának neve

pest-t , , , , , , , , , , , , , , ,

Pes̄tu , B.D. 74, 2, a light-god.	a fény istene
Pes̄t-taui , the name of the sacred boat of the Nome Libya Mareotis.	Líbia Mareotisz szent hajójának a neve
pes̄t , Hearst Pap. 8, 18, , Rec. 27, 86, seed of some kind used in medicine.	mag fajta a gyógyászatban használatos
Pes̄t , the festival of the 1st day of the month.	a hónap első napjának ünnepe
Peti , B.D. 50A, 5, a god.	isten neve magyar: becenév: Peti
pes̄t , flax;	len, kender; ebből való
Pes̄t , R.E. 2, 43, a district; position unknown.	kerület, ismeretlen helyen
Peterti , Rec. 29, 146, , a mythological locality, and the low-lying land of the Nome (Cabasites).	mondavilági helye magyar: Peterdi név?
S = Magy.Sz	
S . This sign was used indifferently with at a very early period, and its original sound, which seems to have been somewhat like the Heb. or , was forgotten. The Coptic equivalent for both and is C. = Sz.	
S , a causative prefix; var. .	
S, si , , personal and absolute pronoun, 3rd fem.; var. or .	névmás ő
S , = .	
S ; sec ási , an interrogative particle.	kérdőszó és? angol: so what?

Sa , Berg. I, 20, a god who gave
praise, , to Ra; , Denderah
IV, 79, an ape-god, a foe of Aapep.

Saiu , Tunt IX, a group of
gods who cast spells by tying knots in a rope.

Sa-ta , P. 370, ,
, U. 218, N. 1147, a god, director of
spirit-souls.

saiu , , ,
, ,
, ,
, ,
, ,
, ,
warder, watchman, shepherd,
drover, herd, keeper, guardian; plur. ,
, Rec. 30, 192, ,
, P. 437,
M. 622, , N. 1226, ,
, ,
, ,
, ,
L.D. III, 140b, , Israel
Stele 24; , donkey-herd; ,
gazelle-herd.

Saiu , L.D. III, 140b, "good shep-
herd"—a title of Seti I; ,
Rev. 6, 25, keeper of the book, librarian (?)

sab , judge, chief, master; ,
, IV, 1118, judge of the king's house;
, judge belonging to Nekhen;
, master scribe; , master
policeman; , Rec.
6, 136, a title of the finance minister.

sab taiti , , chief
judge.

isten, aki dicséretet ad

Az istenek egy csoportja, akik csomót
kötnék ráolvasásként.
Szatta: magyar falu, Szata: falu Krétán,
Matala mellett!

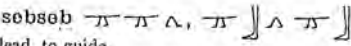

őr, pásztor, őrszem, hajcsár

jó pásztor, Seti titulusa: a könyv őre

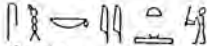

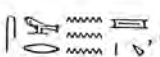
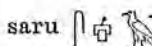
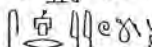
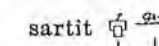
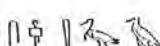
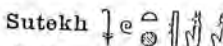

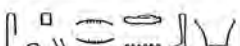

bíró, fő, mester
a királyi ház bírója

mester, írnok, mester rendőr
magyarul: aki adót, büntetést ki-szab;
a pénzügyminiszter titulusa

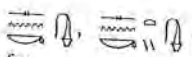

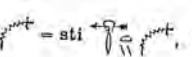

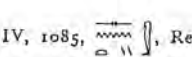
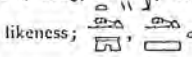
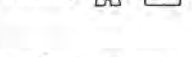
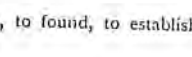

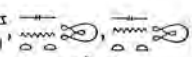
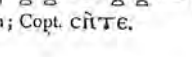
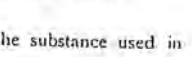
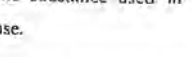
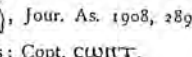
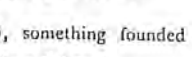
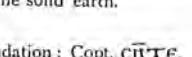
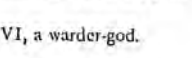
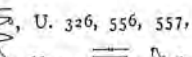
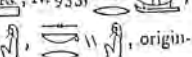
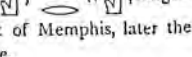
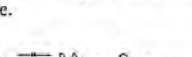

fő-bíró

Sab-ur Rec. 29, 157, Great Judge, the name of a god.	Szab+Úri, Szav+Úri, Szab+Ari; Tamana nevek
Sabu N. 950, the wolf or jackal guides of the Tuat.	farkas vagy sakál, aki a hajót (Tuat) irányítja
s-uba to make an entrance, to force open, to pierce, to penetrate; caus. of 	bejáratot készíteni, erővel kinyitni, áthatalni
suás B.D. 42, 3, decay, corruption.	romlott magyarul: suvas
→ S	
sur M. 588, T. 345, U. 191, to drink; Copt. cē.	inni magyarul: szür-csöl
seb evil,	gonosz, magyar: seb-es (sebesült) magyar: rossz-seb vő.
sebseb to lead, to guide.	vezetni, irányítani magyar: vő. seb-es-seb-es
seben U. 394, 532, 551, P.	Szeben: falu Törökhonban, két falu Új-Guineában
sebnen Rec. 31, 168, to retreat; see seben.	
Senk = B.D. 168, a light-god, a title of Rā.	világosság istene, Ra titulusa
Senki Tomb of Seti I, one of the 75 forms of Rā (No. 9).	Seti sírja, egy a 71 formájának Ra-nak
senk, senk-ti = = = rays of light.	a világosság sugarai magyar: vő. színek
→ S	
saki warrior, soldier; plur. 	Száki+Szolnok: falu Alaszskán harcos, katona
    ; see also 	Vő. szaki, szakikám

saqi , a violent man.	vad ember, heveskedő
seki-t struggle fight, battle, slaughter.	harc, csata mészárlás
s-ur ; caus. of , to be pregnant.	állapotosnak lenni magyar: vő. szül
sur , drink; Copt. cw.	inni magyar: szűr-csől
saru , a perverse man; plur. , oppressors or oppressed perverse men, sinners	erkölcstelen ember magyar: szar (ember) Szaru+Kusz* Szaru+Tass: falu Bulgáriában
sartit Rev. 6, 26, to cut and gather wheat; Copt. cpw.	aratni és begyűjteni a búzát magyar:
S-uba to open up a way, to force an entrance,	kinyitni az utat, behatolni
Sutekh , the Hittite form of the Egyptian name of the god Set.	Set isten hetita neve
Sep , B.D.G. 41, 693, 1064, Berg. 49, Metternich Stele 129, , a Heliopolitan form of Osiris; , Piankhi Stele 101, the road of Sep; , Hymn of Darius 32, the gods of the company of Osiris.	Osiris neve
Sepit , a goddess.	istenő szépít?
Septi-tenb B.D. 36, 2, a title of Apsait.	Apsait titulusa
Sept , to be ready, prepared; see .	felkészülni, készleni

*Kusz végződés Tamana jegy: Szala-Kusz nálunk és Egyiptomban, Damaszkusz (!) Aba±Kusz Libiában régészeti hely, Tamana-Kusz zátony Új-Guineában a Kukulló falu közelében

S	
senk, senk-ti = sti , to light a fire.	tüzet gyújtani
senk-ti = sti , to pour out.	kiönteni
sentí , IV, 1085, , Rec. 3, 46, statue, figure, likeness; , Sphinx Stele 2, 7.	szobor, alak
sentí , to found, to establish; see .	alapítani, alapozni
sentí , , , , foundation; Copt. cñtε.	alapzat
senter , the substance used in censing or smoking, incense.	illatosító, füstölő anyag
sent , Jour. As. 1908, 289, creatures, created things; Copt. cwn̄t.	teremtvény, csinált dolog
sent , something founded or established, ground, the solid earth.	valami alapított vagy létesített, föld, talaj
sent , foundation; Copt. cñtε.	magyar: vő. Szent Magyarország alapzat
Sent , Tuat VI, a warder-god.	
Seker, Sekri , U. 326, 556, 557, , T. 270, , N. 953, , , originally the god of the Tuat of Memphis, later the Death-god par excellence.	a víz istene eredetileg Tuat istene Memphisben később a halál istene Szekere: Benini falu és Pónape Szigeten Szekere Domb, másik neve: Tana-Tamán! (6.56 - 158.11)
Seker [⊙], , Seker, personification of his domain.	a lakhely megszemélyesítője
Seker , , the festival of Seker.	Szeker ünnepe

seger , to strike, to fight;
see .

ütni, harcolni

s-ger , Rec. 26, 65, ,
 , , to make silent, to still,
silence, rest; caus. of .

elcsendesíteni, csend, nyugalom

magyar: Sz G L; szagol?

S

Sekor, Sokri , U. 326, 556, 557,
 , T. 270, , N. 953, ,
   , originally
the god of the Tuat of Memphis, later the
Death-god par excellence.

eredetileg Tuat istene Memphiszben
a halál istene

Sokri , a form of Seker in the
Tuat.

Seker   , Seker,
personification of his domain.

Szeker lakhelyének megszemélyesítője

Sekor , Denderah IV, 84,
 , Berg. II, 8, , warder of the
6th Pylon.

a hatodik kapu őre

sa , U. 562, the magical strength of
the god .

az isteni varázs ereje

Sa (?) , a mythological crocodile.

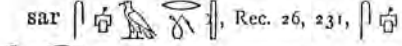

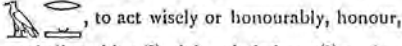
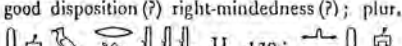
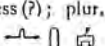
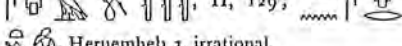
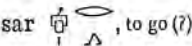
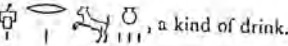
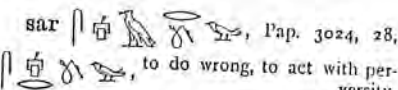
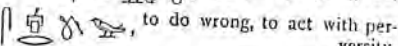
mondabeli krokodil
haj

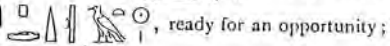

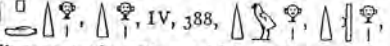
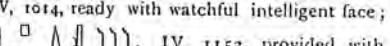

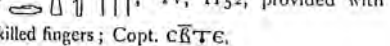

sa , Rec. 16, 131, tress, hair;
plur.   , P. 1116B, 42.

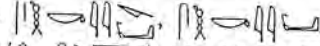
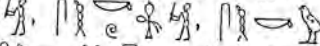
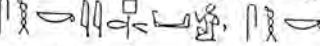
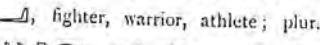
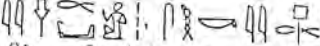
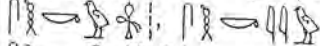
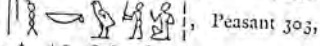
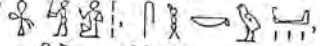
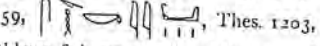
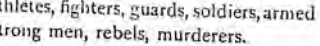
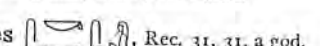

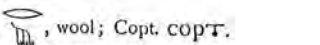
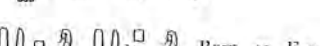
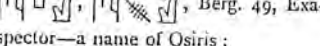
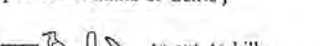
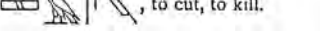

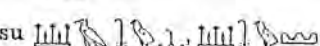
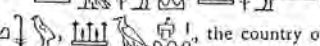
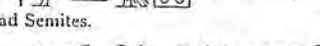

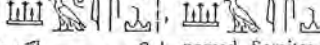
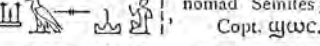
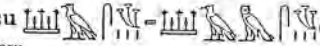

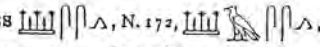
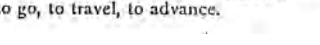

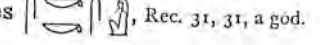

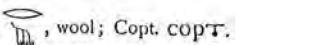
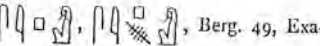
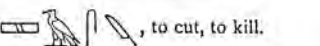
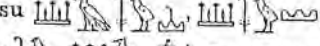

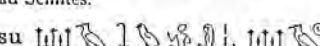
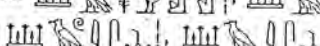
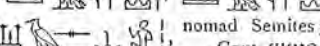
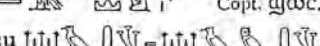

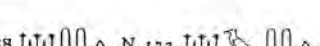
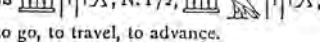

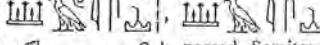
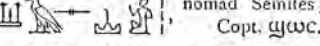
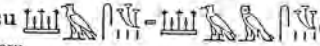

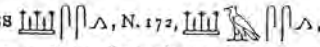
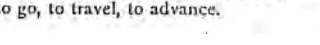

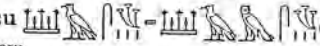

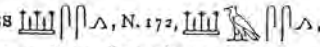
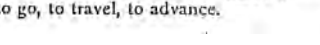

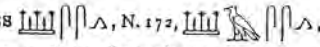
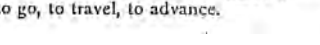

S

sar-t   , wall (?); see
   .

zárt, fallal körülzárt

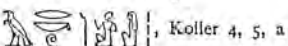

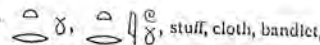
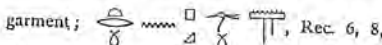
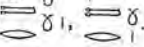
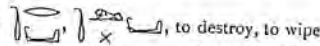
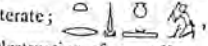

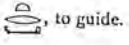
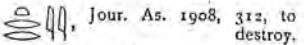
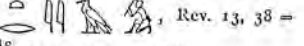
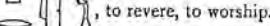
<p>sar , Rec. 26, 231, , to act wisely or honourably, honour, good disposition (?) right-mindedness (?); plur. , II, 129; , Heruemheb 3, irrational.</p>	<p>okosan, bölcsen cselekedni, becsület</p>
<p>sar , to go (?)</p>	<p>menni (?) magyar: száll?</p>
<p>sar , a kind of drink.</p>	<p>sör magyar: vő. bak sör</p>
<p>sar , Pap. 3024, 28, , to do wrong, to act with per- versity.</p>	<p>rosszat tenni, erkölcsstelen cselekedet magyar: szarul?</p>

<p> S</p> <p>sapt , , , , , , , IV, 975, to be prepared, ready; , T. 271, ready; , ready for an opportunity; , U. 94, IV, 372, with ready eye; , IV, 1084, , with ready, skilful tongue; , with ready mouth; , IV, 388, , , IV, 1014, ready with watchful intelligent face; , IV, 1152, provided with skilled fingers; Copt. .</p>	<p>felkészültnek és késznek lenni</p> <p>készlenni az alkalomra</p>
---	---

<p>seka , , , , , , , , , , , , , , , , , , , , , </p>	<p>harcos, atléta</p>
<p>Sekkes , Rec. 31, 31, a god.</p>	<p>isten-név</p>
<p>seg , opposition.</p>	<p>ellenes</p>
<p>sor , wool; Copt. <i>coprt</i>.</p>	<p>gyapjú magyar: vő. szőr</p>
<p>Sáp , Berg. 49, Examiner, Inspector—a name of Osiris;</p>	<p>ellenőr, felügyelő Osiris egyik neve</p>
<p>shas , to cut, to kill.</p>	<p>vágni, ölni</p>
<p>SH</p>	
<p>Shasu , , , , , , , , , , , </p>	<p>Saszu a nomád szemiták vidéke</p>
<p>Shasu , , , , , , , , , </p>	<p>nomád szemiták</p>
<p>shasu , , , , , , , </p>	<p>saszu</p>
<p>shass , N. 172, , , , , , </p>	<p>menni, haladni magyar: vő. siess</p>

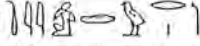
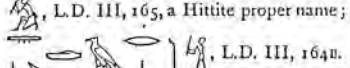

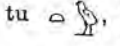

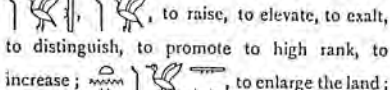

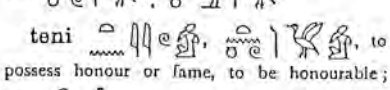
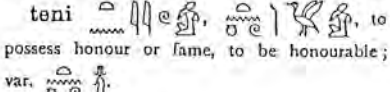
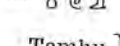

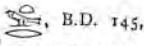
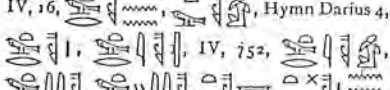
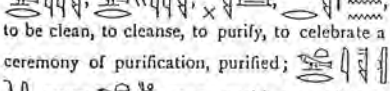
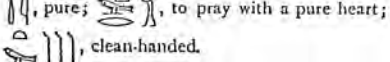

* *Lásd: Ung megyénél!*

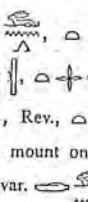

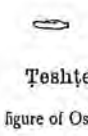
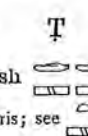

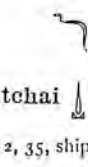
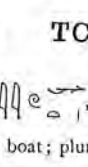

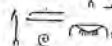
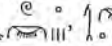
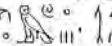

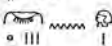

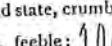
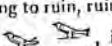
tata , sacrificial bread.	áldozati kenyér magyar helységnév vö. Tata
Ta (P) , Rec. 26, 224, , the god Thoth.	a Thoth isten Ber+Tót Magyarországon, Kara+Tót folyó Kanada
Taṭara , L.D. III, 164, the name of a Hittite; var. , L.D. III, 165.	Tót+Vára falu Libéria egy hettita név
Tārsha , see , Mar. Karn. 52, 1.	
tirka (traka) , Gol. 7, 4, a kind of bread or beer (?)	kenyér vagy sör fajta? magyar: tarka?
Tirku , Koller 4, 5, a foreign people or tribe.	idegen ember vagy törzs
T 	
ter , stuff, cloth, bandlet, garment; , Rec. 6, 8, a byssus cloth; varr. .	anyag, ruha öltözet Juku+Ter - Csongrádban Kuku+Ter Csilében Balla+Ter Skóciában Kálló+Ter Bulgáriában
ter , to destroy, to wipe out, to efface, to obliterate; , Jour. As. 1908, 308, destruction of sensuality.	rombolni, eltörölni, elseperni magyar: vö. tör
terit , destruction.	rombolás magyar: vö. ellenséget leterít
ter , to guide.	vezet magyar: ter-el
terri , Jour. As. 1908, 312, to destroy.	tönkretenni, megsemmisíteni
teri , Rev. 13, 38 = , to revere, to worship.	magyar: vö. (el)-törli, (össze)töri tisztelni, imádni

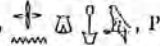

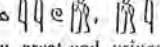

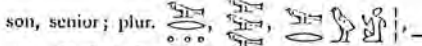

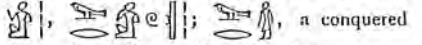

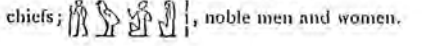
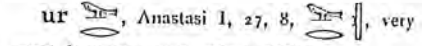

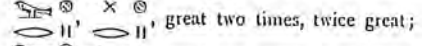

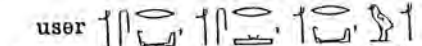

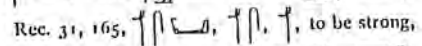

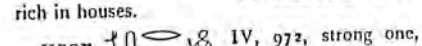

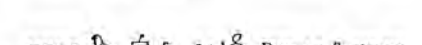

<p>Tiṭur (Tatar) , L.D. III, 165, a Hittite proper name; var. , L.D. III, 164u.</p>	hetita név (személyé)
<p>tu , A.Z. 1913, 144, abso. pron. 2nd sing.</p>	második személy egyes szám magyar: te
<p>tu , one, i.e., the king;</p>	egy, a király
<p>tēn , at the rate of.</p>	arányában?
<p>ten, teni , Heruemheb 23, , to raise, to elevate, to exalt, to distinguish, to promote to high rank, to increase; , to enlarge the land; , to increase births; varr. .</p>	emelkedni, elemelkedni, megkülönböztetni, növelni
<p>teni , to possess honour or fame, to be honourable; var. .</p>	tekintélyesnek lenni, tiszteletreméltónak lenni T-N-U-U magyar: vő. tanú
<p>Temḥu , Libyans; , Libyan women.</p>	líbiai asszony líbiaiak Tehenu néven is
<p>T</p>	
<p>tur, turi (later tui) , B.D. 145, IV, 16, , Hymn Darius 4, , IV, 752, , to be clean, to cleanse, to purify, to celebrate a ceremony of purification, purified; , pure; , to pray with a pure heart; , clean-handed.</p>	Latabár falu, Árpád, Béga, Garam, Szatmári folyónál Észak-Kelet Indiában! vő türül; tisztít Túr+Úri: folyó Trinidadban a Tamana hegy lábánál ünnepelni a tisztítási ceremóniát imádkozni tiszta szívvel tiszta kéz

Tutu B.D.G. 722, a lion-god, son of Neith; var. 	oroszlán isten, Néz fia
tun to rise up, to mount on the back of an animal for sacrifice; var. ; Copt. TWOIT.	emelkedni az állat hátára állni (áldozatnak)
tun to fly into the air.	felszállni a levegőbe vö. tün-ni
tun Jour. As. 1908, 283, resurrection; Copt. TWOIT.	feltámadni Tun-Ton Tamana végződés (Bala-Ton Magyarországon és Luzonon, Balán-Tun a Mexikói Maja-Jukatán fél- szigeten)
Tuba Litanie 5, a form of the Sun-god; var. 	a napisten formája Aba+Éte-Tuba Észak-Kelet-Brazíliai város Túri + Vára Törzs közelében
teb something beaten, drum; Heb. תב.	dob, amit ütnek magyar: vö. dob
teb to beat, to strike.	ütni, csapni magyar? vö. dobolni
Teshesh Rec. 4, 31, a figure of Osiris; see 	Osiris teste magyar: vö. testes
Teshesh a figure of Osiris; see Teshesh.	Osiris szobra
tesh to yield, to give way; var. 	Tes+Kánd Magyarországon
tchai Rev. 12, 35, ship, boat; plur. ; Copt. XOI.	hajó, csónak vö. csajka

<p>tcha , Jour. As. 1908, 266, dishonour, blemish (physical or moral); Copt. Ⲫⲁⲉⲓⲟ, ⲭⲁⲓⲱⲟⲩ.</p>	<p>szégyen, hiba vö. gya-l-áz</p>
<p>tcham , sceptre; see .</p>	<p>kormánypálca magyar: vö. gyám</p>
<p>tchām , Palermo Stele , Koller 3, 8, , L.D. III, 194, , , , , , Rec. 6, 11, white-gold, a kind of precious metal; , IV, 367, the finest tchām; , IV, 849, real tchām; , tchām from the hill-top.</p>	<p>fehér arany, értékes fémfajta a legjobb arany valódi arany tcham a hegytetőről</p>
<p>Tcheṭ-pa-neṭer-āuf-ānkh , a theoretical name which is probably the equivalent of (Gen. xli, 45), the name given to Joseph by Pharaoh.</p>	<p>Józsefnek a fáraó emberének az elméleti neve, amelyet feltehetőleg a fáraó adott neki magyar: vö. gyött-ő-nagyúr-teste-életre</p>
<p>Magyar u, ú, ü U u , Heb. u , they, them, their.</p>	<p>U: falu neve Pónapén Tana-Tamán, Alamor, Kálonga+Vár, Szekere, Palikér, Csókástólap nevek közt magyar: u, U, ü: ő, úk: ők (a többes jele: III)</p>
<p>uaṭu , a kind of plant used in medicine.</p>	<p>vatta növényfajta amit a gyógyászatban használnak</p>
<p>uas , , , , , , , to be in a ruined state, crumbling to ruin, ruined, decayed, weak, feeble; , in a most ruined state.</p>	<p>vás (vásott) romlott, tönkrement, gyenge</p>

uas to work in wood, to saw.	vés, fával dolgozni, fűrészelni
Uasár (Uasri) Osiris; var. 	Vasár, Vas-Úr, Vásár: falu Iránban Ős-Úr-Ős
Uasri a title of Osiris.	Vasuri, Ösuri, Vaszari Osiris titulusa
Ung P. 160, M. 297, P. 160, N. 898, P. 185, Louvre C, 15, a son of Rā, who bore the heavens on his shoulders, 	Ung: magyar vármegye Ung másik neve Onga: jeles Tamana név, pl. Kál+Onga!, Onga Magyarországon a Sajó és a Hernád torkolat szögében falu, de Japánban Onga éppen Tamana város folyója
Unth M. 477, a god; var. N. 1245.	az isten fia, aki az eget a vállán tartja isten-név
ur great, much, superior, very, greatness, great size; dual plur. P. 808, great piece of flesh from the joint.	Úr, uri, urak hatalmas, sok, hatalmasság, nagy méret
Ugar a canal in the 7th Nome of Upper Egypt.	csatorna Egyiptomban (Felső-Egyiptom) Ugar: Helységnév Magyarországon, a Kaukázusban, Baszkföldön. Sziget a Tor- resz-csatornában. Új-Guinea és Ausztrália között, Ugarit ősi város Palesztínában
úr U. 215, great man, great god, prince, chief, noble, eldest -	úr Úr: kiváló Tamana név Úrkut: Magyarországon és a Kaukázusban, Bud+Úr: Magyarország, Törökön, Ghána, Zaire, Jáva, Mudaföld! Papúri: Kolombia, Göröghon, Tahiti mindegyik úr

son, senior; plur. 	urak
 Mánd-Úri; Kolombia és Sri Lanka	
 Pap+Úr: Új-Guinea	
 legyőzött vezér: az is <u>úr</u>	
chief; vezérek vezére: vezérek ura	
chiefs; nemesek: azok is urak	
 ur Anastasi 1, 27, 8, very great, how very great; Copt. ⲟⲩⲣⲓⲡ.	nagyon nagy úr
 ur great; greater than;	grét = hatalmas; úr
                      	az első személy egyes számú névmás a halotti beszédben: házOÁ
 user T. 72, U. 192, Rec. 31, 165, to be strong, to be mighty, to be rich; rich in houses.	gazdagnak lenni, hatalmasnak lenni, erősnek lenni
 user IV, 972, strong one, i.e., oppressor.	ÚZÉR
 user Rev. 13, 8, strong	ős-úr egy erős, -elnyomó
 usar Rev. 13, 8, strong	(huszár?) erős

Ata+Huszár falu Beninben ott Kut+Onga, Szemere falu, Szaján+onga folyó tőszomszédságában (9.42-1.31) Egri+Huszár falu a baktriai Murga folyónál, Csopak-Huszár falu Észak-Afganisztánban. (Egri-Huszár nevét ott a türkesztáni Baktriában a sztálini időkben „Lenin Nevé“-re változtatták (Imenj Lenina).

usta , to tow, to drag, to draw.	húzta, vonta
Usten , a title of the Nile god and of his flood.	Ós-ten, isten a Nílus-isten titulusa
Us en , Amen. 15, 10, 26, 5, 17, to walk with long strides, to stretch, to extend.	hosszú lépésekkel menni, kilépni Úz+Baja Bolívia, Úz+Úr: Kun fejedelem, falu Iránban és Indiában
Us en , Ombos II, 2, 200, a lake-god, a title of the Nile-god.	tó-isten, üsten, isten
ush-t , A.Z. 1900, 128, a hair ornament.	haj-dísz, üstök Úz+Úri falu Bolíviában Úsz+Úri folyó a Távolkeleten
hab , M. 127, , A.Z. 1900, 36, , ibis; Copt. 	

EGYIPTOMBAN FONTOS NÉGY TAMANA NÉV

BERENISZE-BERE(I)TE ROMVÁROS	(23.56-35.18)	BERENTE: NÁLUNK ÉS BASZK-FÖLDÖN FALU
---------------------------------	---------------	---

GARAMDÁL	PATAK	(29.18-33.00)	GARAM+LÖK, SZUHA+ DÁL NÁLUNK
----------	-------	---------------	---------------------------------

GARAM: FOLYÓ KAMERUNBAN, É.K. INDIÁBAN, GARAM+BA FOLYÓ ZAIRÉBEN	(30.52-32.20)	GARAM+LÖK, SZUHA+DÁL NÁLUNK GARAM+HUN BRAZILIAI TÖRZS A SUKORÓ TÖRZS SZOMSZÉDJA CSÁSZTA-DÁL HEGY PERU BAN de CSÁSZTA+CSÚCS A BÜKKBEN A SZUHA+DÁL VÖLGY KÖZELÉBEN!
---	---------------	---

KANTARA	FALU HEGY	(30.52-32.20) (30.12-30.08)	KAN+TA, KANO+RA, TARA+FŰ NÁLUNK, KANTARA CIPRU- SON IS. KANTARA+LAK FALU THAIFÖLDÖN (14.40-104.38) ott az 5500 évesre becsült régészeti lelőhely közelében
---------	--------------	--------------------------------	---

**KANTARA FORDÍTOTTJA
(TAMANA MÁSODIK TÖRVÉNYE)**

TARAKAN	TARAKAN: BORNEOI SZI- GET (31.17-É-118.04) és IRÁNI VÁROS (37.24-57.31) ÉS OTT TEMESVÁR! TÖSZOMSZÉD- JA (37.21-57.56)
---------	---

SZALAKUSZ	VÁROS	(28.44-30.50)	NÁLUNK SZALAKUSZ NYITRAI FALU, SZALAKUSZ AZ UTOLSÓ ASSZIR KIRÁLY, NINIVÉBEN LÁNGHALÁLT HALT. (Szalakusz Falu szomszédja Nyitrában MANIGA falu, de ugyanaz a MANIGA falu azon az Új-Guineai felföldön, amit csak 50 éve fedeztek fel repülőről; MANIGA ott további kárpátazonos nevek társaságában lelhető!)
------------------	--------------	---------------	---

A MAGYAR VÁRMEGYÉK NEVÉNEK ELEMZÉSE

1. Aba-uj-torna aba:fehér, ABA Mez., Ak, mit., sum. ABBA: apa
ABAU: Kikötő Új-Guineában,
uj: sum.U, torna: lakóhely, sum. TURUN Toron, Toroni
gyakori az Andokban!
2. Alsó-fehér lenti fehér
3. Arad arad: szolga, sum. ARAD, Szíriai város,
ARAD: Folyó É.K.India a Béga, Garam, Szatmári, Tur-Turi
folyó közelében. ARAD-ÚZ Mauritániai domb az Atila és
Budafia oázisnál
4. Árva árva (elárvelt), sum. ARIA, Arva: Falu Szaudi Arábiában
5. Baranya egyip. Ba- Ra- na: napisten-é, sum. BARA: király, főúr
Baranya: Benini falu is Ata-Huszár táján
6. Bars bars: foltos párduc, sum. BARSU Bars: kaukázusi falu
7. Bács-Bodrog BÁCS+HON Indiai város az ÚR-MÁL FOLYÓ KARTAL,
SZIDON város közelében
sum. Basu= termelő, BOD: erdő, ROG: ma. rög (földvár)
8. Belo-vár-körös Bél-Ó-Vár Bél-isten után, Körös: egyip. Her, Heru Horus,
(H = il. hasonló a "K" hanghoz)
9. Bereg berek, sum. BARA szent hely, Bereg: Palesztinai név
Bereghát ott TÓ neve!
10. Besztercenaszod Bast egyiptomi isten, Baszt-érce, Baszt bányája. Nász: isten
név? „hívó“? BESZTEREC: Közép-Ázsiai Hegység
11. Békés békés, (nem heves)
12. Bihar Bihar: Munda név, indiai szöv. állam, Burundiban folyó
BUDA-ONGA Dombnál, hegy neve Iránban
13. Borsod lyukas hegy, sum. BUR+sad: lyukas hegy. Lásd: Bars

14. Brasso	Barasó falu a Baszkföldön az ABÓDI hegy mellett.
15. Csanád	Csanád vezér neve, SU..NÁD: helyező CSANÁD+LÓ Iráni város
16. Csik	csik, sáv, egyiptomi Sek: isten név, (Szik, Cik) Gyakori indián Amerikában, Csik+Balla Dravida város Indiában
17. Csongrád	csong, csonk, + sum. Radu: remeg, rozoga CSONG+OR, TISZA+RÁD mintájára
18. Esztergom	Ister-gam, sum. Ak. mit. Istár, gam: kanyar
19. Fejér	fehér, (sum, babar)
20. Fogaras	egyip. Gara(?): tűz, kemence Sum. GARA: tejszin? hó? FOGARAS : hegy a Gara-Mándi törzs földjén Libiában
21. Gömör	sum. GUMOR: gerinc GOMOR: Szomáliai helység
22. Győr	sum. DUUR: kör-erőd, gyűrű, körül zárt hely
23. Hajdu	Ak. harcos (ILDU) Haiku-Haidu havaji név
24. Háromszék	három=3, szék: székhely
25. Heves	a békés ellentéte
26. Hont	a Honth személynévből (egyip. HUN-T: pupilla HONT: Új-Guineai Falu, HON: Sziget Új-Guineában a SÁGÚR szigetenél, HUNA: havaji-maóri név
27. Hunyad	egyiptomi HUN, HUNU; ifjú isten, HUNIT: kapuőr-isten Hunyad v.m. a határon van! (T/D) VAJTA+HUNA maori város
28. Jász-Nagy-Kun-Szolnok	tör. jászok: nép, irán. jász: nép, nyelv, ArEm Jász-sziget, kánaáni JÁSZUmunu, amor. JÁSZmahadad Jászó-Ton: thaiföldi város Kantara-Lak közelében! KUN vagy HUN (374): honfoglalók Szolnok: Szálnak, szállás-terület? JÁSZ-ÚR tűzhányó Tana óceáni szigeten, SZOLNOK-FÜLÖP -szigeti (Lejte) Falu, de SZÁKI-SZOLNOK falu Alaszkán.
29. Kis-küküllő	Árpád második fia Üllő sum. KUKU: homályos, ködös ILLU: ülni, pihenni KUKULLÓ: Vasi Dülő, Új-Guineai falu TAMANA-KUSZ zátony közelében! Kukulló Város Argentínában is!
30. Kolozs	sum. GURUS: erősemler, 1275-ben KULUS-WAR KOLOSSÓ: Új Guineai patak, KOLOZS+NA: Tó Lappföldön
31. Komárom	sum. KAMARU: hatalmas, masszív KOMÁRON: Mongol falu

	TEMES: Folyó nálunk, Belizében (2 is), Kampucsában, Angliában
57. Trencsén	sum. TURON/+sun/: csonka torony
58. Tolna	torna? TOLNA: folyó Luzonon, (Fülöp-szigetek egyike) BUD-BUDAK falu a partján, Tolna falu Észak-Dakotában is, ott a MAN-DÁN indián törzs, annak ősi Kúp házai társaságában!
59. Torontál	sum. Turun: lakóhely, TORON+TÁL, TORON+TÓ, TORON-TA: falu Új Guinea, KARA+TÁL: közép-ázsiai és trinidadí folyó ott Tamana hegy lábánál: Kartal, nálunk és Indiában, valamint Törökhonban
60. Turoc	Turóc: folyó Ausztráliában (36.04-150.05) Turóc régi neve: TURUL, folyó Baszk-föld, hegy Kóreában
61. Torda-Aranyos	Dárda, torda, tur-da, arany-os, -as, TORDA: csádi falu
62. Udvarhely	magy. Udvar, hely
63. Ugocsa	sum. IGISA: adó, UG+OCSA, BAB+OCSA
64. Ung	/H/-UNG-/ÁR/ Felső-UNG domb Zalaegerszeg része, Géva-domb meg a Zalai DIOS-KÁL határában van. UNG+GÉVA Folyó Salamon szigetek, UNG+UR +JÁK alaszakai falu, UNG+VÁR+ABA nigériai falu ott éppen a Sepsi, Kanta kegy, Kászon falu közelében
65. Varsad	személynévből: Varsa+d, L. Bars, Borsod
66. Vas	egyip. UASh: kormánypálca, UASh Neter (nagy úr) Vas: hegy Irán, VAS+ÁGÓ: Kanada és Etiópiában szárazér
67. Verőce	Verő, sum. BURU: fegyvergyártó (B-V), kovács
68. Veszprém	egyip. BESZ-PRÉM; Párduc-prém VESZ+NÁN: hegy Indonézia, Perem, több óceáni sziget neve
69. Zala	sum. Zalag: ragyogó, fényes, Zala folyó: Irán Etiopia, Nigéria, Zala-Vad: ősi város Indiában
70. Zágráb	sum. RABA: nagy víz, más néven: AG-RÁM, pakisztáni hágó is
71. Zemplén	személynévből Zemplin, Zemplén: kelet-brazíliai törzs az ABA+ÉTE Törzs szomszédságában (AGA+ÉTE ős-falu a Kanári-szigeteken, nálunk ABA+SÁR elzárt Mátrai falu, Hegy+Bene+Éte pedig csalló-közi falunk! AGA+DICS szörényi falunk)
72. Zolyom	Sólyom

**A MAGYAR SZÓHASZNÁLATHOZ ÉS KIEJTÉSHEZ KÖZELÁLLÓ,
VÁLOGATOTT, KELETI NYELVEK NEVEI ÉS NÉPNEVEI, AHOGY A
MAGYARBAN HASZNÁLJUK**

atar	kangar	szolon
akkad	kamasz	szomár
avar	kacsa	szari
	kabar	szamári
bali	kádar	szaka
burját	karva	
bihor	kakacsín	úr
buris	komín	urat
danuvár	kúti	
dzsungár		vicsoli
dumál	libu	varka
dongó		
	maghi	
eta	mária	
	mocsi	
fenehe	munda	
	mameluk	
gonda	maka	
gázi	moho	<i>Nyelvek</i>
	magar	
hári		burját
hindi	najman	balti
hansi	nyögér	bihor
hura	nadir	
hada		desi
	orosz	hungari
jász	ordosz	hufi
japán	pengo	kota
jákut	pecsenyeg	kucsai
	pária	kurd
kaska	partus	
kassu		lári
kinda	sammar	lászi
kengeresz	szabir	oli
kaskaj	szusen	munda

Du Yaxiong (Beijing)

**BOOK AND TEA –
AN APPROACH TO THE ORIGIN OF HUNGARIAN THROUGH TWO
CHINESE LOANWORDS IN HUNGARIAN**

A. Introduction

Since linguists became aware of the phenomenon that languages change with development of history, they have been emphasizing frequently that the research of languages must serve and integrate with story. Rasmus Kristian Rask once said that: „If we want to know the origin of a prehistoric nation and its relatives, than no material is more important than the language itself.“ Jacob Grimm, a great German linguist and folklorist, said more succinctly: „Our language is our history.“ (B. A. Zvegincev; 1962; 119-120)

Language changes with the history and life of people. However, the most changeable and permeable part is vocabulary. Vocabulary, like a mirror, reflects the development of a nation and the historical changes. And the loanwords indicate what we have learnt and what we have contacted within a certain period of historical times. You can hardly find a language, which has no loanwords from other languages. Loanwords can be divided generally into two categories: direct loanwords and indirect loanwords, while in view of the scope of borrowing, they can also be further divided into cultural loanwords and intimate loanwords. In remote times, owing to the under-developed traffic, cultural loanwords of a nationality came only from the neighbouring nationalities or those with whom it was in cultural contact. Whereas the intimate loanwords result from the fact that two different languages share the geographical and political community. (Leonard Bloomfield; 1955; section 26) For example, the Chinese words „grape“, „lion“ and „pomegranate“ originate from Persian, they belong to cultural loanwords. As for intimate loanwords, we can give some Chinese words in Uygur, for instance: (syɟɛ) - hurry up, (tiŋ la) - listen, (tʃ in) - true, (san) - count, (to ŋ la) - cold. (Zhao Xiangru; 1985; 180) Through loanwords, we can not only reconstruct the history of contact between different nationalities, but also study the nature of the contact. Loanwords are important material in the research work in history. For example: the Chinese word „moli“ (jasmine) originates from Sanskrit, (Liu Zhengyan; 1984; 246). That shows that the plant together with the word was introduced into Chinese from India through the Silk Road. The English

word „tea“ originates from Amoy dialect. And that shows that the English people first got the drink from Southern China. (Ju Xianlin 1988; 176)

Chinese loanwords in Hungarian can be divided into two kinds: ancient loanwords and modern loanwords. Ancient loanwords were borrowed through the medium of Turkic and modern loanwords were borrowed through the medium of other European languages. It is rather difficult but important to undertake a further study of those loanwords. In this paper, the author only tries to explore the oldest homeland of the ancient Hungarians and the nationalities, which were related to them by way of discussing two cultural loanwords - könyv and tea.

Chinese is an unfamiliar language for most Hungarian people. To dwell upon Chinese in this article would make it lengthy. However it is essential for our readers to get some basic knowledge about the language before they get to start. Hence the author attaches a piece of writing for readers' reference.

In this paper all Chinese characters and Turkic words are presented with phonetic symbols of IPA.

B. Könyv (book)

Könyv probably originated from Ancient Turkic word „kujn“. (Bárczi Géza 1941; 176) While „kujn“ came from Chinese word „卷“. (B. M. Najeliev; 1969; 322)

„卷“ is read as (... 214) or (... 51) in modern Chinese. (... 214) can be a verb or a measure word. As a word, it means to roll up. As a measure word, it means a roll, a spool or a reel. Whereas (... 51) is a noun, which means a book, a volume or an examination paper. (Institute of Language; 1973; 550-551)

„卷“ was read as (k ɿ uan) (before 221 B.C. - 220 A.D.) or (k ɿ ɛn) (220-589 A.D.). According to Paraphrasing, the first Chinese dictionary compiled in 100 A.D. by Xu Shen, „卷“ means to bend one's knees. The character used to be written as „𠂔“. (Xu Shen; 1963; 187) 𠂔 represents a sedentary figure, which was called (tɕi 51). In ancient China it was couth and polite to sit on one's heels with his bended knees touching the mat on the floor. (Kang Ying; 1979; 31)

Here we can see that „卷“ was not a noun at that time and it did not mean books at all either.

Chinese used to write on wood scrips or bamboo scrips called (ɕyɛn) and also on silk called (ɕyɛn) or (po). After 105 A.D. when paper was invented by Cai Lun, Chinese began to write on paper. (Fan Yi; 1965, 2513) A piece of paper with characters was rolled up into a bind from the left to the right. Such a bind

was called „卷“. The verb began to convey the meaning of rolling up instead of bending, and it finally developed into a noun, which referred to the scroll. (Wang Hong-jun; 1980; 292). We don't know exactly at what time when „kuan“ became a noun due to the lack of historical records, but we are sure that it might be after 105 A. D. when paper was used as writing material and at least not later than 217 A. D. For we read in the History of the Three Kingdoms written by Chen Shou (233-297 A. D.) in the 3rd c. A. D. that „Lu Su was always taking books in his hand.“ In the book, the word „kuan“ is used here referring to books. (Chen Shou; 1982; 1273). Lu Su, a famous general, who was born in 172 A. D. and died in 217 A. D., was a contemporary with Wu Weizhou, who wrote something about Lu Su, and Chen Shou, the author of the books, used Wu Weizhou's material in the History of Three Kingdoms.

Bárczi Géza says that könyv may relate to the Uygur word „küin“ and the Chuvash word „konj“. According to him, „küin“ means books or documents while „konj“ stands for the design on clothes. (Bárczi Géza; 1941; 194) But as a matter of fact, „küin“ in living Uygur language is pronounced as (kø n), meaning the tanned leather (Chinese department; 1982; 208). It has never been used to refer to books like the Chinese word „卷“. Documents in Uygur language is called „pytyk“. (Chinese department; 1982, 355) Both this word, and the Hungarian word „betű“ originated from the Ancient Turkic word „bitig“ (Chen Zongzhen and Lei Xuanchun; 1985; 54) (Bárczi Géza; 1941; 19) which came from the ancient Chinese word „bit“ with the meaning of pen or to write. (B. M. Najeliev; 1969; 103)

The word „book“ is „keniga“ in the Chuvash language (E. R. Tenishev; 1981; 81). It is a Slav word. While in Osmanli book is „kitap“ which is an Arabian word. The word „book“ is not „keniga“ or „kitap“ in Hungarian, instead it is „könyv“ which shows that the word had been borrowed from Turkic before Hungarian contacted Chuvash and Osmanli.

Another word „nom“ in Ancient Turkic also referred to book, which originated most probably from Greek. The word was probably introduced into Central Asia by Greek army when Alexander III. (the great) led his expedition. It was first adopted by Sogdiana people and later on Turkis learnt it from Sogdiana people. „Nom“ was found in Turkic inscription on tablets. Nowadays, Yugurs still use the word „nomaq“ meaning stories, which originated from „nom“.

Hungarian adopted „kujn“ while missing the word „nom“. That indicates Hungarian ancestors had lives not far away from the Yellow River Valley for some time since 105 A. D. instead of Central Asia or West Siberia. Perhaps they lives somewhere near the Mongolian Plateau.

C. Tea

The word „茶“ (tea) did not appear in Chinese documents until 221 B. C.. There used to be a word „荼“ (tu 35). „荼“ which was a general word, referring to 3 different plants: 1) A sort of edible wild vegetable; 2) White flowers of the cogongrass; 3) a kind of medicinal herb, which, later on, took up the name „tea“. (Wang Li; 1987; 147)

Tea was at first used only as a medicinal herb. It was in the Han Dynasty that tea started being served as a drink, but it was not a popular drink at that time. In the middle of the 3rd c. A. D. to drink tea became sutomary and the word „茶“ (tea) came into existence accordingly. (Wang Hongjun; 1980; 372) Tea was introduced to Europe at the beginning of the 17th c. (Wang Hongjun; 1980; 367)

Tea is read „tʃa“ in Chinese. The minorities living in northern China and the nationalities near China pronounce „tea“ as „tʃa“ or „tʃaj“. The Osmanli word for tea is „tʃaj“, too. This shows that the word „tea“ in these languages was borrowed from Mandarin. The Hungarian word for tea was borrowed from German (Bárczi Géza; 1941; 304). *This shows that Hungarian ancestors had lives far away from China before mid-third c. when Chinese began to drink tea. The Hungarian word for tea explains too, that the Hungarian people learnt to drink coffee from Osmanli, but not tea. They began to take tea from the Europeans in the 17th c.*

D. The problem and the key

Now, we can draw an inference from what we discussed above that the ancestors of Hungarian must have been a tribal group of people living near China after 105 A. D., they adopted the word „kʰuan“. And they did not leave China until mid-second century, so they did not borrow the word „tʃaj“ (tea).

Who were they?

From 221 B. C. to 25 A. D. there were altogether three nationalities living in Northern Prairies of China. They were *Hun, Donghu and Dingling*. Hun lives around the Outer and Inner Mongolia, while *Donghu lived to the east of Hun* (in Chinese Donghu means the Hun living in the East) and Dingling lived around Lake Baikal. (Lin Gan; 1988; 1) (Referring to Illustration I.) P. 80.

A part of hun migrated westwards to the north of Tianshan Mountain in 91 A. D. In the meantime, Sienpi, a branch of Donghu sprang up and occupied the regions where Hun used to live. More than 1'000'000 families of Hun remained in Mongolian Plateau by mixing up with Sienpi. This part of Hun integrated into

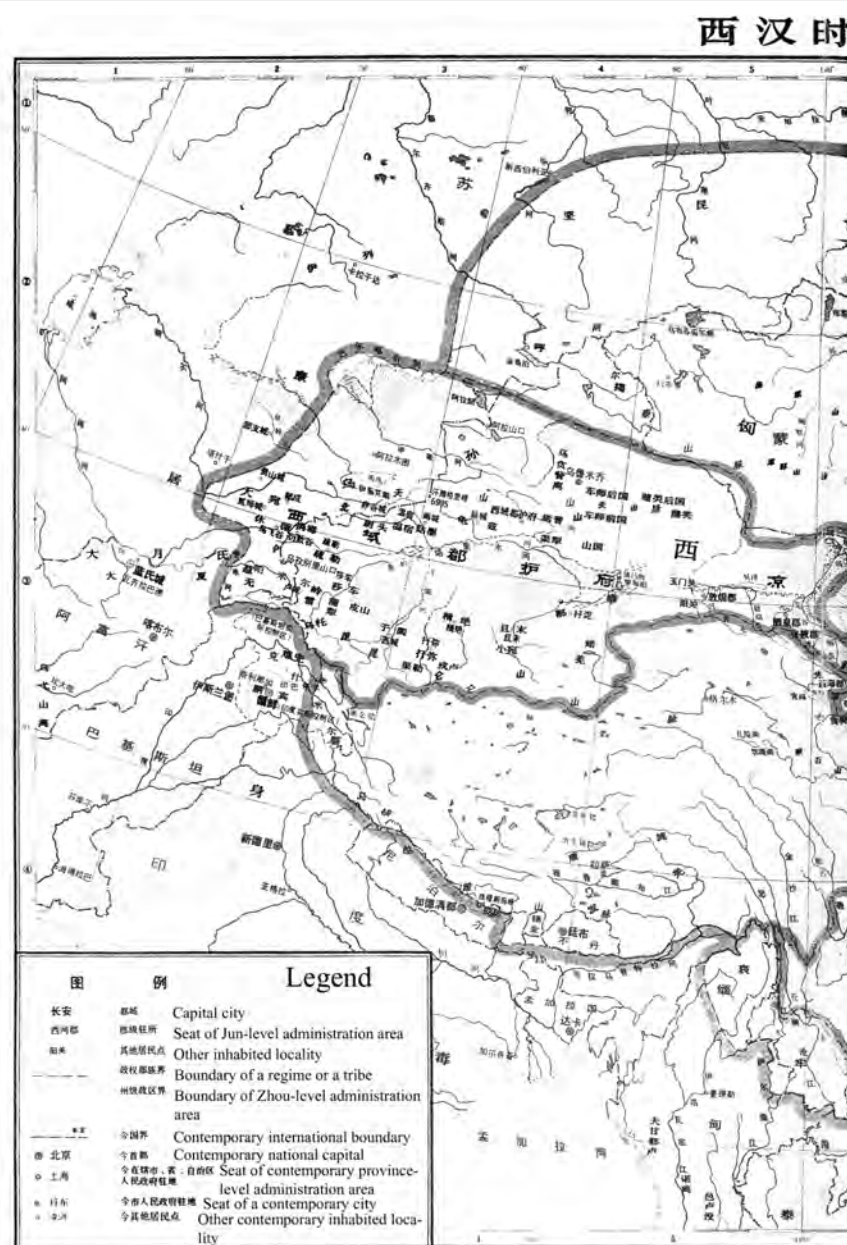

Illustration I.
 „The map of West Han Dynasty“ by Tan Qixiang; 1982; 1982; P. 13-14

期全图

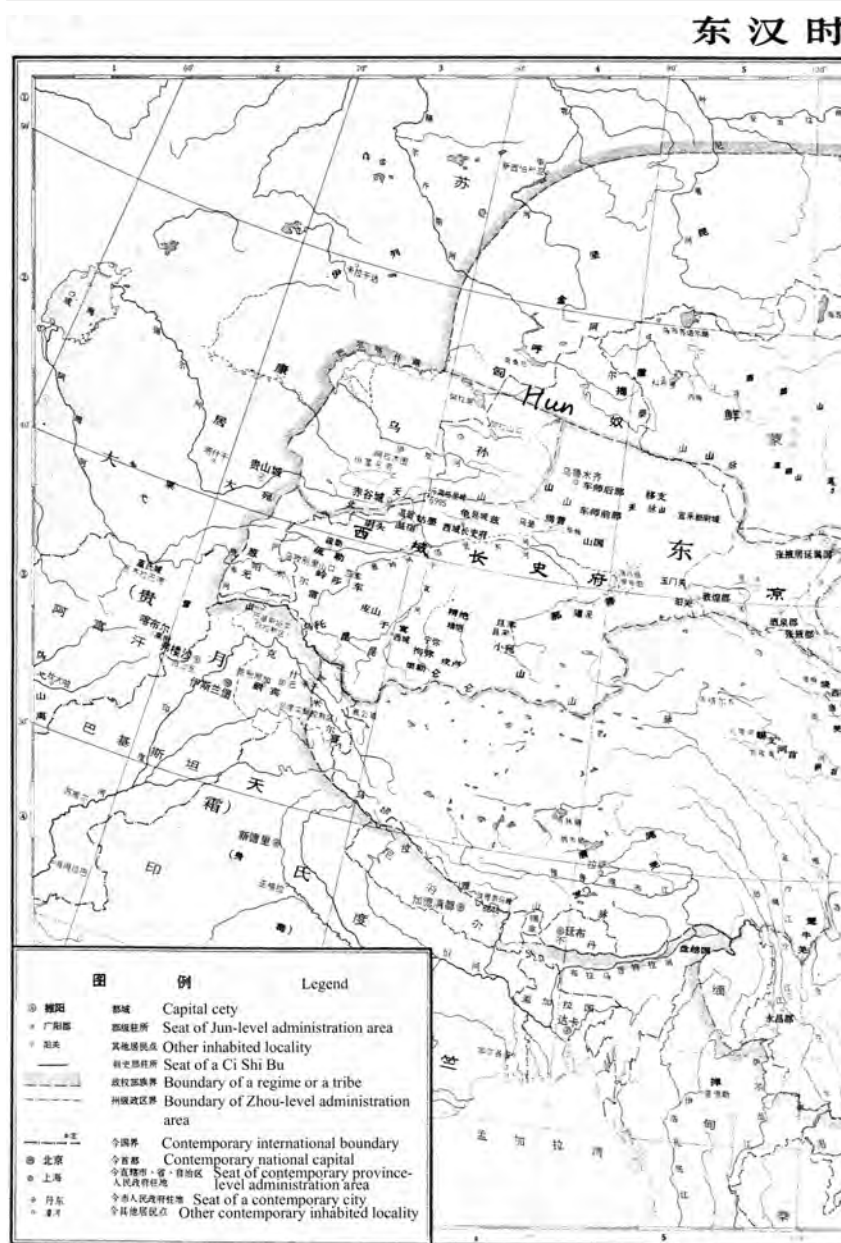
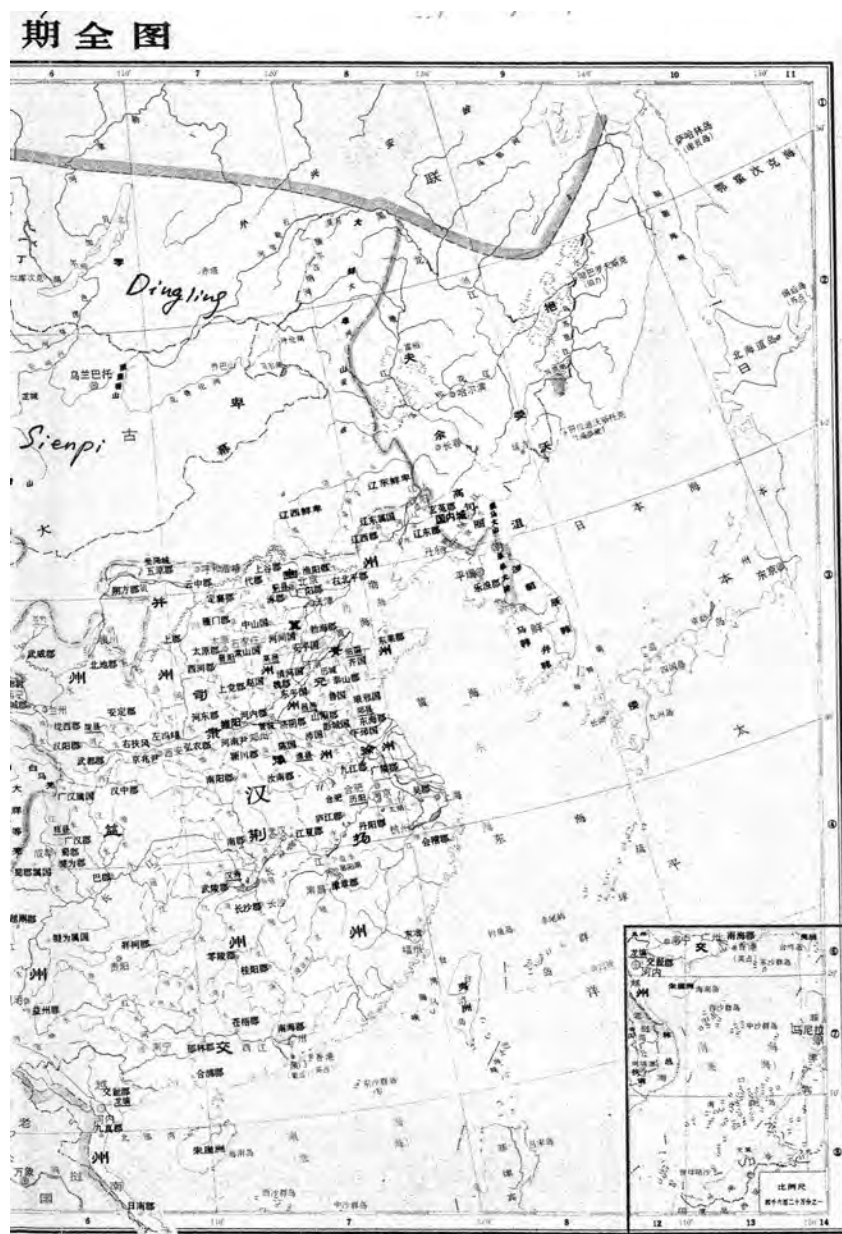

Illustration II.
 The map of East Han Dynasty by Qixiang: 1982; P. 40-41

Du Yaxiong:

Book and tea - an approach to the origin Hungarian through two Chinese loanwords in Hungarian

Sienpi. Dingling lived around Lake Baikal. (Lin Gan; 1988; 3) (Referring to Illustration II. „The map of East Han Dynasty“ by Tan Qixiang; 1988; 40-41)

The group of Hun who had migrated to the west cannot be ancestors of Hungarian. It is impossible from them to borrow the word „k̂ uan“. By 105 A. D. when paper was invented and that the word „tʃa“ became a noun, they had left the Northern Prairies of China, migrating westwards. (Lin Gan; 1986; 108)

Two groups of people of the three could have borrowed the word „k̂ uan“. They were *Donghu and Dingling*.

Avar, one branch of Donghu, cannot be the ancestors of Hungarian either. For they left China and migrated to the West in 555 A.D. (Zhou Weizhou; 1983; 87). At that time it was very customary among Chinese people to take tea. Avar must have learnt to drink tea and borrowed the word „tʃa“ from Chinese instead of „tea“. The fact that in all of the languages of Mongolian family tea is pronounced as „tʃa“ or „tʃaj“ may serve as an evidence. Another thing that arises our interest is that the contemporary Mongolian speaking minorities in China are descendants of Donghu (Lin Gan; 1977; 37), whose language belonged to the Mongolia family.

Now we only have Dingling to deal with. I think most probably Dingling was the ancestor of Hungarian. We know that Dingling kept on living around Lake Baikal after 105 A.D. (Zhou Weizhou; 1983; 15) According to Chinese historical documents, Dingling is the ancestors of Turkic. Dingling's language belongs to Turkic family. (Lin Gan; 1988; 1) In fact, Dingling Dili, Chile, Tiele and Tujue recorded in ancient Chinese documents are only different transliterations of Turk. (Zhou Weizhou; 1983; 7) Uyghur and Yugur are descendents of Dingling (Feng Jiasheng; 1958; 7)

REFERRING TO ILLUSTRATION II. THE MAP OF EAST HAN DYNASTY. P. 80-81.

E. Conclusion

From the mid-second c. to the mid-third c. China found herself in turbulence. As a result of wars of long continuance, people migrated. Unitary Han Dynasty fell into three kingdoms. (Jian Bozan; 1979; 189) *A group of Dingling left Lake Baikal, immigrating to Altai Mountains and Central Asia during the period. (Lin Gan; 1988; 11) The ancestors of Hungarian were probably among them.* For only this part of Dingling might know the word „k̂ uan“ and did not know the word „tʃa“. When tea became popular in Central Asia, they might have gone further away to the West. Tea was introduced to Japan in the 6th c. (Wang Hongjün;

1980; 367) The time when tea was introduced to Central Asia should be before the 6th c., around 5th or 4th c., maybe.

According to the research work done by the Hungarian historians, Hungarians had appeared in the steppe region around River Don, and north of the Black Sea by the mid-fifth c. A.D. They became into contact with various nomad tribal groups at the end of that century. (Ferenc Gyulai; 1984; 12) Most probably a part of Dingling had left Central Asia in the 3rd c. was seen for the first time in Eastern Europe in the 4th century.

Dingling included many tribes, 61 of which are recorded in Chinese ancient documents. (Lin Gan; 1987; 41) One of them was called „Mongdien“ according to the History of the Sui Dynasty. (Lin Gan; 1987; 116) *Most probably there is some relationship between Magyar and Mongdien.*

If Hungarian ancestors were a part of Dingling, then we can not only explain why there are a lot of Turkic loanwords in Hungarian but also dwell upon the Hungarian-Uygur and Yugur relationship in folklore, folksongs, languages and ethnical characteristics.

APPENDIX: Chinese

The Chinese language belongs to the Sino-Tibetan Family. Like other languages of the family, every syllable in Chinese bears tones, which have distinguish features. There are four tones in modern Chinese. Arabic numbers are used to indicate different tones. Here are some examples:

Character	Sound	Meaning
包	pau 55	csomagolni
薄	pau 35	vékony
飽	pau 214	jóllakott
報	pau 51	újság

Chinese is not an alphabetic writing system. One character in Chinese is at the same time a syllable and word, which conveys a complete meaning. The earliest Chinese characters were pictograph. For examples: 月 indicates the moon, 日 indicates the sun and 水 symbolizes water, 艹 refers to grass. Later those picto-

graphic characters were replaced by ideograph. The ideograph can not only express visible objects but also abstract concepts.

Diachronically, Chinese characters emerged in 3000 B.C. and they have hardly changed during the last 3000 years. But the pronunciation of every character (it is a word, too) has changed a lot. We Chinese can still read and understand the historical documents written 2000-2500 years ago. If Chinese had been written in terms of an alphabetic writing system, nobody can read them now.

The study of Chinese sounds of each historical phase is called „Chinese Historical Phonetics“. Generally, the phonetic changes in Chinese can be divided chronically into 4 stages:

- 1) The Remote Age (10 c. B.C. - 5 c. A.D.)
- 2) The Middle Age (5 c. A.D. - 13 c. A.D.)
- 3) The Near Age (13 c. A.D. - 17 c. A.D.)
- 4) The Modern Age (17 c. until now)

The word „pen“ is used here as an example to show you the phonetic differences in different ages:

Character	1	2	3	4
	piət	Piət	pit	pi

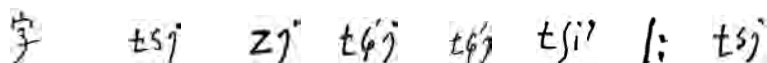
Synchronically, there are a lot of dialects in Chinese. Two Chinese people from two different areas cannot understand each other by speech because their pronunciations of the same word are quite different in their dialects. But they can „talk“ by writing in their communication if they cannot speak Mandarin or a foreign language.

The study of Chinese dialects is called Dialectology of Chinese. Chinese is divided into 7 dialects according to dialectology:

- 1) Mandarin dialect area (the Northern and South-western part of China)
- 2) Wu dialect area (Shanghai, Jiangsu and Zhejiang Prov.)
- 3) Kan dialect area (Jiangxi Prov.)
- 4) Hakka dialect area (Guangdong and Taiwan)
- 5) Canton dialect area (Hongkong and Guangdong)
- 6) Min dialect area (Fujian, Taiwan and Hainan Prov.)
- 7) Hsing dialect area (Hunan Prov.)

The pronunciation of one same character in different dialects is widely different. Taking the following word „“ (Character) as an instance, we can see how different they are.

Character	Mandarian	Wu	Kan	Hakka	Canton	Min	Hsing
-----------	-----------	----	-----	-------	--------	-----	-------

The research done in the fields of Chinese historical phonetics and Dialectology of Chinese can help us study when and where a Chinese word was lent to another language and it may lead us to great discoveries.

BIBLIOGRAPHY

- Bárzsi Géza*: Magyar Szófejtő Szótár. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1941, Budapest
- B. A. Zvegincev*: Essentials of General Linguistics. Moscow University Press, 1962, Moscow
- B. M. Najaliaev and others*: An Ancient Turkic Dictionary. Leningrad Scientific Press, 1969, Leningrad
- Chinese Department of Xingjiang University: An Uygur-Chinese Dictionary. Xinjiang People's Press, 1982, Urumqi
- Chen Shou*: History of the Three Kingdom. Chinese Book Press, 1982, Beijing
- Chen Zongzhen and Lei Xuanchun*: A Short Survey of the Western Yugur Language. Minorities' Publishing House, 1985, Beijing
- E. R. Tenishev*: An Introduction to the Study of Turkic Language. Translated by Chen Peng. China Social and Scientific Press, 1965, Beijing
- Fan Yi*: Historical Record of East Han Dynasty. China Book Store Press, 1965, Beijing
- Feng Jiasheng*: Historical Material of Uygur Nationality. Minorities' Press, 1958, Beijing
- Ferenc Gyulai*: Hungary. Budapest, 1984, Budapest
- Institute of Linguistics, Academy Sinica: A Modern Chinese Dictionary. Trade Publishing House, 1973, Beijing
- Leonard Bloomfield*: Language. George Allen and Unwin Ltd., 1955, London
- Ji Xianlin*: Chinese Encyclopedia Vol. Linguistics and Philology. Chinese Encyclopedia Press, 1988, Beijing and Sanghai
- Jian Bozan*: Essentials of Chinese History. People's Publishing House, 1979, Beijing
- Kang Ying*: The Origin of Chinese Characters. Rongbaozhai Press, 1979, Beijing
- Lin Gan*: An Historical Short Course of Minorities in the North in Ancient Times. Inner Mongolian People's Press, 1977, Huhhot
- Lin Gan*: History of Huns. People's Press, 1986, Beijing

Du Yaxiong:

Book and tea - an approach to the origin Hungarian through two Chinese loanwords in Hungarian

---

Lin Gan: The Selected Papers about Turkic and Uygurs' History. China Book Press, 1987, Beijing

Lin Gan: History of Turk. Inner Mongolian People's Press, 1988. Huhhot

Liu Zhenyan and others: A Dictionary of Loanwords and Hybrid Words in Chinese. Dictionary Press, 1984, Shanghai

Tan Qixiang: The Historical Atlas of China. Vol. II. Cartographic Publishing House, 1982, Shanghai

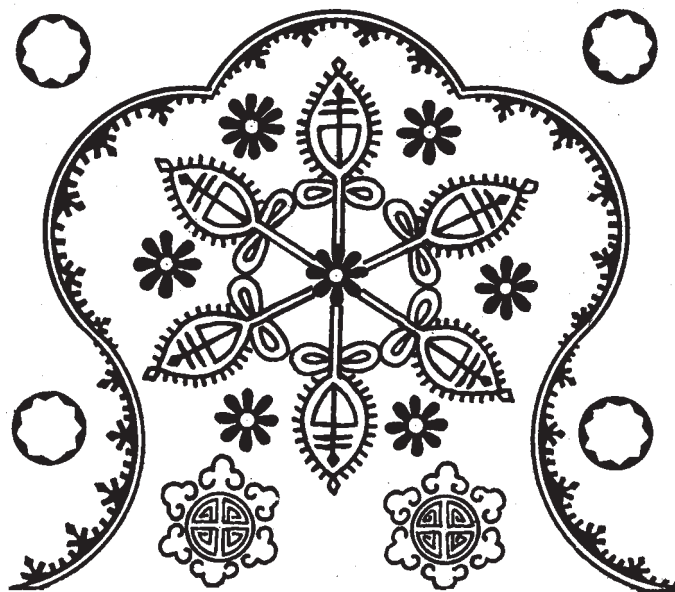
Wang Hongjūn and others: General Knowledge of Chinese Ancient History. Chinese Youth Press, 1980, Beijing

Wang Li: A Dictionary of Etymology. Trade Publishing House, 1987, Beijing

Xu Shen: Paraphrasing. China book Store Press, 1963, Beijing

Zhou Xiangru: A Short Survey of Uygur Language. Minorities' Publishing House, 1985, Beijing

Zhou Weizhou: Chile and Avar. Shanghai People's Press, 1983, Shanghai

Götz László (St. Pölten)

AZ ALSÓTATÁRLAKAI KÉPIRÁSOS TÁBLÁK KELTEZÉSE A KÖRNYEZŐ RÉGÉSZETI MŰVELTSÉGEK LELETÖSSZEFÜGGÉSEINEK TÜKRÉBEN

Az alsótatárlakai képirásos agyagtáblákat N. Vlassa kolozsvári régész 1961-ben találta, egy – az ún. Vinča-Tordos műveltség B fokozatának megfelelő rétegből az altalajba leásott, minden valószínűség szerint kultikus célokat szolgáló gödörben, égett embercsontok, 1 spondylus kagylóból készült karperec, 26 égetett agyag idól és 2 *kykládi típusú alabástrom idól* társaságában. E leletegyüttesben kormeghatározó jelentősége van a 2 *kykládi típusú* idólnak, mivel ilyeneket (az ún. hegedűformájú lapos idólokról van szó) mindeddig csak a Kr. e. 3000-et követő időkből ismerünk, korábbiak azonban nem.

Nem kevésbé kormeghatározó jelentősége van a képirásos táblák íráskarakterének, vonalvezetésének, már amennyiben a piktogrammok beilleszthetőek más térségekben talált hasonló jellegű képirásos leletek írástörténeti fejlődési fokozataiba. A tatárlakai táblák képirásos jeleinek pontos meghatározását és mezopotámiai párhuzamaik tisztázását a közelmúlt legnevesebb német szumerológusa, A. Falkenstein végezte el. (l. Falkenstein: Zu den Tontafeln aus Tartaria. Germania 43. 1965.) Megállapította – s ebben a legtöbb szumerológus szakember teljes mértékben osztja Falkenstein álláspontját –, hogy a tatárlakai jelek a mezopotámiai Dzsemdet-Naszr periódus, pontosabban Uruk III/b nevezetű archaikus rétegből előkerült szumer képirás jeleihez állnak legközelebb, azokkal szinte minden részletükben megegyeznek. Ez a meghatározás viszont időrendileg azt jelenti, hogy a tatárlakai táblák íráskarakterére a mezopotámiai szumer képirás Kr. e. 3100 körüli fejlődési fokozatával áll azonos színvonalon. Ez azért eminens fontosságú megállapítás – amelyet semmilyen kifogással sem lehet figyelmen kívül hagyni –, mert az uruki III/b réteg írásjelei a képirásból az ékírás felé haladó fokozatos írástörténeti fejlődés pontosan rögzíthető átmeneti fázisát képviselik: már nem olyan gömbölydedek és képszerűek, mint a kb. 100 évvel korábbi Uruk IV/a réteg írásjelei, hanem stilizáltak, szögletesek, de még világosan felismerhetően képszerűek, viszont még nem érik el a következő írástörténeti fokozat, a kb. 2800 tájára tartozó farai (régiben Schuruppak) írásleletek immár teljesen ékírás jellegű vonalvezetésének absztrakcióját. Magyarán ez az írástörténeti helyzet egyértelműen meghatározza a tatárlakai táblák korát: semmi esetre sem lehetnek korábbiak a mezopotámiai Dzsemdet-Naszr kor közepe tájánál, amely időszakot az uruki III/b réteg képviseli, azaz – amint előbb már említettük – kb. Kr. e. 3100-nál (ún. „hosszú időrend”).

Ha tehát a tatárlakai táblák kétségkívül nem mindennapi művelődéstörténeti jelentőségét közelebbről meg akarjuk ismerni, és Erdélybe kerülésük útját-módját fel szeretnénk vázolni, akkor legelső sorban a mezopotámiai *Uruk kori* (kb. 3800-3250 között) és *Dzsemdet-Naszr* kori, (kb. 3250-3000 között) kultúrfejlődés távolabbi kisugárzásait kell nyomon követnünk északi, észak-nyugati irányban.

Az Uruk-kultúra legkorábbi terjeszkedése észak és észak-nyugat felé a megelőző művelődési kör térségében, a volt *északi-Ubaid* területeken mutatható ki (főleg Szíriában, Észak-Irakban), ahol 3700-3500 között az Uruk-kerámia szinte mindenütt felváltotta az északi-Ubaid árut. Majd, kb. 3500-zal kezdődően tipikus szumér gyarmatvárosok tűntek fel Szíriában a Habur folyó vidékén (Šagir Bazar, Tell Brak) és a középső Eufrátesz mentén (Habuba Kabira, Tell Qaunas, Karkemiš), Habuba Kabirában és Tell Qaunasban szumér piktográfikus táblákkal.

Kb. 3400 táján ezek az Uruk kisugárzások már a szíriai tengerparton is megjelentek, először Uruk-kerámia, majd 3300 körül *Uruk V* kori szumér pecséthengerek formájában Byblosban (IV. réteg). Ezután 3200-3100 között már Dzsemdet-Naszr kori pecséthengerek is feltűnnek Byblosban, s valamivel később az Amuq-síkság több lelőhelyén is az ún. *Amuq G* fokozat rétegeiben (1 Narr 1975, 153. old.). Tell el-Djudaideh XIV. rétegéből (Amuq G fázis, megfelel a Dzsemdet-Naszr kornak) 3100-3000 tájáról származó, valódi ónbronzból öntött szobrocskák kerültek elő, amelyeket korongon készült, egyszínű, fényezett Uruk jellegű kerámia és Dzsemdet-Naszr kori szumér pecséthengerek társaságában találtak (l. Müller-Karpe 1968, 441. old.).

Feltétlenül megjegyzendő itt, hogy a szumér pecséthengerek jelenléte egyértelműen szumér kereskedők ottartózkodására vall, mivel a nem sokkal korábban a szumérok által feltalált pecséthengereket a 4. évezred végén még csak kizárólag a szumérok használták, mégpedig tulajdonjegyekként: mintegy a tulajdonos aláírását helyettesítették.

Tehát annyi, már a mai régészeti ismereteink mellett is világosan megmutatkozik, hogy e korai történelmi idők mezopotámiai szumér kultúrája egész Észak-Szíriát magába foglalta, s Karkemišig, Aleppóig, valamint a szíriai tengerpartig kiterjeszkedett. (l. Propyläen Kunstgeschichte XIII. köt. 1974., 55. old.)

Tovább észak-nyugat felé, Anatólia és Dél-Kelet-Európa irányában szintén már a korai Uruk korszakban, 3700-3600 táján észlelhetők az Uruk műveltség szíriai, dél-kelet-anatóliai terjeszkedésének hatásai, e távolabbi területeken azonban eleinte csak közvetett módon: késői Ubaid párhuzamok bukkannak fel az égei szigeteken és Thesszáliában – azonnal fejlett formák tűnnek fel, ami Anatóliából történt bevándorlásra vall (l. Prop. Kunstgesch. XIII. köt. 1974., 96-99. old. és F. Matz, 1958).

A 4. évezred derekán az elő-ázsiai telepések ezen újabb hulláma már az *Észak-*

Balkánt és a Kárpát-medencét is elérte. A kutatók túlnyomó többsége a 3500 előtt kialakult *Vinča-Tordos* kultúra keletkezését elő-ázsiaiak tömeges bevándorlása eredményének tulajdonítja, mivel e művelődési kör leleteiben ismét számos egykorú elő-ázsiai párhuzam, igen erőteljes közel-keleti kultúrhatások észlelhetők (l. pl. Prop. Kunstgesch. XIII. köt. 99. old.). A *Vinča-Tordos* műveltség nagyjából a korábbi *Starčevo-Körös* kultúra területein jelentkezik, de nem vezethető le e kultúrkörből: Anatólia felől érkezett gyarmatosok hozták létre – állapítja meg többek között pl. K. J. Narr hivatkozott kézikönyve. A bevándorlás útja ugyan nem mutatható ki közvetlen módon, de igen nagy nyomatékkal erre vall az, hogy a legszorosabb anatóliai párhuzamok éppen a legrégebbi periódusban (*Vinča A*), s ráadásul a műveltségnek a Közel-Kelettől legmesszebb eső vidékén, Erdélyben mutathatók ki. A Balkán délebbi részein csak jóval később, a 4/3. évezred fordulója után tűnnek fel a *Vinča-Tordos* kultúra leletformái, de ez már másodlagos jelenség: csupán annak következménye, hogy e műveltség későbbi szakaszaiban igen erősen befolyásolta a balkáni térséget, egészen Thesszáliáig (mindezt l. Narr 1975., 175-179. old.). Ugyanezt mutatta ki F. Schachermeyr is, kiegészítve még azzal, hogy a korai *Vinča* kultúra kizárólag egyszínű, fekete, sötétszürke vagy vörösesbarna fényezett kerámiája igen nagy valószínűséggel arra vall, hogy az Észak-Balkán és Erdély térségében már a 4. évezred második felében jelentős fémműves központnak kellett léteznie, s e következtetést – amelyet már az 50-es években publikált – a Belgrád környékén nemrégiben felfedezett 4. évezredbeli rézbányák messzemenően igazolták (l. Schachermeyr 1976, 66-67. old.). Így a nemzetközi régészeti kutatás a Kr. e. 4. évezred második felében az Észak-Balkán és a Kárpát-medence térségében teljesen kifejlett fémművességgel számol (l. pl. Whitehouse 1976, 157. old.)

Ismét együtt találjuk tehát az Uruk árúra igen erősen emlékeztető szürkésfekete vagy vörösesbarna egyszínű, fényezett kerámiát, a fémművesség nagyobb mértékű kibontakozásával. E feltűnő jelenség – ilyen korai időben, ekkora távolságra Mezopotámiától és annyi egyéb elő-ázsiai párhuzammal együtt a *Vinča-Tordos* műveltség leleteiben – kézenfekvő módon arra enged következtetni, hogy a 4. évezred derekán valóban elő-ázsiai gyarmatosok érkeztek az Észak-Balkánra és Erdélybe, s csakhamar megkezdték az ottani érclelőhelyek kiaknázását, kifejlesztették a helyi fémművességet. A bevándorlás a jelek szerint főleg vízi úton történt – legalábbis erre vall a kapcsolható leletek feltűnő hiánya a Dél-Balkán térségében, amint erre Narr is külön felhívja a figyelmet (l. Narr 1975, 178. old.).

A *Tisza műveltség* a *Vinča B* fokozat töretlen folytatásaként jelentkezik az Alföldön (3000 körül), s szintén feltűnő anatóliai párhuzamokat mutat, amelyek ismételt elő-ázsiai terjeszkedésre vallanak, ezúttal a 4/3. évezred fordulója táján (l. Narr 1975, 181-182. old.). Ugyanezt mutatja ki igen meggyőző módon *Kalicz Nándor* (Agyag istenek, 36-43. old.). Ezek a *Tisza* műveltségben megnyilvánuló

erős anatóliai hatások ugyanebben az időszakban Dobruzsában és a Vaskaputól keletre is jelentkeznek (l. Narr 1975, 185. old.). Ez utóbbi adatok viszont ismét csak annak jelei, hogy ezek a bevándorlások is vízi úton – a Fekete-tengeren, a Dunán és mellékfolyóin át – következtek be.

Narr külön kiemeli még, hogy az újkőkor középső szakaszában a koraneolitikus óbalkáni csoportokat messzemenően új, elő-ázsiai eredetű etnikumok váltották fel, s ezek az Anatólia felől érkezett telepések számos helyen a későneolitikum idején, a 3. évezredben is a népesség zömét alkották, így pl. a Vinča C-D, a Gumelnita, Salkuta, Tiszapolgár, Butmir műveltség területén (l. Narr 1975, 190. old.).

G. Childe már több évtizede világosan felismerte ezeket a szoros elő-ázsiai-európai összefüggéseket. A Vinča-Tordos kultúráról és a Tisza műveltségről meggyőző érveléssel kimutatta, hogy újabb elő-ázsiai bevándorló hullámok alkotásai voltak, amelyek lényegesen továbbfejlesztették a régebbi – annak idején szintén elő-ázsiai telepések által létrehozott – koraneolitikus műveltségeket. A Vinča-Tordos és a Tisza fokozatot Childe összefoglaló néven *Duna II kultúra*-nak nevezi (a korábbi szalagdíszes-kerámias művelődési kör nála *Duna I kultúra*), s nyomatékosan rámutat arra, hogy a régészeti leletek tanúsága szerint az északabbi és a nyugatabbi európai területek a Duna II korszakban is megmaradtak az előző Duna I műveltség koraneolitikus fokán. Lényegesen lemaradtak a balkáni és a kárpát-medencei térség kulturális színvonalától, ami a Vinča-Tordos területekre délkelet felől újonnan érkezett domináns művelődési hatások és bevándorlások egyértelmű bizonyítéka. Észrevette azt is, hogy a Duna II kultúra térségében a 4. évezred végén jelentős mértékben megnőtt a népesség száma, s hogy bizonyos jelek a Duna vidéke és Elő-Ázsia közötti rendszeres árucserére engednek következtetni ebben az időszakban (a fentieket l. Childe 1949).

Ezekbe az egyértelmű elő-ázsiai összefüggésekbe szervesen illeszkednek a Vinča-Tordos műveltség területéről már jó ideje ismert piktográfikus jelek, valamint a tatárlakai képirásos táblák is, amelyeket az előbb vázolt régészeti leletösszefüggésekből következően semmi esetre sem lehet izolált jelenségekként értékelni. Így pl. a „Propyläen Kunstgeschichte“ is csupán a nemzetközi kutatás általánosan elfogadott véleményét tolmácsolja, amikor hangsúlyozza, hogy a tatárlakai táblák egyértelmű bizonyítékai elő-ázsiai földművelő telepések hullámszerűen ismétlődő délkelet-európai bevándorlásainak, jelen esetben a 4/3. évezred fordulója táján. Sőt, ilyen bevándorlásokkal kell számolnunk a 3. évezred első felében a *lengyel kultúra*, majd néhány évszázaddal később a *badeni-péceli műveltség* kialakulásának idején is (l. Propyl. Kunstgesch. XIII. köt. 99. old.).

Az Elő-Ázsiából kiindult művelődési hatások és vándorlások útját a 4. évezred utolsó századaiban a közbeeső kis-ázsiai, égei, dél-balkáni területeken csak egyes támpontszerű telepekre korlátozódó szórványleletek alapján tudjuk felvázolni. A

4. évezred második felének (késői Uruk és Dzsemdet-Naszr korszak) mezopotámiai jellegű leletei ugyanis régészeti ismereteink mai fokán közvetlenül csak a szíriai tengerpartig, az Amuq síkságig és az Eufrátesz középső folyásáig követhetők nyomon (Uruk kerámia, szumér pecséthengerek, ónbronze, kékírástos táblák stb. – l. fentebb), s Anatólia belső területein megszakad a leletfolytonosság (bár a demográfiai adatok – a népesség hirtelen megnövekedése a 4. évezred végével kezdődően –, valamint a szürkésfekete vagy vörösesbarna egyszínű, fényezett Uruk jellegű kerámia megjelenése egész Anatóliában, közvetve Mezopotámia-Szíria irányából történt tömeges bevándorlásokra vallanak). Mindössze a közép-anatóliai *Alisar* 8M nevezetű rétegéből (M=mountes; domb) ismeretes egy Dzsemdet-Naszr kori szumér pecséthenger. De mivel a 8M réteg jóval 3000 utánra, a 3. évezred első felébe tartozik, e lelet a 4. évezred végére vonatkoztatva nem egyértelmű (l. pl. Goetze 1957, 38. old.).

Nyugatabbra tekintve azonban – első pillantásra meglepő módon – az Égei-tenger szigetein és Kis-Ázsia nyugati partjain ismét feltűnnek a késői Uruk és a Dzsemdet-Naszr periódus szumér kultúrájának terjeszkedésére valló tipikus leletek. Nem is kevés.

A kis-ázsiai parttól nem messze fekvő *Amorgos* szigetén (keleti Kykládok) kb. 3000-re keltezett sírból Dzsemdet-Naszr kori szumér pecséthenger került elő (l. Propyl. Kunstgesch. XIII. köt. 64. old.). A pecséthenger az ún. *brokát stílushoz* tartozik, amely csak a Dzsemdet-Naszr kor vége felé tűnt fel, s a korai szumér dinasztiák idején vált általánossá, a 3. évezred legelején. Emiatt egyesek az amorgosi hengert valamivel későbbre keltezik (l. pl. Müller-Karpe 1974, 155. old.).

Ugyancsak igen fontos útmutatásokat nyerhetünk az Észak-Balkán és Erdély térségében 3000 körül megjelent élő-ázsiai bevándorlók közbeeső tartózkodási helyeire vonatkozóan a Márvány-tenger keleti partján, a Boszporusztól közvetlenül délre fekvő *Fikirtepe*, a Trója melletti, szintén partmenti *Kumtepe* és a Lesbosz szigeti *Thermi* legrégebbi rétegeinek leleteiből. Az alsó rétegek mindhárom telephelyen Trója alapítása (kb. 3000) előttről valók (l. Goetze 1957, 22-24. old., Alkim 1968, 80-81. old.), azaz a 4. évezred utolsó századaiba, pontosan a Dzsemdet-Naszr korszak idejébe tartoznak, s ezen felül mindegyik település a kereskedelmileg – de stratégiai is – elsőrendű fontosságú Dardanellák – Márvány-tenger – Boszporusz átjárót őrzi és uralja.

Thermiben közvetlenül a szűztalaj feletti legalsó kultúrrétegben, tehát a 4. évezred utolsó századainak szintjén több fémolvasztótégelyt és öntőmintát találtak (l. Müller-Karpe 1974, 427. old.), ami a helybeli fémfeldolgozás egyértelmű bizonyítéka, de egyúttal arról is tanúskodik, hogy ilyen leletkörülmények között semmi esetre sem beszélhetünk a fémöntés helyi előzményeiről: a telepet alapító gyarmatosok kétségkívül a fémöntés ismeretével érkeztek előző hazájukból, s megtelepedésük után azonnal megkezdték a nagyobb mérvű fémfeldolgozást.

Fejlett fémművességről viszont – nevezetesen iparszerűen üzött fémöntésről – a 4. évezred idején egyedül Elő-Ázsiából vannak adataink, közelebbről az Uruk kultúra területéről, illetve az e műveltség által erőteljesen befolyásolt környező vidékekről.

Csak megerősíthet bennünket ebbeli meggyőződésünkben az a további fontos összefüggés, hogy *Thermi* telepének legrégibb kerámiája sötétszürke vagy feketés, néha vöröses egyszínű, fényezett áru, amely Trója alapításától, vagyis kb. 3000-tól kezdődően Trója I. periódusában is megjelenik (l. Goetze 1957, 23-24. old.). Sőt, *Fikirtepe* és *Kumtepe* legrégebbi, még a 4. évezred végére tartozó kerámiája szintén igen hasonló a Thermiben talált áruhoz, de ami még fontosabb, szoros párhuzamai megtalálhatók Chios szigetén (*Emporio*), a *Kykládokon*, *Thrákiában*, valamint még a Duna mentén, a Vinča-Tordos műveltség területén is, amint ezt pl. U. B. Alkim ismételtelen hangsúlyozottan kiemeli (l. Alkim 1968, 81. old. és újra 82. old.).

Jelen vizsgálódásaink szempontjából szintén igen fontos adat, hogy Lemnos szigetén (megint csak a Dardanellák bejárata előtt) *Poliochni* telepén, amely a 3. évezred első felében fallal körülvett valóságos város volt (l. Narr 1975, 508. old.), már 3000 körül bronzot öntöttek, s ott is előkerült egy brokát stílusú szumér pecsétleng (l. Müller-Karpe 1974, 874. ill. 155. old.). Ezen kívül az előbb említett Thermi legalsó rétegében is találtak – az öntőminták és olvasztótégelyek mellett – egy 3000 előtről származó, 13,1% önt tartalmazó valódi bronzból készült tűt, valamint egy tiszta ónból készített gyűrűt (l. Müller-Karpe 1974, 116. és 427. old.). Ugyanígy a kelet-makedóniai Néstos folyó közelében fekvő *Sitagroi V.* rétegében, amely Thermi legalsó rétegével egyidejű, szintén ónbronzt adathozható (l. Müller-Karpe 1974, 427. old.). Valamivel későbből, de még jóval a 3. évezred közepe előtről Amorgos szigetéről is ismerünk valódi ónbronzt tárgyakat: tűket és egy karkötőt, több mint 13% óntartalommal (l. Müller-Karpe 1974, 153. old.).

Mivel az ónbronzt a most tárgyalt korban egyedül a szumérok ismerték (l. pl. Müller-Karpe 1974, 425-426. old.), ezek az Égei térségben mindeddig egyedülállóan korai – 4. évezredbeli – valódi bronzleletek (az ónbronzt a trójai-Égei-krétai kultúrkörben egyébként csak jó fél évezreddel később, a 3. évezred derekán tűnik fel) igen nagy valószínűséggel – ha nem egyenesen a bizonyosság fokán – arra vallanak, hogy a 4. évezred végén és a 3. évezred legelején a Dardanellák előterében több Égei szigeten és a kis-ázsiai partokon szumér kereskedelmi és fémfeldolgozó gyarmati településekkel kell számolnunk.

Az idáig felsorolt leletösszefüggések tehát kivétel nélkül arra engednek következtetni, hogy a Dzseddet-Naszr kori szumér képirás vonalvezetésével, íráskarakterével gyakorlatilag megegyező, illetve ahhoz messzemenően közel álló tatárlakai piktográfikus táblákat nyilvánvalóan tengeri úton érkezett mezopotámiai-szumér ércutató és/vagy fémfeldolgozó csoportokkal kell kapcsolatba hoznunk. A pár-

huzamba állítható leletek földrajzi megoszlásának, illetve a Dardanellák térségében való feltűnő tömörülésének tanúsága szerint a fémek (vagy érc) elszállítását is főleg vízi úton bonyolították, s a hajók közbeeső támaszpontjai – de nyilván legalább is részben az ércolvasztó műhelyek is (emlékezzünk a Thermiben talált olvasztótégelyekre, öntőmintákra és a Poliochni bronzöntészetére) – a Dardanellák égei-tengeri bejárata előtti szigeteken (Lemnos, Lesbos), a trójai partokon (Kumtepe, majd 3000 óta Trója), a Márvány-tenger Boszporusz melletti partszakaszán (Fikirtepe), valamint délebbre, a Kykládok egyes keleti szigetein (Amorgos) voltak. A fémszállító hajók hazai kikötőit viszont minden valószínűség szerint a Földközi-tenger keleti partjain kell keresnünk: az Amuq síkságon, Ugarit, Byblos körzetében – vagyis azokon a levantei vidékeken, ameddig – mint fentebb megmutattuk – a késői Uruk és a Dzsemdet-Naszr kori szumér kultúra a 4. évezred utolsó századaiban közvetlenül kiterjeszkedett. Ezzel kapcsolatban feltétlenül megemlítendő, hogy számos kutató már a késői Uruk és a Dzsemdet-Naszr korban a Földközi-tengering terjedő szumér birodalom létezésével számol (l. pl. Schmökel et alii 1961, Woolley 1961, 15. old.; Strommenger 1978, 14. old.).

Ezen egyértelmű adatokhoz a tatárlakai táblákon kívül szervesen kapcsolódnak az Erdélyben és a Bánságban talált egyéb – szintén a késői Uruk és a Dzsemdet-Naszr kori szumér formáknak megfelelő – szumér típusú leletek is, amelyek száma egyre nő, s mind nagyobb bizonyossággal arra vallanak, hogy a 4/3. évezred fordulója idején a Vinča-Tordos kultúra területének több pontján is kisebb-nagyobb számú elő-ázsiai-szumér érckutató, fémfeldolgozó, a fémtermékek elszállítását lebonyolító, valamint a bányászatot, ércolvasztást és a kereskedelmi utakat katonailag biztosító csoportok tartózkodtak.

A tatárlakai táblák ugyanis korántsem egyedülálló, mintegy véletlenül odakerült leletek. Már a 19. század 80-as éveitől, Torma Zsófia ásatásai óta közismert, hogy a késő-neolitikus – korai rézkori *Tordos műveltség* erdélyi telepéről számos – főleg agyagedényekre karcolt – piktográfikus jel került elő, amelyeket ma kb. Kr. e. 3200-2800 közé kelteznek. A 20. század első felében azután a Belgrád környéki *Vinča* telepén végzett ásatásoknál ismét ilyen piktográfikus jeleket találtak, s az is kiderült, hogy a *Tordos műveltség* nem más, mint a *Vinča kultúra* erdélyi változata. Így e művelődési kört összefoglaló néven elnevezték *Vinča-Tordos kultúrának*. Majd a többszörösen megismételt és kibővített vinčai ásatások rétegmegfigyeléseiből lehetővé vált a műveltség időbeli rögzítése is: megállapították, hogy a Vinča-Tordos kultúra a 4. évezred közepe előtt kezdődött és kb. 3500 és 2500 között virágzott és négy periódusra oszlott (Vinča A, B, C és D).

Századunk derekára az egyre szaporodó leletek világánál mind valószínűbbé vált, hogy a Vinča-Tordos műveltség kialakításánál elő-ázsiai telepések elsőrangú szerepet játszottak. Így fentebb láthattuk, hogy G. Childe az akkoriban ismert leletösszefüggésekből már 1949-ben igen nagy valószínűséggel ki tudta mutatni,

hogy a 4. évezred derekától kezdve ismételt bevándorló hullámok érkeztek Elő-Ázsiából a Balkán északi tájaira, Erdélybe (Vinča-Tordos kultúra) és a Tisza mentére (Tisza műveltség). Sőt, arra is nyomatékosan rámutatott – jóval a tatárlakai táblák felfedezése előtt! –, hogy a 4/3. évezred fordulója idején a jelek szerint rendszeres árucserre volt Elő-Ázsia és a Duna vidéke között.

Ugyanígy R. Heine-Geldern is már 1950-ben megállapította, hogy a Tordos kultúra írásjelei egyértelműen szumér eredetűek, s feltűnésüket egy Észak-Mezopotámiából vagy Kelet-Anatóliából a 4. évezred második felében kiinduló nagyméretű vándorlással magyarázta, amely szerinte a szumérok azidőbeli – Uruk kori – térhódításával is szoros kapcsolatban állott (l. Heine – Geldern 1950).

Az 50-es években tovább szaporodtak az ezirányú leletek, s 1955-ben F. Schachermeyrnek már tudományos módszerességgel sikerült kimutatnia, hogy a 4. évezred második felében az észak-balkáni – erdélyi térségben, a Vinča-Tordos műveltség területén tömegesen megjelentek az egyszínű, fényezett agyagedények, amelyek az ún. „fém-sokk” jelei, vagyis azt bizonyítják, hogy a környéken valahol már a 4. évezred második felében jelentős fémfeldolgozó központ létezett, s a fazekasok egyre nagyobb méretekben kezdték utánozni a „modern” fémedényeket (l. Schachermeyr 1955).

Az egyszínű, fényezett kerámiával kapcsolatban ismét emlékeztetünk a szintén egyszínű, fényezett Uruk árura, amelyhez igen hasonló kerámia a 4. évezred második felében az előbb tárgyalt égeiszi és nyugat-kisázsiai partmenti telepeken is feltűnt, éppen a szumér érckutató gyarmati telepések és nagy valószínűséggel feltehető útvonalán az északi Balkán és a Kárpát-medence felé. S főleg: ez a jellegzetes, Uruk jellegű kerámia mindezen lelőhelyen a fejlett fémművességnek az illető területeken meglepően korai bizonyítékaival együttesen jelentkezett.

Nagyjából ez volt a régészeti helyzet, amikor N. Vlassa a tatárlakai táblákat megtalálta (1961). *Azaz, az eddig felsorolt adatokból világosan felismerhető, hogy a tatárlakai táblákat semmi esetre sem tekinthetjük izolált, önmagukban való dolgoknak, amelyek minden egyéb párhuzamba állítható régészeti adattól elvonatkoztatva, előzmények és összefüggések nélkül, mintegy váratlanul és megmagyarázhatatlanul bukkantak volna fel Erdélyben. Ellenkezőleg: fentebb megmutattuk, hogy már felfedezésük előtt számos igen konkrét bizonyíték állt a kutatók rendelkezésére arra vonatkozólag, hogy a balkáni és a kárpát-medencei újkőkori műveltségek nagy általánosságban is, már a kezdetek óta (Sesklo, Starčevo, Körös, Kremikovci) végső fokon Elő-Ázsiából származtak, közel-keleti földművelő telepések több hullámban megismétlődött tömeges bevándorlásai útján keletkeztek, s hogy közelebbről a Vinča-Tordos kultúra kialakulását is kétségtelenül egyik ilyen elő-ázsiai gyarmatos hullám számlájára kell írunk.*

A tatárlakai táblák tehát – bármilyen nagy szenzációként hatottak is az őstörténeti kérdések iránt érdeklődő közvéleményben – a balkáni-erdélyi térség

régészetével foglalkozó szakemberek számára egyáltalán nem jelentettek meglepetést. Sőt, a már addig megismert és rendszerezett leletösszefüggések alapján egyenesen el lehetett várni, hogy valami hasonló, egyértelműen és vitathatatlanul Mezopotámiára valló lelet előbb-utóbb előkerül majd a Vinča-Tordos műveltség területéről. Így a tatárlakai szumér képirásos táblák felbukkanása csupán az utolsó mozaikkövecske volt a már korábban is meglehetősen biztonsággal felvázolható művelődéstörténeti képhez. Amint pl. B. Hrouda is megállapítja: a tatárlakai táblák csak a végső, egyértelmű bizonyítékot szolgáltatottak arra vonatkozólag, hogy 3000 körül a szumérok kereskedelmi kapcsolatai Erdélyig terjedtek (l. Hrouda 1971., 103. old.). Avagy ahogy a „*Propyläen Kunstgeschichte*” éppúgy lapidárisan leszögezi, hogy a tatárlakai táblák igazolták azt a már korábban is nagy valószínűséggel alátámasztható feltevést, amely szerint a Vinča-Tordos műveltség is elő-ázsiai gyarmatosok alkotása volt (l. Propyl. Kunstgesch. XIII. köt. 99. old.).

A táblák felfedezése óta természetesen megélénkültek a Vinča-Tordos műveltség elő-ázsiai összefüggéseivel foglalkozó vizsgálatok. Nem mindennapi dolog ugyanis az őstörténet-kutatásban, hogy ily korai időkből olyan egyértelmű bizonyítékok állnak a tudósok rendelkezésére, mint a tatárlakai írásjelek. Így a táblák felfedezője, N. Vlassa is számos, már korábban kiásott, de nem publikált, illetve figyelembe nem vett leletet összegyűjtött és alaposabban megvizsgált. Felkutatta és kiértékelte a Kolozsvárott és más erdélyi múzeumban gyakran évtizedek óta porosodó, rég elfelejtett vonatkozó leleteket, elsősorban Torma Zsófia gyűjteményének több mint 10'000 darabját. Egyidejűleg fokozott figyelemmel kísérte a Vinča-Tordos műveltség erdélyi és bánági telepeinek feltárását is, amely ásatásoknál azóta ismételten újabb igen fontos leletek kerültek napvilágra. Ezirányú kutatásainak részleteredményeit több tudományos dolgozatban publikálta (l. pl. Vlassa 1970). Ezek egyenkénti ismertetésétől most eltekinthetünk, mert végkövetkeztetéseit összefoglalva és igen világosan, jól áttekinthetően lefektette a bukaresti „Magazin” c. folyóirat munkatársának, S. Saveanu-nak adott nyilatkozatában. Emiatt, továbbá mivel e cikk magyarul is hozzáférhető, az alábbiakban Vlassa ezen nyilatkozata alapján ismertetjük Vlassa eredményeit, többnyire szósz szerint ragaszkodva a magyar fordítás szövegéhez (l. Vlassa-Saveanu: Meglátogattak-e bennünket a sumérok? – Magyar Őskutatás, Buenos Aires 1977. II. évf. 6. szám; – románul: Magazin, Bukarest 1970. dec. 19).

Vlassa rögtön nyilatkozata elején, a kérdés vizsgálatának alapvető követelményeként ugyanazt emeli ki, amit fentebb mi is hangsúlyoztunk, hogy tudniillik a tatárlakai táblák írásjelei nem tekinthetők elszigetelt jelenségnek. „A már régóta ismeretes tordosi leletek egyik-másik edénye alján található számos írásjelre gondolok” – jegyzi meg ezzel kapcsolatban, majd így folytatja: „... A kolozsvári Történelmi Múzeum gyűjteményében szereplő néhány régebbi lelet újraérté-

kelése és most legújabban egy gazdag sorozat felfedezése nem is sejtett fényt vet a Tordos-típusú neolitikus kultúrához kapcsolódó népek és a Közel-Kelet lakosságának mély és jelentős kultúrközösségére.“

De újabb leletek is ebbe az irányba mutatnak. Nemrégiben – közli Vlassa – Kolozsvár főterén transzformátorház alapjainak kiemelése során archaikus kerámiára bukkantak. A leletmentő ásatásnál kiderült, hogy az edények a Tordos kultúra korából származnak. Egyik ilyen Tordos-típusú cseréptöredéken kykládi típusú evezős-vitorlás hajó meglepően pontos bekarcolt vázlatrajza látható. A középpárhóc háromszögű vitorlájával és az evezősök helyei világosan megkülönböztethetők a képen. A lelet kora kb. Kr. e. 2800-ra tehető. E hajórajz egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a 4/3. évezred fordulója táján élénk kapcsolatoknak kellett fennállniuk az égei térség és Erdély között – amint ezt az alábbiakban Vlassa is nyomatékosan hangsúlyozza.

Vlassa már a tatárlakai táblákkal foglalkozó korábbi tudományos munkáiban hangoztatta, hogy nagyban hozzájárulhat a táblákkal kapcsolatos kérdések

tisztázásához a Tordos műveltség telepén talált tárgyak töredékein levő, valamint a kolozsvári múzeumban őrzött leletekre karcolt írásjelek alapos vizsgálata, amelyek időközben már *több mint 300 jelre szaporodtak*.

A további kutatások igazolták Vlassa ezen feltevésének helyességét. Évtizedek óta ismeretes, hogy a kolozsvári múzeum régi gyűjteményében található egy agyagkorong, két oldalán 26 furcsa, bevésett jellel. Mostanáig nem tulajdonítottak neki különösebb jelentőséget. Később azután kiderült, hogy a tordosi agyagkorongon lévő jelekből sok, hasonló a londoni British Múzeumban őrzött híres, ún. *Blau-táblák* jeleihez, amelyek Mezopotámia

*A világ első vitorláhajójának, egy kykládi típusú hajónak kőbe vésett képe.
(Lelőhely: Kolozsvár)*

korai dinasztináinak idejéből valók – jegyzi meg Vlassa.

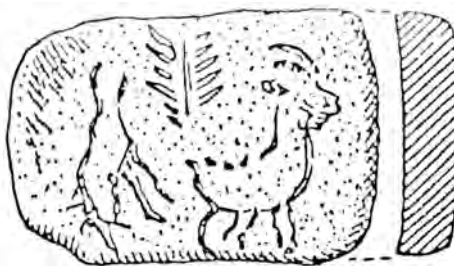
Itt feltétlenül rá kell mutatnunk arra, hogy a *Blau-táblák* keletkezésében Vlassa téved, mert azok sokkal régebbiek, az ún. *korai szumér dinasztiák* idejénél (kb. 3000-2450): íráskarakterük, a jelek vonalvezetése Uruk IV. és III. archaikus rétegének piktográfikus jelei közötti átmeneti állapotot tükrözi, vagyis a táblák az Uruk kor és a Dzsemdet-Naszr periódus határmezsgyéjére tartoznak (l. Reallexikon der Assyriologie II. köt. „Blau'sche Tafel“ címszó alatt), ami időben

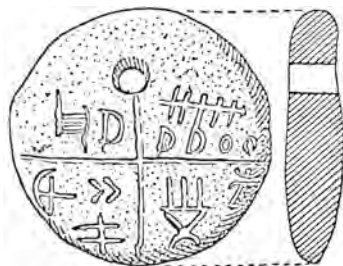
kb. Kr. e. 3200-nak felel meg. De v.ö. még Hrouda 1971, 95. old. is, aki szintén a Dzsemdet-Naszr periódusba keltezi a Blau-táblákat.

„Ebben az értelemben a legérdekesebb darab,“ – folytatja beszámolóját Vlassa – „amely kimozdítja a vitát a feltevések szintjéről a bizonyosságba, egy Tordoson talált cseréptöredék, amely ma múzeumunkban van, közel egy évszázados nyilvántartásban. A cseréptöredék rendkívüli jelentősége elkerülte a tudósok figyelmét. Az agyaglap magán viseli a presumér metszetű hengerek jeleinek benyomott sorozatát...

Ugyancsak e töredék magán viseli egy állatalakos címer nyomait, valamint egy ősi mezopotámiai templom díszkapujának részleteit. Egyenesen meglepő tény: a töredék legtokéletesebb

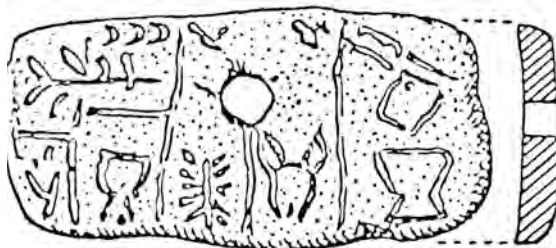
analógiái ismét – mint a tatárlakai táblák esetében is – Uruk VI-III. rétegeinek időtávlátába vezetnek, valamint az iraki *Chafadje* település felé, tehát ismételten az i.e. 2800-as évek felé.“

Újra meg kell jegyeznünk, hogy Vlassa ismét téved, méghozzá ezúttal kétszeresen is. *Először*: Uruk VI-III. rétegei nem 2800 felé, hanem mélyen a 4. évezred második felébe

mutatnak. Uruk VI-III. rétegszelvénye az újabban legáltalánosabban elfogadott ún. „hosszú“ időrend szerint kb. 3400-3000-nak felel meg. *Másodszor*: a késői

Uruk kor és a Dzsemdet-Naszr periódus pecséthengerei (amelyekről Vlassa beszél) nem „presumér“, hanem *korai szumér* leletek, mivel a nemzetközi kutatás az egész Uruk korszakot mindenestől szumérnak határozta meg,

már a XIV. uruki rétegtől, azaz kb. 3800-tól kezdődően, sőt számos neves szakember még ennél is sokkal korábbra megy vissza a mezopotámiai szumér kultúra kezdeteinek keletkezésében (l. pl. A. Moortgat 1953; H. W. S. Saggs 1975, 32. és 36. old.; J. Cl. Margueron 1970, 176. old.; F. R. Kraus 1970; P. Amiet 1977, 522. old.; S. Lloyd 1981, 78-79. old.). Másrészt a kérdéses pecséthengerek már csak

azért sem nevezhetők „presumér metszetű hengerek”-nek, mert a pecséthengert éppen a szumérok találták fel. Vagyis *szumérok előtti* („presumér”) pecséthengerekről beszélni önmagában való ellentmondás.

Váratlan felfedezés történt Temesvár egyik negyedében, Ronacon – folytatja Vlassa. Tordos-Vincai típusú településen felszínre került egy agyagedény, s rajta ráillesztve egy fantasztikus lény domborműve: az oroszlánfejű sas, a presumér Imdugud istenség (újabb olvasata: „Anzu”) egyik távoli másodpéldánya (ez sem „pre-sumér”, hanem korai szumér: előfordulása Uruk III. rétegéből, azaz a Dzsemdet-Naszr korból adatolható legkorábban; l. pl. Hrouda 1971, 93. old. – megjegyzés tőlünk). Vlassa külön kiemeli: „Aláhúzom, hogy a sas oroszlánfejjel a Temesváron talált töredéken furcsán kihangsúlyozott mély szemgödört mutat, s ez a körülmény nagyon közel viszi ezt az ábrázolást keleti ősforrásához.”

Arra a feltevésre vonatkozólag, hogy Erdély területére a Kr.e. 4/3. évezred fordulója idején szumér típusú ősi nép érkezett, avagy hogy Mezopotámia őstörzsei kimozdultak eredeti lakhelyeikről, Vlassa a következőket jegyzi meg: „Rég ismeretes, hogy egyes neolitikus műveltségek országunk területén, valamint a balkáni övezetben is, szoros rokonságot mutatnak az égei-tengeri, anatóliai és kis-ázsiai neolitikus világ kultúrájával. Az új felfedezések megerősíteni látszanak azonban azt, hogy ezek a rokonsági kapcsolatok meghaladják az *egyszerű kulturális befolyást* (kiemelés Vlassától) és megengedik a feltevést, hogy bizonyos ázsiai csoportok előzőleg már megtelepedtek a Balkánon, sőt éppen országunk területén. Elsősorban is a dél-keleti rokonságú kultúra két tiszta képviselőjére, a régebbi *körösi* településekre, majd az ezt követő *tordos-vincai* kultúrára érvényes ez.” Majd így fejezi be fejtegetéseit: „... tudjuk, hogy az elő-sumér népeknek (ismét hibás megnevezés; – megjegyzés tőlünk) vitorlás hajóik is voltak és így az Égei-tenger szigeteivel, vagy a Boszporusz vidékével való kapcsolatuk mellett nem jelenthetett számukra megoldhatatlan akadályt, hogy hazánkig eljussanak.”

Ez lenne tehát a nemzetközi régészeti-őstörténeti kutatás mai álláspontja a tatárlakai leletek kérdésében. Láthattuk, hogy a fentebb felsorolt kézikönyvek, tudósok – s velük együtt maga az ásató régész Vlassa is – széleskörű, komplex vizsgálatokra, a vonatkozó mezopotámiai, kis-ázsiai, Égei, balkáni és erdélyi leletek gondos egybevetésére alapozzák következtetéseiket, s így jutnak el arra a jól megfontolt, leletekkel alaposan alátámasztott eredményre, hogy a Vinča-Tordos műveltség területén a Kr. e. 4/3. évezred fordulója idején a valószínűség igen magas fokán számolnunk kell mezopotámiai-szumér etnikai csoportok jelenlétével és ezen bevándorlók hozták magukkal a tatárlakai képirásos táblákat is, amelyek tehát kb. Kr. e. 3000 tájára tartoznak. (Szovjet régészek megállapították, hogy a tatárlakai táblák helyi agyagból készültek. Borisz Perlov in *Techniki Mologyezs* 1975/12. Szerk.)

Feltétlenül megemlítendő még azonban, hogy ezzel az időrendi besorolással

összeegyeztethetetlen ellentétben állnak a tatárlakai leletek C14 módszerrel eszközölt kormeghatározásai, amelyek Kr. e. 4400-4100 közötti eredményeket adtak. Sőt, ezt az időmeghatározást az újabban alkalmazott ún. dendrokronológiai kalibráció még további 600-800 évvel korábbra, Kr. e. 5200 tájára helyezi (l. Kalicz 1985). Így tehát ez a kb. 2000 éves eltérés a C¹⁴ módszeres és az előbb részletesen bemutatott hagyományos, réteg-párhuzamosításokkal, kerámia hasonlításokkal és egyéb leletmegfelelésekkel dolgozó történeti módszer alapján nyert időmeghatározás között meggyőződésünk szerint csakis úgy oldható fel, hogy az egyik módszer egészen nyilvánvalóan valamilyen kardinális hibaforrást tartalmaz, ami az eredményt is meghamisítja.

Nos, a C¹⁴ módszer tartalmaz egy ilyen igen lényeges hibaforrást. Ez pedig abban áll, hogy a C¹⁴ méréseknél mindezidáig csupán a növények által a levegő CO₂-jéből felvett szénmennyiséggel számoltak és a talaj széntartalmú kőzeteiből (karbonátok, pl. mészkő, dolomit) a növényekbe jutott szénmennyiséget nem vették figyelembe (l. Hajdu-Kristó-Róna-Tas: Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba. IV. köt. 1982, 25. old.). Ez viszont hatalmas méretű pontatlanságokhoz vezet, mert a talaj karbonátjaiban előforduló szénatomok már évmilliók óta kötve vannak a kőzetekben, s ha tartalmaztak is eredetileg-sugárzó C¹⁴ atomokat, ezek már régesrég lebomlottak, nem-sugárzó C¹² atomokra. Minél nagyobb tehát egy növényi (vagy állati) eredetű próbában a talajból felvett – azaz 100%-ban nem-sugárzó C¹² atomokból összetevődő – szénmennyiség aránya, annál jobban el fog térni a mérési eredmény a próba valóságos korától, mégpedig felfelé, vagyis a mérés sokkal régebbi időt fog eredményezni, mint amilyen idős a próba a valóságban.

Végeredményben tehát leszögezhetjük, hogy a C¹⁴ módszer jelenlegi formájában nem nevezhető egzakt, természettudományos eljárásnak, s ennek következtében nem használható fel még abszolút időmeghatározásokra.

A tatárlakai táblák kormeghatározásánál ezek szerint egyedül a hagyományos történeti módszer alkalmazható, amely szerint a táblák egyértelműen Kr. e. 3000 tájára tartoznak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alkim, U.B.*: Anatolien I. *Archaeologia mundi*, 1968
Amiet, P.: Die Kunst des Alten Orient. 1977
Childe, G.: Vorgeschichte der europäischen Kultur. 1949
Falkenstein, A.: Zu den Tontafeln aus Tartaria. *Germania* 43, 1965
Goetze, A.: Die Kulturgeschichte Kleinasiens. *Handbuch der Altertumswissenschaft*, 1957
Hajdu P.-Kristó Gy.-Róna-Tas A.: Bevezetés a magyar őstörténet kutatásainak forrásaiba IV. köt. 1982
Heine-Geldern, R.: China, die estkaspische Kultur und die Herkunft der Schrift. *Paideuma* IV. 1950
Hrouda, B.: Vorderasien I. *Handbuch der Archäologie*, 1971
Kalicz N.: Agyag istenek. 1974
Kalicz N.: On the Chronological Problems of the Neolithic and Copper Age in Hungary. *Mitteilungen der Archäologischen Institut* 14. Budapest, 1985
Kraus, F.R.: Sumerer und Akkader, ein Problem der altmezopotamischen Geschichte. 1970
Lloyd, S.: Die Archäologie Mesopotamiens. 1981
Margueron, J. Cl.: Mesopotamien. *Archaeologia mundi*, 1970
Matz, F.: Kreta, Mykene, Troja. *Grosse Kulturen der Frühzeit*. 1958
Moortgat, A.: Grundlagen und Entfaltung der sumerisch-akkadischen Kultur. *Historia mundi*, II. Band, 1953
Müller-Karpe, H.: *Handbuch der Vorgeschichte* II. Band – Jungsteinzeit, 1968
Müller-Karpe, H.: *Handbuch der Vorgeschichte* III. Band – Kupferzeit, 1974
Narr, K. J. (Herausgeber): *Handbuch der Urgeschichte* II. Band – Jüngere Steinzeit und Steinkupferzeit. 1975
Propyläen Kunstgeschichte XIII. Band – Frühe Stufen der Kunst, 1974
Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie II. Band, 1938
Saggs, H.W.S.: Mesopotamien. *Magnus Kulturgeschichte*, 1975
Schachermeyr, F.: Die älteste Geschichte Griechenlands. 1955
Schachermeyr, F.: Die ägäische Frühzeit I. Band – Die vormykenischen Perioden, 1976
Schmökel, H.-Otten, H.-Maag, V.-Beran, Th.: *Kulturgeschichte des Alten Orients*. 1961
Strommenger, E. (szerkesztő): Der Garten in Eden. 1978
Vlassa, N.: Kulturelle Beziehungen des Neolithikums Siebenbürgens zum Vorderen Orient. *Acta Musei Napocensis* 7. 1970
Vlassa, N.-Saveanu, S.: Meglátogattak-e bennünket a sumérok? Magyar Őskutatás II. évf. 6. sz. 1977. Buenos Aires. – Románul: Magazin, 1970. dec. 19. Bukarest
Whitehouse, D. und R.: *Lübbes archäologischer Weltatlas*. 1976
Woolley, L.: Mesopotamien und Vorderasien. *Kunst der Welt*, 1961

Juba Ferenc (Bécs)

A KÁRPÁT-MEDENCEI AUTOCHTON MAGYARSÁG TENGERI VÁNDORLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Ezen apró tanulmány keletkezésének indokául és céljául az őskori és szumir hajózás egyik legnagyobb tudósának, Thor Heyerdahlnak a szavait idézem; ő úgy vélte, hogy minél jobban megértjük múltunkat, annál jobban tudunk jövőnk felől rendelkezni. Különösen jelen körülményeink között úgy érzem, hogy őstörténetünk kutatására fordított erőfeszítéseink igazolására ennél jobb indok aligha létezik. Ezekre tekintettel is úgy érzem, hogy aki a tárgyilagos tudomány kötelező szem előtt tartásának az igényével, a logika törvényszerűségeinek engedelmeskedve, a történelem, a régészet és ezek segédtudományainak az utolsó század alatt elért tárgyi eredményeit elfogadva merül el az őstörténetünkről kialakult felfogások, tanulmányok könyvtárakat kitevő anyagában és nem áll a különféle magyarellenes, pénz, vagy egyéb idegen hatalom kényszerítő, illetőleg önként vállalt szolgálatában, annak el kell ismernie, hogy hivatalosan (pl. még az okság elvének megtagadása árán is Róna-Tas András „A nyelvrokonság” c. könyvében) önmagát diszkreditáló, még ma is vallott és az ügy érdekében kacifántosan kiagyalt teóriák által bizonyítottnak vélt finn-ugor őstörténeti irányzat mellett az úgynevezett orientalisztikus őstörténelmi irányzat tárgyi bizonyítékaival oly elsöprő erővel jelentkezik, hogy annak a tudomány előírásai szerint kritikus vizsgálatától a Magyar Tudományos Akadémia – ha nem akarja magát a múlthoz hasonlóan idegen erők talpnyalójává lefokozni – nem zárkozhat többé el. Ezt támogatja az a tény is, hogy maradék országunk tudósai közül is – mint pl. László Gyula, Kalicz Nándor és még sokan mások – olyan felbecsülhetetlen értékű művekkel gyarapították őstörténetünk irodalmát, amelyeknek legnagyobb érdeme, hogy a finn-ugor vonalat elviszi a Káspi-tenger közelébe. Ezáltal pedig bezárul a kör a két irányzat között.

Az őstörténeti irányzat kidolgozói, általában ismertek. Mégis ki kell emelnem közülük a látnoki, sokszor kigúnyolt „déliabós” nyelvészünket, Horváth Istvánt, a régész-felfedező Torma Zsófiát, lángeszű történészünket: Padányi Viktort, a Régi Kelet nagy tudósát Baráth Tibort, az idegen tudósok legmodernebb megállapításait felhasználó és szinte természettudományi pontossággal dolgozó Götz Lászlót, ősi rovásírásunk tudósát Forrai Sándort, a görög-szittya rokonságot nyelvhasználati alapon kimutató és agyonhallgatott Aczél Józsefet, Kiszely Istvánt, a világhírű antropológust, aki természettudományi bizonyossággal mutatta ki annak az autochton magyarságnak a létét, amelynek kárpát-medencei életét Nagy Sándor törté-

nészünk helyneveink keletkezése által történelmi szinten már előtte bebizonyította. Megemlíthjük még Bíró Józsefet, a szabírság kiváló ismerőjét és Vámos Tóth Bárt, aki helyneveink ősiességét szinte a paleolithikumig igazolja.

Ez az autochton magyarság azon a területen alakult, vándorolt oda- és vissza, élt, egyszóval ott keletkezett, amelyet Baráth Tibor „Régi Kelet”-nek nevez és azt az óriási háromszöget öleli fel, amelynek keleti csúcsa a Folyamköz, déli csúcsa Egyiptom és északi csúcsa a Kárpát-medence, azaz hazánk, a történelmi Magyarország. *Rövid vizsgálódásunkat tehát abból a szempontból folytatjuk, hogy a körülbelül Kr. e. 4. évezredtől kezdve az árpádi honfoglalásig ennek az ötvöződő, alakuló, szumir – anatóliai – levantei – afrikai és égei elemekkel bővülő, kirajzott népességnek – kisebb csoportjai esetlegesen visszavándorlásának – milyen lehetőségei adódtak a tengeri közlekedésre a fent vázolt időben. Vizsgáljuk, hogy milyen hosszú időket töltött ez a népesség tengerek partjain és alkalmas volt-e ez az időszak arra, hogy eddigi vonatkozó tanulmányaimban már kifejtett elgondolásoknak megfelelően nemzetünk tagjaiban ősi ismeretszerzések alapján olyan tengerészképességek és tengerészösztönök alakuljanak ki, amelyek a mai, tengerfosztott országunk fiainál bebizonyítottan jelen vannak, míg más, hasonló bezárt országok fiainál nem találhatók meg.*

Vizsgálódásunk elején tájékozódásként pár szóval megemlékezünk a „Régi Kelet” területén volt kultúrák vándorlásáról. Egyébként természetesen a vonatkozó szakirodalomra és a már említett művekre utalunk. Ezek alapján tudjuk, hogy az előázsiai újkőkor idején (ott 7000-ben, nálunk 6000-ben Kr. e.) a Régi Keleten kialakult kultúrák, – mint pl. a Hacilar-Çatal Hüyük művelődési környugat felé terjedve érik el az égei-tengeri szigetvilágot és a Balkán déli részét. A körömbenyomatos kerámia közvetlenül hatol Kilikiába, kisugárzása eléri Görögországot és ez egészen az Adria keleti partjáig jut. A kultúrát tovavivő anatóliai és észak-szíriai telepések a Dardanellákon és a Boszporuson átjutnak a Fekete-tengerre, ott ennek keleti partjaira, a szittyák földjére.

A telepések az Égei-tenger világában elárasztják Krétát. Knosszosznál neolitikus telepek tűnnek fel, amelyeknek a népessége a Levantéről és Anatóliából jött. Az előázsiai-szumir etnikum kultúrhatásai, az úgynevezett „Vorderasiatische Kulturdrift” északon a Káspi – Fekete-tenger – Duna vonalán –, délen a Mediterrán-tenger – Kréta – Balkán vonalon át –, a „Nordafrikanische Kulturdrift” pedig Egyiptomon, Krétán és a Balkánon át érkezik a Kárpát-medencébe.

Tudomásunk van arról, hogy Kr. e. 5500 táján az Előázsiából kirajzó telepések már a dalmát partokon rakták le a civilizáció alapjait és onnan jutottak a Kárpát-medencébe. Ott, méghozzá Erdélyben kialakították a Starčevo-Körös műveltséget. A folyamatosan érkező újabb és újabb rajok vándorlásának eredményeként Kr. e. 8000 és 3000 között arpačijeh kupolás épületei Krétán tűntek fel és a Kr. e. 4000-ben érkező anatóliai csoportok az Égei szigeteken már ércet bányásztak. A szumir

telepesek útjai az Égei- majd Ioni-tengeren halad, míg végül az „Adria kapun“, a mi újkori történelmünkben az Osztrák-Magyar Monarchia Horthy Miklós sorhajókapitány által győzelmesen vezetett legnagyobb tengeri ütközete révén jól ismert otrantói szoroson át érte el az Adriát. Ennek keleti partjain északnak továbbhaladva elérte Erdélyt. Ezt az utat bizonyítják árpádházi királyaink nagyhatalmú hűbéreseinek, a vegliai (mai nevén: Krk) és bribiri gróf Frangepánoknak a birtokán, a Vallis vinearia-n, a 8. századtól Kr. u. elsclávosodott mai Vinodolban újabban talált rézkori balta és Kr. e. 1500-ból származó bronzkori kard.

Trója betelepülése után, 3500 Kr. e. – az előázsiaiak újabb tömege érkezett, akik kialakították a Vinča-Tordos kultúrát. A kirajzásoknak azonban még korán sincsen vége. Kr. e. 3000-ben nyugat-anatóliai népesség került az Égei-szigetekre. Ezeknek a szigeteknek, a Kykládoknak és Erdélynek a kapcsolatára utal a

Vlassa által Kolozsvárott megtalált kölelet Kr. e. 2800-ból, amelyen egy vésett kykládi típusú vitorlás hajó képe látható. Ez ma valószínűleg a legöregebb ilyen ábrázolás.

A nyugati irányú kultúratertjedést bizonyítják továbbá a szakértőknek azok a megállapításai, amelyek szerint a krétai úgynevezett első palotákat az Anatóliában lévő beycesultáni és az Eufrát partján fekvő mari paloták építészeti elgondolásai alapján alakították.

A Kr. e. 2. évezredben a tengeri kereskedelem a Közép-tenger egész keleti medencéjében – az afrikai partokat is beleértve – virágzóan elterjedt. Ezt kézzelfoghatóan bizonyítják az Égei szigetvilágban a Kr. e. 1700-1400 évszázadban megjelenő egyiptomi scarabeusok és a Levantén át érkező babyloni pecséthengerek. A mi szempontunkból különösen fontosnak tartom a Kr. e. 1200 körül megjelenő úgynevezett tengeri népek feltűnését. Róluk későbbben még bővebben lesz szó.

A fentebb ismertetett vándorlások alapján azt kell mondanunk, hogy a szárazföldi vándorlásokkal szemben nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk a tengeri vándorlásoknak. Tudjuk, hogy a kőkorszak idején a Magas Tátrától kezdve dél felé eső területek legnagyobb részét őserdő borította. Ezen a területen akkor mai értelemben vett út nem, vagy alig létezett. Ezen a területen terült el az egymástól igen távol, általában veremlakásokban élő földlakók – Padányi szavai-
val élve – makogó és torzonborz világa. Ugyancsak Padányira hivatkozva kell megállapítanunk, hogy még a lóra ültetett társadalom is alig tudta legyőzni a bércek és őserdők védelme alatt meghúzódó távolságokat. Ezzel szemben a hajókra ültetett népesség szinte akadálytalanul közlekedett a vizek hátán. A szigetről-szigetre, illetőleg a szigetekről a szárazföldre irányuló közlekedés

magától értetődően csak vízi közlekedés lehetett. Ezen területen is különbséget kell tennünk part- és nyílttengeri hajózás között. A jégkorszaknak Kr. e. 12 000-ben lett vége. A hajózásra utaló első lelet egy Északi-tengeri 8000 éves evező. Tudjuk azt is – csontleletei alapján, – hogy a neandertali ember már át tudott kelni a gibraltári szoroson. Az a tény, hogy a Melos szigetéről származó kb. 7000 éves obszidiánt az argoliszi Frankthi barlangban találták meg, kézzelfoghatóan bizonyítja az akkori nyílttengeri hajózás létezését. A Kr. e. 6000 táján, valószínűleg Anatóliából érkező telepesek gabonát, juhot, sertést, sőt marhát is hoztak magukkal Krétára. Ez a tény nagy teherbírású vízi járművekre utal.

Gaura leletei azt mutatják, hogy a szumirok már a Kr. e. 3600-3200 évben végighajózták a Perzsa öblöt, eljuttattak az Indushoz, és a Vörös-tengert egész hosszában végig tudták hajózni. A réz-, bronz-, ólomtömbök szállítását a török partokon nemrégien kiásott Gelidonia-típusú hajók látták el a Kr. e. 12. század körül.

Fentiek után felmerül jogos kérdésünk: milyenek lehettek azok az uszák, amelyek mindezt a vándorlást, szállítást lehetővé tették?

A Folyamköz legrégibb uszái a bőrből felfűjt kelek és a belül szurkozott, fonott, folyami guffák voltak. Tengerre alig voltak alkalmasak. Utnapistim hajóját azonban már bizony tengeri szállításra alkalmasnak kell tekintetünk, mert egy eposz annak nagyságát 1 „iku“-val adja meg. Ez pedig a bábéli torony alapterületének felel meg! – írja Heyerdahl. A sumir és az egyiptomi hajózás lényegében egyidős. Hajózásukat talpakkal, illetőleg több talpból összeállított tutajokkal bonyolították. Ezek Szumirban nádból, Egyiptomban papyruszból készültek. Az El Obeid kultúrából, Kr. e. 3500-ból való hajómodell vitorlást ábrázol. Krámer, a sumir világ tudósa is azt állítja, hogy a vitorlát a szumirok találták fel. A korábbi sumir hajókat vázra húzott bőrből állították elő. Ez nyelvi is kifejezésre jutott: ők „építették“ hajóikat. Az egyiptomiak a palánkokat egymáshoz kötözték. Ezért ők a hajókat „kötözték“. A szumirok nagy, tengerálló „magur“ nevű nádtutajai már az ókorban kiestek a forgalomból a nyílttengeren. Heyerdahl szerint a sumir nemzeti hősök, az istenek ősapja, Enki és kortársai szintén „magur“ hajón utaztak Dilmunból Urba. Ezek nagysága 120 gurt is elért, ami kb. 15 tonnának felelt meg. Bennünk mindenesetre különös érzéseket vált ki ez a magyarhoz felettébb hasonló név...

A nádtutajok mindenesetre szoros kapcsolatot tartottak fenn Szumir – Egyiptom és Nubia között. Használhatóságukat Heyerdahl kézzelfoghatóan bebizonyította: a „Ra 1“-el 2662-, a „Ra 2“-vel 3270 tmf-et (tengeri mérföldet) hajózott. 1 tmf = 1852 m. A szumirok tehát vígan hajózhattak ilyen vitorlás tutajokkal Dilmunon át Indiáig, Mohenjo Daroig és a Vörös-tengeren fel egészen Szuezig. Ott persze vége lett a vízi útnak. Csupán kétszer adódott lehetőség átjutni a Közép-tengerbe. Az Új Birodalomban (Kr. e. 1567-1080) a III. Sesostris fáraó által épített csatornán, azaz a Nílus-delta keleti ágán keresztül a maihoz hasonló csatornába, majd a Keserű-tavon át a Vörös tengerbe. A másik lehetőség

későbbben adódott, Nékho fáraó idejében (609-595 Kr. e.). Az általa épített csatorna lehetővé tette két háromevezős elhaladását egymás mellett.

Tömeges tengeri szállítással a Kr. e. 4. évezredből számolhatunk. Ekkor már fahajók népesítették be a Közép-tengert. Snofru fáraó 40 hajója hozott pl. cédrusfát Libanonból. Egy 11 m hosszú hajó kb. 10 tonna árut tudott ebben az időben szállítani. Cheops fáraó hajója Kr. e. 2650-ben 46 m hosszú és 6 m széles! Sahure fáraó hajója Kr. e. 2500-ból való. A 20 m hosszú hajón már teljes fedélzetet látunk. Hadszeput királynő 28–30 m hosszú és kb. 6 és fél méter széles hajói Puntba közlekedtek (Kr. e. 1490 – 1475). Hadszeput apja, I. Tuthmosis fáraó a karnaki obelisztet 800 tonna teherbírású hajón hozatta el.

Kréta ebben az időben érte el fénykorát. 23 m hosszú és 3–4 m széles hajói szabadon járták a tengereket. Egyiptomot is kykládi típusú hajók látták el. Kréta utóda, Mykéné már hadseregeket, lovas alakulatokat szállított Kr. e. 1400-ban!

A levantei part Arad, Tyrus, Sidon kikötőiből a föníciai hajók Kr. e. 1230 táján már Andalúziáig jártak. A föníciai alapítású Carthago megbízásából Kr. e. 525 körül Hanno 60 darab ötsorevezősén 30'000 embert (férfi-nőt vegyesen) szállítva hajózta körül Afrikát.

Az Adrián is vígan folyt a hajózás. Kr. e. 1300 körül rendkívül elterjedt a kalózkodás. Különösen a dalmát, kelta, illir és liburn törzs területén. Ott fejlődött ki először az egy-, majd kétsorevezős „liburna” típusú hajó.

Egész könnyen lehetséges, hogy ezek a furge, gyors hajók komoly szerepet játszottak a székelyek történetében. Ehhez a következőket kell mondanunk: a Kr.e. 1200-as években egy népcsoport vált kellemetlensége révén ismertté a Közép-tengeren. „Tengeri népek” néven emlegette őket, akiknek egyes elemei Anatólia felé mutatnak. Ilyenek a lykiaiak, Kilikából a danunák, stb. Egyik legjobb ismerőjük, Immanuel Velikovsky szerint öt nagy csoportot alkottak, amelyek esetleges rokonságot mutatnak a Közép-tenger népei felé. A serden a szardíniaiakkal, a tursa az etruszokkal, az aquanvas esetleg az achhajokkal, a pulisati (pilisi) a filiszteusokkal. Részünkre a legérdekesebbek a sekles-szikelosz-, Velikovskynál a biblia szerint nevezett „schekelesch” csoportjai. Valamennyi megnevezésükben a sz-k-l mássalhangzó a döntő, amelyek szerint e csoport tagjai lettek a szicíliai-szicíliai és a „siculi”=székely nép.* Tekintettel arra, hogy Györffy György a székelyek eredetét még legújabb munkájában is ismeretlennek állapítja meg, véleményünk szerint feltétlenül szükséges ezt a kérdést megfelelő szakszerűséggel megvizsgálni. Annál is inkább, mert Baráth megállapítja, hogy a siculi-, tehát a székelyek, akik először a történelmi Magyarország nyugati részén települtek, az Adrián át érkeztek oda. Az is vizsgálatot követel, hogy vajon van-e összeköttetés ezek és azok között a siculok között, akik Dukai-Takács szerint 10 000 éve jöttek hazánk területére és akiket ma a sesklo népének tekintenek.

* A Kr. e. 11-12. században a mai Szicília szigetén királyságot alapítottak a sziget névadói a siculok. Szerk.

E kis kitérő után nézzük tovább a tengeri népek történetét. Őket Kr. e. 1190-ben III. Ramzesz fáraó legyőzte. A filiszteusok, – állítólag – ezután települtek le a levantei partokon. Kultúrájuk Égei vonásokat tüntet fel. Hajóikról tudjuk, hogy evezőt nem használtak – ellentétben az egyiptomiakkal – és szélsendes idő lévén, ennek tudható be, hogy a lankadt vitorlákkal heverő, műveletképtelen hajóik felett az evezős egyiptomi hajók győzedelmeskedhettek.

Fel kell tennünk a kérdést: hogyan éltek az emberek az akkori hajókon. A kisparthajózás emberei élete alig különbözött a szárazföldiek életétől. A nyílttengeri hajózás egyik legfontosabb kérdése természetesen az élelmezés és az ivóvíz biztosítása volt. A szumirok és velük együtt a középtengeri hajók népe is főleg sört ivott. Bor csak később került a hajókra. Rövidebb utakra mázolatlan cserépkorsókban vitték az ivóvizet, amelyet felakasztottak magasan az árbocon. Így a menetszél mindig hűtötte. A bort börtömlőkben vagy amforákban szállították, vagy mint a görög háromsorevezősök, bronz tartályokban, az úgynevezett doliákban. Az élelmezést főleg könnyen eltartható élelmiszerekkel oldották meg. Elsősorban gabonaféleségeket tároltak, ezért őrlőköveket vittek magukkal. Egyébként hüvelyesek, hagyma, fokhagyma, savanyú káposzta és tartósított gyümölcsök: datolya, szilva, dió, mogyoró, füge, mazsola, mandula, kókuszdió képezte a hajóélelmezés alapját. Sohasem hiányzott a méz és a sajt. A füstölt hús és a „tengerészkenyér“, a „panis nauticus“, azaz kétszersült csak a Kr. e. 5. századtól kezdve ismert.

Ami a betegségeket illeti, azok a tárgyalt élettérben ugyanazok voltak. A nádhajó anyaga természetétől fogva főleg szúrt és vágott sebeket okozott. A hajók nagyságának növekedésével, a mind nehezebb elemekből álló hajófelszerelés inkább zúzott sebeket okozott. Az árbocok magasabbak, a vitorlák nagyobbak lettek, ami a magasból leesés vagy tengerbeesés veszélyeit növelte. A hajón utazó személyek számának növekedése, a mind több és több utas a promiscuitás veszélyét hozta magával: nőtt a fertőző betegségek száma és elterjedtek az anthroponozozisok, tehát az élősködők, tetvek, bolhák, poloskák, szúnyogok, stb. okozta betegségeket. Az a kor is ismerte az ellenséges cselekedeteket és ennek a következtében, a fegyverek okozta sebesüléseket. Ezeket a primitív időkben a lándzsa, a kard és a nyíl okozta, később a hajított kövek és a tűz, valamint a biológiai fegyverek: a cserepekben hajított mérges kígyók, skorpiók.

Mivel minden hatást ellenhatás követ, a betegségek ellen is elkezdett a hajó népe védekezni. Az a védekezés a kezdetben mágikus-vallásos elemekből állott. A Kr. e. 3. évezredtől kezdve a hajókat megkeresztelték, védőnevet kaptak, mint pl.: „Az élet védője“, „Reggel“, „A szív öröme“ a szumiroknál, a „Két ország imádása“ az egyiptomiaknál. A hajókat előáztsiai hatásra homlokcímerrel kezdték ékesíteni. A föníciaiak – bizonyára szittyá hatásra – lófejjel, az etruszkok szittyá típusú szarvasagancssal. A tiszai bögös hajóknak is eme régi időben vélem az eredetét és a név is valószínűleg a Begő folyami szittyá istennő nevére vezethető visz-

sza, mint a Bug, Vág, Béga, stb. név. Ellentétben a sok elképzeléssel, mint pl. a szumir és egyiptomi hajók orrbogozására, amire magam is gondoltam, tehát a bögre, vagy a böggő hangú hajós-dudára, stb.

A Kr. e. 3. évezredben a hajók orrán megjelentek az úgynevezett „udjet-szemek”. Ezek elterjedtek az egész Közép-tengeren. Figyelemre méltó, hogy a mezopotámiai Subartu a Földközi-tengerig terjedt. Nevét a Szubartu-Szabar-Szabir szófejlődésnek megfelelően Baráth szerint „Szem-úr”, Fehér M. Jenő szerint „Szemes”, „Samas” isten nevéől kapta. A hajók szemei ezek szerint erős kapcsolatot mutatnak Szumir felé a „szemes istenek” révén.

A vallásos elemek mellett a szumir kor ismert gyógyszereket is. R. Campbell – Thompson a régi szumir-asszír-babyloni világban kb. 550 gyógyszert azonosított. A Kelet befolyásolta az egyiptomi orvoslást, amelynek a területén az Ebers-papyrus pl. 800 receptet sorol fel. A bennünket legjobban érdeklő időben, Kr. e. 3. évezredben ismerték a hajókon a gránátalma kérgét, a sókat, kamillát, mirhát, szalicilt, az olajat, élesztőt, halmájolajat és az akkor teljesen tiszta, ivóvíz minőségű tengervizet. Fokhagyma is mindig volt a hajókon. Ennek gyógyító hatását a benne levő allicin nevű antibiotikum okozza, amelyet csak az utolsó évtizedekben tudtak izolálni.

A hajóknak orvosai természetesen nem voltak, mint ahogyan lényegében ma sincsenek. A tengeri hajókon mindent, akkor is, ma is, a tengerészeknek kellett elvégezniük, így a betegellátást is. Hippokrates sem gyógyított másként, mint ők: a beteget fektették, koplaltatták, borból, sörből, hígított mézből, kamillateából, álló étrendet adtak és imádkoztak. Az istenek pedig meghallgatták imáikat. Bár biztosan sok szenvedéssel, túrva és dolgozva, de eljutottak az ígért földjére. Föltöltötték a gyakorlatilag üres Kárpát-medencét és azt a magukévá, a mienkévé tették. Az autochton magyarság vándorlása – sajnos – azonban nem állott meg. A Kárpát-medencét, azaz hazánkat a 20. század óriási hatalommal rendelkező, parvenü és tudatlan, nyugati úgynevezett „államférfiai”-nak az elmúlt 70 év óta mind jobban tapasztalható, egész Európára káros és áldástalan működése elvette tőlünk. Bennünket a Medence közepére zsugorítva és széttépve az 1920 évi trianoni békediktátum által. A nemzetre szakadó eme szörnyű éjben a magyarság nagy része kivándorolni kényszerült. Az új vándorlás az Atlanti óceánon át történt és így ez már nem esik tárgyalásunk témájába. Ezért eszmefuttatásomnak a végére értem. Befejezésül Erdély csodálatos lelkű püspökének, Reményik Sándor „Végvári” néven írott költeményének, a „Mohács után” c. verse pár sorát szeretném idézni:

*S aki éjben születik majd, mit csináljon?
Dolgozzék, imádkozzék, túrjon, várjon,
S a sírban is reménysugárral szálljon,
Ha könnyeivel sózott kenyerét megette.*

Mert változnak a csillagok felette.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aczél György:* „Szittya-görög eredetünk“. Turán Publisher, Garfield, N. J. USA. 1975
- Baráth, E.T.:* „The Early Hungarians“. Montreal, 1983. Szerző kiadása
- Debenham, Frank:* „6000 Jahre mussten vergehen“. Verlag Buch und Welt, Hans Kaiser. Klagenfurt, 1975
- Forrai Sándor:* „Az írás bölcsője és a magyar rovásírás“. Petőfi Sándor Művelődési Központ. Gödöllő, 1988
- Götz László:* „Keleten kél a nap“. Szerző kiadása. Wien, 1984
- Hausen, Jürgen:* „Schiffbau in der Antike“. Koehler, Herold, 1979
- Heyerdahl, Thor:* „A Kon-Tikitől a Ra-ig“. Gondolat. Budapest, 1974
- Juba Ferencz:* „A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai“. Szerző kiadása, Bécs, 1982
- Juba Ferencz:* „Egynémely szittya-görög-magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában“. ZMTE 23. sz. kiadványában
„Tengeri vonatkozások őstörténetünkben“. ZMTE 25. sz. kiadványában
„A magyarság tengerész őstörőneinek a kialakulása“. ZMTE 46. sz. kiadványában
„Ókori hajóorvoslás a Földközi tengeren“. Előadás a crikvenicai thalassotherápia '90 nemzetközi kongresszuson, 1990. V. 24-én.
- Landström, Björn:* „Das Schiff“. Bertelsmann. Gütersloh, 1975
- Lenk, Artur:* „Die Gezeiten der Geschichte“. Econ Verlag. Wien – Düsseldorf, 1974
- Marjai Imre – Pataky Dénes:* „A hajó története“. Corvina. Budapest, 1975
- Matejčić, Radmila:* „Crikvenica Community Area“. Privredni Vjesnik, Zagreb, 1987
- Neukirchen, Heinz:* „Seefahrt im Wandel der Jahrtausende“. Gondrom Verlag. Berlin, 1985
- Padányi Viktor:* „Dentumagaria“. Edit. Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Danubia Nyomda. Buenos Aires, 1956
- Róna Tas András:* „A nyelvrokonság“. Gondolat. Budapest, 1975
- Warren, Peter:* „Az Égei civilizációk“. Helikon Kiadó. Budapest, 1989

Szénási Gyula (Budapest)

SZÉKELYEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Nem feladatunk annak végleges eldöntése, hogy kik a székelyek, honnan származnak, hogyan kerültek Erdélybe és mióta élnek Székelyföld területén, a Kárpát-medence keleti részén, csupán néhány gondolatot vetünk fel, – kutatásaink alapján – amelyekben érdemes elgondolkozni, magyar történelmünkben „eltüntetett”, „Keán-nemzetség” „ősének” tartott, „hegun” néven megmaradt „hun”-maradványnép vezérének története kapcsán.

Úgy gondoljuk, hogy a „hun”, „avar”, kun, székely, magyar kérdés sarkalatos pontja, – történészeink által sokszor felvetett, de soha részletesen nem kutatott és publikált, – ősi „türk”-, „turk”- népek „keleti”-, „fehér”- és „nyugati”-, „fekete”-ági származása. Ennek vizsgálata adna számot és választ arra a kérdésre, hogy a „szent-istváni” „magyar”, országszervezésben, – ettől kezdve nagyon sokáig, míg Magyarországhoz tartozott, – miért foglalt el különleges helyet Erdély és népe a magyar történelemben.

Kutatásaink szerint a „fehér”-„hercegek” közül I. Endre (András) magyar király, – 1047 körül – amikor Béla „herceg”, a későbbi I. Béla király, – „nejével és fiaival Magyarországra érkezett, az ország tiszántúli részét adta neki birtokul”, – hogy ez magába foglalta az „erdélyi-részt” is – feltételezhetjük.

Történelmünket ismerve, akaratlanul is felmerül a kérdés, hogy ez a terület, – feltehetően már valakinek, vagy valakiknek a birtokában volt, – és ebben az esetben „uralkodói adományozásról” beszélhetünk, amikor az erről a területről származó úgynevezett királyi birtokjövendelmek, a király öccse és családja jövedelme lett. A „királyi-hercegek”, a „királyfia”, az „ifjabb király” „uralkodása” az ország-keleti-része felett, itt van először említve történelmünkben, – később többször találkozunk vele.

A terület lakóiról, népéről, – a legrégebbi adatunk Herodotostól, a „történetírás atyjától” van, – IV. könyvében azt írta, hogy „az agatirz-szkíták földjéről a Maris (Maros) nevű víz folyik az Isterbe”. Másutt, – Herodotos „szkol”, „szkütha” – „székely” – népnek mondja, írja az ott lakókat.

Anonymus szerint, „azok előbb Atilla népei voltak”, – szerinte: „hunszkíta” eredetűek.

Keszi-Kézai Simon, – kinek szülőföldje az Erdélyben lévő Kéza volt, – magyar krónikáiról, – a „Hun”-Birodalom felbomlásáról szólva, azt írta, hogy „Csaba 15'000 harcossal Ázsiába ment”, „mintegy 3000 harcos, a nyugati népek elől Csígle-mezőre”, – a későbbi Kolozs, Közép-Szolnok vármegye területén volt,

„avarkori“ árok és sánc-rendszerbe vonult, „kluzs“ = árok, sánc, Cluj-(kluzs) Kolozsvár őrzi a nevét, – itt egészen Árpádig fenntartották magukat, nem „hunok“-nak, hanem „székelyeknek“, – „zakalos“, „szakalos“ – nevezték magukat. Nyelvészeti feladat, hogy ez a megnevezés azonos-e latin „Zaculi“ = „maradék“ elnevezéssel.

Turóczi János krónikás, azt írta a munkájában, hogy „3000 hun elszakadt az Ázsiába kivonulóktól és Pannóniában maradt“ és az 5. század végétől, egészen a „rokon“ magyarok jöttéig megmaradtak, a honfoglaló harcokban segítették Árpád-népét. Ez a „Pannonia“ megnevezés, Dunántúlt jelentheti, – feltehető, hogy mind a két helyen maradtak „hun“- maradványnépek, – ez vehető ki krónikáinkból.

Husztai András történetíró, a 18. század elején megírta Erdély történetét, amelyben forrásokra hivatkozva, azt írta, hogy amikor „Nagy Károly“ frank király az „avarok hatalmát megtörte“, az „avarok“ egy része elesett, a másik része visszament Ázsiába, egy töredéke a Fertő-tó környékén, – frank király engedelmével – letelepült az ott lévő „avarkori“ árok és sáncrendszerbe, míg más töredékük, „még a hunoktól hátramaradt székelyekhez vonult, – Erdély területére“.

Killyéni-Székely Mihály által összeállított: „Székely Króniká“-ban azt olvashatjuk, hogy „a Maroszákon talált avar-erődökben megmaradt székelyek csatlakoztak a rokon magyarokhoz... a Magyar Birodalom kialakításának küzdelmeiben“.

A „székelyek“ Kárpát-medencei, erdélyi mozgását több kutató elemezte, vizsgálta, Pannóniából, Csigle-mezőre, Csigle-mezőről Székelyföldre, – nem kívánunk elemzésükre kitérni, – csupán egy megjegyzésünk – aki írta tudja – arra vonatkozóan, hogy cáfolni igyekezvén Csigle-mező létét, azt olvashatjuk, hogy a neve, a török „csigla“ = gáthely, gyepű jelentésű szóból származik, az adat a székhelyek határmenti (?) telephelyeikre vonatkoztatható“. Hozzáfűzésünk: a „csigla“ = gáthely „török szó“, lehet megfelelő, de ha a forrásokban szereplő Csigle-mezőt elhelyezzük Erdély térképén, – rávetíthető Anonymus által is megírt „Mén-Marót“ országára, ami viszont nagyrészt „egyezik“ az itt kiépített egykori „avarkori“ árok és sáncrendszer területével, – „in campo Chigle“, „Czylamezewn“.

Visszatérve a „székelyek“ megnevezésére, – Turóczi János krónikás írta: „senki nem kételkedik az én időmben, hogy ezek a zekelek az először kijött hunok maradékai“. Ez viszont a székelyek neve mellett, arra is adat, hogy akkor, – 1482 – még tudták, a „magyarok“, hogy a „hunok“ többször kijöttek Ázsiából!

Ha összevetjük a megmaradt források adatait azt találjuk, hogy az „első“ „kijövetel“ 350 körül a „hunok“ neve alatt, a „második“ 560 táján „avarok“ néven, „harmadik“ 670 körüli időre tehető, amikor „újabb, nagyobb számú“ „rokon-nép“, „onogur“, „elő-magyar“, „utó-avar“ néven szereplők érkeztek a

Kárpát-medencébe, – amit László Gyula régész-professzor, régészeti leletekkel igazolva és alátámasztva állította a „kettős-honfoglalás” elméletét. Árpád vezette „magyarok” megjelenése, – ezek szerint a „negyedik” „honfoglalás”-unk volt a Kárpát-medencében, megelőzve az 1238-ban bekövetkezett, újabb „rokon-nép”, – a kunok – jelentkezését és beköltözését a Kárpát-medencébe! Egy nagyon hosszú, – évszázadokig tartó folyamat volt az, hogy a hajdani források szerint, „türk”, „turk”-nek tartott népek, „keleti”-, „fehér”-, „nyugati”-, „fekete”- „türkök”, – mi „magyarok” „elhelyezkedtünk” a Kárpát-medencében.

Hagyományaink, különböző történelmi források, – külföldiek és hazaiak, krónikáink, mondáink, okmányaink a „székelyek” „szkita”-, „hun”- eredetisége felől tanítanak, – megkülönböztetve a „magyarok”-tól, külön „székely-nemzetről” beszélnek, de azt sehol, soha nem mondják, hogy más nyelvet beszéltek, vagy beszélnek, mint a m a g y a r !

A székelyek története szorosan illeszkedik a magyarság történelmébe. Történelmünkben egyik, legfontosabb eligazítónk a különböző földrajzi és helynevek, – vonatkozik ez a megállapítás a székelyek történelmére, Székelyföld földrajzi és helyneveire is. Ezt tudják azok is, akik megtiltották, – környezetünkben – az egykori magyar földrajzi és helynevek használatát. Addig él egy nép, amíg lakhelyének, környezetének az a neve, amit ősei adtak, ahogyan ők nevezték.

Túlhaladja kutatásunkat, hogy hosszasan vizsgáljuk a székelyek magyarnyelvűségét, megtették ezt már helyettünk mások. Megállapították, hogy a „székelyek” nyelvi etnikai szerkezete nem egységes, de meghatározható magyar népcsoportok nyelvéből állt össze”. „Ezeknek a népcsoportoknak, hunok, avarok, ugorok, onugorok, alánok, blakok, – akik „fehér”-ugrok, kunok voltak, – besenyők, jászok, kunok, nenderek, – „törökfajú”, „bolgár”- keveréknépek – ezeknek a népeknek a pásztorkodást űző csoportjai, akiket összefoglalóan „vlachok”-nak neveztek, amely név foglalkozást jelentett és nem népet – „magyar-anyanyelvűsége” mind kevésbé vonható kétségbe” – írta a nyelvész. A „nyelvi-azonossági nyomokra, – ezeknek a népcsoportoknak – a Kárpát-medencében elfoglalt és tudott lakhelyeiknek, földrajzi és helynevek kutatásai mutatnak reá és erősítik azt meg” – olvashatjuk.

A kutató szerint az is lehetséges, hogy mi „magyarok” adtuk a „székely” nevet ennek a népnek, – ez viszont, – ha így van – megvilágít egy érdekes dolgot. Ebben az esetben a „székely” népnév, etnikum eredet szempontjából több mint egyszerű törzsnév. A „magyarok” a csatlakozott néprészeket nem törzsi, hanem népi hovatartozásuk alapján és szerint nevezték meg, – ebből következik, hogy a „székely” név egy népet jelentett, amelyik valamelyik etnikumból, – szerintünk a „hun”-ból, mint ismert népből-szakadt ki, akik a „magyarok” nyelvét beszélték, – noha etnikai és más különállásukat megőrizték, – és reméljük, hogy őrizni is fogják!

A tudományos kutatás régen túllépett az olyan meghatározáson, hogy a név nyelvi jelentéséből próbáltak következtetni a székelyek származására, a székely nép eredetére. Ilyen „megállapítások”, feltételezések voltak, hogy a „székelyek a Kárpát-medence határain helyezkednek el, ezért a székely annyi, mint: „határőr”.(?)

Másik: „A székelyek nem megyében, hanem ’székek’-ben élnek, ez volt a közigazgatási formájuk, a ’székely’ név azonos a ’szőkély’-lyel, mint a ’szék-őre’, ezzel azonosítható a székelyek neve”. Más kutató a latin „reliquitas”, „reliktum” „-maradék” szó levezetéséből és alkalmazásával azt próbálta bizonyítani, hogy a „székely”-név „hun-nyelven”: „népmaradványt” jelent. Olyan kutatási eredményt is találtunk, ahol „Erdély”-nek az „erdőtúli” jelentésének mintájára a „székely” szavat ketté bontva állították, hogy a: „szék-ely” annyit tesz, mint „széken-túli”. A „németesítés”-nek is szolgálatába állították a székelyek nevét, állítva, hogy a „székely” név azonos a német „mark” szóval, annak jelentésével, „ami összetételében, – „mark-graf” – ilyen formájában „bán”-t (?), „bánságot” jelent, de a székelyek „nem merték ezt a nevet, – „markgraf” – használni, hanem helyette a „székely”-t alkalmazták”, írták.

Ez a megnevezés feltételez egy erdélyi „bánságot”, de nem ad magyarázatot a „székelyek” Vág-völgyi és Fertő-tó vidéki jelenlétére. Jelenlétüket több történelmi forrás bizonyítja. IV. Béla király 1248. és 1259.-évi oklevelében olvashatjuk: „a nagyszombati apácák földje egy nagy erdőig ér a s z é k e l y e k földje felé”, vagy „villam Baralach, tercia meta pertinet ad S i c o l u s ,...“ S i c u l i de Wagh”, olvashatjuk az Árpád-kori Okmánytárban, – azt még mindenki tudja, hogy a „siculi” név azonos a „székely” névvel. A történelmi Magyarország határán, az akkori „határ-folyó”, – Morva mellett volt Székelyfalva, aminek a neve „székely” lakóira utal, de lehetne folytatni: a Vág-völgyi székelyek jelenlétére utal IV. Béla királynak egy másik oklevele is, melyben az áll „kik előbbi kiváltságunk alapján csak száz fegyveressel tartoztak a királynak szolgálni, de akik őt minden hadjáratában, ezen számon felül szolgálva, hősiiesen viselték magukat... ezután nem a megszabott számban, hanem mint nemesek, fejenként és személyesen tartoznak táborozni velünk” -olvashatjuk a székelyekről. Az egykori Csejtevára mellett, – Botfalun – a 14. századig székelyek éltek, míg „Hégen gróf”, – a „hegun”-át nem telepítette őket a Báródságba. A hajdani Turtul– (Turul, Turóc) hegység alatti, „Csitári-hegyekben élők, a mai napig székelyeknek tudják magukat”!

Makacs dolog, a hagyomány és a nép emlékezete!

A Kárpát-medence, a „Bécsi-medence”, a Fertő-tó, a Zalavár által határolt területen, – „Hunalant”, „Hunland”, „Ruiz-land” – való jelenlétüket, – a „hegun”-tartományában is sok adat igazolja. A Képes Krónika adata, hogy a lajtai, a mosoni határon, könnyű fegyverzetű lovasként portyáztak a székelyek, – „utat nyitva a

magyar páncélos-had diadalának.“ A hajdani, – általunk „hegun“-tartománynak tartott helyen volt hely– és földrajzi nevek megfelelőit találjuk Erdélyben, a Székelyföld mellett és a Partiumban. Moson helynév, Ráb, Rába pataknév, Zobor-hegy „Hégenfa“, „Hégenfalva“, itt is ott is ugyanaz, feltehetően azért, mert ugyanaz a nép adta, mindegyik helyen az elnevezéseket. Ilyen dolgokban is nagyon szívós és maradandó szokott lenni a nép emlékezete.

Balás Gábor erdélyi származású író, történész feltérképezte a Kárpát-medencét, megkeresve azokat a helyeket, ahol ásatási-leletek, rovásírás-nyomok, a helynév székely eredetre való utalása, földrajzi-nevek, dülő-utak, puszták, tanyák elnevezései, okiratai, „székely“-nép ott tartózkodására, ott lakására, hajdani jelenlétére utal, mutat, bizonyít. Megtalálható egyesületünk 46. sz. Negyedik Felsőöri (Oberwart 1989) Magyar Őstörténeti Találkozó“ kötetében (Szerk.). Nagyon sok olyan helyet talált a Kárpát-medencében, ahol ezen adatok azt igazolják, hogy ott valamikor székelyek laktak, míg át nem költöztek, – Erdélybe.

Életük, – noha bizonyos vonatkozásokban különbözött a „magyaroké“-tól, egy volt a magyarsággal. *Magyar királyi kiváltság-levéiben rögzített volt, hogy a „székelyek mind nemes-emberek“, elismerése a magyarral való egyenlőségnek.* Az így nyert hajdani jogot, jogokat a magyar királyok többször megerősítették, – aminek a székelyek nagy jelentőséget tulajdonítottak. Érdekes volt a „birtokjoguk“ is. Földjüket, mint megélhetésük alapját, – „székely-örökség“ címén birtokolták. Ha valamelyik székely-család kihalt fiú nélkül, – itt természetes volt, hogy a lány örökölte. Ha női leszármazott se volt, – a „család-fa-rokonság“-nak megfelelően, a leszármazási táblázat alapján öröklődött a föld, – ezért volt minden székely családnál: „család-fa“. Ha ilyen rokon se volt, akkor a lakóházi szomszédokat, – előbb, – szembefordulva a házzal – a bal, majd a jobboldali szomszédot kellett „megkínálni“ a földdel. Csak akkor lehetett eladni a földet, ha ezek közül senki nem tartott reá igényt, nem jelentkezett vevőnek. A magyar királyra, – ellentétben az „anyaországgal“ – székely jószág nem öröklődött.

Nagyon régi, ősi hagyomány élése volt valamikor a székelyek között a „székely vérbosszú“. A valamikori ősi „szkíták“, „türkök“, – akik közé jogosan soroljuk a székelyeket, – „nagyon erős szerződést“, – „vérszerződést“ kötöttek egymással. Egymás védelme, vagy és de, – az egymás között kötött szerződés, az eskü megszegésének megtorlása volt a „székely-vérbosszú“. Magyar történelmünkben ismert, hogy amikor az Erdélybe betelepült szászok egy székely legényt megöltek, – a bosszúra éhes székelyeket, – végül – Magyarországon, a király utáni első embernek, a legfelsőbb ítélkezőnek, az ország nádorának kellett „lecsillapítania“.

Másik ilyen ismert eset volt, hogy az egyik székely ember leányát, ahogyan régen mondták – „megbecstelenítette“ az egyik legény és nem akarta elvenni feleségül. Bíróság elé került az „ügy“. Az apa elment a „székely-ülésre“ ahol elővezették a foglyot. Az apa nem várta be az ítéletet, a „szék“-döntését, kirán-

totta a kardját és mindenki szemeláttára, egy csapással lefejezte a legényt. Az apának nem lett semmi büntetése, mert „a székely-törvény szellemében cselekedett“. A székely-erkölcs sokkal szigorúbb volt, mint az „anyaországi“, más szokások, más törvények uralkodtak, irányítottak. Nagy kiváltságot jelentett a hajdani Magyarországon, a székelyeknek, hogy – mint mondtuk, – mind „nemesek“ voltak. A „nemes“-nek ez a megkülönböztetése a feudális társadalmi-rend térnyerése során, elsősorban a különböző szolgáltatásokkal, – katonai szolgálat – és az adózás bevezetésével, az adózás tényével volt összefüggésben. Azok, akik igyekeztek bármilyen megkötéstől szabadulni, – arra törekedtek, hogy a „nemesek“ közé kerüljenek. Ezen az alapon határozták meg a törvényeink, hogy a székelyek senkinek nem kötelesek szolgálni, csak arra voltak kötelezve, hogy ha az országra ellenség tör, – a magyar király parancsára, de saját parancsnokuk, – a „székelyek kapitánya“ – alatt „nekik kell először ’felkelni’, mivel a ’székelytelepek’, az ország központi hatalmának megszervezésekor – az ország nyugati határán a Morva-folyótól a Muráig, a „Bihar-országi“ gyepűtől, a Kárpátok vonaláig terültek el“ – olvashattuk.

Adót sem fizettek senkinek. A magyar királynak egy-egy ökröt adott, „minden székely család“, – a király koronázásakor, a király házasságkötésekor, „az esküvői ebédhez“, – és ha a „megkoronázott magyar királynénak“ fia született. Az így beadott ökrökre rásütötték a magyar király pecsétjét, bélyegét, – ez volt az „ökörsütés“, – így áttételesen az egész „ökörsütést“, – „ökörsütés“-nek mondták a székelyek.

Ez az „ökörsütés“ is nagyon régi, messze múltba mutathat, magában hordozhatja, az ősi „türk“-hagyományt, amit Theophilaktos, – görög történétíró – jegyzett fel, hogy a „türkök ökröket is áldoznak“, „ökröt sütnék“. Történezeink érthetetlenül álltak egy-egy „ökörsütés“ ill. „tinó“-áldozat lelete mellett. A „magyarokról“ sehol sem írták, hogy „ökröt“ áldoztak volna, – ők „fehér lovat áldoztak a Hadurnak“. Lehet, hogy itt is a „keleti“- „fehér“ és a „nyugati“- „fekete“-türkök megkülönböztető szokásairól van szó, – érdemes lenne végig járni!

A székely regösöknél, – még a múlt században is élt, szerepelt verseikben a „rít-ökre“, „ami a régies „rít“- „sült“- szóval kapcsolva, a hajdani áldozati-ökörs emléke lehetett“, – állapította meg a kutató. Az erdélyi székelyek számára vonatkozó legrégebbi adataink a krónikáinkba megmaradt „3.000 elszakadt hun-harcos“, – számát fogadhatjuk el, akik a Székelyföld védelmére hátrahagyottakkal együtt, – akik az ősi türk-szokások és törvények szerint, minden esetben a kiáltható fegyveresek egyharmada volt, – megközelítően kb. 10.000 fegyveres lehetett „Atilla“ halálakor.

Nem találtunk konkrét adatot arra vonatkozóan, hogy a „honfoglalás“ idején mennyien lehettek, élhettek a Kárpát-medencében. Az itt, – Székelyföldön is – meglévő „avarkori“ árok és sánc-rendszerben meghúzódva, a síkvidéki „népván-

dorlókat“ nem zavarva, – azok is békén hagyták őket. Később a Fertő-tó vidéki székelyek, a „hegun“-népének átköltözésével, – feltehetően – számuk gyarapodott.

Külön kell választani a kimondottan a Székelyföldön élőket, Erdély más területén élt székelyektől. Ez utóbbiak inkább a „magyarok“-hoz tartoztak, a későbbi történelmünk folyamán, csak a Székelyföldön élőket értettük – székelyek alatt.

A 15-16. század fordulóján, – az adatok szerint – a Székelyföld népessége 10'000 család volt. Családonként 4-6 gyereket számítva, számuk 60-70'000 lehetett. A 16. század közepén történt, – erdélyi fejedelmi összeírás pontos adatot ad, – a fegyverfogaásra alkalmas székelyek száma: 12.558 fő volt.

Ez és a következő századok nagy megpróbáltatásokat hoztak a székelyekre. Történelmünk, a székelyeket is pusztító háborús csapások mellett, természeti csapásokról, koleráról és más betegségekről adnak hírt. A különböző „pártállások“ a székelyek írtását, öldöklését eredményezték. Ekkor indult meg a „havasokon-túli“, – főleg Moldvai területre való kivándorlásuk, ami szintén megritkította soraikat, – ennek ellenére egy 17. századi összeírás 9645 székely családot számlált. Az előző számítást alkalmazva, ekkor is 50-55'000 székely élhetett Székelyföldön.

A „Csiki“- „Székely Krónika“ szerint a 18. században már 30'000 harcos kiállítására voltak képesek a székelyek.

Néhány mondatban szólnunk kell a „Székely-Krónika“-ról, – más nevén „Csiki“ „Székely Krónika“. A múlt században „elökerült“, – akkor sokat vitatott, – székelyek őstörténetével foglalkozó, azt hagyományok és más adatok alapján feldolgozó és megörökítő munka. Ma már, – miután a székelyek elkerültek az „anyaországától“ alig tudja valaki is megmondani, hogy: mi is volt? Hagyomány, krónikai-adatok, iratok, okmányok alapján készült mű, – nem hisszük, hogy „egyszerűen le kell seperni az asztalról, mint egy hamisítást“. A mű a 19. századi magyar történészeket, tudósokat készítetett éles vitákra, nem egyszer személyeskedésekre, egymás tudásának kétségbevonására. Az egyik oldal, „eredeti“, reánk maradt okmányának, a másik „koholmány“-nak tartotta, – és ez volt a hangosabb.

Az 1700-as évek végén találták meg, „melyet 158 eredeti oklevélből 1533-ban Sándor Menyhért nevű székely ember állított össze“, amit 1695-ben Csikszeredán lemásoltak. Ezt a másolatot küldte be valaki az Erdélyi Történetkedvelők Társaságához, – kiadatás végett. A kor egyik kiváló tudósa, – Aranka György – ellátta jegyzetekkel – és „Killyéni-Székely Mihály: A nemes székely nemzet Constitutioji és Privilegiumi“ – szerkesztővel és címmel 1818-ban kiadatta.

Megjelenése nagy érdeklődést és hamarosan nagy vitákat váltott ki. Sokan hittek benne és forrásmunkának használták, – főleg az erdélyi származású törté-

netírók, akik Erdélyt és történelmét, történetét szívükön viselték, – nagyon örültek neki.

Kicsiben itt is és ekkor is, Erdély és az „anyaország” csapott össze. Szabó Károly történész állt az egyik oldalon, Szádeczky Lajos a másik oldal vezéralakja. Nem vagyunk „illetékesek” a „Székely Krónikában” leírtaknak az igazolásában, vagy kétségbevonására, – csak részleteiben olvastuk. Mint történelmünk folyamán annyiszor, – itt is érdekek csaptak össze. Két nézet, két álláspont, két különböző oldalról talált vélemények, mintha az az országgrész, amit Erdélynek nevezünk és nevezünk, – Részével, a Partiummal – teljesen más ország lenne, népével, népének ősiségével, történelmükkel, vallásukkal, szokásaikkal, hiedelmeikkel, etnográfiai létükkel, zenéjükkel, hagyományaikkal, meséikkel, törvényeikkel, – és mivel más hatások következtében, évszázados, évezredes együttélésük más népekkel, más adottságokkal, mint amelyek az „anyaországiakat” érték, – nem léteznek, jelenlétük látszólagos, mert a saját magukról kialakított történelmük, életük, szokásaik nem illenek a nagy képbe!

A „Székely Krónikában” az olvasható, hogy „a székelyek annak a hun-nemzetnek az ivadékai, amelynek főtörzsét, zömét a k a z á r o k képezték, mely népnek Atilla hunjai is csak egy részét képezték”. Más helyen az olvasható, hogy a „székelyek türk– származásúak”. Erre lett nagy felhőrdülés. Micsoda valótlan állítás, hogy a „dicső honfoglalás” idejében „törököket szerepeltet a krónika Erdély Csiki-Havasai között”, ez a megállapítás egymaga elegendő a krónika hitelességének cáfolására, – állította az egyik oldal. Szerény megjegyzésünk: – a „hunok” azokhoz a népekhez taroztak, akiket a különböző történelmi források, – ha tetszik, ha nem – „türkök”-nek, „turkok”-nak tartottak. Ezek leszármazottjai pedig itt élnek bennünk, a Kárpát-medencében, itt éltek akkor is amikor ez a terület „Hun”-Birodalom, „Hunnia” volt, vagy később „Avar”-Birodalom, vagy „Avaria” néven hagyták reánk a krónikák, – hazaiak és „külföldiek”, és ennek a népnek jelentős része itt élt a „honfoglalás” idején is, Árpád és népe bejövetelekor is! Ennek a népnek a maradványai húzták meg magukat a Csiki és a többi Havasok között.

A hatalmak változtak, de a nép maradt!

Konstantin, görög császár adataiból tudható, hogy „a székelyeknek nevezett hun-nemzetségek, a kabar törzsekkel együtt és a savartoiafai néppel”, – már ekkor Erdélyben voltak, amikor „Árpád és népe még Etelközben tanyázott, – elfoglalva tartották Erdélyt, – Biharig”! A „Székely Krónika” a „hunok”-nemzetségéből származónak tudja Álmost és fiát Árpádot, – ezt se fogadták el, pedig a között, hogy Álmos ill. Árpád-népe a „nyugati”, „fekete”-türkökhöz tartozott és Atilla-nemzetsége a „fehér”, „keleti”-türk-ághoz, – nincs ellentmondás. Az ősi népeknél, – így a „türkök”-nél is az anyai-ági leszármazást tartották nyilván, – „az anya biztos” alapon, – ahogyan „Emese-álma” reánk maradt a „nagyszentmiklósi”

kincs vésetein: a fiatal-nő szalagokkal ékesítve táncol a „turul-madár“ előtt, majd, a másik véseten „más-állapotos“ voltát mutatja a „logó-melle“ és a domborodó-has, – szintén a „turul-madár“ előtt, – csak meg kell találni az összefüggéseket.

„Székely Krónikai“ adat az is, hogy a „hun-székelyek vezetője a Vacs-árkán túli részeket neki adta“, – már mint Árpádnak és népének. Ez sem illett a „honfoglalás“-képbe. A „Vacs-árka“ megfelel a Cluj – Kolozsvár – „klusák“, „avarkori“ árok és sánc-rendszerének területének, – a Meszes-hegységig! Egyértelmű az az adat is, hogy, az itt élőkkel való megegyezés után; a Szentjogon megkötött szerződés után: „Árpád küldöttsége felméne Munkácsra és béméne Pannoniába“. Ha Anonymus Gesta-ját, az ott leírtakat elemezzük, a „honfoglalás“ történetét vizsgáljuk, – hasonló megállapításokra jutunk.

Nem akarunk, itt bele bonyolódni, vitatkozni azokkal, akik nem értve és ilyen összefüggésben nem látva magyar történelmünket, – „az uralkó-ház iránti hízeldésnek“ látják munkáját.

A „Csiki-Székely Krónika“, a „magyarokat“, – akik Álmos ill. Árpád vezetésével jöttek a Kárpát-medencébe: – „a hunok másik nemzetségének tartá“ és nevezi, – ami az elmondottak alapján érthető! Hirdetője annak, hogy a „magyarok“ is és a „székelyek“ is, – a „hunok“ testvér-népe!

A megmaradt történelmi források, történeti adatok, feljegyzések azt mondják, mutatják, hogy a Kr. előtti 5. században már éltek itt, a Kárpát-medencének a keleti részén, „Erdély“ területén, olyan „szkita“- népek, amelyek a később itt megjelenő „hunok“, ill. az itt élő „székelyek“ ősei lehettek.

Azt állítani, hogy – közel ezer-éves, történelmi kútforrások adataival bizonyított itt élésüket, itt tartózkodásukat, „végleg feladaták Atilla birodalmának felbomlása után“, – merő képtelen állítás, célzatos történelmi hamisítás!

Ez a „nép-maradvány“, „nép-töredék“, a „nép-rész“-keszi“, akiket ma is „székelyeknek“ nevezünk, – a Kárpát-medence „magyarságának“ legrégebbi idő óta itt élő és itt lakó részét alkotják, amelyet az ők és a mi hagyományaink mellett, krónikai adatok, történelmi források, történészi – kútforrások mellett, azokat kiegészítve, – a múlt századi magyar történelmi kutatások is igazoltak, de bizonyítaná egy legújabb kori, – magyar és román – tárgyilagos történelmi feltárás is. A népek megbékélésének feltétele, – történelmük, történelmünk tárgyilagos ismerete, – ezt kívántuk munkánkkal segíteni:

„Rendezni végre közös dolgainkat“ – itt a Kárpát-medencében, ami egyedüli feltétele további életünknek.

Stamler Imre (Somogyjád)

MIT KERESÜNK MI SOMOGYORSZÁGBAN?

A magyar nemzettudat csak egészséges gyökerekkel fejlődhet. Így kapaszkodhat a Kárpátok huzatos-viharos medencéjének véráztatta talajába, így maradhat meg itt a magyarság, s így maradnak meg magyarok azok is, akiket kiszorítottak, elsodortak innét a különféle áramlatok.

Talán meg tudjuk értetni a világgal és önmagunkkal végre, hogy azért maradhattunk meg a világ talán leghuzatosabb helyén, mert egy népnél sem vagyunk bűnösebbek, alábbvalóbbak, s kibírtuk évezredek sorscsapásait Európa metszéspontjában világbirodalmak szorításában, orvtámadások és elárultatások közepette.

Kibírtuk azt is, hogy a történettudomány, amely a nemzettudat legfőbb tápanyagát szolgáltatja idegen érdekek, erők eszközévé vált sokszor, pusztítva, fertőzve a gyökereket, a talajt.

Bizonyára ez is okozója, hogy őstörténetünk, eredetünk mindmáig tisztázatlan, rontásoktól sérült. Nemcsak szegénységünk és elmaradottságunk gátolta a tisztázást, a javulást. Okai vannak, hogy nem tudjuk pontosan honnét származunk, kik az igazi rokonaink, hogy kerültünk a Kárpát-medencébe és mikor, egyszerre jöttünk, vagy több hullámban, s kik voltak a honfoglalók, az állam-szervezők és kik voltak a meghódítottak. Alapkérdésekben homlokegyenest ellenkező feltételezések terjednek a szakirodalom által. A források, a régészet, az antropológia, a néprajz, a zenetörténet megállapításai mások, mint amit a nyelvtörténet vall. A finn-ugor rokonságot bár az elmúlt évszázadban a többség bizonyosságnak fogadta el, ma sokan kételkednek igazságaiban. A sumér rokonság főképp az emigrációs magyarság közt újból sok kutatót foglalkoztat, s állításaik szerint a finn-ugorosok ősi ellenségeink eszközei. Sajnos elméletüket a régészet és egyéb tudomány még perdöntően nem igazolta. Az elméletek hirdetői egymást tudatos hamisítással, szakszerűtlenséggel, tudatlansággal, árulással és egyéb vádakkal illetik. Talán bizonyos vádak nem is alaptalanok, de mégis bántóak, ártalmasak és méltánytalanok.

Rendkívül fontos lenne az alapos és higgadt vizsgálat, a valóságos tényeken, igaz adatokon nyugvó tisztázás, érvelés, bizonyítás. Újabb kutatásokra, régészeti feltárásokra lenne szükség.

Egyesek azonban úgy tesznek, mintha új adatok, új ismeretek, új tények és tényezők megkeresése, megtalálása nem lehetséges többé. Sokak szerint igazi európai létünk Szent Istvánnal kezdődik, s ami előtte történt aligha fontos. Mások

szerint a 9.-10. században már minden elkészült, mindent előkészítettek István számára. Sokak szerint nagy igazságtalanság és méltánytalanság az előző század nagy személyiségeiről hallgatni, megtalálható, bizonyítható az alkotásuk, jelentőségük, fontosságuk.

Valószínűsíthető, hogy Szent István állama magyar előzményekre, évszázados tapasztalatokra, kísérletekre, kipróbált gyakorlatra épült. Miért nem tudunk többet a 10. század fejedelmeiről, duxairól? Miért nem beszéltek róluk többet az ősi krónikák, egyesekről miért hallgattak teljesen? Miért semmisült meg ősi kultúránk, ősi írásunk miért tűnt el, nem lehetett és nem kellett volna belőle többet meghagyni? A honfoglalók honnét jöttek, az Urál és Volga vidékéről vagy a Kaukázustól, netán távolabb? Biztos, hogy ők voltak a magyarok? Milyen mértékben? Ők voltak többen, vagy akik itt voltak? Az itt élők voltak netán a magyarok? Milyen mértékben? Felerősödik az utóbbi időben, hogy a magyarok nem jöttek ide sehonnét, mert az őshazánk a Kárpát-medence, s akik jöttek vagy belénk olvadtak, vagy eltávoztak innét...

Az egymással ellentétes véleményt vallók gyakran szócsatával akarják a győzelmüket kivívni megsemmisítve az ellenfeleket. Pedig gyakran mindegyik felvetésben van kisebb-nagyobb mértékben igazság, amelyekre lépve tovább lehetne és kellene haladni új ismeretek, új igazságok felé. Az ellentétes nézeteket nem megsemmisíteni kellene, hanem a résztvevőket cselekvésre, kutatásra, bizonyítékok felmutatására szorítani. Így talán évszázados pereket lehetne megtárgyalni, méltányos ítéletekkel megnyugtatóan lerendezni.

Az akadémikus elméleti viták, elvont fejtegetések is fontosak, de fontosabbak lennének, ha a vatikáni és más nyugati könyvtárak, forráshelyek újra vállalták lennének fogva, méginkább fontos lenne a helyben található tények, bizonyítékok keresése, tervszerűbb és átfogóbb kutatások megszervezése. Nemcsak a szakmai elit privilégiumaként, mégcsak nem is a szakma kizárólagosságával, hanem a nemzet ügyeként helytörténészek, amatőrök, a hazánkban lakók és távolélők bevonásával, együttműködésével kellene cselekednünk.

Mindenekelőtt a régészetben lenne sok teendő ilyen módon. Számba kellene venni, fel kellene kutatni régióként minden ősi település helyét, be kellene járni a vízpartokat, patakok mentét, s elkülönítve, megjelölve, a területet térképészeti-leg feltárva minden talált cserepet, tárgyat össze kellene gyűjteni, nyilvántartásba kellene venni, a területileg illetékes iskolákban tárolást, megőrzést, az oktatásban hasznosítást kellene biztosítani. A helyszínt le kellene írni, természeti és az emberi beavatkozás felszíni nyomait, fényképeket kellene készíteni, mindent dokumentálni, elemezni, majd minden régió vízgyűjtő patakjairól, folyóiról el kellene készíteni a régészeti összesítéseket. Közismert, hogy a szaktudomány jelesei megpróbálták hasonló vállalkozást, de az erőfeszítések nem jártak sikerrel. Ennek legfőbb okát abban látom, hogy minden munkát csak a szakem-

berekkel próbáltak elvégeztetni. A kutatók idegenként "kiszálltak" a területre Budapestről vagy más városból, s a helyieket esetleg segéderőként használták. Így a leletek megtalálása, figyelése, a jelzések megszervezése hiányosak, vagy egyáltalán nem történt meg. A helyi erőket, az iskolákat, plébániákat, mezőgazdászokat, különféle beosztású érdeklődőket a kutatásba, az osztályozásba, adminisztrálásba, a felhasználásba megfelelő érdekeltséggel be kell vonni. Elgondolható, hogy ennek mekkora jelentősége lehet. Majdnem annyi, mint amit a kutatás eredményezhet!

Miért lenne korszakos jelentőségű az ilyen kutatás?

Mindenekelőtt a fontosságot az adja, hogy még van esély az ősi lelőhelyek megtalálására, mert még minden nem semmisült meg. A szántóföldeken nem-sokára hírmondónak sem maradnak leletek. Mivel az ősi települések helyét többségében helyben sem ismerik, ezekről nyilvántartás nincs, ha most nem cselekszünk, más nem pótolhatja mulasztásunkat. Tapasztalataim szerint a lelőhelyek 70-80%-a ismeretlen! Ott is így van ez, ahol pedig a helynevek ősi létre utalnak. Szinte hihetetlen, pedig igaz, hogy érdemi vizsgálat még ott sem volt, még terepbejárásokat sem végzett senki azokon a somogyi településeken, dűlőkben, amelyek ősi magyar vezéri szálláshelyek lehettek, s izgatja a szaktudósokat is, hogy vajon hogy kerültek ide e nevek, milyen titkokat őrizhet itt a föld... Kál, Csaba, Koppány, Somod, Tapsony (Taksony), Bogát, Jutas, Lél (Lelle), Orczi, Bü, Atha, Ders stb. Itt találhatók Árpád leszármazottainak a neve, és itt vannak a hajdani karhas (karhász) fejedelmi méltóságot viselőké is. Vajon miért? Miért van, hogy a legtöbbjük nevét idegen források őrizték meg és a helynevek, de az ősi krónikák nem rejtenek-e titkokat itt a halmok, a szelíd dombok és a földnyelvek a vizek mellett?

Netán azért nem kutatta senki e személyek helynevének körzetét, mert még mindig átok ül rajtuk, s káros lenne valakiknek, ha e személyek jelentőségét firtatnánk, igazolnánk? Vagy az érdektelenség az ok? Vagy valami más? Mi? Miért gátolták és gátolják egyesek kutató munkámat, miért hallgattatnak el, akarnak elnémítani, amikor ezekről szólok?

Magányosan, csak néhány kollégám, diákjaim és néhány szakember jóindulatú segítségével minden várakozást felülmúlva sikerült igazolni, hogy a helynevek sok igazat mondhatnak, új tényekkel szolgálhatnak, itt nagy történelmi, ősi, magyar értékek vannak a földben, a felszínen.

Miket találtunk a vezéri helynevek közelében? Földvárakat, ősi településeket, temetőket, halomsírokat, vas termelő telephelyeket stb... Egyértelmű bizonyítékokkal tudjuk igazolni, hogy nem igaz a történet-tudománynak az az állítása, hogy a magyarságnak csak két ősi vastermelő központja volt, az egyik a Dunántúl nyugati részén, másik Magyarország északi részén. Somogyban is volt ilyen és lehetett másutt is! A Deseda patak melletti Bogát fejedelmi helynév körül 8

vastermelő telepet találtunk. Hasonlókat találtunk a Rinya melletti Bogát közelében, Fajszon, Bün, Somodorban, Dershidánál és vannak másutt is! Csakhát meg kellene őket keresni!

Sajnos hiába volt minden képzeletet felülmúlóan sikeres két telephelyen is a szondáztató ásatás, hiába találtunk Fajszon 18 ősi kohómaradványt, – köztük egy majdnem teljes! – és egyéb fontos leletet, hiába találtunk Tepej ősi falu közelében is 22 kohómaradványt és egyéb leleteket, az idei évben az ásatások nem folytatódtak, nem sikerült pénzt, kellő szakmai feltáró kapacitást biztosítani... Az elmaradásra, a mellőzésre érdemi magyarázatot nem ismerek, kérdéseimre sem levélben, sem szóban nem kaptam kellő indoklást. Sajnos arra sem sikerült megnyernem szakértőket, hogy megmutassam nekik a többi telephelyet, s szakértő módon vizsgáljuk meg a leleteket, a felszíni viszonyokat, halmokat stb... Csak a szakemberek nagymértékű elfoglaltsága, a múzeum szegénysége, a hivatali szemlélet, érdektelenség a magyarázat? Más is? Mi? Csak találgathatom. Pedig levelekkel, személyes tárgyaláson igyekeztem segítőköt szerezni mindazoknál, akiket illetékesnek véltem.

Most a Magyar Tudományos Akadémia pályázatára küldtem kérést. Várom a választ, a döntést. Talán sikerül megértetnem e munka fontosságát. Ezt azért is remélem, mert a megyei levéltárunk és a pedagógiai intézetünk segítségével egy tanulmányt adtam közre az eredményekről és a reményekről, feladatokról. A megnevezett intézmények további segítséget is ígértek.

Az említett tanulmányomban nemcsak a vezéri helynevek kutatásának fontosságáról írtam, de a Somogyban található törzs- és népnevekről is. Ezek ősisége úgy tűnik vitathatatlan. Ezt is igazolják eddigi kutatásaink. A Jenő törzsnév kivételével Somogyban minden törzsnév helynévként megtalálható, több, mint három helyen!... Megyer, Tarján, Kürt, Gyarmat, Keszi, Kér, Örs, Berén, Lándor, Káliz stb... Népnév: Csehi, Varég, Oroszi stb. Fontos lenne kutatni az ősi szolgáltatásokat jelentő falvak környékét. Nyestadó, Márcadó, Vasad, Kovácsi, Zseliz (Zselic), Kelevéz, Csatár, Vámos, Taszár, Ötvös, Kónyi, Szenyér (Szvi-nyér), Inke, Bolhás, Tetves stb.

Sok olyan dűlőnév, falunév van, amely már a 11. századi oklevelekben megtalálható, tehát bizonyára ősi, bár a név eredetéből nem következik. Itt is kutatni kell. Somogyban 8-10 ilyen helynév ismert.

Különösen fontosnak tartanám a somogyi vaskohászati rendszer teljes megke- resését és komplex feltárását, vizsgálatát. Az itt talált leletek talán a legtöbbet mondhatnának őseinkről és a korról. Magyarázatot adhatnak rá, hogy a magya- rok haditechnikája, termelési kultúrája milyen színvonalú lehetett, hisz a nyílhe- gyek, kardok, zablák, kengyelek, egyéb eszközök innét kapták az alapanyagot. A gazdaság legfontosabb anyaga is a vas volt, hisz ásó, eke, egyéb szerszám ugyan- csak vasból készült. Feleletet lehetne adni a különféle mérésekkel, vizsgálatokkal

kereskedelmi, államszervezeti, hadászati és egyéb kérdésekre és igazolni lehetne a helynevek személyeinek létét is, hisz a kohók idejét szinte pontosan meg lehet határozni méréssel! Számtalan egyéb indok is fontossá tenné a további vizsgálatokat. Elképzelhető lenne a vastermelés egyes munkálatainak meghatározása. Megtaláltuk a közelben a gyevasércet, s mivel az egyik kohó majdnem teljes, lehetőség lenne ősi módon vasat előállítani, feldolgozni. Csakhát! Hiába van több nagy gyevasztomb összegyűjtve, nincs mód a kohászatra, sőt az idei évben az ép kohó állapota sokat romlott, hiába fedtük be fóliával, egyéb takarókkal! Sajnos nem sikerült a telepet kellően védeni, a kohók felé tetőt építtetni, a telepet bemutatókész állapotba hozni, esetleg a tárgyakat, a kohókat kiemelni, mert bár bizonyos ígéretek szóban kaptam, segítséget azonban mindmáig sajnos semmit. Megyei múzeumunk illetékesei sok egyéb fontos munkával vannak elfoglalva, egyesek választási harcban vesznek részt, mások egymás egzisztenciális és morális megsemmisítésén fáradoznak.

Az itteni kutatások nyomán Zalában, Biharban, Baranyában és másutt is talán keresnék majd az ősi kohók telepeit, mivel a helynevek szerint ilyenek más megyében is találhatók. Csak keresni kellene őket!...

Csak reménykedni tudok, hogy kapunk segítséget a vaskohászati feltárás mellett arra a honfoglaláskori temetőnek a feltárására, amelynek szondáztató ásatásakor íjjas-nyilas harcosokat sikerült találnunk, gyönyörű ezüstszerű leányt, egyéb leleteket. Méginkább remélem, hogy lesz lehetőség másik temetők, települések, halomsírok, földvárak szondáztató vizsgálatára, majd feltárására.

Sajnos a temető további feltárásához hiába igényeltem a támogatást, hiába vállalja régész a feltárást, kérő leveleimre még választ sem kaptam, s nem tudom mikor lesz az ásatás folytatva!

Talán most az akadémiai pályázat anyagilag is segít, hisz az itt talált lelőhelyek sok helyen folyamatos életre utalnak, mert a cserepek több kort jeleznek! Gyakran egymás közvetlen közelében találhatók a különböző korokat jelző cserepek, leletek. Különösen izgalmasak az avar-magyar átmenet vizsgálásához a sok közeli, vagy egymást feltételező lelőhelyek. Lehetséges az is, hogy lehet visszafelé haladni tovább a múltba a leletek segítségével, hisz a népvándorlásból, a római és a bronzkorból ugyancsak vannak egymás közelében, egymáson lelőhelyek!... Ha volt folytonosság a különféle korok közt, akkor az a falusi településeken érhető tetten, hisz a városok a római kor után különféle okok miatt életképtelenné váltak. Az önellátás vált általánossá, a kereskedelem, árútermelés feltételei sokáig nem voltak meg. Csakhogy az átmenetek, a folyamatosság vizsgálata régészek együttműködését, egységes vizsgálatokat, sokféle kutatást, mérést igényelne, és hozzá persze fedezetet; intézményi szervezést, segítséget, támogatást.

Fél évtized múlva az egész ország ünnepli Árpád apánk honfoglalásának 1100-ik évfordulóját. Nagy ünnepségek lesznek bizonyára.

Milyen jó lenne, ha addigra az ősi Somogyország titkai közül sikerülne sokat megfejteni, ha meg tudnánk mutatni, hogy abban az időben képesek voltunk világszínvonalon vasat termelni, bemutathatnánk ennek bizonyítékait és ha feltárnának temetőket, települések és igaz üzeneteket adnának a mai magyarságnak arról, hogy igenis mindig képesek voltunk a fejlődésre, mindig életképesek voltunk, s legalább annyira tehetségesek, műveltek, szervezettek, mint bármelyik nép! Milyen fontos, milyen jó lenne, ha sikerülne eloszlatni tévhiteket, megcáfolni sunyi vádakat és igaz tényekkel bizonyítanánk magunknak is, Európának is, hogy ősidők óta gazdagítjuk e földrészt és nem voltunk rablók, pusztítók sohasem, mindig védekeznünk kellett nemcsak a szavak rohamai ellen! Nem barbár rablóként, hódítóként pusztítottunk itt, hanem szerveztünk, alkottunk, az európai kultúra gazdagítói voltunk évezredek óta! Igaz, nem nagy városok romjait kel vallahatóra fognunk, ősi épületeink faházai, a sátrak nyomai szinte teljesen eltűntek, de talán a kicsi leletek, eszközök is igazolhatnak bennünket!

Kereki: Fehérkővár maradványai

Németh Péter (Nyíregyháza)

NOMÁD NÉPEK ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON A 10-13. SZÁZADBAN

Köztudott, hogy Árpád-magyarjai a 895. évi honfoglalás idején 3 csatlakozott törzssel együtt szállták meg a Kárpát-medence keleti felét. A forráshelyet tartalmazó leírás, Biborbanszületett Konstantin összegző munkája csak a törzsek összefoglaló nevét „kabar” közli, így mindmáig a tudományos kutatás tárgya, hogy kik is voltak azok a Kazár Kaganátusban fellázadt törzsek, amelyek 830 táján csatlakoztak őseinkhez. Ha a kabar törzsek neve ugyanolyan módon viselkedik, mint a 7 magyar törzs nevéből képzett helyneveink, akkor mód és lehetőség van arra, hogy a történeti, illetve a fennmaradt helynévanyagból kiszűrjük a kabar törzseket. A legutóbbi eredmények szerint számításba vett Varsány, Káliz és Székely, illetve a Ladány, Berény, Őrs vonható leginkább a kabar törzsek sorába, azonban *a magyar honfoglalás-kori régészeti emléken belül sem a hét törzs, sem pedig a kabar törzsek között, mindeddig nem húzható éles határ akár a mitológiát, akár a régészeti tárgyakat tekintjük.*

Tehát ma még azt mondhatjuk, hogy a honfoglalás résztvevői között etnikai különbségek nem mutathatók ki annak ellenére, hogy a források nyelvi és eredetbeli különbözőségről szólnak. Nem így áll a helyzet a *besenyőkkel*. Forrásaink a népcsoport több hullámban történt beköltözéséről szólnak, így tudjuk, hogy első nagy csoportjuk 960 körül, Taksony fejedelem idejében jött a Kárpát-medencébe, majd a délorosz steppén történt uralomváltás után egy a korábbinál is nagyobb hullám 1055 után, sőt még a 12. században, II. István uralkodása idején (1116-1131) is érkeztek besenyők a Magyar Királyságba, ez utóbbiakról tudjuk, hogy a királyi testőrség tagjai voltak.

Az egyik legkorábbi magyar magánoklevél, Aba Sámuel király Péter fiától, 1067 körül említi azt a 10 besenyő lovascsaládot akik, együtt éltek a nagyhatárú Hortobágy faluban 20 magyar lovasfamiliával. Az oklevél megkülönbözteti őket, ami arra utal, hogy nyelvüket még nem veszítették el, s vagy a Taksony kori, vagy pedig az 1055 utáni betelepültekkel, illetve azok leszármazottaival azonosak. Sajnos, erről a területről régészeti emléken nem ismerünk, ami velük volna kapcsolatba hozható. Más a helyzet a Borsod, illetve a Heves megyei besenyőkkel. A fenti, Péter ispán által írásba foglalt adományok felsorolásakor a Borsod megyei Szihalom határában, amely a 11. században királyi vagy hercegi udvarhely volt, s ahol Géza (Magnus) herceg részt adott Péternek, említik a birtok körüljárása során a besenyők kútjában (*ad puteum Bissenorum*), s ami még ennél is fontosabb, a besenyők sírját (*ad sepulturam Bissenorum*). Itt biztosan az első hullámban jöttek

temetkezőhelyéről van szó. Nem véletlen tehát az sem, hogy a legkorábbi besenyő telepek éppen a szomszédos megyében, Hevesben voltak találhatóak, s ez adja kezünkben egyébként a besenyő leletanyag meghatározhatóságának is a kulcsát. Az abádi rév körüli Kemej vidéket Taksony fejedelem adta Tonuzoba besenyő vezérnek, aki feleségével együtt az abádi révbe temettetett; fiától, Urkundtól ered a Tomaj-nemzetség, amely utóbb Abádót is birtokolta. Nos, a másik biztosan besenyő település, az először 1278-ban említett Besenyő falu – egyébként az örökös nélkül elhunyt Temke besenyőé volt – közelében, Erdőteleken látott napvilágot az a sírlelet: egy kengyelpár, szablya, csatabárd és csikózabla, amelynek eltérő formája alapján Nagy Géza, az oroszföldi emlékek kiváló ismerője már a századfordulón feltételezte, hogy magyartól eltérő etnikum emlékei közé tartoznak. Ő volt az, aki a másik jelentős besenyővidék, a Fejér megyei Sárviz bal partjára telepített besenyők falvainak – mint Töbörzsök, Tinód, Alap, Cece, Aba – egyikébe, a Tinódon lelt kengyelpár, zabla, szablyapár alapján kimondta, hogy ezek a besenyő régészeti hagyatécai, koruk legkésőbb a 12-13. századba tehető.

Ha ma a tárgyak finomabb kronológiája nem végezhető el, magam úgy vélem,

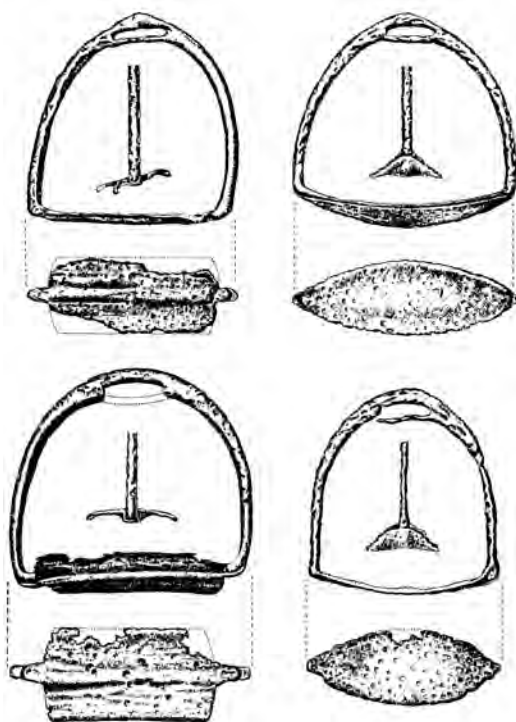

Besenyő kengyelpár
(Nyíregyháza-Császárszállás)

Besenyő kengyel
(Nyíregyháza-Császárszállás)

hogy ezek a leletek a legkorábbi emlékekhez kapcsolhatók, a besenyők első három generációjához tartoznak, tehát a 960-1055 közötti időre keltezhetők. Ilyen korú emlékanyag látott napvilágot 1901-ben a nyíregyháza-újfehértói út építésekor a császárszállási vasútállomás közelében. Klein Adolf főmérnök ajándékképp négy ívelt talpú és hátú vaskengyel, 3 szem gyöngy és egy koponya felső része került a nyíregyházi múzeumba, ez utóbbi, valamint a 2 kengyelpár utal arra, hogy legalább két sírt bolygattak meg az útépités során. Ennél is érdekesebb az a kengyelpár, amely szántás közben a Büdszentmihály (Tiszavasvári) Józsefháza pusztán 1934-ben látott napvilágot. A Desewffy István által ajándékozott, de pontosabb lelőhely adatokkal nem rendelkező kengyelpár egyike honfoglaláskori kengyeleink egyik ismert, úgynevezett magashátú típusa. Azonban a másik darab a magyarországi besenyő kengyeltípusok egyik legérdekesebb példánya: formailag teljesen azonos a sárbogárdi-

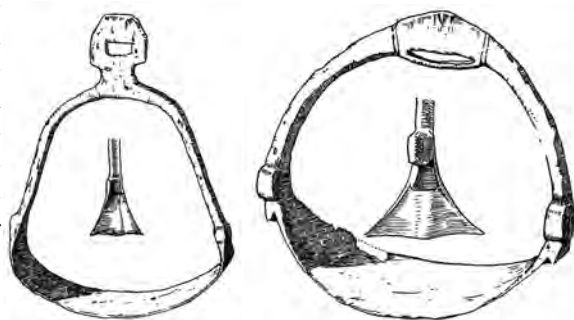

Nyíregyháza-
Császárszállás

Dienes István, 1971

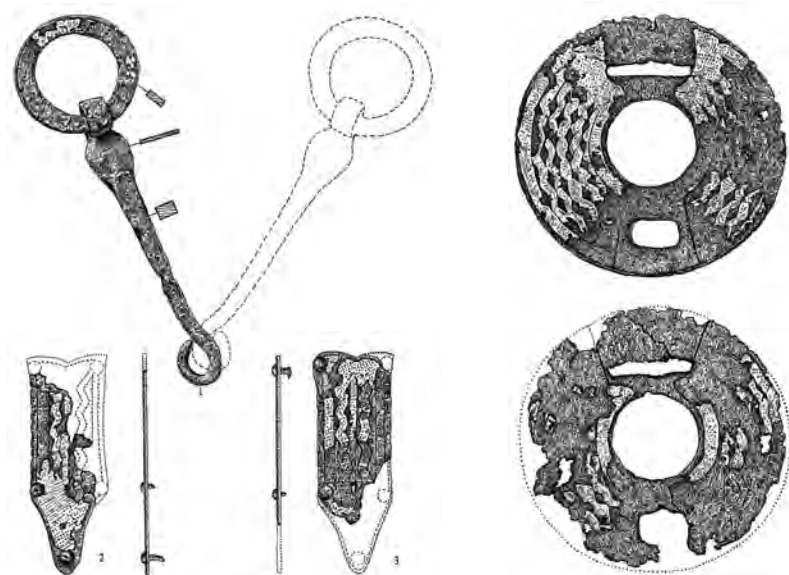
tinódi, vagy a kölesdi kengyelekkel, ám a kengyel-száron található két dudor viszont a honfoglaló magyar kengyelek egy csoportjának az ismertetőjegye. Ha e két kengyel egy sírból került elő – márpedig ezt joggal feltételezhetjük –, akkor biztosan 960 utáni darabokkal állunk szemben, hiszen e két darab nemcsak egyidejű használatot, hanem egyik típusnak a másikra történt hatását is bizonyítja. E két lelőhely későbbi történeti anyaga már nem szól itt élő besenyő ivadékokról. Azonban a besenyő törzsnevek közül a Csúr és a Besenyő, a földrajzi nevek közül pedig a Balkány, a Tokaj korai besenyő betelepülést jelez Északkelet-Magyarországon, s ha ideszámítom a sárvizi besenyő telepek sorában fellelhető Abát is, másrészt pedig azt, hogy

maga a Tomaj-nemzetség is rendelkezett még a 13. században szabolcsi birtokokkal (Hene, Jüene-Szakoly), akkor a besenyők létszáma 11. században nem is volt csekély. Mindenesetre az itteniek beolvadása a magyarságban a 13. században már megtörtént, ez főképp a besenyő telepek szórt voltával magyarázható. Míg a Sárközben – ahol 1334-ben besenyő kerületről (rektoratus) olvashatunk – 1269-ben Máté és Chutur (Töbörzsök), Bátor fia Péter (1269: Tinód), Urkund és Miklós (1324: Szentmiklós), Vz fia András (1326: Cece) nevű

Lelőhely: Bükk-szentmihály 1934

besenyőkről tesznek említést az oklevelek, tehát még élnek a besenyő személynévek és most váltják őket katolikusok, addig ez a folyamat Szabolcsban már régen megtörtént.

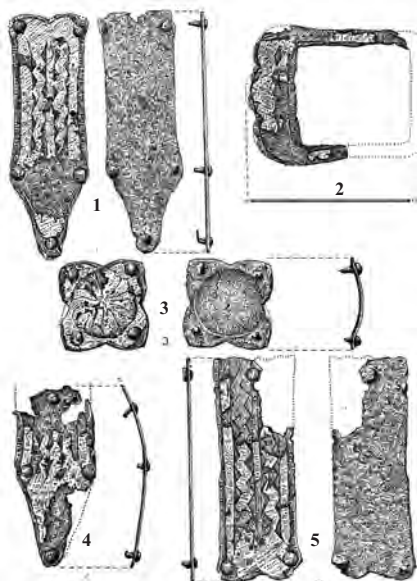
1. Csikózabla; 2-3. kantárveret
(Lelőhely: Rakamaz)

Pofakorongos zabla
(Lelőhely: Rakamaz)

A nomád népek másik nagy csoportja az 1241-42-es tatárjárás idején került kapcsolatba a Kárpát-medencével. A biztosan a mongolokhoz köthető sírleleteken kívül (pl. Bánkút, Békés m.) a közelmúltban Mesterházy Károly régész kollégám (MNM) tette közzé feltevéseit az ú.n. rakamazi leletekről. E kuriózum számba menő darabok a Rakamaz-Timár közötti egykori ős-Tisza-meder partján láttak napvilágot, ahonnan a neolitikumtól kezdve egészen a középkorig ismerünk leleteket. Sajnos, az 1905-ben Bajnok Jusztin honvéd százados által beszolgáltatott leletek előkerülési körülményeiről nem tudunk semmit, mindössze Jóna András rövid közleményét, mely szerint „két honfoglalás kori vas zabola, melyek egyike ritkaság. Ugyanez korból 8 db szíjdíszítés unikom számba megy, valamint egy vas hevedercsattnak töredéke.” A ma is meglévő 10 db tárgya következő: 1 csikózabla, 1 pofakorongos zabla, 5 kantárveret, 1 hevedercsat, 1 nyeregveret.

A leletet feldolgozó Mesterházy Károly hosszú, szakirodalmi adatokkal teli érvelését nem kívánom ismertetni, csak annak végeredményét. Szerinte az aranyozott ezüsthóliával díszített tárgyak párhuzamai a Hakasz autonóm területen és a

Minuszinszki medencében a Jeniszej középső folyása mentén találhatók. Idekerülésükre vonatkozóan két feltételezéssel él: az egyik az lehet, hogy a rakamazi lelet 1239-ben a kunokkal került Magyarországra, ez esetben zsákmány részeként elrejtett kincsleletnek kell tartanunk. Valószínűbb azonban, hogy 1241-ben jutottak e darabok magyar földre. Nem tekinthetjük hakasz temetkezés részének, mert a tárgyakon nincs égési nyom, ők pedig ebben az időben hamvasztásosan temetkeztek. Magyarországról is hazavitték, legalábbis a halott fejét, nem beszélve az elesettek,

1. kantárveret; 2. csat; 3. nyeregveret;
4-5. kantárveret
(Lelőhely: Rakamaz)

az elhullt állatok ékességeiről. Úgy véli a szerző, hogy egy, a mongol hadseregben szolgáló hakas vagy egy hakas lószerszámot zsákmányként szerzett mongol elhullt lovának magyarok által megszerzett, s egyúttal kincsként elrejtett díszéről beszélhetünk. Ha figyelembe vesszük azt is, hogy Szabolcs megyében a lelőhelytől légvonalban alig 5 km-re fekvő Szabolcs községben, a királyi vármegye székhelyén lehetett a legnagyobb ellenállás, magyarán itt szenvedhettek legnagyobb veszteséget a portyázó mongol csapatok, akkor az 1241-42-es elrejtés ténye valóban nem kizárható.

A tatárjárással egyidőben, 1239-ben, majd utána, 1246 előtt jelentek meg a Kárpát-medencében a *kunok*. Szabolcs megyei megtelepedésükről okleveles források szólnak, eszerint IV. Béla és fia, V. István király adományából kunok birtokolták Ajak, Tas és Pátroha részeit.

Leszármazottaikat 1324-ben felsorolják, így Baljár fia Péter fia Jakabot, Jánost és Besét, valamint Teszkencs fia Bitert. Ez utóbbi nevét a kisvárdai Bitteri-dűlő őrízte meg. Bár az oklevél örökös nélkülinek mondja őket, az Ajak birtokon 1341-ben szereplő Csorján János neve ugyanúgy kun eredetre mutat, mint a szomszédos Pátrohán és Rozsályon feltűnő 3-3 kun nevű jobbágycsalád (1521). Ugyanígy kun eredetre megy vissza a Tiszatelek határában feltűnő Jalapár tanya neve (a kun Ilapurból, akinek a fiát szintén 1324-ben említik, mint a Kisvárdával és Ajakkal határos Ige falu egyik birtokosát), s hasonlóképpen lehetséges, hogy egy demecseri tó, Kolobár-Kolbár neve, amely személynévi eredetű, – d kicsinyítő – képzős alakja is kun származék. Nos, éppen az utóbbi helyen, Pátroha szomszédságában, a demecseri földvár közelében szántás közben bukkantak két szekercére és egy

kardra. Ugyaninnen, de más alkalommal tözegégés közben összeégett páncéling hatalmas darabja került a nyíregyházi Jósza András Múzeumba. A leletek feldolgozását magam végeztem el, amelynek során megállapíthattam, hogy a régészet és a

*A demecseri kard
és a két balta*

A demecseri páncéling két nézetben

nyelvészeti adatok alapján Demecser határában a tatárjárás idején egy Laktelek néven említett földvár állt, a környék egyik erőssége. A tatárjárás erejét/dühét bizonyító, földbe rejtett éremleletek (mint Balkány-Abapuszta, Nagyecsed-Sárvár, Tyukod, Géberjén valamint a Demecserrel szomszédos Pátroha-Butorka dűlői) utalnak a pusztítás nagyságára. A szomszédos besztercei monostor, mint erről az oklevelek is szólnak, ekkor égett le. Valószínűnek tartjuk tehát, hogy a demecseri földvárba szorult lakosságot is megostromolták és kardélre hányták, mint a demecseri kard legjobb párhuzamát szolgáltatató, ukrainai rajki-i Gorodiscsében tették. Így felvethetjük annak lehetőségét, hogy mindkét kard (a rajki-i és a demecseri) viselője vagy a tatárokkal együttműködő kun harcosokból, vagy éppen a támadó tatárokból került ki. Mindenesetre a demecseri sír felszerelése bizonyítja, hogy a 13. századi kunok soraiban, vagy a tatár hadak között a könnyűlovasság mellett nehézfegyverzetű harcosok is voltak, nyugati módra küzdő lovagjaink méltó ellenfeleiként. Ami pedig a tatárjárás után ideköltöztetett kunok régészeti hagyatékát illeti, reméljük azok is a közeljövőben napvilágot látnak.

Előadásom szerény hozzájárulás kívánt lenni ahhoz a kutatási témához, amely a magyarságba olvadt keleti lovas népek, népelemek sorsát vizsgálja. Mert igaz, hogy e népek nyelvüket elvesztették, de etnikai identitásukat a közelmúltig megőrizték, így vállalva szerepet a mai magyarság sokarcúságának kialakításában.

Major Sámuel (Sopron)

**AZ ÁRPÁD-KORI MAGYAR TÖRTÉNET ÉS A RÁBAKÖZI, ILLETVE
KISALFÖLDI HELYNEVEK SAJÁTOS ÖSSZEFÜGGÉSEINEK
VIZSGÁLATA**

I.

Honfoglaló őseink nyugati hadi utakra vállalkoztak, én meg most meghívom a kedves hallgatókat egy mai Kislaföldre irányuló, az ottani hely- és helységneveket vallató szellemi kalandozásra. Előjáróban meg kell említeni, hogy a legtöbb település eredete, történe sokkal korábbra nyúlik vissza a messze múltba, mint az okleveles említés dátuma azt dokumentálja, vagyis a településeknek az írásos említésen túlmenően még sajátos-egyedi előtörténetük, előéletük is van. Másrészt a helynevek igen sokszor történeti emlékeket is őriznek. Bizonyoságul egy-két példát említhetünk:

BALF – az Árpád korban FARKASD volt; ezt németesítették WOLF-ra, amiből a W-B hangcserével kialakult a BALF.

ÁGFALVA – régen DAG (TAG-birtok), ezt németesítve DAGENDORF-nak keresztelték; majd a kezdő „d” elhagyásával ÁGENDORF lett és ezt magyarra fordítva ÁGFALVÁnak nevezték.

HEGYKŐ – régen IKGŐ, azaz SZENTkő, mert az IG – EGY a régi magyar nyelvben SZENT jelentést hordozott. Ennek bizonyossága a mai napig meglévő „egyház” (szentház) szavunk.

El kell árulnom, hogy mégis egy-egy helynév vizsgálatával nem sokra megyünk. Bővebb, szélesebb ismeretekre csak akkor juthatunk, ha egyazon térségben található, több helynevet komplex módon, azokat egymással összevetve, kapcsolatba hozva vizsgáljuk, hogy azután így az egyes települések előtörténetéből, vagy nemzeti történetünknek alig, vagy nem is ismert részleteiből újabb epizódokat tárhatunk fel.

Ezt az eljárást egy konkrét példán be is mutathatjuk, ha Rábcakapi, régen KAPI falu helynevét tesszük röviden vizsgálat tárgyává. Ez a falu, KAPI Győr-Sopron megyében, Csornától északra, a Hanság déli peremén, három vármegye határánál fekszik, Sopron, Moson és Győr megye érintkezési pontjánál. Én 1936-ban kántortanítóként kerültem oda és 16 éven át, 1952-ig működtem ott. És 1938-ban a falu határán keresztül villamos távvezetékét építettek, amikor is az egyik oszlop földbe helyezése folytán egy lócsontvázas-kardos temetkezésű, de magános sírt tártak fel. Ez László Gyula régész szerint is GÉZA fejedelem-kori időre mutatott

(970). Majd 1947-ben szőlőtelepítés alkalmával a föld forgatásakor egy több száz síros ősi temetőt bolygattak meg, ahol a sírokból római MINERVA szobor és aranyozott ezüst tarsolylemezek kerültek elő. Ez megint csak a 10. század történetét idézte számomra. Ilyen előzmények sarkalltak arra, hogy a község múltjával, behatóbb kutatási tevékenységet nem sajnálva, foglalkozzam. Fordultam okleveles és krónikás meg monográfias forrásokhoz, levéltári adatok kereséséhez, de a legnagyobb segítséget dr. Major Jenő tudós település-történészről, testvéremről kaptam, aki sajnos már ma nincsen az élők sorában. Előadásom egyik célja így ma is ő emlékének megtartása, ápolása.

A következőkben pedig szeretnék foglalkozni:

1. A Kapi határnevek jelentőségével és életidejével.
2. A Kapi helynév magyarázatával, keletkezésével; a hely szerepével.
3. FAJSZ és TAKSONY fejedelem uralomváltásos időszakával és történeti szerepével.
4. Ismertetem TAKSONY fejedelem uralmi hagyatékát két fiának: GÉZÁ-nak és MIHÁLY-nak.
5. Majd Mihály herceg uralmi rendszeréből következően a „SOPRON” városnév kialakulásához is hozzászólnék.

II.

1. Elsősorban a KAPI helynév illetve az ottani határnevek ismertetésével kezdenénk. Itt legcélszerűbb, ha az 1251-ből való MÓRITZ-féle adománylevélre támaszkodunk, amelyhez egy határleírás is tartozott. Abból a leglényegesebb és legbeszédesebb határneveket vesszük sorra. A latin nyelvű oklevelet dr. Major Jenő fordítása révén ismerhettük meg magyarul.

THYNOLT – ma TINÓD vagy TINÓÓL lenne írásban. Ezen a határrészen tehát tinókat, azaz szarvasmarhákat legeltettek, vagyis pásztorkodó népelemek laktak.

BOJAZ – ma BAJÁZ-ként él a telekkönyvben mint dülönév. Régen egy nádas terület neve volt, ami közelében van Fehértó község. A török szó jelentése magyarul „fehér”, de a fehér a régi magyar nyelvben „fontos”, „fő” jelentéssel bírt. A terület ezek szerint valami fontos, fő szituáció emlékét hordozza.

LÓD – egy 116 m magas kiemelkedés neve, amely határőrző telep volt. Ezt erősíti, hogy közelében van Maglóca község és neve a „fáklya” jelentést őrzi. Itt is határőrizők éltek és az éjszakai órákban fáklyafénnyel adhattak jelzést távolabbi társaiknak. Volt tehát a határban egy katonai jellegű határőrtelep is a honfoglalás utáni időben.

ÁSVÁNY, mint vízelvezető árok még ma is létezik és élő határnév.

VÖLGYESTŐ és KENDERES szintén azért érdekes, mert ma is használatos dülönév.

Három halastó is szerepel még a határleírásban, tehát halászattal foglalkozó népesség is élt e területen 1251 előtt Kapin.

Tudunk még 300 hold jól művelhető szántóról is, így földművelő lakosság is jelen volt a térségben 1251-ben.

Az oklevélben még említve van a szomszédos SÁRKÁN (törökül fehér kán-t jelent [sárkány] – igen fontos személyiség lehetett) falu is a latin „villa” jelzővel, ami zárt falutelepülésre utal. KAPIT viszont a latin „terra” jelzi, ami a ház-sorokból álló falutelepülés hiányára, tehát szórvány-településre mutat. Így a négyféle népelem, a pásztor, a halász, a határőr és a szántó-vető nép külön-külön telepen, szétszórt településeken élt 1251-ben és előtte is a KAPI földön.

Megállapíthatjuk tehát, hogy KAPI határban a BAJÁZ, az ÁSVÁNY, a VÖLGYESTŐ és a KENDERES ma is, 739 év múlva is élő, használt határnév és régi történeti emlékeket őriznek számunkra. Másrészt az is valóságában áll előttünk, hogy 1251-ben még mindig igen számottevő volt és egyben jellemző is a magyar települési viszonyokra, hogy a lakosság jelentős része szórt településeken élte a maga szabadabb életét.

2. De vajon milyen következtetéseket vonhatunk le az eddig elmondottakból? Röviden szólva sokkal mélyebben hatolhatunk be a még régebbi múlt megismerésébe, mint azt az oklevelek és a krónikák száraz szövege közölni tudja számunkra.

HANSÁG TÉRKÉPE – Nézzünk utána most a KAPI helynév keletkezésének és az itt tárgyalt térség, a Hanság szerepének.

Térképünkön látható, hogy a Hanságot Bősárkány és Mosonszentpéter között egy magaslati pad két medencére osztja: egy nyugati nagyobb és egy keleti kisebb víztárolóra. Feltűnő az itt kialakult lápszűkület is. Árvizes időben mindkét medence feltöltődött vízzel. Apadáskor viszont csak a kis, a keleti medence vize tudott lefolyni, a nyugati medencében viszont továbbra is tárolva maradhatott a víz, mert lefolyását a magaslati pad akadályozta. Ehhez a tényhez kapcsolódik a bősárkányi besenyő népesség települése.

Belitzky János: Sopron vármegye története c. munkájában, a 196. lapon arról ír, hogy ZOLTA és TAKSONY fejedelem időszakában történt ezen besenyő előharcosoknak a Hanság vidékére való telepítése. Feladatukká tették az ottani gyepűvédelmi vonal vízműveinek kiépítését, felügyeletét és védelmét. Feltűnő, hogy a térségben két SÁRKÁN nevű települést találhatunk: Bősárkány és Szillsárkány. Miért lehetséges ez?

Először is hivatkozzunk egy perzsa-angol szótárra, amely szerint a szó két részre bontható: „sár” és „kán”. Előtagja, a „sár” 'gyülekezet', „katonai csoport”,

'szervezet' jelentést hordoz. Utótagja, a „kán“ annak vezetője, papja, főnöke lehetett „kimagasló személy“. A mi esetünkben itt a „sár“ a gyepüvédelmi szervezet neve, a „kán“ pedig ezen katonai szervezet főnöke, vezetője volt. Így a két „SÁRKÁN“, tehát Bősárkány és Szillsárkány a védelmi szervezet két főnökének a székhelye kellett, hogy legyen: ugyanis a kor szokása szerint régen a települések igen sokszor a főnök tisztsége vagy méltósága után kapták a nevüket. (Bő [a Bő általában nemzetségfő. Szerk.] – bej: parancsnok = „kán“.)

Már most az Árpád-korban, ha hírt vették az ellenség közeledésének, akkor a bő-SÁRKÁN, mint „főkán“ megkezdte intézkedéseit.

a) Parancsára emberei árokással kinyitották a lápszűkületi pad átereszeit, hogy a víz átömölhessen a keleti medencébe.

b) Futár útján elrendelte, hogy Sövényházán, ami régen „SUUENSZAD“ magyarban „folyászár“ megnevezésű hely volt, „szádokkal“ (nád- és rőzsepalló) zárják el a Rábca folyó vízfolyását, hogy a lefolyásában meggátolt víz visszafelé áramolva feltölthesse a keleti medencét.

c) Ugyanakkor értesítést küldött a „szil-SÁRKÁN“-nak is, hogy a „KIRÁLYÁRKÁN“ át kezdjék meg az Öreg-RÁBA vizének a Tóközbe való lezúditását.

Így napokon belül elárasztották a Hanság keleti medencéjét és vagy feltartóztatták az ellenség előrenyomulását Győr felé, ha pedig már áthaladtak volna a németek ezen a védvonalon, akkor meg a visszavonulásukat akadályozták és a hátbatámadásuk lehetőségét biztosították. Ezzel magyarázható, hogy ezek a besenyő-nemzetségek döntő fontosságú tényezőkké váltak az ottani királyi vármenyék területén. (Lásd az OSLI-ak úri nemzetségét, a Lajta [SAAR] folyó menti BEZENYE és a Kapihoz közeli BEZI helységet és helynevet.) Ezek mindegyike ama besenyő népektől kapta helynevét.

Az elmondottakból következik az is, hogy a SÁRKÁN alakú magyar helyneveknek semmi kapcsolata sincs a mesebeli „szörny“ megnevezéssel, a két-, a három- és a hétfejű sárkánnyal.

A fent említett lápszűkületi földpad legmagasabb része a KAPI határban található és a legrövidebb úton onnan megközelíthető. Ennyire alkalmas helyen, a lápszűkület öblében fekszik a tárgyalt KAPI falu és határa. Földrajzilag is átjáróhelyül predesztinálódott és nem kell csudálkoznunk, hogy az Árpád-korra jellemző törökös elnevezések divatja folytán ezt a gyepüátjáró helyen lévő területet „terra KAPI“, „kapuföld“ névvel illették. A török nyelvben még ma is a bolt bejáratát „kapi“ – néven nevezik, tehát a „KAPI“ helynév jelentése „kapu“, „gyepükapu“.

3. A 947 utáni időben ezen vidék tartományura FAJSZ fejedelem volt. E helyen vonultak nyugatra az induló magyar seregek a Hanságon átkelve! Helynév is őrzi emlékét, aki az akkori triumvirátusként működő országlás három tagjának egyike

volt. ZOLTA fejedelemnek a hatalomból való kiszorításához erős katonai kíséretre volt szüksége és e területen olyan szolgáltató rendszer kialakítása vált szükségessé, amelynek révén egy sereg fenntartása és ellátása folyamatosan biztosítható volt. Lássuk a következőkben, hogy a helynevek nyomon követése alátámasztja-e a katonai szolgáltatások realitását?

A haderő lovasalakulatokból állott, tehát elsősorban fejlett lótenyésztés útján lehetett biztosítani a seregek lóval való ellátását. Ennek emléke él az Acsalag-Bősárkány térségben lévő „LÓRÉT” határnévben. De maga, az ACSALAG név is ezt az emléket őrzi számunkra és téves a néphagyomány, amikor magyarból kiindulva „ÁTCSALOK” (átcsólak) eredetre szeretné visszavezeti faluja nevét. Török szó ez, amely két tagból áll: az előtagja, az „ÁT” lovat jelent és az utótag a „CSALOG” bokros-ligetes helyet jelöl, amely szavunk még a Csallóköz és a csalit kifejezésben ma is él. A községi pecsétképük is egy fához kötött lovat és egy csipőre tett kezű férfit ábrázol. Így bizton állítható, hogy „ACSALAG” helynevünk is a „lórét” jelentés hordozója.

De KÓNY (1228) mint összsláv szó szintén „LÓ” jelentésű és MÉNFŐ, Győr közelében, mint a lótenyésztés központi helye (1044) szintén a korai lótartról tanuskodó helynév. Ezzel a 10. századi lótenyésztés kérdését már is bizonyítva látjuk.

FAJSZ seregének azonban pajzsokra és íjjakra, meg nyergekre is szüksége volt. Az ezekhez igényelt bőr, enyv, faanyag és egyéb nyersanyag honnan kerülhetett elő? Ehhez fejlett szarvasmarha-tartás kellett, ami meg is található nyomaiban a helynevek körében. Az 1251. évi Kapin megismert tínóshely, a TINOLD határnév, aztán a Lébény melletti „BORMÁSZ”-nak mondott Baromháza (régén Tulokbarát), továbbá a térségben található GULAÁLLÁS nevű magaslati hely mind a szarvasmarhatartásról tanuskodó helynév. A bokros-ligetes Hanság-vidék még a faanyagot is szolgáltatta a kellékek mellé, tehát az összes nyersanyag rendelkezésre állott a pajzsok, íjjak, nyergek előállításához. De hol volt az a hely, ahol a szolgáltató népek laktak? Csornától északra található CSATÁRI telep-helye, amely név Kiss Lajos helynévelemzése szerint „pajzsgyártó”, „fegyver-készítő” jelentésű szlávból eredő szavunk.

De hol és és hogyan készülhettek a kardok és a nyílhegyek, amihez vasra volt s z ü k s é g ü k ?

A vasolvasztás egyik helyét Győr mellett találjuk és RENDEK pusztá az a hely, amely régén „REDNEK”-nek hangzott és ez szlávból eredő „VASAS” jelentésű jövevényszavunk. Ott olvasztották és MECSÉR-en dolgozták fel a gyepvasércből nyert vasat, hiszen a „mecser” szó „kardverő” jelentést hordoz. Ott dolgozták fel a mecseret a redneki vasat kardokká és nyílhegyekké. (Ezeket Györffy György professzortól tudjuk.)

A seregek élelmezését a már ismertetett szarvasmarha-tartás csak részben biz-

tosította, hiszen a harcosoknak kenyérellátást is kellett biztosítani. Erre mutat két helynevünk: „OSLI“, az „étellel-itallal ellátott“ jelentésű falunév, és „ÁRPÁS“ a gabona jelentésű helynevünk is a gabonatermelésre és begyűjtésre enged következtetni.

Felmerül még a hadi szállítás kérdésének a megoldása is, amihez szekerekre volt szüksége a seregeknek. Győr és Gönyű között, a Duna mellett találjuk ESZTERGÁR pusztát, amely hely szolgáltatta a szekérekerekeket és az étkezéshez való fatálapokat, jelentésénél fogva.

Felsorolásunkból így meggyőződhetünk, hogy minden olyan helynév megtalálható e térségben, amelyek szolgáltató népe mindenféle szükségletét kielégíthette a FAJSZ-féle katonai kíséretnek.

4. Amíg ezek a fajszi szerveződések kialakultak, addig ÁRPÁD fia ZOLTA Erdélyben vezéri minőségben tevékenykedett és jó későre született fia TAKSONY, akinek a számára a szomszédos Besenyőországból keresett feleséget. Ezen frigy révén települt hazánkba nagyszámú besenyőnép, mint a besenyőhercegnő kíséretét képező népelemek. Ezáltal ZOLTA nagymértékben növelte katonai erejét, így helyezte fiát, TAKSONYT a bihari dukátusba és ez a TAKSONY már 947-ban Itáliába sereget is vezethetett, majd apja halálával, 17 éves korában a fejedelmi szék várományosa lett. És 955-re már bedolgozta magát a fajszi uralmi területen seregvezetői pozícióba, aminek folytán résztvehetett a 955. évi nyugati hadjáratban.

Köztudott, hogy 955-ben a Lech-mezei ütközetben a seregvezetők közül BULCSU, LEHEL és SUR vezér életét vesztette, viszont a társaságukban vonuló TAKSONY és serege sértetlenül vissztért a Dunántúlra. Érintetlen hadserege által birtokba vehette Bulcsu és Lehel területeit és SUR vezér elvesztése folytán meggyengült FAJSZOT is kiszoríthatta a kislalföldi területekről. Végül is az egész Dunántúl is az övé lett. A felsorolt helynevek tanúsága szerint láttuk, hogy bár ZOLTA (ZSOLT) fejedelemnek nem adatott meg, hogy elégtételt vegyen az őt mellőző jogbitorlókon, helyette ezt azonban fia, TAKSONY végrehajtotta és TAKSONY két fiára már egy-egy kiterjedt országrészt hagyhatott örökül: MIHÁLY herceg kapta a Dunántúlt, GÉZA fejedelem pedig az alföldi és az erdélyi részek ura lett.

5. De mivel is bizonyítható, hogy létezett ez a két országrész, amiről az előbb szoltunk?

Erre nézve megintcsak a helynevek és az ásatási leletek segítenek feleletet adni.

Először GÉZA fejedelem országát tekintsük meg a térképen. Meglepően érdekes megfigyelést végezhetünk, ha alaposabban megvizsgáljuk az elénk táruló képet.

Korábban már említettük a kapi lovastemetkezésű sírral kapcsolatban, hogy az ilyen sírokból, amelyből hosszú, egyenes, kétélű kard kerül elő, GÉZA seregében szolgáló harcosok pihennek. Bakay Kornél kutatási eredményei folytán rendelkezésünkre áll az ilyen sírokról készített országos térkép és mit tapasztalhatunk? Ezek a sírok pontosan abban a térségben helyezkednek el, amelyet a történészek GÉZA területeiként tartanak számon, vagyis körülhatárolják Géza fejedelem területeit.

Amikor pedig MIHÁLY herceg országát vizsgáljuk, akkor meg azt tapasztaljuk, hogy ezen a területen egyetlen kardos-lovas temetkezést sem lehet találni. Viszont igen sok olyan hely és település van, amelyek valamiképpen helyneveikben vagy templomuk védőszentjének nevében a MIHÁLY nevet hordozzák. Ilyen helyeket viszont Géza országában nem találhatunk. A MIHÁLY-os helyek és a helynevek így behatárolják MIHÁLY herceg országrészét. Meglepő ebben a kétféle vonatkozásban az, hogy a két terület határvonala teljesen egyezik a történészek által elfogadott határ megjelölésével.

Feltűnő és sokat mondó számunkra, hogy GÉZA a kardos temetkezések területén országolt és neki hosszú, kétélű, egyenes kardokkal felszerelt, nagyszámú, erős seregei voltak. Ugyanakkor a Dunántúlon országoló MIHÁLY herceg részein és csakis ott találhatók a KOPPÁNY névvel kialakított helynevek. Ebből arra következtethetünk, hogy ezek a tények egy szervezett, területi egységekből, szinte igazgatási körzetekből álló uralmi rendszerről tanuskodnak, ahol a KOPPÁNY-os helyek képezhették az igazgatási körzet székhelyét, amelynek a vezetője volt a „koppány”, és ez az avar-hagyományokból jól ismert „kap-káni” rendszert juttatja az eszünkbe. Itt a „fő”-KOPPÁNY nyilvánvalóan MIHÁLY herceg lehetett.

Géza és Mihály kezdetben jó összhangban együttműködve uralkodott országában. Közöttük akkor kezdődött az ellentét, amikor Géza, fiát, ISTVÁNT a nyitrai hercegség urává tette és onnét természetesen kiszorítva Mihályt édesanyjával együtt. A másik surlódási pont onnét eredhetett, hogy amikor Géza, fiát, ISTVÁNT eljegyezte a bajor fejedelem leányával, Gizellával, akkor biztonságos közlekedési viszonyokat kellett teremteni Nyugat felé a bajor területek irányában, Esztergom – Győr – Magyaróvár – Bécs útvonalán. Ekkor GÉZA MIHÁLYT elűzte a Dunától délre eső részekről is. Valószínűleg ekkor vette el a Sopron megyei részeket is, mert erről tanuskodnak a Kapuvár környéki lovas temetkezésű sírfeltárások. Ezen a ponton kapcsolódik a Rábaköz és Sopron térsége a 10. századi magyar történeti fordulatokba. Harmadik ellentétes pólus volt a keresztyén vallás más-más alapokon történő meghonosítása. Mihály a bizánci, Géza a nyugati irány híve.

6. Mielőtt elkezdenénk az idevonatkozó Sopron megyei helynév-együttesek vizsgálatát, előbb tekintsük át a TAKSONY-utódok családfáját.

Ezen frissen szerzett tájékozódás után válhat meglepővé számunkra, hogy a Rábaközben egymáshoz közel találjuk a következő helyneveket: MIHÁLYI, SZÁR-föld, SZILL, BOGYOSZLÓ. Ha meggondoljuk, hogy a SZÁR-föld SZÁR LÁSZLÓT idézi, a SZILL pedig VAZUL-t, mert e név becézve VASZILI-nek hangzik, akkor együtt van helyneveinkben az egész MIHÁLY-familia, ott a Rábaközben. Ezekhez társul még VADOSFA, mint urasági vadászóhely. De még inkább meglep bennünket az a tény, hogy ugyanez a névgarnitúra ismét megjelenik Sopron térségében. Hogyan? – Sopron külvárosi részén a MIHÁLY nevet őrzi a Szt. Mihály templom elnevezésében. De egyes kutatók szerint a templom helyén elsődlegesen egy MIHÁLY ERŐD néven nevezhető erősség, megerősített hely volt. Innen nem messzire, a Fertő-parton találjuk a SZÁRHALMÁNAK nevezett dombságot, amely név megfelel a rábaközi SZÁRFÖLDE szerepének. (Tehát SZÁR Lászlót idézi.) Említeni kell aztán még RUSZT-ot, amely német szó és magyar jelentése SZILL, itt is, mint a Rábaközben és ismét a Vazul-Vaszili-Szili értelemben VAZUL nevét idézi. Végül említsük még a burgenlandi Deutsch Kreutz nevét, ami az 1281-es években még BOGYOSZLÓ néven szerepelt és itt is együtt van már ismét a MIHÁLY leszármazottak családi együttese. És mindezeket ismét egymáshoz közeli fekvésben és besenyő-környezetben találjuk.

Ez bizonyára nem a véletlen műve lehet és ilyen szituáció nincs is több ebben a hazában. Mivel magyarázható akkor ez a különös egyúttállása az említett helyneveknek?

Két lehetőséget látunk a magyarázatra:

- a) mindkét térségben adva van a 10. században már ott élő besenyő népesség, amelyet erős érzelmi szálak fűztek TAKSONY besenyő felesége révén e családhoz. Esetleg ilyen érzelmi alapja volt a sajátos helyi elnevezéseknek?
- b) A másik lehetőség: MIHÁLY herceg leszármazottai mindkét térségben uralmi területtel bírtak és a kor szokása szerint a térség urának nevéből nevezték el a településeket. Így az a rábaközi hercegi udvarhely talán egy kisebb erősségként, mint nyári szálláshely szerepelt. (Ez a mai mihályi vár helyén lehetett elsődlegesen.) A SOPRON melletti „MIHÁLY-ERŐD” pedig éppen téli szállásra alkalmas hercegi udvarhelyként jöhetett számításba, mint egy, minőségileg magasabb szintű, magasabb fekvésű erősebb szálláshelyként kínálkozván. Ezt a feltevésünket támogatja az a tény is, hogy itt is vadászóhely kíséretében találhatók a tárgyalt helynevek. A Sopronhoz közeli NYÉK mai jelentésében „vadaskert” és ezt is még megerősíti a „CENK” helynevünk, aminek jelentése „vadászeb”, tehát vadászebeket nevelő hely volt.

7. Ezek után kerül sorra a SOPRON városnév kialakulásához fűződő hozzászólásunk. Mint már említettük, a Sopron környéki helynév-együttes volt az erősebb, a magasabbrendű erődített udvari szálláshely. Ezt a jelleget a kor latin-

sága szerint a latin SZUPER, szuperum szóval jelölték, így Oppidum Szuperum-ként említhették. Magyarban a latin „sz” gyakran „s”-re változott, pl.: szkola – iskola, szumma – summa, márciusz – március. Ilyeténképpen módosulhatott a szuperum latin szó is a magyaros kiejtésben „superum-superun-suprun-SOPRON” variációban. Állításunk lehetőségét egy francia krónikás emlék is alátámasztja: ugyanis 1096-ban, a kereszteshadak vonulásaival kapcsolatban egy feljegyzésben Sopront „ad castellum Cyperon” alakban említették, ami nagyon is emlékeztet bennünket a „szuperum” – superun szóalakra, azaz a SUPRUN-ból lett SOPRON-ra.

Így lehetséges, hogy az az előkelő magyar úr, akiről SOPRON a nevét kapta, nem volt más, mint MIHÁLY herceg, Taksony fia. Igaz, hogy nem a személyneve alapján, hanem a szálláshelye latin jellemzője után, de mégis csak egy hatalmas magyar úrral hozható kapcsolatba Sopron nevének keletkezése. Így nagy ellentmondás nem áll fenn a két feltevés között. Csupán az a tény, hogy itt mi helynév-együttesekre alapozva bővebb magyarázattal, indokolva tárjuk a nyilvánosság elé a SOPRON helynév kialakulásáról vallott nézetünket.

III.

Összefoglalva az előadottakat, úgy tűnik, minden felvállalt kérdésre sikerült választ adnunk.

Elsőként a határnevek 739 éven át fennmaradó életidejét bizonyítottuk. Bemutattuk a magyar seregeknek a Hanságon való átjutását segítő „KAPI”-nak nevezett gyepűkapu létezését. Szóltunk FAJSZ fejedelem uralmáról és a Lech-mezei csatavesztés következtében történt bukásáról. Majd ismertettük TAKSONY fejedelem uralmának a fentiek folytán érthető kialakulását, olyannyira, hogy két fiának egy-egy országnyi területet hagyhatott örökségül.

Majd rátértünk MIHÁLY hercegnek és leszármazottainak Sopron megyei jelenlétére a helynevekben: Rábaközben és Sopron térségében. Végül hozzászóltunk még a SUPRUN-ból lett SOPRON helynév történeti kialakulásához is. És mindezt tettük a Kis-Alföldön található helyneveink körében tartott, azokat valató szellemi kalandozás keretében.

Molnár László (Sopron)

SZENT ISTVÁN KIRÁLYUNK ÉS A MAGYAR MONTANISZTIKUM

A tanulmány Szent István korának bányászatával, kohászatával és pénzverésével foglalkozik, így a címében szereplő montanisztikumot¹ tágan értelmezi.

Amikor a magyar nép és a bányászat első kapcsolatát keressük, szembe találkozzunk azzal a sűrű homállyal, amely őstörténetünk korszakát fedi. A kor latin nyelvű histográfusai, pl. Regino prümi apát, a Fuldai Évkönyv, a görög császári szerzők (Bölcs Leó és Kónsztantinosz), a mohamedán Ibn Ruszta, a 11. századi Hartvik legenda és a későbbi korok gestái: Anonymus, Kézai Simon, Kálti Márk Képes Krónikája, Thuróczy János leírásai a politika, a háborúk eseményeit, az uralkodók tetteit örökíti meg, a gazdagsággal, benne a bányászat és kohászat történetével alig foglalkoznak [1], [2]*. Ezért a honfoglalás és a Szent István korabeli ipar- és gazdaságfejlődés kutatásában elsősorban a csekély régészeti, metallográfiai, numizmatikai forrásra támaszkodhatunk, nyelvtudományi, néprajzi, művészettörténeti következtetésekre és logikus feltevésekre vagyunk utalva [3].

Jogos az a feltevés, hogy a magyarság a bányászmesterséget már Ázsiában megismerte. Az Amur folyótól az Urálig és a Volgáig húzódó hatalmas területen élt a csud ősnép, amelyet egyesek a szkítákhoz, mások a turáni népek finn-ugor ágához sorolnak. A területen a 19. század elején és azóta is ún. csud-bányák – arany-, ezüst- és rézbányászat – nyomait, apró kohókat, fémtárgyakat, tartalmazó

temetőket találtak. Ebből következtetni lehet arra, hogy Ázsiában a bányászat és a kohászat ismeretes volt még a finn-ugor egység felbomlása előtti időben, kb. Kr. e. 2000 körül [4], [5], [6], [7].

A honfoglalás a Képes Krónikában. Középen Árpád emeli aranyveretes ivókürtjét

1. A montanisztikum a latin *mons* = hegy szóból származik, „montan” minden, ami hegyekkel kapcsolatos; *montanista* – tágabb értelemben, aki járatos a bányászatban, a kohászatban és a pénzverésben

*[1], [2] hivatkozás irodalomra. L. a dolgozat végén. Szerk.

A honfoglaláskori magyar sírokból is nagyszámú fémtárgy került elő. Az ezüst és vas lószerszámok fejlett fémművességről tanúskodnak. Különösen nevezetese az ezüstlemezrel borított, változatos alakú, néha aranyozott, szépen mintázott tarsolylemezek, amelyeket tűzcsiholó szerszámok tárolására használtak. A Kárpát-medencében eddig 24 db-ot találtak. Hasonló tarsolylemezeket eddig más népek régészeti hagyatékában még nem mutattak ki [8], [9].

A távoli múltba való visszatekintésben a nyelvészetnek a szavak eredetével foglalkozó ága, az etimológia is útba igazíthat bennünket: „vas“, „arany“, „ezüst“ szavunk finn-ugor eredetű [10].

A Kárpátok övezte medencében a honfoglalók a bányászat fellelhető nyomaival találkoztak. A területen az elődök közül a Garam folyó mentén – Tacitus szerint [11] – az ősgermán quadok ezüstöt, vasat bányásztak. Erdélyben a rómaiak a fejlett és jólszervezett arany-, ezüst- és sóbányászatukat 271-ben adták fel. Szlovák kutatók szerint a quadok bányászatát a 8-9. században a morvák folytatatták [12].

Géza fejedelem (972-997) a központi hatalom megteremtésekor hadaival nem csak az erőseket és átkelőhelyeket, hanem a fellelhető bányákat is megszállatta. A hadra kelt sereg mögött a törzsszövetségi társadalom jelentős termelő rétegei álltak, amelyek a felmerülő összes igény kielégítésével foglalkoztak, így az állattenyésztés és földművelés mellett a bányászattal és fémfeldolgozással is.²

Ezüst tarsolylemez a Kecskemét melletti Fehéregyházáról

2. A feudalizáló magyar társadalom gazdasági életének fejlődését történetíróink különböző módon értékelték. A 9-10. századi magyarság egy rétegének életformája volt az állandó katonáskodás és történetíróink múlt század végi művelői ezt általánosították, ezért a honfoglalók és a letelepedők első generációinak termelői tevékenységére alig mutattak rá. Egyes történetírók - így a nagybefolyású Molnár Erik - véleménye szerint a Kárpát-medencében talált szláv népek gazdasága, földművelése fejlettebb volt a magyarokénál és ezért ősünk nem tértek át a nehéz földműves munkára, hanem rablőháborúkat folytattak a feudális Európa ellen, míg a termelést a szolgáltatásra kényszerített szlávok végezték. Ez a vélemény a források téves értelmezésén nyugodott és a hamis beállítás akaratlanul is alapot adott olyan, előítéletektől nem mentes kutatóknak vagy inkább publicistáknak, akik a 10. századi magyarságban jobbra portyázó martalócokat, a környező népekhez viszonyítva alacsonyabb kulturális és gazdasági szinten álló félélnomád törzseket láttak és igyekeztek láttatni.

Ezt a felfogást más források cáfolják, módosítják. Ibn Ruzsza szerint a magyaroknak "sok szántóföldjük van". A 10. századi becslések és a 11. századi összeírások háziállat arányai egyre inkább eltolódnak a sertés- és baromfiállomány felé. Megszűnik a nomád pásztorkodás nyári-téli szállásváltása. A magyarság használta a jurtát, de a kemencés,

Bizonyos, hogy a bányák munkásai kezdetben a leigázott népekből kerültek ki, mert ez a nehéz foglalkozás a rabszolgatartó társadalmakban – így az ókorban a görögöknél, a rómaiaknál – majd a korai középkor népeinél és honfoglaló őseinknél is a hadifoglyokra vagy bányamunkára ítéltre (ad metalla dammati) hárult [21]. A Garam mentén a quadok maradványai, a morva-szláv népesség, Erdélyben a bolgár-szlávok adták az ezredforduló táján a bányamunkásságot, ami a gazdasági fejlődés hatására fokozatosan átalakult. István nem követte a szolga megítélésében a római jog res = dolog, áru, vagyontárgy fogalmát, hanem a servus = szolga nevezést használta törvényeiben [22].

Az első német bányászok Gizella kíséretével Bajorországból és Dél-Tirolból költöztek Nagybörzsöny térségébe, majd 1004-1008 között a Harz hegységi Rammelsbergből érkeztek bányászok hazánk területére.

A vezérek korának bányaművelését Balbinus Bohuslav (1621-1688) a cseh nemzeti újjáéledés tudós történetírója az „Epitome historica rerum Bohemecarum” című könyvében több helyen tanúsítja. Szerinte 953-ban a morvákkal szövetséges magyarok elfoglalták Caslaut (Caslav) és Zdiert – a későbbi, 14. századi „ezüstváros”, Kuttenberg közelében – és az ottani bányákat évekig művelték és emellett nagyszámú bányamunkást küldtek hazai bányáikba. Ugyancsak Balbinus krónikájából értesülünk arról, hogy Bretislav cseh fejedelem 1021-ben legyőzte a Morvaországba betört lengyeleket és a hadifoglyokat eladta a magyar királynak, aki velük a Garam-menti bányákat műveltette [23], [24].

A régészet az Árpádok korából két vidéken tárt fel nagy mennyiségben vasolvasztó kohókat és ércsalakot: a nyugat-dunántúli dombos határvidéken és a borsod-gömöri hegyekben a Sajó középső folyásvidékén. A vasércet a súlya miatt nem szállították nagyobb távolságokra, hanem a bányák szomszédságában építették fel az egyszerű olvasztókohókat. A kiolvasztott vas feldolgozása és kovácso-lása – már önálló műveletként – nem volt szorosan helyhez kötve. Így a kovácsokat oda telepítették, ahol szükség volt termékeikre [25], [26].

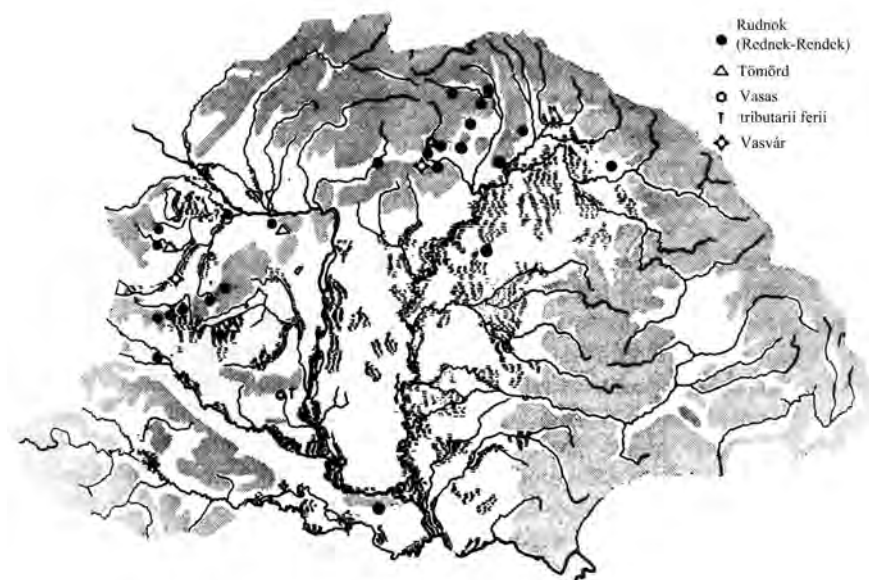
Szent István korának kézművesei között írásos bizonyítékokkal is kimutathatók a kovácsok. A pécsváradi apátság 1015-ben keltezett (bár a 13. század elején összeszerkesztett) alapítólevele szerint a király 20 fő vassal adózót (tehát bányászt és kohászt) és 10 fő kovácsot adományozott a monostornak [27], [28].

A vasművesség két munkafázisának – az érc bányászatának, kohósításának és

2. folytatása

nyeregtes ház ismeretével és használatával érkezett új hazájába. Míg a helyüket szüntelenül változtató nomád népek edényei kizárólag fából és bőrből készültek, a honfoglalóknak cserépedényei is voltak. A szerteágazó probléma tanulmányozható a következőkben felsorolt könyvekből, amelyek bizonyítják, hogy a honfoglaló magyarok a magukkal hozott ismeretekkel is eljuthattak a feudális állam megalapításáig [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19], [20].

a kovácmesterség révén történő megmunkálásának – kettéválasztása tehát már Szent István korában határozottan jelentkezett. Ez a foglalkozásnevekből is kitűnik. Az ó-magyar nyelvben a nyers vascipó előállítójának neve „vasas“ volt, míg a kovácsé „verő“, vagy „vasverő“. A szláv és a germán nyelvekben a „rud“ ill. „rot“ = vörös szóból eredő „ruda“ a vörös színű, vastartalmú földet jelenti. Ilyen Árpád-kori helynevek: Ruda, Radna, Rednek, Rendek. A molgol „darkan“ tisztségnév kovácsot is jelentett, ennek nyomai fellelhetők a „Tárkány“ helységneveinkben. A korabeli helységneveknél a kovács, fegyverkészítő, kardműves, sarlót gyártó közösségekre utalnak Kovácsi, Csatár (Csitár), amelynek eredeti jelentése „pajzskészítő“, Tömörd községnév, a 320 megvizsgált, foglalkozást jelentő helynévnek az 1/4 része [29], [30], [31].

*Nyersvas-előállítót jelentő és vasművességre utaló helynevek elterjedése
(Forrás: Györffy i. m. 442. old.)*

A bányászat és a kohászat fejlettségét régészeti ásatásokban talált tárgyi emléken és etimológiai kutatásokon kívül a történelmi szükségszerűség is igazolja.

Szent Istvánnak országa és hatalma épségét többször meg kellett védenie külső és belső ellenségekkel szemben. A hadviseléshez jól felszerelt katonákra, a felfegyverzéshez elsősorban vásra volt szüksége. Íjak, kardok, szablyák, lándzsavégek, kengyelek, zablák, sarkantyúk készültek a harcosok számára. A honfoglaláskori tárgyakon végzett mérések és számítások szerint az ezredforduló körül a

magyar hadsereg egy generációjának a minimális vasszükséglete húsz tonna körül volt [32]. Ezzel egyidőben a mezőgazdasági népesség ekéihez, sarlóihoz is vasat kellett bányászni és megmunkálni.

Az ezüst bányászatára utal, hogy számítások szerint a honfoglaló magyarság mintegy 5%-nyi vezető rétegének ékszereihez, díszes használati tárgyaihoz 8-10 tonna ezüstre volt szükség [33].

A nemesfémek mennyiségére a vezéri udvartartások pompájának egyetlen emlékcsoportjából is következtethetünk. A nagyszentmiklósi kincset Ajtonynak, a nagyhatalmú délvidéki törzsfőnek a Maros-menti vára közelében találták 1799-ben. A 10 kg súlyú, 23 aranyedény a bécsi Kunsthistorisches Museum-ban van „Ó-bolgár kincs” cím alatt. A korai-középkor e legnagyobb aranykincs-leletével száznál több régészeti, művészettörténeti mű foglalkozik. Eredetéről nincs egy-egyes állásfoglalás. A kincs ornamentikája, rovásírásának néhány sajátossága Szent István első pénzeivel tart rokonságot. A nagyszentmiklósi kincs felfedezési helye – már önmagában is – feltétlenül a Kárpát-medence 10. századi fejlett aranybányászatára és feldolgozására utal [34], [35].

A vas-, az ezüst- és az aranybányákon kívül biztos ismereteink vannak a Szent István korabeli sóbányászatról is. Anonymus szerint mielőtt a magyarok birtokba vették volna Erdélyt, kémeikkel bejáratták a területet. A kiküldöttek jelentéseiben szerepel, hogy sok helyen bányásznak sót, amiből a szomszédos országokba is szállítanak.

Szent István korában Tordán és Kolos-Dobokán volt jelentős sóbányászat. A tordai sót a Maros folyón szállították a kolos-dobokait a meszesi kapun keresztül. A sóbányák Gyula – a király anyai nagybátyja –, a főszállító útvonalak Ajtony nemzetségfő birtokában voltak. Gyula ellen István 1003-ban személyesen vezetett hadat és hatalmába vette az élethez nélkülözhetetlen sóbányákat. Ajtony – bízva a szomszédos Bizánci Birodalom támogatásában – évekig dacolt az uralkodóval. Amikor azonban feltartóztatta a király sószállító hajóit és vámat vetett ki, Szent István hadat indított ellene és 1028-ban (egyes források szerint 1008 körül) megsemmisítette ellenfelét.

A montanisztikum körébe tartozik a bányászattal és kohászattal szoros kapcsolatban álló pénzverészet.

Egy nép történetében az önálló pénzverés megjelenése új, minőségi fejlődési fokozatot jelent. A pénzverés igénye akkor jelenik meg, amikor a termelt javak mennyisége meghaladja a saját szükségletet és eléri ezzel az árutermelés korszakát, következménye a kereskedelem megindulása, fejlődése [36], [37].

A magyar nép 10. századvégi és 11. századelejei politikai és vallási átalakulása a gazdasági változásokkal kölcsönhatásban következett be. Egyidőben a fizetési eszköz a különböző állati prémek voltak. Elődeinknél a „tinó” volt a fő érték-mérő. A Szent István által kiadott – kétféle szerkezetben megjelent – összesen 56

törvénycikk a büntetéseket leggyakrabban még „tinó”-ban fejezte ki [38]. A távolsági kereskedelemben a magyarok bizánci arannyal is fizettek. Egy bizánci arany (pensa auri) egy tinóval volt egyenértékű.

Az ezredforduló felfogása szerint a felségjogok egyik legfontosabbja a pénzverés joga volt. István élt is e jogával és a megkoronázását követő években – az egységes várszerkezet és a hozzájuk kapcsolódó vásárhelyek hálózatának kiépítése után – 1005 táján megkezdte az ezüstpénz verését. Ekkorra vált lehetségessé a pénz országos forgalomba hozatala, az adók szedése és a kereskedelmi vámolás: vásárpénz, híd és révvámok formájában [39].

Szent István az ezüst pénzeit valószínűleg az esztergomi pénzverdében állíttatta elő, apósának – II. Henrik bajor hercegnek – jó hírű regensburgi féldénárosaink mintájára. Az elfogadott utólagos számítások szerint egy 408 grammos Karoling-font súlyú 0,900 finomságú ezüsből 510 db obulust vertek [40]. A király a pénzeihez az ezüstöt saját bányáiból, minden valószínűség szerint a Selmec-környéki bányákból nyerte. A nyers ércet a szennyező anyagoktól megtisztítva színezüstté (argentum purissimummá) égették és az így előállított 0,950-0,960 finomságú ezüsthöz kevés rezet vegyítettek. A pénzérme így érte el a már említett 0,900 finomságú ezüstöt.

Az első – 1,22 g átlagsúlyú – magyar pénzérme mindjárt kétlapú volt. Sok korabeli külföldi pénz csak egylapos (egyik oldalán mintázott) volt. A pénzérme előlapján LANCEA REGIS felirat olvasható, középen a felirat tárgya látható: felhőből kinyúló, zászlós lándzsát tartó kéz. Ehhez tudni kell, hogy a magyar király uralkodó jelvényei közé tartozott az aranyozott díszlándzsa. Az egyetlen korabeli

Szent István ezüst pénze

István ábrázoláson, a koronázási paláston is lándzsát tart a jobbában. A pénzérme hátlapján REGIA CIVITAS felirat vesz körbe egy ívelő csúcsú templomot, Esztergomot vagy Székesfehérvárt. A következő típus átlagsúlya 1,26 g; az előlapján egyenszárú kereszt és STEPHANUS REX,* – hátlapján egyszárnyú kereszt REGIA CIVITAS felirattal. A Szent István kori pénzveréshez az 1968-

* Első (Szent) István királyunk apja is Stephanus Rex, miáltal a pénz származhat az ő idejéből is (Szerk.)

ban, a Baranya megyei Nagyharsány község feletti kőbányából előkerült 74 db érme adta a legújabb támpontokat [41].

Szent István pénzei később is hasonló típusokban, de számtalan változatban készültek. Az elkopott verőtövek lemásolásával készítették az újakat, így az eredeti éremképtől kismértékben eltérő változatok jöttek létre.

Szent István pénzeit azonnal kedvelt fizetési eszköznnek fogadták el. Elterjedésüket ásatási leletek bizonyítják, Morva- és Csehország, Lengyelország, Horvátország, Szilézia, Szászország, Pomeránia, Dánia és még a távoli Faör-szigeteket 11. századi leleteiben is megtalálhatók [42], [43].

Egy évezred távlatából nehéz képet adni egy korról, amelyről kevés egykorú feljegyzés maradt. Nagy királyunkat a kor fő személyiségét uralkodása kezdetén sokan gyűlölték, országglása alatt tisztelték, utókora legendákkal övezte és jogforrássá avatta [44]. Korszakának tudományos feltárására halálának 950. évfordulója kedvező alkalmat nyújt.

*Szent István a koronázási paláston
(1031)*

Ha a tanulmánynak sikerült képet adni a Szent István korának montanisztikumáról, az – bár elmosódott, mint főszereplőjének egyetlen hiteles ábrázolása a koronázó paláston – remélem mégis meggyőző volt abban a tekintetben, hogy bányászatunk és kohászatunk fontos, nélkülözhetetlen szerepet töltött be nagy királyunk államában [45].

IRODALOM

- [1] Györffy Gy.: István király és műve. Gondolat. Budapest, 1977. 15-24. old.
- [2] Árpád-kori legendák és intelmek. Szerk.: Érszegi G. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1983, 228. old.
- [3] Heckenast G.: A kora-árpádkori magyar vaskohászat szervezete. Történelmi Szemle, 9. évf. 2. sz. 1966. 135-161. old.
- [4] Wenzel G.: Magyarország bányászatának kritikai története. MTA Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1880. 18. old.
- [5] Faller J.: Szent István szerepe a magyar bányászat és kohászat történetében. BKL, 72. évf. 2. sz. 1939. 36-41. old.
- [6] Faller J.: A magyar bányászat magyarsága. BKL Bányászat, 109. évf. 12. sz. 1976. 847-849. old.
- [7] Podányi T.: Adalékok bányászatunk eredetének kérdéséhez. BKL Bányászat, 109. évf. 12. sz. 1976. 849-851. old.
- [8] Dienes I.: A honfoglaló magyarok. Corvina Kiadó. Budapest, 1972. 58-67. old.
- [9] László Gy.: „Emlékezzünk régiekről”. Képes Történelem. Móra Könyvkiadó. Budapest, 1979. 107-116. old.
- [10] A magyar nyelv értelmező szótára. I-VII. Köt. Bp. Akadémiai Kiadó. 1966
- [11] Tacitus: Germania 42. 43. Idézi: Wenzel (4) I.m. 14. old.
- [12] Dekan, J.: Moravia magna. A Nagymorva Birodalom kora és művészete. Magy.: Bratislava. Tatran. 1980. 181 old.
- [13] Molnár E.: A magyar társadalom története az őskortól az Árpádokig. Szikra. Budapest, 1945. 352. old.
- [14] László Gy.: A honfoglaló magyar nép élete. Magyar Élet. Budapest, 1944. 512. old..
- [15] Bartha A.: A IX-X. századi magyar társadalom. Akadémiai Kiadó Budapest, 1968. 193. old.
- [16] Bakay K.: A magyar államalapítás. Gondolat. Budapest, 1978. 239. old.
- [17] Domanovszky S.: Az Árpád-kori társadalom differenciálódása. In: Gazdaság és társadalom a középkorban. Gondolat. Budapest, 1979. 370. old.
- [18] Györffy Gy.: im. 668 old.
- [19] Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. I/II. köt. Források és forrásfeldolgozás. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1984. 1554-1662. old.
- [20] Gedai I.: A magyar pénzverés kezdete. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1986. 12-18, 22-23. old.
- [21] Faller J.: (5) i.m. 39-40. old.
- [22] Györffy Gy.: i.m. 500-506. old.

- [23] *Wenzel G.*: i.m. 18-19. old.
- [24] *Faller J.*: (5) i.m. 40-41. old.
- [25] *Heckenast G.*: A magyarországi vaskohászat története a XIII. század közepéig. In: Heckenast-Nováki-Vastagh-Zoltay: A magyarországi vaskohászat története a korai középkorban. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1968. 131-171. old.
- [26] *Jéki L.*: Megjegyzések az egykori mecseki vasércbányászathoz. BKL Bányászat, 118. évf. 2. sz. 1985. 129-131. old.
- [27] *Pauler Gy.*: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. Atheneum. Budapest, 1899. 49. old.
- [28] *Gedai I.*: i.m. 15-17. old.
- [29] *Győrffy Gy.*: i.m. 441-447. old.
- [30] *Heckenast G.*: (3) i.m. 154-162. old.
- [31] *Dienes I.*: i.m. 43-44. old.
- [32] *Bartha A.*: i.m. 106. old.
- [33] *Dienes I.*: i.m. 66. old.
- [34] *László Gy. – Rácz I.*: A nagyszentmiklósi kincs. Corvina Kiadó. Budapest, 1977. 192. old.
- [35] Magyarország története. (19) i.m. 769. old.
- [36] *Huszár L.*: Szent István pénzei. In: Szent István Emlékkönyv. II. köt. Szerk.: Serédi J. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1938. 335-364. old.
- [37] *Gedai I.*: i.m. 7. old.
- [38] Az államalapítók. Szerk.: Kristó Gy. Zrínyi Kiadó. Budapest, 1988. 231-260. old.
- [39] *Győrffy Gy.*: i.m. 332-347. old.
- [40] *Kovács E.*: Árpádházi királyaink pénzeinek technikájáról. Numizmatikai Közlöny, 2. évf. 1903. I. füz. 1-5. old.
- [41] *Gedai I.*: i.m. 40-41. old. és a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára. 126/1968. ÉT.
- [42] *Faller J.*: (5) i.m. 38-39. old.
- [43] *Gedai I.*: i.m. 71-93 old. (részletes táblázatokkal)
- [44] Magyarország története. (19) i.m. 753. old.
- [45] *Kovács É. – Lovag Zs.*: A magyar koronázási jelvények. Corvina Kiadó. Budapest, 1980. 99. old.

Gyöngyössy János (Székelyudvarhely)

SZÉKELY TEMPLOMERŐDÖK

A Székelyföld középkori építészeti emlékei és az okleveles források is arról tanúskodnak, hogy a székely nép nem épített várakat. Mai lakóhelyére való betelepítésekor, Erdély délkeleti részén egy, a Hargita kráterétől déli irányba húzódó, majd a Persányi-hegygerincen folytatódó töltésvonulat létezett. Ez a töltés feltehetően a 11-12. század fordulóján készült és szerves része lehetett az egész Kelet-Erdélyen végigvonuló magyar határvédelmi rendszernek. Ezt a gyeprésávot talán kezdetben is, de a 12. század elejétől már bizonyosan egyszerű alaprajzú, kőből épült határvárakkal egészítették ki, amelyek a hadászati szempontból egyre inkább elévülő gyeprüket erősítették, idővel talán határvédő szerepüket is átvették. Ide sorolható a Székelyudvarhely melletti Budvár, a varsági Tartód vára, a parajdi Rabsonné vára, Firtos vára, arika tetői Kustaly vára és még néhány más, korai erősség.

E korai várak építőit nem ismerjük, de bizonyos, hogy a székelyek betelepítésekor ezek az erősségek már készen állottak és a betelepüléssel egyidejűleg, talán már valamivel előbb, határvédő szerepük is elévült. Lehetséges, hogy némelyiküket a betelepült székelység mentsvárként használta még egy kevés ideig, legalábbis erre következtethetünk abból, hogy a Budváron talált régészeti leletanyagban 13. század eleji cseréptöredékek is előfordulnak.

A 12. század második felében, a bizánci seregek 1168-ban történt erdélyi pusztítása után, talán épp annak következményeképpen, a határt, a már említett gyeprévonalától és a hozzátartozó váraktól keletre tolták, s így részben az Olt mentét, részben pedig a későbbi Kézdiszék határoló havasok szegélyét követve, egy újabb várrendszert építettek. Ezek a határvárak, akárcsak az előbbieket, a székelyek betelepülése előtt épültek, s betelepüléssel egyidejűleg határvédő szerepük is megszűnt.

A székelyek letelepedése után a Székelyföldön csak elvétve épültek várak, legtöbbször csak erőszakos beavatkozások árán. A székelyek közt például nagy felháborodást okozott a 15. század végén Báthori István erdélyi vajda önkényes rendelete, aminek eredményeképpen Székelyudvarhelyen vár épült a székelység ellenőrzése céljából. Az 1562. évi székely felkelés után épült székelyudvarhelyi Székely Támadt és a háromszék várhegyen emelt Székely Bánja nevű vár fejedelmi parancsra épült. Az ojezi Rákóczi vár szintén fejedelmi vár volt és feltehetően a 17. században épült, a fontos átkelőhely ellenőrzése végett.

Hogy a székelység nem épített várakat és ha tehette nem is túrt meg területén

semmiféle erődítményt, annak több oka is van. Egy vár birtoklása és fenntartása, mint tudjuk, kiterjedt várbirtokokat, valamint a birtokon dolgozó, katonai szolgálatra is alkalmas jobbágyokat feltételezett. Nos, ez az alapvető feltétel a Székelyföldön nem adatott meg, ugyanis a székely összirtok a letelepedéstől a 16. század közepéig hivatalosan a „tria genera Siculorum”-ot képező főrendűek, lófők és gyalogok között oszlott meg – királyi, vagy fejedelmi birtokadományozási jogot pedig Székelyföldön 1562 előtt nem gyakoroltak -, s így érthető, hogy várak építésére elsősorban társadalmi okok miatt nem kerülhetett sor. Közvetve tehát, a székely várak hiánya annak a székely szabadságnak, a sokat emlegetett „libertas”-nak a velejárója, melyet a 15. század végéig a központi hatalom is védelmezett, mindenek előtt azért, hogy fenntartsa, és a maga számára biztosítsa a székelység katonai erejét.

Valószínű, hogy a székelység attól is tartott, hogy ha várai vannak, azok alkalomadtán a központi hatalom, vagy – később – a fejedelmek kezére kerülhetnek, akik majd a székelyek birtokaiból erőszakkal várbirtokokat szakíthatnak ki. Mindamellet, hogy már a 15. században elkezdődött a székelység bizonyos fokú rétegződése, a főrendű székely épp annyira féltette földjeit és erdeit, mint az elszegényedő közrendű egyre sorvadó birtokait. Ebben a kérdésben tehát a székelység – az egyre hangsúlyozódó rendi különbségektől függetlenül – egyetértett.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a székelyek harcmódorát sem, amelynek alapját nem határvárak és a bennük elhelyezett védők képezték, hanem a mozgékony, rajtütésszerűen támadó könnyűlovasság. A székely lovasság harcászati jelentőségét még akkor sem vesztette el, amikor – Mátyás király uralkodása idején – a nyugati mintára megszervezett és felfegyverzett páncélos nehézlovasság döntötte el a nyílt ütközetek sorsát. A török veszedelem fokozódásával, a Mohácsi vészt követően, a könnyűlovasság újból időszerűvé vált, s a fejedelmi korszak alkonyáig ez a csapatnem képezte a székely hadak főerejét.

Mivel mint láttuk, a Székelyföldön a középkor folyamán csak erőszakkal lehetett várat építtetni, különös figyelmet érdemelnek azok az erődítmények, amelyeket a székelység önmaga és javai védelmére, önszántából épített. Ezek a *székely templomerődök*.

Erdélyben, akárcsak Magyarországszerte, az 1241. évi tatárjárás szomorú tapasztalata a várépítészeti megújhódásához vezetett. A föld- és palánkvárakat fokozatosan fölváltották a kőfalakkal épült várak. Ez a változás leginkább a 13. század második felében és a 14. század folyamán épült királyi, vagy főúri tulajdont képező várakon mérhető. Alig telt el azonban másfélszáz év a nagy tatárjárás óta, amikor Erdély déli határain egy újabb, még veszedelmesebb ellenség jelentkezett: a török. Az első portyázó török csapatok 1395-ben törtek Erdély földjére végigpusztítva a Barcaságot. 1396 után, a nikápolyi csatavesztést követően a török betörések rendszeressé váltak.

Az ismétlődő pusztítások hatása a tehetősebb erdélyi városokat a lakosok fallal vették körül, a falvak népe pedig kezdetben mentsvárakat, parasztvárakat épített és megjelentek az első templomerődök is. Legkorábban a harcasági szászok erősítették templomaikat, ami bizonyára összefüggésben állt azzal, hogy az első négy nagyobb méretű török beütés ezeket a vidéket érte (1395, 1420, 1421, 1432). 1432-ben a törökök Nagyszeben falai alá is eljutottak, 1437-ben pedig még mielőtt a várost elérték volna, a városi polgárok visszatérésre kényszerítették őket. 1438-ban Muzád szultán seregei feldúlták Szászsebest és a kelneki várat, Nagyszeben azonban nyolcnapi ostrom után sem tudták bevenni. A pusztító betörések sorozata a 15. század második felében is folytatódott (1444, 1460, 1466, 1479, 1493), amelyek közül az utolsó, az 1493-béli leírhatatlan méretű anyagi és emberáldozatot követelt. Valószínűleg ez a katasztrofális következményű hadjárat adta az indítékot a templom erősítéséhez, még azoknak a szász falvaknak is, amelyek Erdély belső, védettebb vidékein, mindezülig kisebb veszélynek voltak kitéve.

A székely templomerőségek építéstörténetében két korszak körvonalazódik. Az első a 15. század második, és a 16. század első felére tehető, ekkor épültek a kerített templomok, valamint a többnyire ovális alaprajzra épült szuroköntőkkel és lőrészekkel ellátott, várfallal körülvett háromszéki templomvárak. Szintén ebből a korszakból származik a csikkarcfalvi templomvár is.

A második generációs székely templomerőségek, a 17. század első felében, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György uralkodása idején épültek. Ezeknek többsége téglalap, paralelogramm, vagy ötszög alaprajzot követ, a sarkokon védőtoronnyal.

Jogosan felmerül a kérdés: mi az oka annak, hogy a székelyek a szászoknál később, és – legalábbis kezdetben – csak a legegyszerűbb módon rendezkedtek be a védelemre, hiszen a székely templomok túlnyomó többsége egyszerű kerített templom volt, aminek minden erőssége csak a lőréses harangtoronyban és a templomot övező, alacsony, 2-3 méter magas kőkerítésben állott.

A válaszadásnál figyelembe kell vennünk, hogy a 15. században a Székelyföld nagy részét nehezen áthatolható erdőségek borították, a fontosabb kereskedelmi útvonalak pedig elkerülték ezt a vidéket (kivételt képez a Brassó-Ojtozi szoros útvonal, amely Háromszéken haladt keresztül). A földműveléssel, állattenyésztéssel és házi mesterségekkel foglalkozó székelységnek nem voltak sem gazdag kereskedelmi központjai, sem vagyonos polgárai, mint a szomszédos szászoknak. Nyilvánvaló tehát, hogy a módos Szászvidék sokkal inkább vonzotta a prédára éhes támadókat, mint az erdők és hegyek között megbúvó, egyszerűbb székely települések.

A késlekedést a székelység anyagi helyzete is magyarázza. Az általános hadkötelezettség, a „fejenkénti“ katonai szolgálat a nagy véráldozat mellett, hatalmas

anyagi erőfeszítést igényelt, hiszen a lótartás, a fegyverzet, és a hadi szolgálat alatti önélelmezés mind a családi gazdaságokra nehezedett. A szűkös anyagi viszonyok miatt kevés székely település vállalhatta a templom erősséggé való kiépítésének súlyos terhét, többségük beérte a megfigyelést, sőt alkalomadtán a védelmet is szolgáló harangtoronnyal, a temetőt kerítő alacsony, vagy középmagas kőfallal (kerített templom).

A székelységnek a megmaradásra – az általa lakott terület földrajzi adottságai folytán egy másik lehetőség is kínálkozott: a havasokba, erdőkbe, barlangokba való elrejtőzés vagy távolabbi vidékekre való menekülés. A nagyobb méretű török betörések idején a székelység férfiainak hadi szolgálatot teljesítettek, az otthon maradt védtelen asszonyok, gyermekek és öregek pedig bizonyára inkább a havasokba menekültek, mintsem, hogy fegyverforgatók nélkül bevárják az ellenséget.

Az egyszerű erődítményekkel ellátott kerített templom nagyszámú ellenséggel szemben nem nyújthatott kellő védelmet. Ezért a faluközösségnek előbb-utóbb döntenie kellett: vagy vállalta, hogy temploma köré megbízható erődítményt épít, vagy, ha ez anyagi okok miatt nem volt lehetséges, akkor biztonságosabb volt veszély idején elmenekülni, mintsem egy kétes védelmet nyújtó kerített templomba húzódva bevárni az ellenséget. A fontosabb útvonalak mentén fekvő, s emiatt a gyakori támadásoknak is inkább kitett települések is csak abban az esetben vállalták a templom erődítését, a várfalak felépítésével járó költségeket, ha az így létrehozott templomvár erős várfalával és kaputornyával megfelelő biztosíték volt a megmaradásra.

A kerített templomok és az első generációs háromszéki templomvárak kiépítése nagyjából egybeesik a templomok későgótikus átépítésével, a haranghasználat, a harangtornyok székelyföldi elterjedésével.

A székelyföldi templomok harangtornyainak hadi rendeltetése kétségbevonhatatlan. Ezek a lőréses kőtoronyok általában a keletelt templom hajójának nyugati oromfalához épültek, de építették őket a templomtól külön is, a cinteremfal bejáratát védő kaputoronyként (Homoródszentmárton, Székelyderzs, Homoródszentpéter, Homoródjánosfalva, Oklánd, Homoródújfalva, Székelyszentmiklós, Sepsiszentkirály, Esztelnek, stb.). A kerített templomok kőkerítéseiről kevés és meglehetősen késői adataink vannak. Feltételezhető, hogy ott, ahol a torony a templomtól külön épült, a kőkerítés a toronnyal egyidős lehet.

A 15. század végétől a 16. század közepéig tartó időszakban a Barcaság felé földrajzilag nyitott háromszéki medence némely székely településének lakossága, templomát lőréses-szuromköntös, magas várfallal vette körül. Ezeknek a templomerődöknek bejárata a harangtoronyként is használt kaputorony alatt nyílt, az pedig a templomtól külön, a várfalakkal egyidőben épült. A székely templomerődök ezen első generációjához tartozik a sepsiszentgyörgyi, az illyefalvi (belsővár), a bölöni, az alsócsernátori, a gidófalvi és a feltorjai templomvár. Hasonló,

magas várfal övezte egykor Uzon, Bodok, Ikafalva, Réty, Szotyor, Ozsdola, Zabola, Dálnok, Kézdiálbis, Maksa, Altorja és talán Lisznyó középkori templomát is.

Ezek a templomváraikon kívül – amelyek mind Háromszéken épültek – a tárgyalta időszakban (15. század vége – 16. század eleje) csak a csikkarcfalvi templomot vették körül igazi várfallal.

(Gyöngyössy János rajza)

A székely templomerődök második generációjának kiépítésében jelentős szerepet játszottak a 16. századvég és a 17. század első évtizedeinek háborús eseményei. Az ekkor szerzett keserű tapasztalatokból okulva, a 17. század első felében a székelység újabb templomerődöket épített (Székelyderzs, Homoródszentmárton, Nagyajta, Árkos, Illyefalva (külső vár). Ezek közül a székelyderzsi téglalap alaprajzú sarokbástyás építmény, a homoródszentmártoni viszont – valószínűleg a korábbi cinteremfalak vonalát követve – ovális alaprajzú, hat védőtoronnyal.

A nagyajtai, az árkosi és az illyefalvi erősség már kimondottan reneszánsz

ihletésű, előbbi paralelogramm, utóbbi kettő pedig öt szögre épült, a sarkokon olaszbástyaszerű tornyokkal.

Szintén a 17. században épültek a kézdiszentléleki és a lemhényi templom erődítményei, valamint a csikvidéki templomok alacsony, lőréses kőkerítései is.

A 18. században a székely templomerőségek védelmi jelentősége fokozatosan elévült. Az idő viszontagságai és a gyakori földrengések által megviselt erődítményeket a legtöbb helyen nem javították többé, a leomlott, vagy lebontott falak köveit építőanyagként használták.

A Székelyföld két legépebb templomerősége a székelyderzsi és a csikkarcfalvi. Mindkettőnek fennmaradása a közösség áldozatos munkájának köszönhető. Az ismétlődő földrengések által fokozottan megviselt háromszéki templomerődök közül nemrég a sepsiszentgyörgyit restaurálták, a zabolait megerősítették. A székely templomok köré épített erődítmények többsége azonban évről-évre pusztul.

Mióta királyaink letelepítettek minket e vidékre, ami Székelyföld néven hazánk lett, mi székelyek állandó bizonytalanságban élünk. Amit a török, a tatár, vagy az idegen zsoldos nem tett földdel egyenlővé, azt ledöntötte a földrengés, hamuvá változtatta a tűzvész. S ami még ezután is megmaradt, azt tovább rombolta a tudatlanság, a hozzá nem értés, utóbb pedig – nemzetiségi sorba kerülven – az irántunk megnyilvánuló rosszindulat is.

Mégis, mindig újrakezdtük. Üszkös romok helyén új templomokat, tornyokat emeltünk, s építettünk várat is, ha kellett, a megmaradásunkért.

És mindig újra fogjuk kezdeni. Csak a Mindenható erősítsen bennünket.

Farkas József (Mátészalka)

KÁRPÁTALJA NÉPRAJZÁHOZ

Gondolom, nemcsak az én korosztályomnak van vajmi kevés fogalma a szóban forgó tájegységről, hisz az előttem lévő még élők is már-már múltóan emlékezők, az utánunk következők pedig szinte semmit sem tudnak róla. A fogalom elveszett a Kárpáton túli terület, a Zakárpátszkaja Oblaszt birodalmi címszó mögött. Moszkávól nézve valóban a Kárpátok túloldalán van, nekünk az innensőn, a hegykoszorú aljában, ölében volt...

Gyermekkoromban egyszer voltam anyámmal a beregszászi vásárban, el is szöktem a Vérkébe fürödni, egyszer meg a tiszaujlakiban, de ott már mindig fogta a kezemet. A tiszaujlaki híd melletti nagy turul-madárra jól emlékszem, nem az van most újra felállítva! Sanyink Munkácson volt katona, sok holmit hordott haza, mivel tisztí szabó volt a kaszárnyai műhelyben. Feri bátyám felesége szolvai, de én soha nem láttam, mert mielőtt átjöhetett volna meghalt...

Fiúk, a kis Feri, mostanában jöhetett csak át, miután lehúzott pár esztendőt orosz mundérban a kínai határon.

Kocsordi adatközlőimtől tudom, hogy az első háború előtt tajigás zsidók jártak le Munkács környékéről és *lajtokban*, hordókban vitték az Ecsedi-lápról a *csikot*, (lat.: *Misgurnus fossilis*) bőjti időben a ruszinoknak. Amikor visszacsatolták Kárpátalját a régi nemzettesthez, kaptunk a szalkai polgári iskolában egy vékony, kopasz rajztanárt, „akin mindig röhögtünk“, mert törte a magyar beszédet, de rajzolni gyönyörűen tudott, közben mesélt a kárpáti fenyeserdőkről, a bérci legelőkről, a huszti váromról...

Nemzedékek tudatában ennyi lenne csupán Kárpátalja? – kérdezhetjük manapság!

A terület elsősorban a „történeti Bereg“ megye nagyobb részét, Ung, Ugocsa és Máramaros kisebb felét foglalja magában.

Az ungi és a beregi Tiszahát a legtöbb magyar otthona a Szovjetunióban, írja Balassa István.¹ A Magyar Néprajzi Lexikonban a következőket találjuk: „a fogalom úgy alakult ki, hogy a területet a trianoni békeszerződés Csehszlovákiához csatolta, ahol önálló közigazgatási egységként Podkarpatska Rus néven kormányozták. Ennek a kifejezésnek a magyar fordítása Kárpátalja.”²

Lényegében a felső-Tisza és az Erdős Kárpátok közti területen fekszik ez a nagytáj, ahol a „lakosság 27 városban és mezővárosban, valamint 689 községben

---

1. Balassa Iván: *A határainkon túli magyarok néprajza*. Bp., 1989. 391. old.

2. *Magyar Néprajzi Lexikon* Bp., 1980. III. K. 84. old.

élt“, állapítja meg Neupauer Kamill,³ s hozzáteszi, hogy „A 18. század első felében Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megye a magyar királyság más, északkeleti térségeivel együtt közigazgatásilag az 1723-ban létesített pozsonyi helytartótanáchoz tartozott“. ⁴ Különleges történeti fejlődése volt az un. „koronavárosoknak Visk, Técső, Máramarossziget, Huszt, Hosszúmező, amelynek német és magyar *alaprétegű* egykor kiváltságolt bányászlakossága ma jórészt paraszt-sorban él.“⁵

Östörténeti vonatkozását a tájnak az adja, hogy máig vitatott az őslakosság kérdése. A témát 1982-ben kezdte bolygatni Debrecenben Dankó Imre és több orosz-szovjet kutatóval szemben Kósa Lászlóra és Filep Antalra⁶ támaszkodva kimondta: „Kárpátalja sík vidéke a honfoglalás korában nem volt betelepítve. Az első betelepülők a magyar törzsek voltak, később a 12. században jöttek ide a szász hospesek és a románok.“⁷ A továbbiakban Dankó nyomatékkal megállapítja, hogy „Ez a Kárpátalján élő magyarság szoros kapcsolatban áll az észak-kelet alföldi, szatmári, tiszaháti magyarsággal. Népi műveltsége teljes egészében meg-egyezik azokéval, s oly erős, hogy számottévoen tudott hatni a soraik közé települt, s velük együtt élő ukránok népi kultúrájára is.“⁸

Dankó megállapítását nem hagyta szó nélkül Lizanec Petró (jelenleg az Ungváron felállított Hungarológiai Központ igazgatója), s azt hangsúlyozza, hogy ez a hatás *kölcsönös*, „mivel ezek a nemzetiségek évszázadokon keresztül éltek és élnek közvetlen gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatban.“⁹ Summázva a kérdést leszögezi Lizanec, egyszóval ez azt jelenti, hogy a magyar és a keleti szláv törzsek kapcsolata és letelepedése a Kárpáti síkságon a 9. századig és azután (kiemelés tőlem!) bonyolult kérdés és megoldása a történészek, nyelvészek, etnográfusok és archeológusok együttes összefogásával lehetséges.“¹⁰

Talán nem lesz érdektelen visszanyúlni egy elhallgatott, jeles kutató, Bonkálló Sándor műveihez Kárpátalja kérdésében.

Bonkálló szerint a rutének ősei a halics-volhiniai fejedelemség területéről – a későbbi Lengyelországból vándoroltak Kárpátaljára. Az Alföld közelében, a síkságon és a Kárpátok alacsony nyúlványain élnek a *síklakók* (dolisnyákok), a

3. Neupauer Kamill: *Mária Terézia úrbérrendezése Bereg, Máramaros, Ung és Ugocsa megyében.* Budapest, 1989. 28. old.

4. u.o. 29. old.

5. *Magyar Néprajzi Lexikon* Bp., 1980. III. k. 84. old.

6. Kósa László – Filep Antal: *A magyar nép táji-történeti tagolódása.* Akadémia Kiadó, Budapest, 1978. (*Néprajz Tanulmányok*)

7. Dankó Imre: *Magyar Néprajzi kutatások Kárpát-Ukrajnában.* (Debrecenben, a Déry Múzeumban 1982. nov. 19-20.-án tartott konferencia anyaga). Bp., 1984. 10-24. old.

8. u.o. 13. old.

9. *A határainkon kívüli néprajzi kutatások II.* (Lizanec Petró: *Magyar néprajzi kutatások Kárpát-Ukrajnában.*) Budapest, 1989. 113. old.

10. u.o. 114. old.

hegyekben pedig a *hegylakók* (verchovinaiak).¹¹

A magyarság az *ukrán* megjelölést a 17. századtól használja, mondja őket *rusznyáknak*, *huculnak*, *ruszinnak*, *ruthénnek*, *kisorosznak*, *magyar-orosznak* is. 1945 óta hivatalosan *kárpát-ukrán* megnevezést használjuk.

„Némely vélemény szerint a Kárpát-medence észak-keleti részén a honfoglalás időszakában is már ukrán jellegű népesség élt, sőt vannak, akik feltételezik, hogy e népcsoportok itt már a Kr. u. 1. században megjelentek. A középkori magyar állam különféle okleveleiből viszont az derül ki, hogy korai feudalizmusunk időszakában a Kárpátok és közvetlen déli előterülete a gyepű vidékéhez tartozott, ahol csak nagyon gyér népesség volt. Itt magyarok és részben németek telepedtek meg, csak a késő középkortól mutatható ki kisebb-nagyobb *ukrán* közösség beköltözése.”¹²

A hegylakók, vagy verchovinaiak három egymástól eltérő népcsoportot alkotnak. Ezek a *huculok*, a *bojkók* és a *lemkók*.

A Tisza forrásvidékén, az Erdőskárpátok északkeleti sarkában, a mai szovjet-román határövezetben Körösmező, (Jaszinya) Rahó környékén alkalmam volt tanulmányozni a *huculok* életét. Nagyidejű adatközlőim elmondják, hogy magukat *ruténeknek* tartják, a hucul gúnynév, a románok ragasztották rájuk, mivel a román az útonállót nevezi *huc-ul*-nak.

Eredetileg pásztorok voltak, de később a német telepeseiktől, akik gátakkal felduzzasztották a Tiszát, hogy tutajozni lehessen rajta, eltanulták a faúsztatást és az erdőlést, a fakitermelést.

Magukat lovasnépnek tartják, valaha még az esküvőre is lóháton ment a huculvőlegény.¹³ A fokos, a *toporec* ma is kedvelt a legények között, lovat is sokat látni a kolhozok legelőjén. A hucul férfi daliás, erős testalkatú, izmos és vállas, magas és karcsú. Sűrű szemöldökű és parázsló szemű. Szeme és a haja bogárfekete. Kopasz férfit alig látni, hajuk megmarad. Még emlékeznek olyan öreg huculra, akinek vállára omló sűrű, fekete haja volt. A nők is vonzóak, arcuk fehér, alakjuk sugárkarcsú, folyton mosolyra áll a szájuk, de nem „*röhögősen*“.

Fő táplálékuk, sokszor még manapság is a *kulesa*, a kukoricalisztból készült puliszka, juhtúróval, zsírral leöntve, kockára vágott pirított szalonnával megszórva. Újabban terjed a *saslik*, a nyárson sütött sertéshús, bár ezt a *hucul* orosz eledeknek tartja.

Elmondás szerint a hucul ház fenyőfából készül, kívül meghagyják a maga valóságában, de belülről kimeszelik, hasított deszkával fedik.

Az épület három osztatú. Van benne lakószoba, pitvar és kamra. A lakószobában hosszú kemence nyújtózkodik, ami ágy-gyanánt is szolgál. Ácsolt ágy, asz-

11. Bonkáló Sándor: *A rutének (ruszinok) – Magyarságismeret I. – Franklin-Társulat kiadása, é.n. 71-83. old.*

12. Magyar Néprajzi Lexikon Bp., 1982. V. K. 416. old.

13. Bonkáló i.m.: 73. old.

tal, székek, a falak mentén lócák és ládaszerű asztal jelenti a bútortárat. Kémény nincs a házon, a füst a pitvarba húzódik, s onnan a tető deszkái közt a szabadba száll.

A 93. életévében járó, lunkai (Velikije Lucski) születésű Jurascuk László tutejkormányost faggatom az ottani hucul házról. A sűrű szögesdrótos, 2 méter magas, villanykábellel ellátott 30-40 km. hosszúságú határkerítés mellett, a Tisza-parton van lakóháza, s itt fekszik az ágyban nagybetegen, de kitűnő emlékezettel.

Az igazi *hucul*, jobban mondva *ruszin* porta, azaz *grazsda* téglalap alakú, magas deszkapalánk fallal körbekerített, zárt, majdnem fedett udvar, rajta lakóház és gazdasági épületek. Az épületek kétsorban, egymással szemben állnak. A palánkon lévő kiskaputól jobbra áll a lakóház, amiben három helyiség van. A szoba, a pitvar és a másik szoba. A lakóházzal egy fedél alá van építve a több részből álló kamra, ezt követi a juhok számára készült akolszerű helyiség. Vele szemben a másik oldalon az istálló, a pajta, a disznóól és a faskamra. A várszerű, lényegében megerősített, erős falak közötti épületegyüttesnek, a *grazsdának* két be-, illetve kijárata van. A kiskapun térhetnek be a látogatók, míg a hátsó nagykapun jönnek-mennek az állatok, szekerek, stb. A vagyonos hucul gazda, – bizonygatja a hajdani kormányos – csak ilyen erődforma építményben érezhette magát és családját biztonságban, a szórványszerű, nagykiterjedésű település világában. Embertől és vadaktól védte a palánk és fedele.¹⁴

A huculok között sok a mesterember, kitűnő kerékgyártók, ácsok és bognárok. Hordóik, szerszámnyeleik, szekercéik nagy műgonddal készültek. Pontosan csapolnak és pászítanak, nagyon ismerik a fa tulajdonságát. A fát nem gőzölik, mégis kotyogásmentes kerekeket készítenek. A titok abban rejlik, a testfa hajlását nem hosszában végzik a vonókéssel, hanem a fa testén körbe-körbe haladva, csíkokat metszve, így a hajalt fa egyenletesen és nem hirtelen szárad. Híres fatemplomépítők.

Szalmárban is számos készregyártott templomot szállítottak nyújtott szekeken, amit előtte az erdei tisztásokon felállított *musztrán* az odaérkező presbitérium megsejlelt.

A nők ügyesen és jó ízléssel kézimunkáznak, varrnak és hímeznek. Az ing eleje, újja, válla gazdagon hímezett. A hucul nő ha gyalogol, vagy régebben lovagolt, akkor is font. Oldalára kötött nyeles guzsalyáról szaporán pörgette orsójjára a gyapjúfonalat.

A férfiak fekete, vagy piros posztóadrágot hordanak, gazdagon hímezett újjas, vagy újjatlan báránybőrbekeccsel (kocsuch). A hucul férfi büszkesége a rézveretes, érmekkel, gombokkal díszített tüszője, ebben tartja kését, pénzét és szeretné tartani pisztolyát is, merthogy régente az is volt neki.

14. Jurascuk László szül.: 1897. Lonka (Velikije Lucski), rahói járás

A „cseh időben“ a hucul gazda tehenet, lovat, disznót, juhot tartott. Nyáron a szarvasmarhát és a juhot a havasi legelőre, a *szállásra* hajtotta, ahol a pásztorok kezére adta. Időszakonként felküldte valamelyik családtagját sajtert, brinzáért.

Kereskedéssel a hucul gazda nem foglalkozott, helyébe ment a zsidó, s azzal bonyolította le szükségletei cseréjét. Télen a fenyvesekben dolgozott, a ledöntött testfenyőt lecsúsztatta a völgyekbe, kérgét lehántotta, összerakta száradni, ősszel tutajt guzsolt belőle és leúsztatta a Tiszán, ezer veszély közepette. Vásárosnaménynál a palajon, a hídnál kikötött, s eladta a Schreiber féle fatelepnek. Ha nem találta meg számítását, tovább vitte a Tiszán Szolnokig.

Az Alföldre a Tisza hátán érkezett, aratni rövid kaszával nem járt ide, mint a többi rutén, annál büszkébb volt, mintsem napszámos legyen...

Öreg hucul meséli: „földünket, ezt az erdei gyönyörűséget az Isten és az Ördög együtt teremtette a tengerből merített magból. Ahogy kezdte a Teremtő egyenesen szórni a hegyek, meg síkságok magját, az Ördög darázsformában belecsípett a Jó Atya kezébe, mire markából a hegymag egycsomóba, Máramarosba esett. Ezért van ennyi havas és hegység a mi földünkön.“¹⁵

A tutaj

„A tutaj át vót fúrva és egy drótkötéllal át vót kötve. Az eleji szűkebb vót mint a hátujja. Azon ült két kormányos vagy három, meg sátor vót a tutajon, abba aludtak. Kikötöttek éccakára, vagy mentek a vízen. Ha rossz idő vót, kikötöttek a füzesben, a Tisza-partján. A part tele vót ficfával meg nyárfával. Egy tutajon tizennégy, tizenöt, tizenhat szál fa vót, mék hogy adta ki a köbmétereket. A tutaj hátujja szélesebb vót, vót úgy tíz méter széles, az eleje meg csak hét nyolc méter. A tutaj fenyörönkből állott, ami nem vót meghajolva. A fát télen vágták le, az erdőben, a fenyvesekben, amikor a fa elhullatta a levelét, amikor a fa alvásnak indult. Akkor vágták le és kezdték tavasszal szállítani. A fát nagy, széles baltával a tövinél bevágták, behajkolták két ódalról. Majd keresztvágó fűrészszel, amit két ember mozgatott kifűrészelték. Egyszóval kibaltázták, kifűrészelték, ledöntötték, majd csúszdába leeresztették. A csúszdához a testfát lovak húzták le. A hucul lú fel vót szerszámozva, hámfázva. A testfára, testfa derekára láncot kötöttek, amit hozzáakasztottak a hámfáho, oszt úgy húzták a csúszdához a rönköt. A testfát végiggallyalták, de hegyibe meghagyták az ágokat, hogy az ághúzás közbe fogja a rönköt.

A másik módja az vót, hogy gyűjtöt csináltak a fának. Ezt csak olyan helyen lehetett, ahun vízfolyás vót. A vizet felgyűjtötték, majd megeresztették és a rajta levő tutajt amit még megraktak szálfákkal a lezúduló víz levitte a vögybe. Vót úgy, hogy négy öt tutaj is egymásra ment ahogy vitte a víz, oszt alig tudták szétszedni. Ez a Fejjér Tiszán vót, Bogdánál.

15. Adatközlő: Bakai József, szül.: 1922. Svidovec. Felvétel készült: 1990. június 8., Svidovec. (Körösmezőtől 6 km.-re)

Később osztán mán ótóval dógoztunk. A fa is vékonyabb vót, úgyhogy négyet-ötöt is összehúrkoltunk láncsal, oszt úgy akasztottuk a lú után a hámfához. Így hordtuk össze olyan út melletti tisztásokra a fát, ahonnan a teherautó elvitte. Mán a kolhosz világba hosszú, nyújtott szekerekkel jártunk fel ide 170 kilométerre, ahonnan hoztuk a fát. A szekereket szíjjelszedtük, úgy vót megnyújtva. A szeker hátujját, meg az elejét olyan távolságra tettük, amilyen hosszú a fa vót, majd a nyújtónál fogva a hátujját összeláncoltuk a fával. Kanyarba ügyelve fordultunk a terével. Vót úgy, hogy kilenc, tizenegy méter hosszú is vót a fa, alig tudtam elfordulni a kanyarokba.

A fákat a Tisza-partján úgy kötöttük össze, hogy a fél vége a vízbe vót, a másik vége a szárazföldön. A fa elől-hátul harmincas fúróval át vót fúrva. A félvégi teher lent vót a vízbe, a könnyebbik vége vót a szárazon. Mikor össze vót adva, akkor a tutajosok bestánglizták a vízbe. Csapófa vót abba az időbe, úgy mondtuk. A tutajosoknak vót az az evezőlapát oszt azzal irányították a fát a vízen. Mi nem kötöttük össze a tutajokat, mi csak egyedül bocsátottuk a vízen. Amikor a Fekete, meg a Fehér Tiszán a hólé kezdett megindulni, akkor indultak a tutajok is. Ha vízköznél, ahon két ág összeér, kicsi vót a víz, akkor nem tudtak elindulni. A fát kipakolták Királyházán, vagy Tiszaújlakon melyiket Nagyszőlősen. Magyar időben vitték Magyarországra, ellátták az egész országot.“

Adatközlő: Bagó Gusztáv.

Született: 1916. febr. 5., Nagypalád.

Lejegyezte: Farkas József, 1990. jún. 11.-én, Nagypaládon (Velikaja Palágy).

„A ruszin és hucul között nincs különbség. A ruszint huculnak csúfolták. Az orosz meg a ruszin nem nagyon érti egymást, a beszédjük nem húzott össze. Hamarébb megértették a mi beszédünket, ha oroszul beszéltünk velük, már mint ruszinokkal, mint a belső oroszországi oroszokat. Amint mondtam, a hucul az nem orosz, az ruszin. A ruszin se orosz. A kárpátaljai oroszok, az más. Az orosz, az orosz, a ruszin az ruszin. A ruszinok az ógörög vallás szerint nem tartják magukat oroszoknak. Ők az Ótestamentumot vallják még mindig és ők ruszinoknak vallják magukat. Az én szomszédom azt mondja, hogy ők még Ótestamentumi bibliját olvasnak és tanulják. Ők nem pravoszlávok, hanem görögkatólikusok. Amikor az oroszok ide bejöttek, akkor a görögöket átkeresztelték pravoszlávnak. Általában mindezt ők nem akarták, de a törvény olyan vót, meg kellett tenni. Most, hogy ez a vallásszabadság megalakult, minden ruszin megyen viszszafele az eredeti vallásába. A ruszinok tisztán görögök, az oroszok pravoszlávok a magyarok reformátusok. De mi együtt békességben élünk.“

Adatközlő: Erős Sándor.

Született: 1940., Péterfalva (Petrovo).

Lejegyezte: Farkas József, 1990. jún. 11.-én, Nagypaládon (Velikaja Palágy), a helyi kolhoz kovácsműhelyében.

„Itt vagyunk a Tisza-parton. Itt kétágba folyik a Tisza. Körösmezőn folyik össze a centrumba. A fát úgy úsztatták le a vízben, hogy volt huszonnégy kilométeren négy gát. A gátakhoz még bejöttek oldalról patakok is. A vízpart kétoldalán falat csináltak és a vizet feldúzzasztották. Hetente kétszer, szerdán és szombaton mentünk Bocskóra, a fát eresztetni. A fát a víz vitte az ember csak eresztette a vizet. Kellett, hogy a víznek legyen egy nagysága, hogy eresztetni lehessen rajta. A vízparton állomások voltak és ezek az állomások telefonnal voltak összekötve, így minden helyen mindent jegyeztek. Ha valami rendkívüli dolog adódott, egymásnak telefonon jelezték az erdészek. Minden állomáson volt egy vízmérő is. Amikor a víz felemelkedett egy méter tíz centire, akkor lehetett tutajozni. Ha a víz alacsonyabb volt, akkor nem lehetett. A gátnál a tutajt meg kellett csinálni, legkésőbb kedden, mert szerdán reggel két órakor megengedték a vizet, de nem egyszerre, hanem fokozatosan. A gáton ajtók voltak, ezeket az ajtókat kellett egymás után kinyitogatni. Tiszaborkútig hat kilométerenként volt egy-egy erdészet. Amikor a vizet engedni akarták előre letelefonálták az erdészeteknek az indítás időpontját. Ha két órakor megindították a vizet, reggel öt órakor érkezett hozzánk. Akkor emelkedett szépen a víz. Amikor a víz túlért rajtunk és elmúlt egy óra, akkor lehetett engedni a tutajt. Rahótól feljebb van egy Bogdán. Ott van a Hoverla alatt onnét is jöttek a tutajok. A két ágból a Fekete és a Fehér Tiszából is jöttek tutajok ide Körösmezőbe. Innen asztán vitték Bocskóra, ahol fogtuk a tutajokat, de más Bocskón ott voltak a románok, meg odavalósiak, Bustyaháziak, Taracköziek és ezek az emberek vitték tovább a tutajokat. Itt megfogtuk a tutajokat, jött az erdész átszámolta, álláírta a papírt és megindultunk Nagybecskóra. Amikor odaértünk már ott voltak a pengők. Vissza vonattal jöttünk. Bocskón szálltunk vonatra, Kisbecskón. A tutajról csak pénzt hoztunk vissza, meg persze fejszét, patkót. A patkót a talpunkra kellett kötni, illetve szíjjakkal a bakancsunkra erősítettük. Csak patkóval lehetett járni a fán, mivel a patkó fogai a fába beméjedtek, így nem csúszunk a rönkökön. A patkónak négy sarka volt, egy-egy kovácsoltvas foggal. A tutajosnak a csizma nehéz volt, csak könnyű lábbelit hordhatott. Voltak olyan esetek is amikor katasztrófa is adódott. Innen ahol most állunk lejjebb vagy négy kilométerrel voltak nehéz helyek. Itt bizony húltak az emberek. Ezért kellett a lábbelire a patkó, hogy a tutajon könnyebben tudjunk mozogni. Akinek Bocskor volt a lábán arra kötötte fel a patkót, különben a vízes fán nem boldogult volna, mivel az csúszik. A tutaj evezője két méteres hosszú rúd volt. Ennek a rúdnak a mozgásához jó erőre van szükség, mivel van olyan eset, hogy a rúddal kell kidobni a tutajt. A tutaj is olyan mint a kocsi, előre nem tudja az ember, hogy mi lesz. A vízparton oszlopok voltak leállítva, mint a villanypóznák. Ezeken az oszlopokon le-fel működő táblák voltak felszerelve. Ha a figyelők valami rendellenességet tapasztaltak a vízen eresztés közben, a táblákat megfelelően mozgatva jelt adtak egymásnak. A táblákat dróton lehetett mozgatni.

Amikor leértünk Nagybecskóra átadtuk a tutajt, a további eresztést már románok csinálták. A románok négy öt tutajt összekötöttek és úgy eresztették egészen Magyarorszáig.“

Adatközlő: Bakkai József.

Született: 1922. Szvidavec, rahói járás.

Gyűjtő: Farkas József

1990. június 8.

Az erdős Kárpátok fenyveseit német ésszel letermelték. Német telepések technikai tudásával a Tisza kétágára duzzasztókat építve leúsztatták, az egyágú Tiszára. Majd máramarosi románok, tutajosok a leúsztatott rönkökből hatvan, nyolcvan, száz köbméteres tutajokat ácsoltak, amiket egymás után kötöttek, majd lehozták az alföldi fűrésztelepekre.

Lényegében a kárpáti fenyőket német telepések, ruszinok, románok, magyarok együttes ereje révén építették az alföldi parasztsűrőkbe, fatemplomokba és haranglábakba.

Fatemplom Csernoholován

Cservenyák László (Mátészalka)

NÉPI TÁPLÁLKOZÁS MAGYARORSZÁG ÉSZAK-KELETI PEREMVIDÉKÉN, SZATMÁRBAN

Magyarország északkeleti csücskében a mai szovjet és román határ mezsgyéjén húzódik a mai Szatmár. A honfoglaló magyarság elnéptelenedett mocsaras, erdős területet talált itt, így a folyók mellett megtelepedett és benépesítette a tájat. Szatmár történeti és etnográfiai szempontból átmeneti terület a Nyírség, Erdély és az Északkeleti-Kárpátok vidéke között. Tárgyi és szellemi néprajzi jelenségei a szomszédos beregi és erdélyi tájakkal kapcsolják össze Szatmár magyarságát. A történelem során sokat szenvedett terület volt ez, ahogy Ady írja „Magyarország dagasztó teknője“.

Határvidék volt a török hódoltság alatt, hadak járásának színtere, egyes részeit hol a török, hol a német, hol Erdély uralta. A későbbiek során svábokat és a Felvidékről tótokat telepítettek az elhagyott vidékre. Szatmár ma is több elhatárolható népcsoportból áll. Ezeknek a kis tájaknak, népcsoportoknak a kapcsolatát számos gazdasági, közigazgatási és művelődési tényező befolyásolta, s mindegyik tájegységet sajátos színnel tarkította.

Ha a magyarságnak az időben megtett útját vizsgáljuk köztudott, hogy csak komplex módon – több tudományág együttes összefogásával – tehetjük. Az egyik tudományág a néprajz. A néprajztudományon belül a táplálkozás kutatás is jó anyagot szolgáltat a komplex vizsgálatokhoz.

A kárpát-medencei magyarság lakóterületén belül táplálkozási nagytájakat ismerünk. Szatmár ezen nagy tájak (Alföld és Erdély) peremvidékén fekszik, s így a táplálkozásjegyek vizsgálata azért is fontos, mert gyakran már a szomszédos táplálkozási tájakkal közös vonásokat is felismerhetünk vizsgált területünkön.

A táplálkozás alakulását befolyásoló tényezők természete folytán a táplálkozási tájak legritkább esetben esnek egybe *etnikus*, vagy *politikai határokkal*.

Előadásomban a szatmári táj népének táplálkozási *sajátságait*, *másságát* kívánom bemutatni, a közös vonások keretében.

A paraszti táplálkozásban a nagy múltú eljárások, ételek a legújabbakkal éltek és élnek egymás mellett. A régiek különösen ínséges időkben éledtek újra, mint a 19. század egyes éveiben, amikor nemcsak a rügyeket ették meg, hanem a fák kérgét megdarálva, kenyérbe sütötték. A paraszti rétegek között a táplálkozásban mutatkozott a legnagyobb különbség. A szegényebbek ételei között elsősorban a növényi eredetűek uralkodtak, míg a gazdag parasztság zsíros húsneműt sokkal

nagyobb mennyiségben fogyasztott. Az ételeket a különböző vallások előírásai is nagymértékben befolyásolták, ezért egyetlen településen belül nemcsak történeti, de társadalmi rétegződés is jól érzékelhető.

A lé (leves) nálunk általánossá vált a híg ételek fogalmára, ami a legutóbbi időkig – majdnem az I. világháborúig – a magyar parasztság egyik legfontosabb táplálékának számított. A török népektől a tejfeldolgozással kapcsolatban sok mindent tanulhattunk (köpü, író, sajt, túró stb.). A németek is hatottak a paraszti konyhára, többnyire áttételesen, az úri étkezésein át (piskóta, früstük, karalábé, kuglóf, szósz, stb.). Hasonlóan olasz hatás is érkezett hozzánk (palacsinta, mazsola, torta). Ha mindezekhez a táji alapanyag adottságokat és a belső fejlődést is hozzászámítjuk, előttünk áll a magyar parasztság étkezésének sokrétűsége, bonyolultsága és gazdagsága.

A táplálkozástudatásban az egyik legfontosabb, az étkezések *rendjének* meghatározása, összehasonlítása a rokon népekével. A magyar parasztság középkori hagyományokra visszanyúló módon korábban csak kétszer, reggel és délután étkezett. Ez szinte napjainkig megmaradt a téli időszakban és szorosan összefügg a tüzelőberendezés kora reggeli és délutáni fűtésével. Ez a rendszer azonban a nagy munkák idején három, esetenként ötszöri étkezésre módosult.

Amikor megkezdődnek a tavaszi munkák (szántás, vetés), már rendszerint háromszor étkeznek. A két fő étkezés megmarad, de közben *délben* tarisznyából kenyeret, szalonnát, hagymát, vagy más hideget ettek, esetleg szalonnát pirítottak. A nyári munkák idején, különösen aratáskor, nyomtatatáskor, amikor a legnagyobb erőlködés volt szükséges, az étkezések száma is szaporodott. Kora reggel éppen ettek valamit, majd mellé pálinkát ittak, hogy ne éhgyomorra kezdje a munkát, aztán nyolc óra tájban került sor az ugyancsak hideg ételekből álló reggelire. Délben, egyórás szünetet tartottak és ha maguknak arattak, akkor az asszonyok vitték ki az ebédet, amiből lehetőség szerint a hús sem hiányzott. Délután ötóra tájban ismét rövid pihenés következett, ami hideg étkezéssel járt, majd amikor a sötétedés után abba kellett hagyniuk a munkát, akkor került sor otthon, illetve a részes aratók esetében az éjszakai szálláson ismét meleg étkezésre.

A fentiekből kitűnik, hogy az étkezés alkalmazkodott a mindenkori munkához. Jelentős különbség mutatkozik azonban a *mindennapi* és az *ünnepi* étkezés között. Érdekes módon az utóbbi őrizte meg a legtöbb archaikus vonást. A nagy ünnepekhez vidékenként, vallásonként változó, állandó étrend kapcsolódott. Így a karácsony estéjén a katolikusok böjtös eledeleket: káposzta- s bablevest, halételeket és zsír nélküli süteményt fogyasztottak. A reformátusok disznó-, marha- vagy tyúkhúslevest esznek és kalácsot, mert őket ezen a napon sem kötik böjti szabályok, ezért Szatmárban a töltöttkáposzta is előfordul. Nagypénteken már más a helyzet, mert ilyenkor valamennyi vallásfelekezet böjtöl. Már említettük, hogy az ünnepek szinte konzerválták a hagyományos ételeket. Ez különösen érvényes a böjtös

ételekre. A böjti időben még tejjel és tojással sem főztek. Hamvazószerda előtt lúggal kimosták a zsírtól az edényeket, nehogy valamiképpen megszegjék a böjtöt. Ilyenkor erjesztett korpaleből készült savanyú böjti levesek (cibere, káposztaleves) zsír nélküli kalács és pattogatott kukorica került az asztalra. Szatmárban, a múlt század közepén aratóbandákba szerveződött felvidéki tótok hozták magukkal az olajos ételek gazdag választékát. A szatmári táj talaja és természeti adottságai megfelelnek az olajos ételek alapanyagául szolgáló napraforgó termesztésének. Ennek következtében magas szintű termőkultúra alakult ki e vidéken. Majd minden falunak volt saját olajütője, amelyhez leggyakrabban malom is társult. „Ha liszt és olaj van a kamrában, akkor éhen már nem halunk” — tartja a régi szatmári mondás. Ez a szemlélet hozta magával az olajos ételek széles skáláját. Ezek közül vegyünk sorra néhányat. Egyik leggyakoribb étel volt a csírás haluska, más elnevezéssel, nyögvenyelő, vagy sztrapacska. Szintén kedvelt étel volt a nudli, a böjtös derelye, káposztás tészta, olajos lapcsánka, olajos málé, krumplislángos és lapótya. Az együttélés folyamán ezeket az ételeket a tótoktól, a környező magyar, sőt sváb lakosság is átvette és meghonosította.

A magyar parasztság étrendjében kiemelkedő helyet foglalnak el a különböző levesek, nélkülük a fő étkezés el sem képzelhető. A levesek sorában legrangosabb a húsleves, amibe különböző tésztaféléket főztek. Ezek közül Szatmárban első helyen áll a csiga, amit lakodalmak, vagy ünnepi ebédek levesébe főztek. Ezeket a szövőszék nádbordáján a kis négyszögletűre vágott tésztadarabokból fapálcikával hengergetik. Készítése egyben a téli esték kedvelt társas összejövetele is. Ezenkívül laska, rombusz, eperlevél és más alakú tésztákat is tesznek a húslevesbe. A savanyú levesek hosszú sorában már említettük a ciberét, ezenkívül megemlíthetjük még a szárított gyümölcsből készült böjti leveseket is.

A növényi ételek közt a gyűjtögetéssel szerzett alapanyag a történeti korszakokban csak kiegészítő jellegűnek számított és jelentősége egyre csökkent. A korábban elterjedt kásanövényeket (köles, tönköly, hajdina) a 18. századtól kezdve kukorica váltotta fel és fokozatosan kiszorította azokat. A kukorica egyes fogyasztási körzetei elsősorban az erdélyi magyarságnál és Szatmárban alakultak ki. A parasztság osztályrétegződésének megfelelően egyes falvakon belül is a különböző gabonafélék felhasználásában jelentős eltérés mutatkozott. A legszegényebb rétegek kényszerűségből ragaszkodtak a kásás ételekhez és ennek megfelelően tovább vetették az igénytelen kásanövényeket. A kukorica lisztjét Szatmárban búzaliszttel keverték, ebből sütötték a kenyeret. A kásák, különösen a kukoricából készültek a szegénységet jelentették, ezért a módosabb parasztok asztalára ritkán kerültek. Az erdélyi puliszka szintén kása alapanyagú. A zubogva fővő vízbe a finomra darált kukoricalisztet egyszerre bedobják és így egyetlen nagy csomóba összeállva megfő. Ha elkészült, egy deszkalapra fordítják, felszeletelik és többnyire tejjel, vagy szilvalekvárral fogyasztják. A húsos kásák az

ünnepek, vagy a nagy munkák idejének étkezéséhez tartoznak. A lepényeket lisztből, só és víz hozzáadásával gyúrták, majd kisebb-nagyobb formára szaggatva kisütötték olyan módon, hogy egybe maradjon. A kukoricából igen sokféle lepényfélét készítettek. Ezek közül meg kell említeni a málét, aminek számos változata ismeretes a Kárpát-medencében. Eredetileg kenyérpótló lehetett, de azóta már csemegeként fogyasztják. A lepényfélék megegyeznek abban, hogy tésztájukat nem kelesztik és ez különbözteti meg külső formában rendkívül hasonló társaiktól, amiket kelt kenyértésztából sütnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balassa-Ortutay: Magyar néprajz. Budapest 1979. 263-286 old.

Cs. Schwalm Edit: Népi táplálkozási adatok a szlovák-magyar interetnikus kutatásokhoz. Miskolc 1984

Cservényák László: A napraforgó termesztése, feldolgozása és olajos ételek Nyírcsaholyban. (A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve). Nyíregyháza 1989

Balassa Iván: A magyar kukorica. Budapest 1960

Magyar Néprajzi Lexikon. Táplálkozás című fejezet. Budapest 1982

Pandula Attila (Budapest)

URALKODÓI ÉS ÁLLAMI JELKÉPEK, SZIMBÓLUMOK AZ ÁRPÁD-HÁZI KIRÁLYOK KORÁBAN

Több évtizedes szünet után, az 1980-as években kerültek ismét előtérbe Magyarországon néptünk ősi jelképei, szimbólumai. A szakemberek már 1949-ben hangsúlyozták, hogy nem lehet ezeréves hagyományokat egyik napról a másikra megváltoztatni, gyökeresen mást bevezetni. E véleményeknek azonban annak idején nem volt tanácsos hangot adni. 1956-1957 fordulóján igen rövid időre ismét a nemzeti hagyományokhoz illeszkedő jelkép az úgynevezett Kossuth címer került használatba. Az 1957. márciusában bevezetett államcímert, hivatalosan még ma is Magyarország legfőbb jelképe. Megváltoztatását már 1988-tól kezdődően kezdeményezte a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság vezetősége dr. Kállay István professzor elnök, dr. Bertényi Iván alelnök. Később bizonyos politikai irányzatok is bekapcsolódtak a címerkérdésbe. A magyar sajtóban széles körű vita folyt a témáról. A szakemberek nagy része az úgynevezett koronás címet javasolta, míg egyesek az úgynevezett Kossuth címer mellett írtak. Felmerült több alkalommal is a kérdés a népszavazás útján történő rendezése is. Erre azonban mindeztideig nem került sor. Napjainkban a politikai küzdelmek során elképzelhető, hogy az Országgyűlés dönt e nagyfontosságú kérdésről alkotmánymódosítás keretében. A nemzeti jelvények, jelképek megújítása egyébként állandóan napirenden van. E sorok írója tanácsadóként közreműködött tudományos javaslatok kidolgozásában, illetve jelenleg is dolgozik e tárgykörben független szakértőként.

A jelenlegi aktualitás indokolja, hogy előadásomban áttekintsem egyes nemzeti jelvényeink, jelképeink története korai szakaszát, az Árpád-házi királyok időszakát. Bizonyos kérdésekről, így pl. a koronázási jelvényekről, a turulmadárról már hallottunk korábbi rendezvényeinken, így ezek részletesebb elemzésétől eltekintek. Foglalkozom azonban az államcímerrrel és a zászlóval.

Szólni kell a magyar államcímert fogalmának kialakulásáról. Hangsúlyozni kell, hogy helytelen lenne a középkori magyar állam, s szimbólumai vizsgálatánál napjaink gondolkodásmódjának érvényesítése, annál inkább célunk lehet a vizsgált időszak eszmévilágának elemzése, az akkori felfogás ismerete, alkalmazása.¹

Az Árpádok időszakában érvényesülő államelmélet szerint nincs a királyon kívül más hatalom, azaz a „királyi hatalom egyet jelent az államhatalommal”.² A kor felfogása szerint, még a 13. században is a királyt tekintették a legfőbb földesúrnak, akit nemcsak a saját családi birtokain élők tekintenek közvetlenül uruknak, hanem a kortársak véleménye szerint a mindenkori koronás királyé az ország minden föld-

1. Komjáthy Miklós: *A középkori államfogalom. "Századok" LXXIX. (1945) 203. old.*

2. Csizmadia Andor-Kovács Kálmán-Asztalos László: *Magyar állam- és jogtörténet. Budapest, 1981. (2. kiadás) 107. old.*

je és ő minden népnek az ura. Hangsúlyozandó, hogy nem különböztetik meg az állami főhatalom gyakorlójának közjogi és magánjogi minőségét.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy az államcímér egyes elemei először a magyar királyok „saját” pénzein és pecsétjein jelentek meg. III. Béla király (1172-1196) dénárjának előlapján, BELA R. felirat által körbefogva kettőskereszt látható, ugyanennek az éremnek a hátoldalán, körbefoglalt kettőskereszt van.³

III. Béla, egy másik dénárjának hátoldalán ugyancsak – egy csúcson elhelyezett – kettőskereszt szerepel, a vízszintes keresztszáraknál, mindkét oldalon egy-egy ponttal, az egész motívum, körbe van foglalva.⁴

Egy harmadik dénártípuson, az előlapon B-ELA-REX körirat egy pajzsba foglalt kettőskeresztet mutat.⁵ Ezeket az érmekeket a tudományos kutatás 1190 körülre teszi.

Imre király (1196-1204) aranybullájának (Magyar Országos Levéltár) – 1202 – bizonyos címerképekkel egyetemben megfigyelhető a magyar államcímér másik fő motívuma a sávozott pajzs.⁶

A korai időszakban annyira erős még az ország egészét, a király személyes tulajdonaként értékelő felfogás, hogy az a heraldikában is hatást gyakorol. 1213-ban Pat nádor, majd más udvari tisztségviselők is a király címerét viselik.⁷

A királlyal már viszonylag korán együttműködik az állam kormányzásában a nagybirtokosokat, főpapokat magába foglaló királyi tanács, majd a későbbiekben a kisebb birtokok urai is helyet kapnak a politikai életben. Korabeli elnevezésük *regnum*, illetve *totum regnum Hungariae*. Itt csak utalok arra a tényre, hogy az 1222-es Aranybullában már testületként szerepelnek. A 13. század vége felé, a korai rendi fejlődés során, a *regnum Hungariae* Magyarországot, egyes anyagi dolgok és testetlen jogok összességét, valamint az ország politikai jogokkal rendelkező nemeseit, illetve nemesi testületeit jelentette.⁸

Nem érdektelen megemlíteni, hogy 1294-1295-ben említi Villani olasz történetíró, Martell Károly nápolyi Anjou trónkövetelő seregének leírásakor a jelvényként használt „l'arme d' Ungheria“-t. Ez az adat azonban többféleképpen értelmezhető, különösen az ez alatt értett címerképek és heroldalakok vonatkozásában. E korai fejlődési szakaszban ugyanis feltehetően nem beszélhetünk Magyarország címeréről, heraldikailag is kifejlett formában. Az olasz szerző, saját hazája heral-

3. Huszár Lajos: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*. Budapest-München 1979. 40. old. 67. szám (továbbiakban: sz.), uo. illusztráció (továbbiakban: ill.) - továbbiakban: Huszár i.m.

4. Uo. 40. old., 68. sz., uo. ill.

5. Uo. 40. old., 69. sz., uo. ill.

6. Kovács Éva: *Árpád-kori ötvösség*. Budapest, 1974. 47. old. 25. ill.

7. Bertényi Iván: *A magyar államcímér fogalmának kialakulása*. In.: Ivánfi (Jancsik) Ede: *A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei*. Pest, 1869, (reprint, kiegészítésekkel, szerk.: Kállay István: *Magyarország címerei*. Budapest, 1989. 129. old. (továbbiakban: Bertényi 1989)

8. Gerics József: *A korai rendiség Európában és Magyarországon*. Budapest, 1987. 258-259, 263-264 old.

dikai szempontból fejlettebb szokásvilágából kiindulva is értelmezhetett államcímeként valamilyen jelképet, amit a magyarok akkor még nem tekintettek annak.⁹

A magyar állam címere, a későbbi tartalommal azonban csak később, a 14. század második felében alakult ki véglegesen.

A következőkben a magyar államcímert egyes motívumait elemezném részletebben.

A kereszt nem csupán vallási szimbólum, jellemző, hogy egy-egy államnak a kereszténységhez való kapcsolódása jeleként, az antik jelvényrendszer módosulásával, egyre inkább világi jelképként is használatos. Ismeretes, hogy a keresztet először Nagy Konstantin (306-337) tette állami jelképpé. A keresztábrázolások különféle változatait jól megfigyelhetjük a különböző bizánci császárok által veretett érméken (5-9. század). Az első császár a bizánci uralkodók között, akit olyan jelenetben ábrázolnak, ahol már kettőskereszt tűnik fel, VI. Konstantinos (780-797) volt. Megjegyzendő azonban, hogy ezt az uralkodót egy 976 és 1025 közé helyezhető, Vatikánban őrzött görög kódex mutatja az ominózus jelvénnel, nem pedig a saját korában készült ábrázolás.

I. Theophil bizánci császár (829-842) veretein az országalma keresztje és a hosszú nyelű hordozható kereszt kettőssé vált. Mivel ezt nem foglalták címerpajzsba, sohasem lett a bizánci birodalom államcímerevé. Ezt követően jó ideig használták a Makedon-dinasztia uralkodói éremvereteiken a kettőskeresztet. Továbbra is értelmezés kérdése azonban, hogy beszélhetünk-e ebben az időszakban, Bizáncban, nyugati értelemben vett államcímerről. A kettőskereszt használata a 10-11. században csak a Bizánci Császárságban volt elterjedt.

A kettőskereszt előzményeként Magyarország is az egyszerű kereszt tekinthető.

Nem bizonyítható teljes bizonyossággal, hogy eredetileg a kettőskereszt apostoli keresztet jelentett. A Szent István idejétől eredeztethető uralkodói kereszt-használat az egyes kereszttel kapcsolatban mutatható ki.¹⁰

A magyar királyi hatalom jelvénye a 11. századtól kezdődően – a korabeli európai gyakorlatot tükröző – nyélre tűzött kereszt volt. Ez a jelvény megtalálható a koronázási paláston is.¹¹

Szent Istvántól III. Bélaig a magyar királyok érméin is megtalálható ez a jelkép. Így Aba Sámuel és I. András ezüst dénárainak közepén, körben ábrázolt kereszt látható, s a körön kívül jelenik meg a körirat-elválasztó egyes kereszt.¹² Salamon dénárainak egyik változatán a hátapon középen körben kereszt van, amely átnyúl a körirat-elválasztó keresztbe.¹³ Szent László dénárjai hátlapjukon körben

9. Bertényi 1989. 130. old.

10. Székely György: *A kettőskereszt útja Bizáncból a latin Európába. In.: Kállay... Budapest, 1989. 107-109 old. (továbbiakban: Székely i.m.)*

11. Kovács Éva-Lovag Zsuzsa: *A magyar koronázási jelvények. Budapest, 1980. 60-61 old. ill.*

12. Huszár i.m. 32. old. 7. sz. uo. ill., 34. old. 8-13. sz-ok, uo. ill.

keresztesek.¹⁴ Az egyik érem előlapján a kereszt olyannyira átnőtt a köriratot elválasztó keresztbe, hogy kettőskeresztnek látszik.¹⁵

A régészeti kutatás a 10-11. századi Nyugaton, s így Rómában sem mutatott ki kettőskereszt használatot, más források sem erősítik meg ezt.

Megemlítem, hogy egyes kutatók igyekeztek a kettőskereszt használatát a 11. századig visszavezetni. Ezt azzal próbálták bizonyítani, hogy Szent István király pénzein¹⁶ a középen található egyszerű kereszt, s a körirat kezdetét jelző, ugyancsak egyszerű kereszt, együttesen kettőskeresztet alkot. Ezt azonban vitatni kell, mivel egyértelmű az, hogy ezen numizmatikai emlékek esetében csupán két, eltérő funkciójú egyenes kereszt egymás alá, illetve fölé helyezéséről van szó.¹⁷

A Bizáncban készült, úgynevezett Monomachos korona egyik aranylapocskáján látható figura mandula formájú pajzsán kettőskereszt látható. Ez a műtárgy azonban nem Magyarországon készült, s így nem dokumentálhatja ezen időszak kettőskereszt használatát.¹⁸

A korabeli források alapján megállapítható, hogy a magyar királyi hatalom jelvénye a 11. század eleje óta a nyélre tűzött kereszt volt. A kettőskereszt királyi jelvényként való használata ebben az időszakban nem bizonyítható.

Itt jegyzem meg, hogy a magyar érmeken a későbbi időszakban is általános a kereszt, s ha van is, kívül az íráselválasztó kereszt külön van. Könyves Kálmán király (1095-1116) ezüst dénárjai elő- és hátlapjukon általában körben keresztesek, az íráselválasztó kereszt külön áll.¹⁹ Egyik dénárjának, amelynek előlapján arckép van, a hátlaapon kettőskereszt látszatát kelti a körbeli kereszt és íráselválasztó kereszt, amely egyaránt érinti a kört.²⁰ II. (Vak) Béla (1131-1141) dénárjai hátlapján középen körben elhelyezett kereszt van,²¹ az egyik éremtípuson pedig külön íráselválasztó kereszt van a körön kívül.²² II. Géza (1141-1162) ezüst dénárjainak előlapján körben elhelyezett kereszt látható, a hátlaapon pedig csaknem a szélekig érő kereszt, ennek végei áthúzottak, így négy kereszt ér össze.²³

II. Béla és II. Géza pecsétjein az uralkodók baljában keresztes országalma

13. Uo. 34. old. 14. sz., uo. ill.

14. Uo. 35. old. 22-27. sz., uo. ill.

15. Uo. 35. old. 21. sz.

16. Uo. 31. old. 1. sz., uo. ill., 32. old. 4. sz., uo. ill.

17. Bertényi Iván: *Kis magyar címertan*. Budapest, 1983. 67. old. (továbbiakban: Bertényi 1983.)

18. Érdy János: *Nyitra-Ivánka területén 1860. és 1861. évben kiásott byzanti zománczok a XI. századból*. (Klny. "Archeológiai Közlemények") Pest 1861. I. tábla - továbbiakban: t.: ill.

18. Huszár i.m. 36. old. 31. sz., uo. ill.

19. Uo. 37. old. 33-34. sz., uo. ill.

20. Uo. 38. old. 50-54. sz., uo. ill.

21. Uo. 38. old. 49. sz., uo. ill.

22. Uo. 39. old. 55. sz., uo. ill.

látható.²⁴

A bizánci befolyás legerőteljesebben Mánuel Komnenos császár idején érvényesült. Az uralkodó nem vette tudomásul, hogy II. Géza után fia, III. István következett a magyar trónon, hanem annak helyére Géza öccseit, Lászlót és Istvánt kívánta ültetni. A bizánci császársághoz való közeledés, a térség kereskedelmi gyakorlatához való igazodás jele, hogy IV. István 1163 körül arany- illetve rézpénzek verését kísérelte meg, ez a bizánci pénzrendszernek felelt meg. Ő verette azt a sajátos érmet, amelyen II. Bélát és IV. Istvánt ábrázolták trónuson ülve, mindkettőjük bal kezében keresztos országalma van.²⁵

A magyar tudomány különféle képviselői III. Béla esetében kihangsúlyozták a kettőskereszt átvételének bizánci eredetét. Megemlítem, hogy a pecsét konzervatívabb felfogású emlékcsoport, mint a gyakran változó pénzérmék. III. Béla nagy viaszpecsétjén és aranybulláján a trónon ülő uralkodót baljában egyeskeresztos országalmával ábrázolták, s ez a helyzet még 1195-ben is. E vonatkozásban változás csak Imre király (1196-1204) uralkodása alatt történik. 1202-ben használt aranybulláján bal kezében kereszttel ékes országalmát emel melle elé, de nagy viaszpecsétjén, a jobbójában tartott országalmán már kettőskereszt van.

A korszak emlékeinek kiváló kutatója Vajay Szabolcs kiemelt jelentőségűnek tartja ezt a változást. Véleménye szerint a kettőskereszt bevezetése témakörben meghatározó volt az 1185-ös év, amikor az úgynevezett görög és latin korona összeillesztésekor a régi országalma latin keresztjét a Szent Koronára helyezték volna és a régi országalmát pedig kettőskereszttel egészítették volna ki. Ez a változás tükröződik a szfragisztikai anyagban.²⁶

III. Béla uralkodását követően is találkozunk címerhasználati problémákkal. Így II. András (1205-35) sclavóniai pénze előlapján talpra helyezett kettőskereszt látható, fent csillag és hold, lent egymással szembenéző királyfejek között.²⁷ Magyar ezüstdénárai egyikén az előlapon a felső éremrészletben talpára helyezett azonos méretű vízszintes keresztzárakkal ellátott kettőskereszt van.²⁸ Egy másik dénár, az előlapon látható királyábrázolás baljában azonban keresztos országalma tűnik fel.²⁹

Feltehetően nem volt ekkor még ténylegesen kettőskeresztos országalma Magyarországon, hanem inkább attól is önállósult állami jelvény lehetett a kettőskereszt. Ezt a feltételezést alátámasztja, hogy II. András aranybulláján az uralkodó melle elé emelve tartja bal kezében az egyes keresztos országalmát és ugyanez figyelhető meg Béla, mint ifjabb király 1230. évi pecsétjén. II. András

---

23. Székely i.m. 112-113. old.

24. Uo. 114-115. old.

25. Uo. 118. old.

26. Uo. 119. old.

27. Huszár i.m. 55. old. 215. sz., uo. ill.

28. Uo. 60. old. 271. sz., uo. ill.

29. Székely i.m. 119. old.

és IV. Béla (1235-1270) pecsétjein ezzel szemben ott van a csúcson pajzsban elhelyezett kettőskereszt, amely ezeken az ábrázolásokon lent kétágú. IV. Béla aranybulláján trónon ábrázolva, felemelt baljában egyes keresztes országalmával jelenik meg. A nagy király ezen pecsétje jól dokumentálja mindkét tradíció egymás melletti létezését. Az előlapon az egyes keresztes országalma, a másik lapon pedig a címerbe foglalt kettőskereszt (1252-ben használták).³⁰

Sokat vitatkoztak a kettőskereszt használata kérdéskörben, arról, hogy mit szimbolizálhatott a maga korában ez a jelvény. Nincs ugyanis olyan korabeli forrás, amely egyértelmű magyarázatot adna erre a kérdésre. Egyesek arra az adatra hivatkozva, miszerint Szent István a görög császártól Krisztus keresztségének egy darabkáját magába foglaló keresztereklyét kapott, fiának Szent Imrének adományából – állítólag – a lysagorai bencés apátságba került, azt feltételezik, hogy Magyarországon a szent kereszt tiszteletét magyarországi szentektől, illetve ereklyéiktől eredeztették. Hasonló jellegű az a tény, hogy II. Géza (1141-1162) keleti hadjáratába, egy Szent Istvántól származó „nagy erejű” keresztet vitt magával, amelyre Vlagyimir halicsi fejedelemnek 1151-ben esküt kellett tennie. Ezen uralkodó megszegte esküjét, majd rövidesen meghalt, ezt a tényt a kereszt erejének tulajdonították a kortársak. A régiek felfogása szerint Krisztus keresztségének, mint ereklyének a bizánci kettőskereszttel kapcsolata volt.

Kumurovitz Lajos Bernát véleménye ezzel szemben az, hogy III. Béla elsősorban nem mint egyházi jelképet vette át a szimbólumot, hanem csak a bizánci császárok szokását utánozta ezzel a jelvénnnyel, ami alapulhatott már a bizánci udvarban általa kialakított gyakorlaton, amiről magyar királyként sem mondott le.

Egyértelmű, végleges vélemény e kérdésben nem alakítható ki, sőt a két jellegzetes felfogás minden valószínűség szerint összefonódik, kiegészíti egymást, miszerint Bélát éppen a kereszttel, szentisztelettel, stb. kapcsolatos hagyományok befolyásolhatták a kettős kereszt felvételénél. Az azonban megállapítható, hogy a kettőskereszt bizánci eredetének tudata hamar elhalványult, s a régi magyarok különféle elképzelésekkel igyekeztek magyarázni e jelvény felvételét.

Feltehető, hogy egy ideig azonban még élénken élt a kettőskereszt ereklye kultusza is. Erre jó példa, hogy V. István (1270-1272) pecsétjén a kereszt alsó szárkeresztveződésén töviskoronát jelképező karika figyelhető meg. E pecsét köriratának szövege – latinul – a következőt jelenti: „A korona és a kereszt legyen a pecsét ereje.” Töviskorona látható III. András (1290-1301) egyik pecsétábrázolásának címerpajzsba helyezett kettőskeresztjén is. Ennél az ikonográfiai példánál egyértelműek a Krisztus keresztségére utaló motívumok.³¹

A kettőskeresztes államcímermotívum állandósulása jól megfigyelhető – a folyamatosan készülő – numizmatikai anyagon is. V. István dénárjának hátlapján

30. Bertényi 1983. 68-70 old.

31. Huszár i.m. 67. old. 342. sz., uo. ill.

kettőskereszt látható Moneta – pénze – felirattal.³²

IV. (Kun) László (1272-1290) király pecsétjén, a hátoldal közepén kettőskeresztes címerpajzs látható.*A kereszt itt egyhegyű dombocskán áll. A fejlődés szempontjából fontosnak véli Székely György, hogy III. András (1290-1301) uralkodásának idejét, akinek már tudatosan kellett igazodnia az akkor érvényesülő formákhoz az állami jelképrendszer gyakorlatában. Pecsétjén bal kezében kettőskereszttel ékesített országalmát tart.³³ Egyik dénárjának hátoldalán koronából kinövő kettőskereszt látható, a vízszintes keresztszárak között balra félholdat, jobbra pedig csillagot ábrázoltak.³⁴ Egy másik dénáron, ugyancsak az érme hátoldalán, a vízszintes keresztszárak között körök vannak, a kettőskereszt itt is koronából nő ki. Érdekesség, hogy a keresztszárak végein gömböcskéket helyeztek el.³⁵ Egyik obulusának hátoldalán talpazatára helyezett kettőskereszt látható.³⁶ Két dénár-típus hátoldalán is látható a talpazaton álló kettőskereszt, itt azonban pajzsba foglalva.³⁷

A magyar államcímér másik fő motívuma a vörössel és ezüsttel többször vágott pajzsmező, amely Imre király uralkodása idején tűnik fel, s első időponthoz köthető ábrázolása 1202-ben kiadott királyi oklevele arany bulláján látható. Itt a sávokban lépegető oroszlánok is megfigyelhetők.³⁸

Hasonló vágásos címer, II. András arany bulláján, ezen jól megfigyelhető hat oroszlán, hasonló az 1220-as években használatos kettős viaszpecsét ábrázolása is. Utolsó, 1235. évi kettős pecsétje is hétszer vágott, s rajta kilenc oroszlán figyelhető meg (három-három-kettő-egy).

Problematisztikus a különböző heraldikai emlékeken megtalálható lépegető oroszlánok tudományos magyarázata. Megnehezíti a megoldást, hogy ezek a motívumok András herceg – az utóbbi II. András király – sclavon hercegi dénárain nem szerepelnek, s 1235 után véglegesen eltűnnek. A sávok és az oroszlánok igen eltérő száma az egyes emlékeken még magyarázható a vésnökök pontatlan munkájával. Egyesek azt a véleményt hangsúlyozzák, hogy az oroszlánok nélküli sávos címer lenne az Árpád-ház családi címere, s az oroszlánok ráhelyezésével az uralkodók címertöréshez folyamodtak királyi méltóságuk jelölésére. Az oroszlánok magyarázatára különféle vélemények ismeretesek.

Már a 19. század végén megfogalmazódott az a felfogás, amely a heraldika korát megelőző időből való oroszlánábrázolásokat, jelvényeket alapul véve az Árpád-ház családi címerének tartotta a nagyragadozó motívumát. Ezt a véle-

32. Székely i.m. 120. old.

33. Huszár i.m. 74. old. 423. sz., uo. ill.

34. Uo. 74. old. 424. sz., uo. ill.

35. Uo. 74. old. 425. sz., uo. ill.

36. Uo. 74. old. 426-427. sz-ok, uo. ill.

37. Laszlovszky József: *A magyar címer története*. Bp. 1989. 6. old. ill.

38. Bertényi 1983. 70-72. old.

* Más vélemény szerint a kettőskereszt a rovásírás 𐰇 egy-gye betűje. Talán nem véletlen, hogy pont Kun László pecsétjén tűnik fel. (Szerk.)

ményt utóbb modernizálták, s az uralkodás szimbólumát látják benne.

Az oroszlán uralomra utaló szimbólum lehetett, de az Árpádok címerállatának nem tartható, mivel a 12-13. század fordulója előtt nem beszélhetünk Magyarországon heraldikáról. Az egyes esetekben hétnek (vélt?) oroszlánszám hét törzs feletti uralom szimbolikáját semmilyen forrás nem erősíti meg.³⁹

Donászy Ferenc, a második világháború előtt kifejtett véleménye, az oroszlánok korabeli európai heraldikai rokonemlékei alapján fogalmazódott meg. Aragónia, Kasztília és Leon uralkodói szoros kapcsolatba kerültek az Árpád-házzal, amikor Imre király Aragóniai Konstanciával kötött házasságot, s ekkor a leoni uralkodóval is sógorságba került. II. Pedro (Péter) leoni uralkodó oklevelein láthatók olyan oroszlánok, a dokumentumok aljára rajzolt, s a hitelesítést szolgáló úgynevezett reudákban (rotákban), amelyek nagyon hasonlítanak a magyarországi heraldikai emlékeken látható állatokhoz.⁴⁰ Kétségtelen, hogy rokonság figyelhető meg az itt említett források között, ez azonban még nem magyarázza a pecsétre tétel okát. Kérdéses ugyanis, hogy miért éppen ezt, a nem is címeren szereplő jelvényt emelték címeres pecsétre.

Legvalószínűbb, hogy több szempont együttesen befolyásolhatta Imre és András királyt az oroszlánoknak pecsétjükre való vésésében. E döntésnél nyilván szerepet játszott az oroszlánhoz, mint uralkodói, vezéri állatfigurához, Nyugaton és Keleten egyaránt kötődő tudattartalom. Ezt befolyásolhatta az Ibériai félszigetről érkező ikonográfiai hatás. Éppenséggel nem zárható ki, hogy a kereszténység előtti hagyományok motiválhatták az oroszlán pajzsra kerülését Magyarországon. Igaz, hogy a modern nyugati – osztrák, francia – heraldikai szakirodalom általában óvatosságra int a kereszténység elterjedés előtti „pogány” hagyományok túlélésének és heraldikai alkalmazásának kérdését illetően. Feltehető ugyanis, hogy a régi szimbólumok eredeti jelentése, az egyház által hangsúlyozott vallásos szimbólumok hatására viszonylag hamar „kiürültek”. Magyarországon azonban nem zárható ki, 1200 körül még bizonyos „pogány” hagyomány, ami az oroszlánra is vonatkozhatott. Nem zárható ki az oroszlánnak – a keresztény ikonográfiai felfogása – Krisztus személyére való vonatkoztatása sem. Ennél az értelmezésnél azonban problémát okoz a magyarországi vágásos pajzsokon látható oroszlánok nagy száma. Érdekes, hogy a távoli Angliában írt korai címeres tekercsek is oroszláns címet tulajdonítanak a magyar királynak. Ezen emlékeknek azonban nem deríthetők ki a forrásai. Nem kizárt, hogy csupán „akinek nincs címere, oroszlánt visel” elv által megálmodott fantáziacímert említenek ezek az emlékek. Aragóniai Konstanciával jött kíséret befolyásolhatta az oroszlánok számát, mivel már azidőtájt egyoroszláns ábrázolásokat ismertek nyugaton. Így kerülhetett sor „sok” oroszlán megjelenítésére.

---

39. Donászy Ferenc: *Az Árpádok címerei*. Bp. 1937. 27-30 old.

40. Bertényi 1983. 73-74. old.

Ugyancsak kérdéses, hogy miért tűntek el ezek az állatfigurák II. András halála után a magyarországi állami heraldikából. Elképzelhető, hogy a több vágásos, több oroszlános címer túlságosan tömötnék látszott, s igen nehezen volt ábrázolható kis méretben. Valószínűbbnek látszik azonban, hogy a vágásokat felváltó kettőskeresztes címer szorította ki őket. A továbbiakban az Árpád-házhoz való tartozást a vörös-ezüst vágásos mezővel, a kettőskereszttel pedig az uralkodást, a királyi hatalmat kívánták kifejezni.⁴¹

Az esztergomi királyi kápolna falán tizenkét-szer található ez a kép. (Szerk.)

A korabeli zászlóhasználat szorosan kapcsolódik a heraldikához, sajnos tárgyi- és ikonográfiai anyag nem maradt fenn ebből az időből, csupán krónikáirók tájékoztatnak erről a témáról. Kézai írja Atilláról,* hogy turulos *baneriuma* volt, s pajzsán koronás turult viselt. Ezt a zászlót egészen Géza fejedelem idejéig használták a hun (magyar) hadseregben.** Kézai a *Vexillum* elnevezést is használja: Szvatopluk legyőzése után a hét magyar hadsereg – magasra emelt zászlókkal – (*vexillis erectis*) indult a Dunántúlra. Mügeln Rimes Krónikája is hasonlóképpen ír erről az eseményről. Atilla zászlóhagyománya – más megfogalmazásban – megtalálható a Pozsonyi Krónikában, illetve a Képes Krónikában is. Anonymus következetesen a *vexillum* szót használja a zászló megjelölésére. Így pl. Árpád buzdító beszéde után indulnak a magyarok a görögök ellen, s ekkor Bogat fia Bulcsu ragadja meg a zászlót (*elevato vexillo*). A Zalán elleni harcokban Lél a zászlótartó. Bulgáriába és Makedóniába Zuard és Cadusa seregei jelvényes zászlók alatt vonultak (*elevatis vexillis signiferis*) és így indult Veszprémbe Usubu is (*elevato vexillio*). A Képes Krónika szerint Aba Sámuel győzhetett volna 1044-ben, ha emberei között nem lettek volna titokban Péterhez húzók is, kik zászlóikat eldobva, megszöktek.

Mügeln Rimes Krónikájában a *banerium* kifejezés is megjelenik. Így beszél arról, hogy Bélának nagyobb volt a serege, s amikor zászlót bontott (*banderiis erecti*) s megütköztek, a magyar király (I. András) ereje és zászlója (*virtus atque vexillum*) lehanyatlott.

A Képes Krónika szerint Salamon vitézeinek zászlói gyolcsból voltak készítve. Kézai szerint Dalmáciában Kálmán király magyar kapitány és zászló (*banerium*) alatt velencei őrséget hagyott.

Rogierius arról értesít, hogy Bertalan pécsi püspök a tatárok elől menekülve,

41. Kumorovitz L. Bernát: *A magyar zászló és nemzeti színek múltja. (I.) "Hadtörténelmi Közlemények" Új folyam I. (1954) 3-4. sz. 22-23. old. (továbbiakban: Kumorovitz i.m.) 37. jegyzet*

* *Meg a szemtanú Priszkos rhetor is. Szerk.*

** *A dunhuangi, hunoktól származó, Kr. utáni kb. 4. századból való barlangfestményeken gyakori a zászlókat vivő, lovas hun harcosok ábrázolása. A Tarih-i Üngürüşben is van szó az üngürüşzők zászlóiról. Észak-Kína területi egységeinek neve ma is zászló. (Szerk.)*

László somogyi ispán felvonuló seregével találkozott, s magyar zászlóiról ismer-
te fel (*Hungarica vexilla cognocens...*).

Kézai szerint IV. László serege a királyi zászló alatt vonult fel, s egyesült
Marcheggnél Habsburg Rudolf csapataival az Ottokár elleni háborúban. Ezt a
hadijelvényt Renoldus fia Renoldus tartotta. A zsákmányolt cseh, morva, lengyel
zászlókat (*vexilla*) pedig – örök emlékül a győzelemnek – a király székhelyén a
székesfehérvári egyház falain helyezték el.⁴²

Anonymus szerint Lél saját jelvényes zászlójával indította meg a Zalán elleni
ütközetet, ugyanő írja, hogy a honfoglalás korában minden magyar hadseregnek
saját zászlója volt.⁴³ Ebben az esetben nem kizárt az sem, hogy saját kora gyakor-
latát vetíti vissza korábbi időszakra.

Hasonlóképpen ír Kézai is, ugyancsak az elmúlt évszázadokba való vissza-
vetítéssel, közös fejedelmi, illetve királyi zászlóról, amelyet közös hadivál-
lalkozásoknál használnak. Az egyes hadseregek saját (vezéri) zászlókat használ-
nak. II. András keresztes lovagjai egyébként külső megjelenésükben – s így zás-
zlóhasználatukban sem – különböztek a korabeli nyugati lovagoktól.⁴⁴

Összegzésként megállapítható, hogy bár krónikaíróink saját koruk viszonyait
vetítik vissza korábbi korokba, római, bizánci és német-francia analógiákból,
hadrendszerünk nyugatias fejlődéséből, a nagyszentmiklósi lelet ábrázolásából
megállapítható, hogy a magyar vezérek, fejedelmek, királyok kezdetől fogva
ismerték és használták a *nemzeti hadizászlót*. Oklevelekből a 13. századtól ismer-
etes, hogy a királyoknak állandó zászlótartói, zászlóvivői voltak.⁴⁵

A nagyszentmiklósi lelet fejedelmének zászlója banniére típusú, mert főtenge-
lye a kopjahegyű rúddal párhuzamos. Felső bal sarka hegyes fánban (szalagban)
végződik. Jelvényt nem ábrázoltak rajta, tehát üres, egyszínű lehetett eredetije.
Keleti hagyományainkra való tekintettel ilyen zászlót használhattak a honfoglaló
magyarság vezérei is, azzal a különbséggel, hogy a zászlócsúcs turulmadarat ábrá-
zolt.

Szent István hadseregszervezésében feltehetően a német hatás érvényesült. III.
Ottó (986-1002) és az azt követő német császárok egészen a 13. század közepéig
bíborszínű zászlót használtak. Az ő korában valószínűleg rúdja hegyén kereszttel
ékesített vörös színű zászló volt használatos. Feltételezhető, hogy az ezüst
kereszt a 12. század végén helyet kapott a zászlón.

Imre király korában a keresztes címert – mint már beszéltem róla – sávós címer
váltotta fel, s azt követően egészen az Anjoukig váltakozva használták ezt a két
motívumot. Így történhetett ez a zászló esetében is, mert a címer a zászló függ-
vénye. Így II. András – a címerének megfelelően – vörös-fehér csíkozású, utódai

42. Uo. 22-23 old.

43. Uo. 24. old.

44. Uo. 25. old.

45. Uo. 25-26 old.

pedig III. Andrásig bezárólag vörös alapszínű ezüst kettős kereszttel ékes zászlót használtak. E zászlók valószínűsíthető formáját a Képes Krónika ábrázolásai alapján rekonstruálhatjuk.⁴⁶

II. András király érméin tűnnek fel először a magyar numizmatikában zászlók, ezeken baniére típusú zászlók figyelhetők meg.⁴⁷

A korszak zászlóhasználatát három tárgyi emlék bemutatásával fejezném be. Ezeket a darabokat – illetve pontosabban az állandó kiállításon szereplő két példányt – 1989. év decemberében a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület szervezésében Bernben tartott előadásom alkalmával személyesen is tanulmányozhattam.

A berni Historisches Museum-ban őrzik ugyanis III. András király özvegyének, Habsburg Ágnesnek három magyar királyi zászlóját, amelyek 1313 körül kerülhettek korábbi őrzési helyükre, a königsfeldi kolostorba. E zászlók zöld selyemből készültek, főtengelyük irányában lebegő fekete kettőskereszt van felvarrva rájuk, öt-öt fanonjuk egyforma szélességű és hosszúságú – címerpólya jellegű. A két jobb állapotban lévő darabon, az egyikén vörös és zöld, a másikon pedig csupán vörös szegélyszalagok maradványai láthatók.

Tekintettel ezen zászlók színére, a zöldre, illetve a zászlók kialakítására felmerül az, hogy e zászlók egyházi zászlók lehettek, illetve nem zárható ki ezen darabok gyászzászló jellege sem. Erre utalhat a zászlókon megjelenő kettőskereszt fekete színe is.

Nem bizonyított e példányok magyarországi készítése, itt jegyzem meg, hogy anyagra, alakra megegyeznek velük együtt ugyancsak a berni múzeumba került osztrák, német és karinthiai zászlókkal, amelyek ugyancsak a königsfeldi kolostorból származnak. E darabok azonban mindenképpen tükrözik a korabeli magyar gyakorlatot, s legrégibb zászlóereklényeket jelentik.

*Magyar zászló 1350 körül
(Berni Történelmi Múzeum)*

46. Huszár i.m. 57. old., 236. sz., uo. ill., 59. old. 255-256. sz-ok, uo. ill.

47. Delmér Emil: *Középkori magyar emlékek Svájcban*. Budapest, 1941. 7-8 old., 14-16 old., IV. t. 7-8., ill. V. t. 9-10. ill.

W. Vityi Zoltán (Mátészalka)

MÁTYÁS KIRÁLY ANYAI ROKONSÁGA
Újabb adatok a Horogszegi Szilágyiakról

IMátyás királyunk anyjának, horogszegi Szilágyi Erzsébetnek a családját korán eltemette a magyar családtörténeti irodalom. Teleki József, a Hunyadiak korának jeles kutatója – a Magyar Tudományos Akadémián 1851. május 21-én elhangzott „*Hunyadi János eredete*” című tanulmányában – a családot „*magtalanul elhaltak*”¹ minősítette¹. Nagy Iván, akinek nélkülözhetetlen családtörténeti köteteit – reprint kiadásban – éppen napjainkban vehettük kézbe, hasonlóan vélekedett: „*kihalt a család*”². Kempelen Béla még tömörebben nyilatkozott: „*Kihalt*”³. Az egybehangzó szakvélemények ellenére az 1931-ben megjelent „*Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei*”, valamint az 1939-ben kiadott „*Szabolcs vármegye*” című monográfiában – történetesen Nyírgelsén és Nyírmihálydin – mégis számos, magát Horogszegről nevező Szilágyival találkozunk a személyi adattárakban⁴. Mi több, arra is találunk utalást, hogy az érintettek azonos famíliából származnak Hunyadi János kormányzó feleségével, Horogszegi Szilágyi Erzsébettel⁵.

Kihalt-e valóban a horogszegi Szilágyi család, amint azt a szakirodalom vélemezze, vagy a Szabolcs megyei Szilágyiak leszármazása a 14. században élt Szilágyi Lórándtól, a család első név szerint ismert őseitől valóban bizonyítható? Erre kívánunk e szűk keretre szabott dolgozatunkban most választ adni. Külön örömeinkre szolgál, hogy kutatási eredményeinket, első alkalommal, éppen a Magyar Történelmi Társulat Archeográfiai, Heraldikai és Genealógiai Szakosztályának és a Szabolcs-Szatmár Megyei Öregdiákok Klubjának együttes ülésén mutathatjuk be, egyszerre szolgálva mind a megújuló magyar genealógiai kutatást, mind az örömdetesen fejlődő szabolcs-szatmári helytörténetírást!

Előljáróban rögzest ki kell jelentenünk, hogy a horogszegi Szilágyiak nem haltak ki, s a nyírgelsei, nyírmihálydi Szilágyik joggal vallották magukat a 14. században élt Szilágyi Lóránd utódainak!

---

1. Teleki József: *Hunyadi János eredete*. Pest, é. n. 40. old.

2. Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel a nemzedékrendi táblákkal*. X. Pest, 1863. 708. old.

3. Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. X. Budapest, 1931. 175. old.

4. Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei. Szerk.: Hunek Emil. Budapest, 1931. Személyi Adattár 108-109. old.

Szabolcs vármegye (Szabolcs és Ung k. e. e. vármegyék). Szerk.: Dienes István. Budapest, 1939. Személyi Adattár 366-369 old.

5. Ld. A Dienes-féle monográfia adattárának 366. hasábjában Horogszegi Szilágyi Elek adatait

Az okleveles adatok bemutatása előtt azonban, essék szó arról is, ami évtizedeken át foglalkoztatta a kutatót, történetesen, hogy a mai utódok őséről, Szilágyi László mester, bácsi ispán, szreberneki várnagy és felesége, Bellyéni Katalin legkisebb fiáról, Osvátról és utódairól, miért nem maradt fent annyi okleveles és irodalmi emlék, mint a szűkebb és tágabb rokonsága többi tagjáról? A Hunyadiak, majd a Jagellók korában ugyanis, a Hunyadi és a Szilágyi atyafiság-sógorság – a Hunyadi, a Horogszegi Szilágyi, Dengelegi Pongrácz, Szentgyörgyi és kövendi Székely, Oláh, Ecsedi Báthory, Vingárti Geréb, Maróthi, Szentmiklósi Pongrácz, Suky, Somkerek Erdélyi stb. család – szinte valamennyi tagja országos tisztséget viselt, egymást érték birtokadományaik, míg Szilágyi Osvátról mindössze néhány adatunk maradt, utódai közül is csupán Jusztina leányát, előbb szentmiklósi Pongrácz László, majd Suky Pál, végül Somkerek Erdélyi János feleségét ismeri a magyar történettudomány.⁶

A kérdés megválaszolásához Szekfű Gyulának az a felismerése nyújt némi fogódzót, miszerint I. Mátyás király a nyugati orientáció szélesítése érdekében, annak már származásuk és birtokaik miatt is híveit nevezte ki országnagyokká, ugyanis „nyugati érdeklődést egyrészt a dunántúli nagybirtokosokban tételez fel, másrészt humanista műveltségű főpapjaiban“, míg „Szilágyi bukása és török fogságban történt kegyetlen halála után kérelhetetlen logikával hagyja el atyja és nagybátyja régi embereit, kiknek törökgyűlöletét alig használhatja fel többé“.⁷ Ez a tendencia valóban megfigyelhető, de arra mégsem ad választ, hogy a kiterjedt atyafiságból Szilágyi Osvát mindvégig egyedül maradt mellőzött, és két gyermeke, Ferenc és Magdolna nevével okleveles forrásainkban – a már említettek kivül – csupán 1597-ben találkozunk.⁸ A megoldáshoz – úgy tűnik – akkor jutunk közelebb, ha abból a felismerésből indulunk ki, hogy Mátyás Szilágyi Mihályban nemcsak a trónját megszerző rokonát tisztelte, hanem a nagyhatalmú kormányzóban az országos politika irányításából részt igénylő, potenciális ellenfelét is féltte. Ezért korántsem lehet véletlen, hogy anyai nagynénjeit és azok családját gazdagon ellátta királyi kegyeivel, de a két nagybátyját, ifjabb Szilágyi

6. Az első Horogszegi Szilágyiakra ld. Zsigmondkori oklevéltár: I-II/2. Bp. 1951-1958. Összeállította: Mályusz Elemér. I. k. 2618. reg: II/1. k. 2668, 2669, 2866, 3846, 4361, 4404, 4830, reg: II/2. k. 5837, 6063, 6496, 6497, 6544, 6606, 7639, 7781, 7907. és a 8060. regesztákat. Vö. Teleki i. m. 4-5. I. és az 5. oldal jegyzetei;

Nagy Iván i. m. X. 705-708. I. – A Hunyadi és Szilágyi rokonsága még ld. Szekfű Gyulának „A Hunyadi-atyafiság“ című tábláját: Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar történet. II. k. Bp. 1936. 512. I. – Szilágyi Osvátra még ld. 1440. VIII. 15. homo regius: DI. 37599, Turul XXVI. (1908) 88; 1446-ban temesi alispán;

Filkorn Pál szíves közlése; – Szilágyi Osvát leánya, Jusztina asszonyra még ld. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. V. Bp. 1913. 468-469, 581-582, 767-768 old.

7. Ld. Hóman és Szekfű i. m. II. 492-493. old.

8. Ld. „A Horogszegi Szilágyi Család“ című tanulmány /továbbiakban: Családtörténet/ 1-4. 1. (Szilágyi Sándor tulajdonában, Mátészalka).

László nándorfehérvári kapitányt és öccsét Osvátot, akik minden bizonnyal a kormányzót szolgálták, sohasem részesítette adományban társadalmi érvényesülésüket elő nem segítette. Mi több, Szilágyi Mihály halálát követően, annak ősi családi birtokait: Horogszeg, Virághát, Tőfőt, Kis- és Nagyposárost, Kis- és Nagybeszerményt, mint „*reászallt birtokokat*” 1462-ben a Rozgonyiaknak adományozta.⁹

Csánki Dezső a „*Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*” című munkája utolsó kötetében két ízben is megemlíti, hogy Szilágyi Juszta, előbb szentmiklósi Pongrácz László, majd Suky Pál, végül Somkerek Erdélyi János felesége egyes oklevelek szerint „*a horogszegi Szilágyi László vagy más oklevelek szerint: Ozsvát, sőt egy ízben az Ozsvát fia Ferencz leánya*” volt.¹⁰ Utóbbi forrására azonban nem hivatkozik. Magunk, a Megyery Károlytól közölt Alsó-Fehér vármegyei regeszták között akadunk I. Mátyásnak egy 1479. május 28-án Budán kiadott iktatóparancsára, amelyben Suky Pál nejét, Juszta asszonyt a „*Horogszegi Zylágy Ferenc fia Ozsvát [!] leányának, özvegy Zolnai Pangracz Lászlónénak*” nevezik.¹¹

Fentiek szerint Mátyás királyunk kancelláriájában tehát, néha előfordultak tévedések, elírások, s egy ízben erre maga a király is figyelte. Ugyancsak Csánkinál olvashatjuk, hogy 1478. augusztus 13-án „*új oklevelet állíttat ki Mátyás király Juszta asszony részére a gornyesei vár és a kolozsvármegyei Suki-féle birtokok ügyében, mivel az írnok az előbbi oklevelében utóbbi birtokokat név szerint nem sorolta föl, a Juszta név helyett pedig Juliánnát írt*”¹².

Az idézett, egymásnak ellentmondó adatok miatt, továbbra is kérdéses maradt Szilágyi Osvát utódainak pontos leszármazása, mígnem az előttünk még ismeretlen Szatmár megyei Szilágyi-ág egyik tagjával történt véletlen találkozás alkalmával, 1972-ben, elő nem került egy 10 oldalas, még a múlt század derekán készült, s „*A Horogszegi Szilágyi Család*” címet viselő családtörténet.¹³ Szerkesztője nem jegyezte fel a nevét, de kétségtelen, hogy ő is a Szatmár megyei ág tagja volt.

A nagy gonddal készített „*tanulmány*” – eredeti oklevelek betűhív közreadásával, illetve néhány okirat tartalmi ismertetésével – a Horogszegi Szilágyi László és Bellyéni Katalin fia, Osváttól származó szabolcsi és szatmári ág származásrendjét vázolta fel a 19. század derekáig. Közzétett oklevelei az egykori családi levéltár darabjai voltak, a tartalmi kivonatokat a váradi káptalan levéltárából, s annak hiteles másolataiból idézte. Közülök – a származásrend megállapítása szempontjából – az az osztályos egyezség a legfontosabb, amelyet Horogszegi Szilágyi Zsigmond

9. Ld. OL DI. 15744; vö. Csánki i. m. II. 49

10. Csánki i. m. V. 468 és 767-768

11. Ld. Történelmi Tár. VIII. (1907). 97-98. 1

12. Csánki i. m. V. 767

13. Ld. A 8. sz. jegyzetet

fiai, János és Gáspár kötöttek Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem előtt Kolozsvárott, 1597. február 24-én, a Gut-Keled nembeli Szokoly János és Horogszegi Szilágyi Magdolna fiával, Benedekkel. Az oklevélből egyértelműen kitűnik, hogy az osztozó felek az egykori bácsi ispán és szreberneki várnagy, Szilágyi László mester és felesége; Bellyéni Katalin leszármazottai; az említett Szilágyi Zsigmond apja, Ferenc, a fenti bácsi ispán fia: Osvát volt és az említett Szokoly Jánosné Szilágyi Magdolna, e Ferencnek volt az édestestvére. Az egyezségben egyébként Szokoly Benedek nemcsak a maga, hanem a név szerint meg nem említett testvérei, nővérei, fiai és leányai nevében is eljár a Fehér megyei Tótfalva, Bokaj, Szentimre és a Hunyad megyei Nagydeng, Kisdeng, Martondeng és Piskenc részeinek, továbbá az 1455 második felében megölt ifjabb Szilágyi László bárhol fellelhető birtokainak a megosztásánál¹⁴.

Az osztályos egyezség hitelessége alig vitatható. A benne szereplők származási kapcsolatait további oklevelek igazolják. Történetesen egy másik osztályos egyezség, amelyet Szabolcs megye törvényszéke előtt kötött Apagyon, 1545. június 30-án, a néhai Parlaghy László leánya, Klára, horogszegi Szilágyi Zsigmond felesége, a testvéreivel, Parlaghy Györggyel és Pállal¹⁵. Az ekkor szerzett birtokokat Szilágyi Zsigmond 1565-ben a váradi káptalan előtt sógorainak zálogba vetette¹⁶. Az 1597. évi kolozsvári egyezségben szereplő horogszegi Szilágyi Gáspárnak a Szabolcs megyei Örmezőn, 1612. április 22-én, – Brebiri Melyth István, Gombos Tamás, Bégányi Zsigmond, Herczeg Ferenc és Thuray Péter előtt – tett végrendeletéből pedig újabb családtörténeti adatokról szerezhetünk tudomást. Az örökhagyó ugyanis, minden vagyonát, azokat is, amelyek az elhalt feleségétől, Nagy Annától, továbbá az elhalt testvérbátyától, Szilágyi Mátyástól örökölt, a szintén néhai testvérbátyja, János kapitány fiának, Zsigmondnak és e Zsigmond Gáspár nevű fiának, Horogszegi Szilágyi Zsigmond és Parlaghy Klára egyetlen unokájának hagyományozta¹⁷.

A családtörténet a továbbiakban feljegyzi, hogy egy, a Bereg megyei Bag, Remete és Agyagásó nevű közös puszták felosztásáról intézkedő, 1841. február 15-én kelt, véghatározathoz tartozó „nagy leszármazási, törvényesen is megállapított tábla” szerint, a már több ízben említett Szilágyi János kapitánynak a felesége Csókási Zsuzsánna volt, a fioknak, Zsigmondnak pedig Szalay Erzsébet

14. Ld. Családtörténet 1-4. old.

15. Családtörténet 4-6. old.; – tartalmi kivonatát ld. Saját gyűjtemény, Szilágyi iratok 1. sz. alatt a váradi káptalannak a hiteles másolatában, amelyet – Horogszegi Szilágyi Lajos és Károly kérelmére – Cziráky Antal országbíró 1836. március 27-én, Pozsonyban kelt parancsára adtak ki több más oklevéllel együtt: idézett okirat 28-29. old.

16. Családtörténet 6. 1. – Horogszegi Szilágyi Zsigmondné Parlaghy Klára örökségére még ld. A Parlaghyak osztályát 1604-ből: SGy. Szilágyi iratok 1. sz. 29. 1.; Szilágyi Zsigmondné Parlaghy Klára és Parlaghy László zálogosító levelét Várad, 1612. szeptember 3: SGy. Szilágyi iratok 2. sz.

17. Horogszegi Szilágyi Gáspár végrendeletét ld. Családtörténet 6-7. 1; SGy. Szilágyi iratok 3. sz. 1. old. (a váradi káptalan hiteles másolatából)

nevű feleségétől született a korábbiakban említett Gáspár nevű fia. Ennek felesége, Petneházy Ilona, 1631. január elsején nyugtatta Félegyházy Ferencet a nagyanyja, Félegyházy Erzsébet leánynegyedéről¹⁸. Egyetlen gyermekük, Péter, Szomoray Zsuzsánnát vette feleségül, akitől Dániel nevű, korán árvaságra jutott fia született. A korán özvegyiségre jutott Szomoray Zsuzsánn már 1679-ben végrendekezett a váradi káptalan előtt, hihetőleg rövidesen meg is halt¹⁹.

Az árvaságban felnőtt Szilágyi Dánielnek, – Szabolcs vármegye 1716-ban, Halászbán tartott gyűlésének kiadványa szerint – családi oklevelei nagy része elveszett, ezért nemességét a közgyűlés igazolta²⁰. Feleségétől, Haranghy Annától, három fia maradt: ifjabb Dániel, György és Mihály. Közülök Dániel és Mihály Szabolcs vármegyében maradt, míg György utódait a szatmár megyei Királydaróc és Gebe birtokosaiként sorolja fel a családtörténet szerzője. Utolsó soraiban a Szatmár megyei Szilágyiak akkor használt címerét is leírta: „... paizs tetején korona. A paizs alján zöld mezőbe emelkedik a hármass halom kereszttel. A zöld mezőből a kékbe emelkedő oroszlán kardot tart az jobb oldal fele nézve, szemben az félhold, melyhez vágni készül. Az ősök ezt használták-e? – Bizonytalan.”²¹

Az ősök nem ezt használták, s ez bizonyos! Jól ismerjük azt a címet, amelyet Zsigmond király adományozott 1409. február 24-én mecsenicei Garázda Miklósnak és rokonának, Szilágyi Lászlónak²². Ezt vallotta mágának a család Szabolcs megyei ága is²³.

A horogszegi Szilágyi család egykori levéltárának a töredékét midőssze néhány évvel ezelőtt sikerült kezünkbe venni. Nyirgelsén őrizték²⁴. Az alig több mint 100 darabos iratanyag többsége a Szabolcs megyei ág 18-19. századi okleveleiből áll és csupán néhányat kelteztek az 1700-as évek előtt. Akad viszont három oklevél-gyűjtemény is az okiratok között, történetesen Szabolcs vármegye és a váradi

18. Családtörténet 8. 1. – Szilágyi Gáspárra és feleségére, Petneházy Ilonára még ld. Gáspár zálogosító levelét 1603. április 12-én, Megyerén: SGy. Szilágyi iratok 4. sz.; Petneházy Ilona elismervényét a nagyanyja leánynegyedéről 1631. január 1-én, Tarcsán: SGy. Szilágyi iratok 3. sz. 2. old.

19. Családtörténet 8. 1. – Szilágyi Péterné Szomoray Zsuzsánnára még ld. Nagykállóban 1679. március 18-án kelt végrendeletét: SGy. Szilágyi iratok 3. sz. 3. old.; Pest vármegye kiadványát Szomoray András utódainak Besenyőn, 1669. március 2-án tett osztályos egyezségéről, továbbá özvegy Szilágyi Péterné Szomoray Zsuzsánná nagykállói lakos zálogos levelét a Pst megyei Besenyő pusztáról 1680. szeptember 16-án, Debrecenben: SGy. Szilágyi iratok 5. sz. 1-4. old.

20. Családtörténet 8. 1. Vö. Szabolcs vármegye. Szerk.: Borovszky Samu. Bp. É. n. (1900). 533. old.

20. Családtörténet 8. 1. Vö. Szabolcs vármegye. Szerk.: Borovszky Samu. Bp. É. n. (1900). 533. old.

21. Családtörténet 8

22. Az oklevélre és kiadásaira ld. Regesztáját a Zsigmondkori oklevéltár (továbbiakban: ZSO) II/2. 208. old., a 6606. reg.

23. Édesanyám, horogszegi Szilágyi Erzsébet szerint az ősi Szilágyi címet Záhorszky Oszkár nagykállói rajztanár festette a család kérésére az 1920-as években. Ma Balla Tamás tulajdonában van philadelphiaiában (Balla János dr. szíves közlése)

24. Horogszegi Szilágyi József és Szondy Karolina fiai: Miklós és László

káptalan levéltárainak hiteles kiadványai, amelyekben további, közel 60 darab 18. század előtti oklevélmásolatot, illetve oklevélkivonatot tettek közzé²⁵.

Összevetve az okleveles anyagot a szatmári ág ismertetett családtörténetével, megállapítható, hogy a levéltári töredékben – az 1597. február 24-én, Kolozsvárott kiadott Báthory Zsigmond-féle és az 1716-ban Halászbán kelt megyei testimonyális levelen kívül – mindazok az okmányok megtalálhatók, amelyeket a családtörténet szerkesztője felhasznált. Egyrészt eredetiben, mások hiteles másolatokban²⁶. Az iratanyag egyes darabjaiból pedig nagy valószínűséggel következtetni lehet az ismertetett családtörténet összeállításának a körülményeire is!

1762. május 20-án Nagykállóban, a szatmári ág őseinek, Szilágyi Györgynek a fiai, Ferenc és János, többrendbéli családi levelet vett át ifjabb Dánieltől, az édesapjuk testvérétől, aki akkor – a legidősebb atyafi lévén – a családi levéltárát őrizte. Az átvett oklevelek között volt az a két korábban említett okirat is, amelyeket ma már az iratanyagban nem találtunk²⁷.

Alig hetven évvel később, 1836. június 27-én, Gelsén, az „*Udvári Nagy Magyar Kancelláriához*” címzett keresetben, horogszegi Szilágyi Lajos és Ferenc, ellentmondást jelentett be azoknak a Szilágyiaknak az eljárása ellen, akik – mint előadják – „*egy Nagy Atyánk testvérének lenni minden tudtunk nélkül, alattomba kívánnák magokat maradéknak esmértenni*”. Felkérték továbbiakban a Kancelláriát, gátolja meg a „*pénzen szerzett levelekkel megnemesedni akarók*” törekvését, s a „*kezekre játszott leveliket*” adassa vissza, ellenük pedig rendeljen el „*fiscalis actiot*”.²⁸

Az említett kereset összeállításával egy időben készülhetett a levéltárnak az a fiúági származási táblája is, amely ezt a címet viseli: „A Horogszegi Szilágyi Nemzetségnek Szilágyi Ferencztől és Zsigmondtól lett leszármazási táblája”.²⁹ Ebben azonban a szatmári ág őse, György, s a családi leveleket 1762-ben átvevő két fia, Ferenc és János neve nincs feltüntetve!

Úgy tűnik nem véletlenül! Az 1762 és az 1836 között eltelt évtizedekben a szabolcsi Szilágyiaknak minden kapcsolata megszakadt a Szatmár megyei ág tagjaival, és megtagadták közös származásukat.

A kérdéses peres eljárás kimenetelét, részleteit ma még nem ismerjük. Azt azonban nagy valószínűséggel feltételezzük, hogy a szatmári Szilágyiak családtörténete éppen a bizonyítás célját szolgálta, és azt – remélhetően – érdemben elérte. Megkésett bizonyításként – dolgozatunk mellékleteként – magunk is összeállítottuk a Horogszegi Szilágyiak genealógiai tábláját, amelyhez – a rendelkezésünkre álló okleveles anyag mellett – felhasználtuk az egyes egyházi anyakönyvek hiteles adatait is.

---

25. Ld. SGy. Szilágyi iratok 1, 3 és 6. sz. okleveleit

26. Ld. SGy. Szilágyi iratok 1-6. sz.

27. Ld. SGy. Szilágyi iratok 3. sz. 3. old.

28. SGy. Szilágyi iratok 7. sz.

29. SGy. Szilágyi iratok 8. sz.

I. tábla

A HOROGSZEGI SZILÁGYI CSALÁD

LÓRÁND					LÁSZLÓ		
MIKLÓS	GERGELY	MIHÁLY	ALBERT	DOMONKOS	SEBESTYÉN	GERGELY (GYÖRGY)	
LÁSZLÓ 1403-1428, mester,bácsi ispán Zrebernik várnagya =Bellyéni Katalin, István és Kereszturi Katalin lánya 1410	1405-1411 nádori jegyző	1405-1408	1405-1408	1405-1408	1405-1408	1405-1418 =Czobor Ankó, István leánya 1406	
MIHÁLY	ZSÓFIA	LÁSZLÓ	ERZSÉBET	ORSOLYA	MARGIT	OSZVÁLD	
1444-1460, +1461, kormányzó macsói bán, főkapitány =Ecsedi Bárhory Margit István leánya 1461-1463	1473-1474 özv. =V. Geréb János, Miklós fia, 1439- 1470, erd. alkorm.	+1457, nándor- fehérvári kapi- tány	+1484 után =Hunyadi János x1407 +1456 esk. 1432 k kormányzó	1471 =Dédesházy Kelemen	1440-1446 temesi alisp. =Maróthy Mátyás, László fia, +1476, macsói bán, lov. mest.	=N.N.	
ANNA	GERÉB LÁSZLÓ	GERÉB PÉTER	HUNYADI LÁSZLÓ	IMÁTYÁS	FERENC	JUSZTINA	MAGDOLNA
1465 =Dengelegi Pongrácz János, György és Cso- nokosi Klára fia, erd. vajda, szőrényi bán, +1476	x1446/47, +1502 erd.pk., kalocsai érsék	1447, +1503, erd.alvajda, o. bíró, nádor =Kanizsai Orsolya Miklós leánya, 1503-1519 +1532 után	x1433 +1457 horv.-szlav. bán, főkapitány	x1443 +1490 magyar király =Podebrád Katalin =Aragóniai Beatrix x1457 +1508 esk. 1476	=Dersy Klára Benedek leánya =Erdélyi János	1473-1496 +1534 el. =Pongrácz László Miklós fia 1455-1498	=Zokoly János
D. PONGRÁCZ KATALIN						ZSIGMOND	ZOKOLY BENEDEK
1514 =Ujlaki Lőrinc, Miklós bosnyák király fia, o. bíró x1459/60, +1524						(lásd II. tábla)	1597-ben egyezsége Szilágyi Zsigmond fiaival

II. tábla

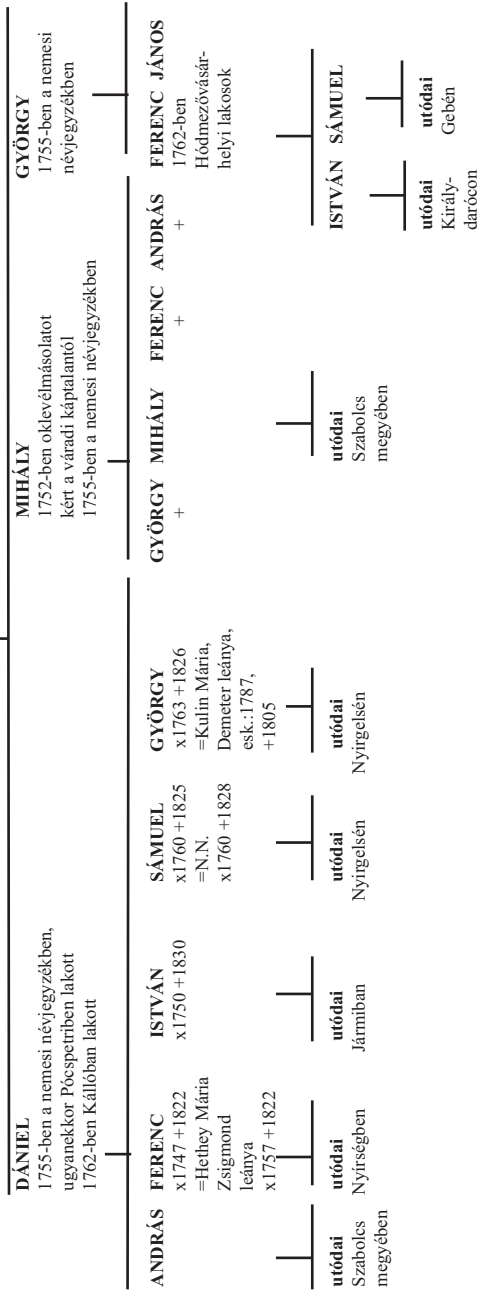
SZILÁGYI ZSIGMOND 1545-1594 Huszti kommandánsa =Parlaghy Klára, László és Kóváry Magdolna leánya, 1545-1611, +1612 elején	MÁTYÁS +1597 előtt =Felsőőri Nagy Zsuzsanna András leánya +
JÁNOS 1597, 1612 néhai =Felsőőri Nagy Zsófia Mátyás leánya	
ZSIGMOND 1612 =Csókássy Zsuzsanna Ferenc és Daróczy N. leánya	
GÁSPÁR 1603-1612 =Petneházy Ilona Ferenc leánya, 1603-1631	
PÉTER 1610-1670, +1679 előtt szabolcsi szolgabíró, =Szomorú Zsuzsanna András leánya 1669-1680	
DÁNIEL 1679-1716	

(lásd III. tábla)

III. tábla

SZILÁGYI DÁNIEL

1679-1716, 1716-ban
igazgatójak nemességét,
1679 kálói lakos
=Haranghy Anna
András és Rády Magdolna leánya,
1725-ben Pócsperiben lakott

Érdy Miklós (New York)

AZ ORDOS-PUSZTAI MAGYAROK: VALÓSÁG, VAGY LEGENDA? Expedíció a korai Hun Birodalom területére

Az elmúlt 60 év folyamán, 1930 óta sokunkhoz eljutott egy hír, vagy csak egy hírfoszlány arról, hogy valahol a Távol-Keleten, Ordos-pusztán magyar testvérek élnek. (A magyarban az Ordos szót leggyakrabban s-el írják és ejtik, de idegen nyelvekben, s a helyszínen is sz hangot használnak. A szövegben mi követjük a magyar szokást.)

Egy magyarországi újságcikk (Kulcsár, 1982) említette, hogy az ordosi magyarokról az első híradás már 1933-ban elhangzott Budapesten a magyar rádióban. Ezt sikerült megerősíteni, ugyanis Clevelandből dr. Somogyi Ferenc kérdésemre elmondta, hogy az 1930-as évek derekán, röviddel doktorátusának megszerzése után, fiatal jogtörténeti magántanár korában, a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem egyik tanszékén hallotta, hogy tárgyalták az ordosi magyarokról szóló híreket (Somogyi, 1990).

1. SZAJKÓ JÓZSEF, MISSZIONÁRIUS ATYA HÍRADÁSA AZ ORDOSI MAGYAROKRÓL

Ezek a hírek Szajkó József S. J. atyától származtak, aki három évvel korábban, 1930-ban, fiatal misszionáriusként ment Kínába. A magyar jezsuiták 1922-től kezdve dolgoztak Kínában, előbb a francia atyák mellett, akik már régóta Észak-Kínában térítettek. Később már a magyar jezsuiták is önállóan működtek HOPEH tartományban, Tamin székhellyel, amelyet a pápa egyházmegyévé, illetőleg püspöki székhellyé nyilvánított. Püspökszentelésre azonban már nem került sor, a missziót apostoli adminisztrátorként Lischerong Gáspár jezsuita atya vezette, aki legutóbb 1938-ban missziós körúton bejárta az észak-amerikai és a kanadai magyar településeket (Szajkó, 1953). Hopeh tartomány jelenlegi neve HEBEI, ami Beijing (Peking)-től a fővárostól közvetlen délre esik és az említett várost jelenleg Daming-nak betűzik. (Földrajzi koordinátái: 25° földrajzi szélesség, 24,5° hosszúság.)

Szajkó József 22 évet töltött Kínában. Eleinte Észak-Kínában orvosként működött, majd 1936-ban Shanghaiba került, ahol végül is a shanghai-i observatórium vezetője lett. 1949-ben kerültek a kommunisták Kínában hatalomra. Szajkót 1952 márciusában a kémkedés jól ismert vádjával letartóztatták és hét hónapon keresztül válogatott kínai kínzásoknak vetették alá. Kivégézt, meg

deportálást helyeztek kilátásba számára. Végül októberben egy teherhajó fedélzetére vitték és ott bezárták. A fenyegetésnek megfelelően szibériai deportálást várt, azonban kiderült, hogy egy angol teherhajóra tették, amely Hong-Kongba, a szabadulásba vitte.

1953 elején érkezett Vancouverbe, s februárra és márciusra már három kanadai újság közölt cikket a magyar misszionárius hányatott sorsáról. Ennek kapcsán került sor arra, hogy a Katolikus Magyarok Vasárnapja is Cleveland-ből nagy cikkben foglalkozott Szajkó atyával az 1953. április 19-i szám első oldalán. A cikk címe: az „érthetetlen” hősiesség. A cikk írója, aki az interjút készítette az újság széles körben ismert szerkesztője Eszterhás István.

A cikk elején arról van szó, hogy mi lehet az értelme annak, hogy egy fiatal magyar pap Kínába indul. A választ erre valójában az írás alcíme érzékelteti: „Father Szajkó József az ordosi magyarokról”. A cikknek idevonatkozó része, mintegy egyharmada az, amely a témánk szempontjából alapvető fontosságú, így ezt hasonmásnyomásban közöljük (Szajkó, 1953):

Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. április 19 – részlet.

A "VASÁRNAP" BESZÉLGETÉST FOLYTATOTT
Szajkó József atyával. Kérte, mondjon el valamit kínai tapasztalataiból, ami magyar vonatkozású.

— Az ordosi testvéreinkről szeretnék beszélni —

Sok mindent felejt az ember, azt azonban sohasem lehet elfelejteni, milyen meglepetés volt, amikor találkoztam Kínában a jól ismert francia tudóssal, Pater Licent jezsuita atyával és magyarul kezdett el hozzám beszélni. A nagyhirű francia geológus végezte a kínai ásatásokat és neki köszönheti a tudományos élet a pekingi ősember feltárását. Meglepetve csak hallgattam. Magyarul beszélt, azt hittem, mert egyes szakakat tisztán megértettem, de olyan elváltozott tájszólásnak éreztem beszédét, hogy megkérdeztem, Magyarország melyik részén tanult meg magyarul? Legnagyobb meglepetésemre azt válaszolta, hogy sohasem járt Magyarországon és én vagyok az első Magyarországról való ember, akivel életében találkozik. Elmondotta, hogy kísérletként szólt hozzám ezen a nyelven és már régóta várt arra, hogy egy magyar emberen ezt a próbát megejtthesse. Ásatásai során ugyanis elvetődött egy Mongóliához tartozó területre, amelyen olyan népet ismert meg, amely ezt a nyelvet beszéli. Különös nép. Szomszédaitól eltérő a nyelve, szokásai és teljesen elzárkózva is él, nem keveredik a szomszéd népekkel. Nem tudott kiigazodni a nyelvükön, de azok a francia atyák, akik

már régen ezen a vidéken dolgoztak, azt állították, hogy ez a nyelv valószínűleg a magyar nyelvhez hasonló. Megtanulta a nyelvüket és alig várta, hogy egy magyar emberrel találkozva, próbát tegyen. Péter Licent szerint ettől a néptől származtak a magyarok.

— Az a terület — folytatta érdekes nyilatkozatát József atya — ahol ez a nép él, Kína, Tibet és Mongólia határának összeszögellésénél fekszik. A Sárga-folyó itt nagy hurkot alkot és a folyó által körülölelt területen élnek. Az ott lévő városról az egész területet Ordósnak nevezik és jelzik. Életmódjuk nomád. Állattenyésztéssel foglalkoznak, ezenkívül legfeljebb zöldségfélék termelésével. Lehetnek kétmilliónyan. Állandó mozgásban vannak. Pogányok. Apraja-nagyja, fiuk, lányok lovon száguldoznak — mondta Péter Licent.

— Mindezt azonnal megírtam magyarországi rendtársaimnak és barátaimnak. 1936-ban Sanghaiban tartózkodtam, amikor egy nap a holland konzulátusra kérték és ott szigorú személyazonossági igazolást kértek tőlem, majd átadták a magyar kormány pecsétetes, nagy levelét. Ez a kormányirat hivatalos megbízatást tartalmazott, hogy utazzam el Ordósra a kormány megbízásából, keressem fel az ordósi magyar testvérnépet, rokonainkat, vagy őseinket, derítsem fel állapotukat, életmódjukat, nyelvüket, hagyományaikat, történetüket, szokásaikat és minderről minél előbb tudósítsam a magyar kormányt.

— Péter Szarvas, a magyar jezsuita misszió akkori főnöke a legnagyobb örömmel adta beleegyezését ehhez a szép feladathoz. Felkészültem a hosszú utra és boldogan már éppen indulóban voltam, amikor kitört a japán-kinai háború. A 8 évig tartó japán megszállás, majd az utána következő kommunista rémuralom lehetetlenné tette, hogy megközelítsem Ordóst. Pedig bizonyos, hogy még ma is ott élnek a Sárga-folyó kanyarulatában . . .

— Minden vágyam és reményem az — mondja szelid, derűs erővel ez a meggyötört magyar barát, aki még talán vissza sem nyerte régi önmagát a hét hónapig tartó szakadatlan tortúra után — hogy visszatérhetek a szabad Kinába. És ott az első utam az lesz, hogy az ordósi testvéreket felkeressem . . .

2. FELKÉSZÜLÉS AZ ORDOSI EXPEDÍCIÓRA

Eurázsia központi részén széles övként húzódik keletről nyugatra a sivatagokkal tarkított végtelen füves puszták, a steppe övezet. Ez a steppe néhol hegyi steppe, vagy erdős steppe leginkább a 40° és 50°-os szélességi kör közti sávot fedi, kiterjedését az 1. kép mutatja. A Nagy Fal menti Ordos-puszták a sáv keleti, míg a Kárpát-medence a hatalmas övezet nyugati szélén foglal helyet. Abban minden tudományág egyetért, hogy a magyarságnak a 895-ös honfoglalást megelőző története az eurázsiai steppén játszódott le. A vélemények csak abban térnek el, hogy kelet felé a steppén milyen mélységig lehet illetve kell követni a magyarság korai történetét.

A finnugor nyelvészet magyarországi eredményei szerint a magyarság az Urál hegység térségében északról lépett a steppére. Az egyik változat szerint ez az Ob középső folyásának vidékén történt, amely egyike az idők folyamán feltételezett finnugor őshazáinak. (1. kép)

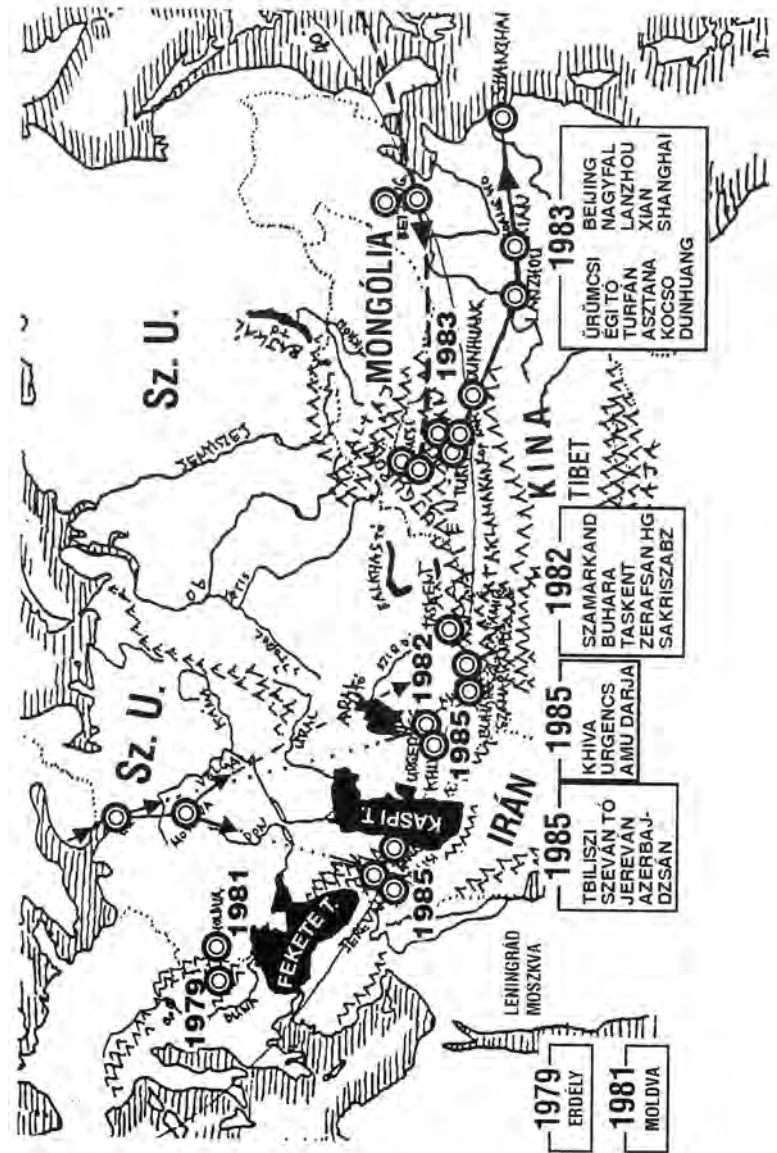
A Szovjetunió szibériai szakértőinek, néprajzosoknak (Prokofyeva, Chernetsov and Prytkova, 1964) és régészeknek munkáiban (Chernetsov and Moszynska, 1974) északról délre irányuló népmozgásnak azonban nincs nyoma. Éppen ellenkezőleg, az Irtis steppéről lovasnomád töredékeknek észak felé, a tajga övezetbe való nyomulásáról és maradandó kulturális befolyásáról adnak csak számot.

Ehhez járulnak a honfoglalás korabeli írásos források, amelyek napkelettől napnyugatig, a bokharai perzsa nagyvezértől, Dzsahhanitól (9. sz.), az arab földrajztudósokon, a bizánci császáron és történészein (Joannes Kinnamos, 12. sz.) keresztül a nyugat-európai kancellárig, érsekig és apátig, beleértve a későbbi magyar krónikákat és a török Tarih-i Üngürüst is, türk, hun és szkíta népek írja le a magyarokat, amely nevek az idő különböző mélységeiben megjelenő népcsoportok elnevezései (Pauler és Szilágyi, 1900; Györffy, 1958).

Az írásos források útmutatása és a finnugor nyelvészeti hipotézisek közti nagymérvű ellentmondás késztetett ázsiai tanulmányútjaimra. Lépésim kelet felé 1979-ben kezdődtek Erdélybe, majd 1981-ben Moldvába vezető úttal. 1982-ben Közép-Ázsia, Szamarkand, Buhara, Taskent következett, majd Ujguria, azaz a kínai Sinkiang 1983-ban. A 2. kép mutatja ezeket a tanulmányutakat. Így a térképen látható, hogy 1983-ban átrepültem Ordos fölött. Akkor nagyon is tudatában voltam az alattam akkor nem hozzáférhető találynak. Rádióelőadásaim szövegében (Érdy, 1983) és az azt követő dolgozataimban (Érdy, 1984) megemlékeztem az ordosi kérdésről és arról, hogy reményem Du Yaxiong-ban van, aki Beijingben a „Conservatory of China“ népzene összehasonlító professzora és aki Észak-Kína türk népeinek és történelmüknek jó ismerője. Reméltem, hogy segítségével közelebb tudok férkőzni az ordosi magyarok létének kivizsgálásához.

1. kép.
Térkép: Érdy, R. Grousset nyomán

2. kép.
Ázsiai tanulmányútjaim.
Érdy Miklós

Valóban ahogy ez bebizonyosodott, Du Yaxiongnak kulcsszerepe lett az 1989 évi ordosi expedícióban.

Tervezésem, Du segítségére is számítva, már 1984-ben elkezdődött. Az évben nem is mentem újabb tanulmányútra. 1985 elején készen állt útitervem: Ordos, Hami, majd Sinkiangon keresztül Kashgarig. Lehetőleg a májusi Dzsingisz Kán ünnepségekre szerettem volna Ordosba menni egy kisebb csoporttal. Az idők azonban még nem érték meg a térség szabad meglátogatására, így a tervet elejtettem. Ehelyett 1985. novemberében a Dél-Kaukázusba, decemberében pedig az ősi Khorezm területére mentem a Szovjetunióba.

Az első négy ázsiai tanulmányút eredményei

Különösen az utóbbi, az ősi Khorezm területére, a volt Khivai Kánságban és az Amu Darya (Oxus) környékére vivő út volt igen nagy fontosságú, mert itt különleges új kapcsolat nyitjára bukkantam. Ez a kapcsolat mind a honfoglaláskori, mind a jelenlegi magyarságot a hun utód, türk népek családjához és a szkíta kultúrkörhöz köti és egyértelműen ellene mond a finnugor nyelvészet által felvázolt őstörténeti feltevéseknek. Ezt a kapcsolatot a néprajz díszítőművészeti ága formálta, amely igen gazdagon szolgáltatja a nyomós érveket. Először 23 díszítő alapotívum faktoriális elemzésével, majd egyedi elemek, így a tulipános motívum és a daru, mint jelkép és címerállat vizsgálatával (Érdy, 1987, 1989). Ezeket az elemzéseket Horváth Izabella (1988) griffeket és állat motívumokat vizsgáló munkája egészítette ki. A néprajz más ágaiban a külső öltözetek közül a ködmön (Érdy, 1989-a) valamint a szűr elemzése (Gervers-Molnár, 1973) mutatott Eurázsia belsőbb steppevidéke felé.

A történelem és társtudományainak együttes elemzése kilenc érvrendszert eredményezett, amelyek ellentmondanak a nyelvészeti eredethipotéziseknek és a magyarság korai szárait a jelenlegi török népek (turáni népek) által lakott területek felé jelöli. A következő tudományágakból építődik fel a kilenc érvrendszer:

1. írott történeti források;
2. népköltészet-népmesék;
3. régészeti érvek;
4. magyar történeti eredetmondák;
5. művészettörténet: a Szent Korona zománcképe, a koronázási palást szegélye;
6. népdal összehasonlítása: Bartók, Kodály, Kallós Z. És Du Yaxiong munkái;
7. embertan: Henkey Gyula, Tóth Tibor, Karin Mark munkái;
8. a díszítőművészet sok szála;
9. a nyugat-európai nyelvészet új eredményei és Finnországban a jelenlegi nyelvészeti kutatások drámai új következtetési.

A történelem társtudományainak e kilenc érvcsoportja olyan adatokat szolgál-

tat, amelyek legtöbbje térképen ábrázolható. Az ilyen térképek sorozatának vizsgálata új felismerésre vezetett, amely: „A térképek rétegezésének új módszere a magyar eredetkutatásban“ (Érdy, 1989/b). Az alapfelismerés az, hogy a társtudományok eredményeit képviselő térképek egymásra rétegezve olyan átlapoló területeket fognak eredményezni, amely több térképen, sőt az összes térképen egyszerre megvan. Az ilyen átlapoló területek elkerülhetetlenül súlyozott pontossággal veendő figyelembe a magyar eredetkutatásban.

Expedíció Ordos-pusztára 1989-ben

Az itt vázolt eredmények feldolgozása után kerülhetett sor újabb tanulmányútra 1989-ben. Az erre való felkészülés 1988-ban kezdődött el. Célom hármas volt:

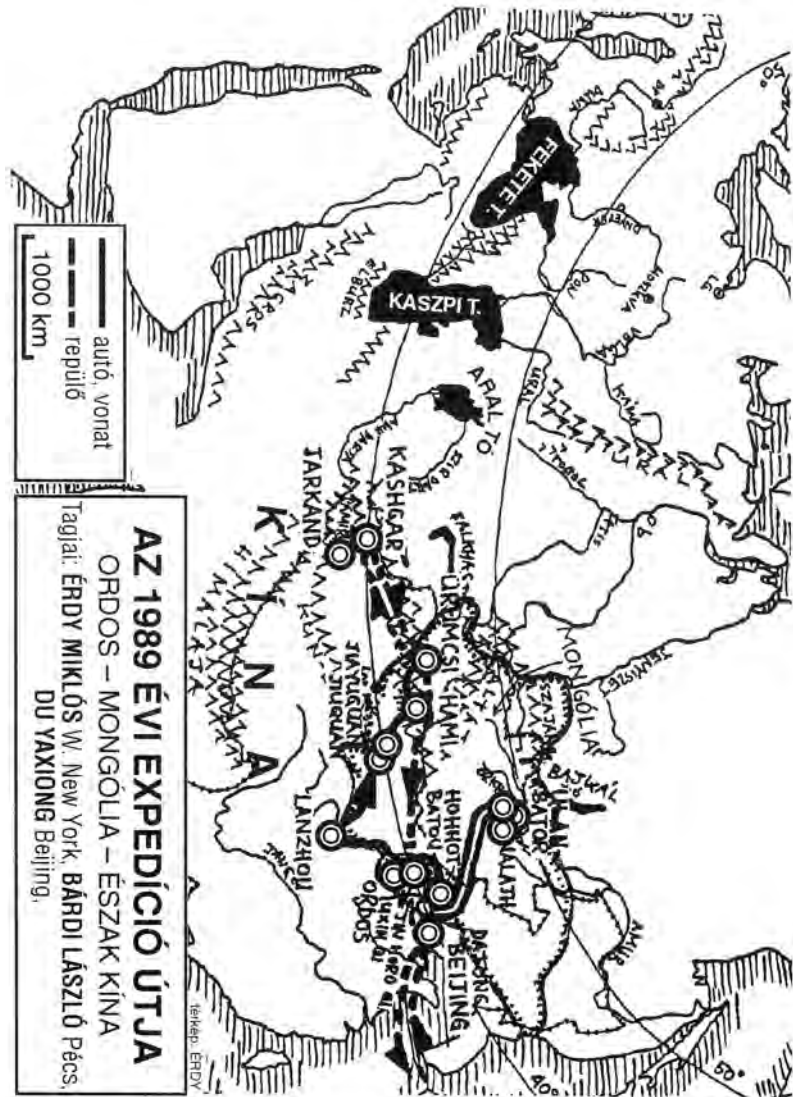
1. az Ordos-pusztai magyarok kérdésének kivizsgálása;
2. a távol-keleti hun leletek és az egykori hun térség (Hunnia) vizsgálata, annál is inkább, mert Ordos a déli hunok szállásterülete volt;
3. a türk népek, ujgurok, kazakhok, sárga ujgurok stb. jelenének és múlt történelmének vizsgálata, a magyarság és a türk népek közti rokon néprajzi vonások tanulmányozása.

Míg az ordosi magyarok kérdésének kivizsgálását 1989 végén és 1990-ben több előadásban tárgyaltam Clevelandben, New Yorkban és New Jerseyben, addig a hun kutatások ismertetésére a Harvard Egyetemtől kaptam meghívást. Az eredményeket a „Harvard Egyetem Belső Ázsia és Altaji Tanulmányok Komitéje“ rendezésében „A hunok aranykoronája Ordosban és az új hun régészeti leletek jelentősége“ címen tárgyaltam 1990 áprilisában.

A mintegy 12'000 kilométeres tanulmányút útvonal-térképét a 3. kép mutatja.

A felszínen autóval, ill. vonattal megtett utakat a térkép megkülönbözteti a légi utaktól. A részexpedíciók sorozatából álló hatalmas tanulmányútra meghívtam dr. Bárdi Lászlót Pécsről és prof. Du Yaxiongot Beijingből (Peking). Dr. Bárdi történész, továbbá földrajzi és nyelvészeti képzettsége van és a magyar oktatásügy magas rangú képviselője (Baranya megyei főtanácsos). Ő is a bonyhádi Petőfi Sándor Gimnáziumban végzett, egy évvel utánam. Évtizedek múltán azt találtuk, hogy mindkettőnknek érdeklődése a magyarok korai története és a hunok, valamint a türk népek felé irányult. Bárdi ezenkívül sikeresen haladt előre a kínai nyelv és írás elsajátításában, s bizonyos ismeretei vannak a török és a mongol nyelv terén is. Valóban kitűnő társat találtam benne, aki a fentebb tárgyalt alapvető tervekhez a mongóliai részexpedíció fontos gondolatát hozzáadta a professzor Lin Gan, a Belső-Mongólia Egyetem (Hohhot-ban) világhírű hun szakértőjével a kapcsolatot megteremtette.

Az 1989-es tanulmányút kulcsembere Észak-Kínában prof. Du Yaxiong volt, aki Beijingben a Conservatory of China ethnomuzikológiai tanára (összehason-

3. kép.

lító népzene kutatás). Mongólia kivételével állandó tagja volt expedíciónak. Széles kiterjedt kapcsolatai – volt diákjaival és kollégái, behálózák egész Kínát – továbbá igen nagy népszerűsége csaknem minden ajtót megnyitott számunkra. Ő szerezte meg a Ministry of Culture „jie-shao-xin“-jét (ejtsd: gye-so-sin) ami bemutató parancs levél. Ez megnyitotta számunkra a szünnapon bezárt múzeumokat, az intézeti, nem nyilvános kutatási gyűjteményeket, s csakúgy a még meg nem nyitott Nagy Fal múzeumot Jiayuguan-ban, amelynek emlékkönyvében, így jelen szerzőé az első bejegyzés. A bemutató parancslevelek piramidális elrendezésben kísérték és biztosították utunkat a minisztériumtól (Beijing), a tartományok kormányához (Xinjiang, Gansu, Belső-Mongólia), a magyék csoportjához a ligához (Ordos, ill. Kashgar), majd innen új parancslevelekkel a falukhoz ahova menni készültünk. Azt tapasztaltuk, hogy ennek a rendszernek sajátossága, hogy amit először kérünk azt megadják, de hogy azt útközben tovább bővítsük ahhoz általában nem járulnak hozzá.

A belső-mongóliai, ordosi expedíció negyedik, igen hasznos tagja volt mr. Wang Junjie, zeneszerző, a hohhoti Művészeti Kutató Intézet tagja, aki prof. Du egykori tanítványa. Ő a helyi szervezés nem könnyű munkáját végezte, s mindvégig lelkes és hasznos tagja volt az ordosi tanulmányútnak.

Az ötödik tagunk Mr. Xü volt, a sofőr, nagyon kellemes, ügyes fiatalember, aki a legtöbb fényképet készítette rólunk gépeinkkel, azért hiányzik a legtöbb csoportképről. Ő tíz évig tanító volt, azután váltott a szabadfoglalkozásra, a bérautózásra.

A hatodik tag nem szabadválasztású volt, Ordos fővárosában Dongsheng-ben kellett felvennünk a már úgyszólván túlzsúfolt autónkra, egyszer vettük igénybe mongol nyelvtudását, különben történetesen ő is prof. Du egykori tanítványa volt.

Teljeség kedvéért megemlítem, hogy a tanulmányút mongóliai szakaszán a helybeli személy, aki utunkat és munkánkat segítette, valamint autóját rendelkezésünkre bocsátotta, Bárdi László barátja dr. Rágcsai Radna állatorvos volt. Radna feleségével és fiával 8-9 évet töltött kiküldetésben Magyarországon, így a magyar tolmácsolást nagy kényelmünkre örömmel szolgáltatta. A mongóliai út célja, Ulan-Bátorban a Mongol Állami Központi Múzeumban kiállított Noin Ula-i hun fejedelmi temetőből való leletek tanulmányozása és Tonjukuk türk főherceg és főtanácsadó rovásiírással síremlékének meglátogatása volt. Az ázsiai steppe madár- és állatvilágának gazdag kiállítása (köztük számos daru fajta, sólymok, keselyűk, különféle szarvasok, kőszáli kecskék stb., mind tudományos, latin nevükön is feltüntetve, amely állatok fontosak a steppe népeinek díszítőművésze szempontjából) igen hasznos, váratlan meglepetés volt.

3. HOHHOTI ELŐTANULMÁNYOK

Hohhot kínai azaz Belső-Mongólia fővárosa, nagy fejlett város, 3 millió lakossal, felhőkarcolókkal, hatalmas parkosított központi térrel (4. kép). Hohhot mongolul „Kékváros“-t jelent, kínaiul a neve Huhhehot. Úgy mondták Belső Mongóliában 17 millió kínai él és közel 3 millió mongol. Ulan Bátorban azonban a mongol lakosság számát Belső-Mongóliában 6 millióra teszik.

Hohhot nagy egyetemi város, ott székel a Belső-Mongólia Egyetem. Du professzor és Mr. Wang segítségével, valamint dr. Bárdi levelezésén keresztül magas egyetemi körökkel kerültünk kapcsolatba.

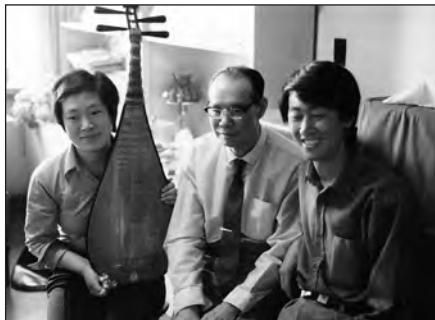
4. kép.
Hohhot (Kékváros), Belső-Mongólia
fővárosának egy főútvonala (Kína)
(Fotó: Érdy, 1989)

Tudományos személyi kapcsolatok

Elsősorban professor Lin Gan-t említem, a Belső-Mongólia Egyetem történész professzorát. Li Gan a jelenlegi tudományos világ kiemelkedő hun szakértője. Alapvető munkái a 80-as évek folyamán kínaiul jelentek meg, így a nyelv izolált-sága az amely csökkenti ismertségét a világban. Életmunkája három nagy corpuszt ölel fel, mint legfontosabbat: a hunokat (xiong-nu) (Lin Gan 1983, 1984, 1986), a türk népeket (török-tatár népek) és a keleti népeket (dung-hu, tunguz csoport). Megközelítése három lépcsős:

1. újra közzéteszi a népcsoportra vonatkozó legrégibb írott forrásokat, köztük számos eddig sosem közölt forrást;

LIN Gan történész professzor; hun szakértő középen, Mr. DONG-gal, a tízórás, folytatásos hun TV-film rendezőjével és Dongnéval, akinek kezében a híres, hagyományos hangszer, a pipa van.
(Fotó: Érdy 1989)

2. újra kiadja e népcsoportról Kínában az utolsó 60 évben megjelent tanulmányokat, köztük saját tanulmányait is;
3. ezen adatok alapján összegzi a népcsoport évtizedes történetét új szintetikus munka formájában.

Így például a hunokkal foglalkozó három munkájának címe:

1. A hunok történelmi kalendárium (1984);
2. Összegejtött hun történelmi tanulmányok (1919-1979) (1983);
3. A hunok története (1986).

Lin Gannal háromszor találkoztam, először az otthonában, ahol több órán keresztül vizsgáltuk az ordosi nép kérdését továbbá a hunokat. *Kérdésemre, hogy mit gondol van-e magyaroknak rokoni kapcsolata a hunokkal, azt válaszolta: természetesen (of course)*. Sürgettem, hogy írjon tanulmányt e kérdéstről.

Lin Gan megajándékozott bennünket több kötetével, s másnap este nagy vacsorát adott tiszteletünkre, az első osztályú, modern Belső-Mongólia Hotelben, kb. 20-25 fogással, amelyben a belső-mongóliai TV tíz-részes hun filmjének igazgató és rendező csoportja mellett, kisebbségi ügyekkel foglalkozó személyek és más professzorok is jelen voltak. A 12 tagú asztaltársaságban helyet foglalt egy fiatal mongol énekesnő is aki néhány hagyományos dalt énekelt. Az egész társaság a legszívélyesebb volt és örömmel tüzték kabátjukra az emlékként adott jelvényen a koronás magyar címerrel díszített zászlót.

Egy másik meghívás CAMSZU (írói neve: Ulandzse) mongol író otthonába szólt, más mongol színházi és irodalmi személyekkel együtt. A távol-keleti népeknek a magyarok iránti rokonszenvét egyik megjegyzése is példázza. Azt mondta, hogy *nem a történelem ismerete szerint, de a nép történetei szerint a magyarok a mongolok testvérei is. Kérdésemre, hogy mi módon? – válasza az volt, hogy a hunokon keresztül*. Különben Camszunak egyetlen és legnagyobb vágya, hogy ellátogathasson Magyarországra. A politikai fejleményekkel lépést tart, a kiemelkedő magyarokat ismeri és csodálja, a sportteljesítményeket számon tartja. Egy megjegyzése: „nagy elődöm Dzsingisz Kán szerencsésebb, mint én, mert ő már volt Magyarországon“.(É. M.: ez történelmileg nem helyes, csak Batu, Dzsingisz Kán unokája volt.)

Egy másik együttléten, ebédmeghíváson, a hun TV sorozat rendezőjének Mr. DONG-nak az otthonában voltunk vagy tízen. A sorozat címe: Wang Zhao Jun (vang dzsao dzsün), aki egy kínai szépség a császári udvarban és aki a déli hunok királyának Huhanyie sanjü-nek lett a felesége Kr. e. 33-ban. Elgondolkodtató, hogy hatásában és elrendezésében teljes a párhuzam az ezer évvel későbbi István király és bajor Gizella házasságával. Mindkét esetben a szilaj harcos népet a hivatást érző idegen feleség szelídíti. Nagy kultusza van Belső-Mongóliában Wang Zhao Junnek a hunok kínai királynőjének. Nagykiterjedésű park közepén a sanjü és a királynő gyönyörű lovas szobra díszíti a hatalmas domb előterét (5.

kép), a dombon a mauzóleummal ahol a királynő mondabeli sírját vélik. Különben a szobron Huhanyie sanjü fejét az az aranykorona díszíti, amelyet Ordosban találtak gazdag leletekkel együtt és amelynek ismertetésére később visszatérünk. A korona tetején kiterjesztett szárnyú arany madár áll, fejét és nyakát türkiszből faragták. A filmen is ezt a koronát viseli Huhanyie, már pedig a filmsorozat Lin Gan szakértése mellett készült. A házigazda, Mr. Dong Wang Zhao Jun arasznyi nemeskő szobrát és a filmből egy 20 perces kivonatot ajándékozott nekünk.

5. kép.

Wang Zhao Jun, Kr. e. 33-tól a déli hunok
kínai királynője és férje Huhanyie hun
sanjü lovasszobra a királynő emlékeit őrző
sírdomb lábánál

6. kép.

Az emlékpark távlati képe a szobrokkal, a
dombtetőről
(Fotó: Érdy 1989)

Ismét egy más helyen Mr. WANG-ék otthonában, aki zeneszerző és ordosi expedíciónk tagja és akinek felesége kitűnően beszél angolul, több alkalommal is meghívott bennünket. Itt néprajzi adatokhoz jutottam, az utóbbi negyedszázad ordosi népesség eloszlását illetően, térképekkel együtt. Valamint ott ismerkedtem meg prof. LÜ Hongjiu-val a Belső-Mongólia Egyetem ethnomuzikológia tanárával. Részben itt, részben prof. Lü otthonában rendezett fogadáson prof. Lü igen lényegbevágó adatot adott az ordosi bennszülött lakosságról. Ezekre a szövegben többször kitérünk.

Prof. Lü három ordosi személlyel ismertetett meg bennünket otthonában. Az egyik egy énekesnő, aki több dalt énekelt számunkra, valamint az elengedhetetlen énekes-pálinkás köszöntést végezte. A másik hölgy a hagyományos három húrú pengető hangszer egyetemi tanára szintén ordosi születésű és nemzetiségű. Jelenleg is egy birkanyáj tulajdonosa, amelyet Ordos pusztán a nővére lát el számára. A jövedelem biztos jól jön a tanári fizetéshez. S harmadiknak egy fiatal tanársegéd volt, aki az ordosiak nemzetségéből való, szintén ethnomuzikológus.

Az utolsónak említett, de legfontosabb személyi adatközlő a szintén ordosi illetőségű Mr. Sonom, aki Otok Qianqi (ejtsd: Otok csencsi) megyében született, abban a megyében, amelyben a misszionáriusok, köztük Licent páter is tevé-

kenykedett. Sonommal (csak egy nevük van) prof. Wu hozott bennünket össze, akivel Lin Gan otthonában találkoztunk és aki az angol nyelv professzora a Belső-Mongólia Egyetemen. Így volt szíves tolmácsolni a kínaiul is beszélő Sonommal folytatott beszélgetésem alatt.

7. kép.
SONOM ordosi néprajzkutató és nyelvész
(jobbról, nyakkendőben) és professzor WU,
nyelvész, Belső-Mongólia Egyetem
(Fotó: Érdy 1989)

Antoine MOSTAERT könyve ordosi népi szövegekkel

Sonom (ejtsd: Szonom) jelenleg képviselő az előbb említett megyében, aki szabadidejében, prof. Wu közreműködésével mongol nyelvre fordított egy fontos és alapvető francia nyelvű munkát. Szerzője és címe:

Antoine MOSTAERT C.I.C.M.: „Textes Oraux Ordos“.

Cura Universitatis Catholicae Pekini Todit, Peiping, 1937.

Sonom elmondta, hogy kíváncsi lett, hogy egy idegen miért írta meg ezt a könyvet. S amikor megismerte, ő, mint Ordos szülőtte kötelességének érezte, hogy a munkát lefordítsa saját népének a nyelvére. Magyarul: „Ordosi Népi Szövegek“-ként adhatjuk vissza a címet. Tartalma az idevonatkozó szövegeket öleli fel, azaz népdalokat, közmondásokat, gyermekjátékokat, tréfákat, szitkozódásokat stb. Az új fordítás, amelyből Sonom egy-egy példányt nekünk ajándékozott hűen adja vissza Mostaert munkáját azzal a különbséggel, hogy Sonom a glosszáriumot nem foglalta a fordításba, a kínai kiadó pedig a szitkozódásokat kihagyta.

Mostaert fenti munkáját Sonom az általános mongol nyelvre fordította, de ahol sajátos ordosi szerkezet, vagy vonatkozás volt azt lábjegyzetben feltüntette. A fordítás címeként egy mítikus népi nevet használtak, így a címlapon ez áll:

„Ardza-Bardza Khan“, ordosi népi szövegek, összegyűjtötte és rendezte A.

Mostaert, fordította és jegyzetekkel ellátta SONOM. Néprajzi sorozat,

Nemzetiségi kiadó, Beijing, 1982, újranyomás 1989. (Sonom, 1989).

Az itt felsorolt előtanulmányok és tudományos kapcsolatok mind lényegesek voltak az ordosi magyarok kérdésének kibogozásában. Ezt a problémakört

három, nagy lépcsőre bontva közelítettem meg és a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Mikor szolgált Licent páter Ordosban?
2. Melyik az a nép amelynek a nyelvét ő beszélte?
3. Mi ennek a népnek a története, nyelve, jellemzői, életmódja?

4. LICENT PÁTER AZ ELSŐ HÍRKÖZLŐ MIKOR SZOLGÁT ORDOSBAN? AZ ORDOSI MISSZIÓK

Szajkó (1953) interjújából látjuk, hogy Licenttel legkorábban 1930-ban találkozott és beszélt. De ekkorra Licent már sokhelyütt megfordult Kínában, ásatásokat végzett, majd megtanulta az ordosiak nyelvét. Ehhez az kellett, hogy Licent legalább 1925 táján már Kínában legyen. Licent továbbá azoknak az atyáknak a véleményére is hivatkozott akik „már régebben ott voltak”. Így további 5 évet hozzáadva legalább 1920-ig tolhatjuk vissza a magyarokhoz kapcsolódó vélekedés létrejöttét.

Ezt a számítást igazolni látszik az a kínai nyelvű utalás (Baosar, 1987:159), hogy Ordosban a 35 000 éves „Hetao ember” maradványait, csontokat és fogakat, 1922-23-ban francia misszionáriusok tárták fel, egyik geológus és biológus, a másik archeobiológus volt. Szajkó azt írta, hogy Licent páter nagyhírű geológus és Mongóliához tartozó területen ásott. Ezek szerint az ordosi „Hetao ember”-t, és nem a „Pekingi ember” maradványait tárta fel (utóbbinál nevét nem említi a szakirodalom). Ez Licent ott tartózkodási idejének és az ordosi magyar hír létrejöttének helyes kiszámítását erősíti meg 1920 tájára. Kinek tehát a kortársa Licent páter? Kortársat ezért keresünk, mert Licenttől ordosi magyarokat említő írást nem ismerünk. Ennek a kérdésnek a tisztázásában igen nagy segítségemre volt Sonom.

Az ordosi misszió 1874-től

Sonom ugyanis abban a megyében és azon a környéken született, ahol a katolikus missziós templomok voltak, Ordos déli részén, a Nagy Falhoz közel, a mai Otok Qianqi megyében (jelentése: Otok front zászló). Sonom úgy magyarázta, hogy összesen hét missziós templom volt, öt Ordosban a Nagy Faltól északra, kettő pedig attól délre Shaanxi tartományban. Ordos Belső-Mongólia tartománynak a déli részén van, a Nagy Fal a határ Ordos és Shaanxi között.

Következő találkozásunkkor Sonom még a következő adatokat szolgáltatta: 1874-ben épült fel az első templom Chen-chuan-ban, amit az első misszionárius

(曹納木飲稿)		
馬如光	Martens Franciscus	1949—1953 年
馬元教	Ma Möng kedjirghal Johannes	1947—1949 年
又怀德	Vom Hijt Remigius	1943—1946 年
贺敬南	Van Hecken Josephus	1941—1943 年
葛永勉	Claeys Florent	1925—1941 年
田治波	Mostaert Antonius	1912—1923 年
克以仁	Tanghe Julius	1910—1912 年
葛永勉	Claeys Florent	1904—1910 年
巴士英	Braan Johannes	1901—1903 年
南怀义	Anicq ju Lius	1898—1899 年
巴士英	Braan Joannes	1897—1898 年
雷齐华	Leessens Desiderius	1891—1897 年
孟世昌	Roggeman Fredericus	1890—1891 年
田玉清	Bermyn Alphonsus	1887—1889 年
霍万福	Vereffen Carolus	1885—1887 年
罗庭梁	Roofthooft Ludovicus	1880—1885 年
万恩洛	Van Aertse laer Jeroen	1878—1880 年
司福音	Steenackers Johannes	1875—1879 年
魏林登	Verlinden	1874—1875 年
城川天主教堂历任主教名单		
任 职 期		

8. kép.

Az ordosi katolikus misszió Chen-chuan-i főtemplomában a főpásztorok névsora és szolgálati idejük. Sonmtól kapott adatok

Verlinden 1872-ben kezdett el, amikor megérkezett. 1879-ben épült a második Shao-chao-ban, Shaanxi tartományban. Aztán még az 1800-as évek végére kettő épült Ordosban, a Köbr és a Nalingho-i templom. A három ordosi templomot 1900-ban lámahitű mongolok felgyújtották. Azonban 1901-ben mindhármát újjáépítették. 1936-ban épült Ordosban a Xili (Shili) templom. Sonom ezt a négy ordosi és egy Shaanxi-i templomot ismerte. A további kettő hollétére nem emlékeznek.

A chen-chuani volt a nagy és a fő templom. A többiek kisebbek. Csak a főtemplom főpásztorainak listája van meg. Sok pap és apáca szolgált ott. A lista (8. kép) utolsó személye Martens, aki egy helybeli mongol pap, mongol neve Munkacsë, most egyedül működik az egyik templomban, a többi romokban van. Az európai misszionáriusok 1948-ban eltávoztak. Sonom egy megjegyzése szerint jelenleg csak a Xili templom működik, ez épült utoljára. Ezek szerint oda átköltözött a jelenlegi pap. A lényeg az, hogy négy missziós templom biztosan volt Otok Qianqi-ben.

Ordosban a chen-chuani főtemplomhoz viszonyítva a többi templom 5-5 mérföldre volt egymástól, mert egy-egy templomnak kettő és fél, egy és fél mérföld sugarú területe lehetett. A templomok közti 5 mérföldes távolság a kínai mérték rendszerben 10 li. Sonom 40 km-re északra született a főtemplomtól, 1934-ben.

A Chen-chuan-i főtemplom följegyzéseinek mimiografált változatában meg volt a főpásztorok szolgálati ideje kezdettől fogva. Ezt a listát Sonom volt szíves rendelkezésemre bocsátani, s ezt a táblázatot az eredetinek közel felére való kicsinyítésével a 8. kép mutatja úgy, ahogy azt Sonomtól kaptam, a neveknek a mongol és a kínai változatával együtt. A listából látható, hogy az ordosi missziós munka 1874-ben kezdődött. Számunkra azonban az a főpásztor fontos, aki a fentebb kiszámított 1920-25-ös időszakban szolgált, amely Licent Péter és társai működésének is az ideje.

Mostaert, mint ordosi főpásztor, Licentnek kortársa

Ez a személy Antonius MOSTAERT volt a fentebb tárgyalt ordosi népi szövegek szerzője. Ő 1912-1925 között volt főpásztora a missziós templomnak, utalások vannak arra, hogy belga születésű. Mostaert 1925 után Beijingbe került, ahol évek során kiadás alá rendezte munkáját, amely 1937-ben jelent meg. Ebben az évben rövid időre visszalátogatott Ordosba. Majd Beijingbe visszatérve második munkáját is sajtó alá rendezte. Ez a következő:

Antoine MOSTAERT, C.I.C.M.: “Dictionnaire Ordos”,
Monumenta serica, Monograph V. – Tome Premier (A-1),
The Catholic University – Peking, 1941.

Mostaertnek mindkét munkája nagy vaskos könyv, egy-egy Révai Nagylexikon

kötetnél valamivel nagyobb és vaskosabb. Az ordosi szótárban Sonom szerint 21'241 szó van. Ezt én nagyságrendi számolással ellenőriztem és helyesnek találtam. Az ordosi szótárban a mongol nyelv Ordosban beszélt nyelvjárásának szavait találjuk.

A mongolok jelenleg a következő négy nagy csoportra tagolódnak délről észak felé haladva: az ordosi mongolokra, a Kínához tartozó Belső-Mongólia lakóira, a Mongóliában lakókra (ezek nagy része halha mongol), valamint a Szovjetunióhoz tartozó burját mongolokra. Nagy területeket befogó expedíciónk alkalmával mind a négy csoportjával találkozunk. Burjátokkal is, amint egy csoport látogató Ulan Bátorban velünk együtt ugyancsak a Bajan-Gol szállodában lakott.

Kérdésemre Sonom azt felelte, hogy az ordosi beszédet a többi mongol megérti, bár az ordosi szótár kb. 4000 szavát a többi mongol nem használja és szótáraikban sem szerepel. Ezen kívül Ordosban további 3000 szót használnak, amely nincs benne Mostaert szótárában. Összesen tehát 7000 szóban különbözik az ordosi mongol nyelvjárás a fő mongol nyelvtől. Sonom jelenleg prof. Wu-val együtt az „Ordosi szótár“ franciából mongolra fordításán dolgozik.

Ordosi beszéd-próba Sonommal

Sonom volt az első ordosi személy akivel találkoztunk, méghozzá szerencsénkre néprajzkutató és nyelvész. Első ténykedésem egy alapvető próba volt. Megkértem Sonomot, hogy figyeljen, megért-e valamit a magyar beszédből. Így Bárdival néhány percig hangosan beszélgettünk magyarul. Kérdésünkre Sonom válasza az volt, hogy egyetlen szót sem értett meg beszédünkéből. Akkor megkértem Sonomot, hogy néhány percig ő beszéljen anyanyelvén folyamatosan. Ezt hangszalagra is vettem. S utána Bárdi Lászlóval megállapítottuk, hogy most viszont mi nem értettünk semmit és egyben feltűnt beszédében a sok torokhang, amely a magyarból hiányzik. Ennél a próbánál jelen volt prof. Du Beijingből és prof. Wu Hohhotból.

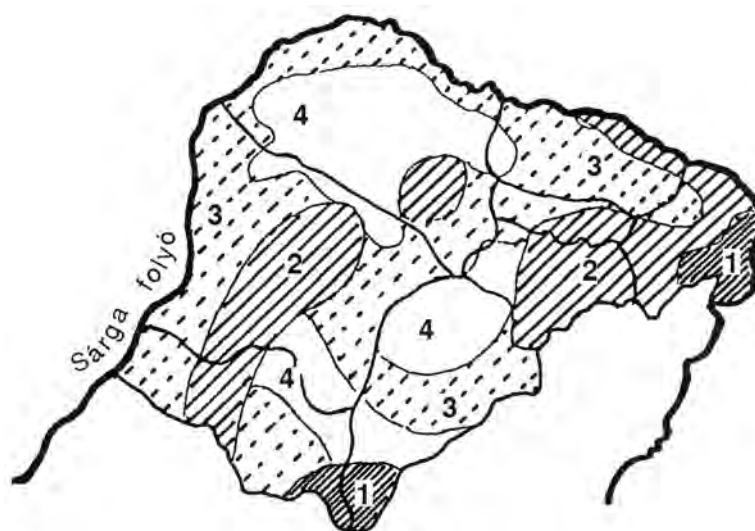
Visszatérve tehát Licent páter és Szajkó páter eredeti híradásához, hogy az ordosi nép magyarul beszélne, rá kell mutatnunk Mostaert munkájának alapvető fontosságára a mi szempontunkból. Licenttől ugyanis nem ismerünk ezzel a kérdéssel foglalkozó írást. Kortársa és valószínűleg főnöke Mostaert, nagy ordosi munkáiban viszont nem emlékezett meg arról, hogy az ordosiak magyarul beszélnének, vagy hogy azok valami módon magyarok lennének. Sonommal való két délelőtti átfogó beszélgetésünk és szövegpróbánk azt mutatta, hogy nyelveink egymás számára nem érthetők. A kérdés számomra azonban még mindig nem volt eldöntött. Meg kellett vizsgálni ugyanis, hogy Szajkó, Licent valamint Sonom ugyanarról a népről beszélt-e? Azaz más oldalról megközelítve: hányféle nép él Ordosban? Nem rossz irányban kutatunk-e? Így érkezünk el elemzésünk következő pontjához:

5. MELYIK AZ A NÉP, AMELYRŐL LICENT ÉS SZAJKÓ BESZÉLT?

Itt Szajkó páter interjújából visszaidézek három döntő fontosságú megállapítást:

- „lehetnek kétmillióyan“;
- „pedig bizonyos, hogy még ma is ott élnek a Sárga-folyó kanyarulatában...“
azaz 1953-ban;
- „apraja-nagyja, fiuk, lányok lovon száguldoznak“.

Egy, az 1970-es években kiadott népesedési térkép szerint Ordos lakossága kerekén: 98'000 mongol, 825'000 kínai és 7000 egyéb (koreai, muszlim kínai, taur, evenki, ürüqin stb.). Összesen 930'000. Mikor a népesség számáról és megoszlásáról kérdeztem Sonomot azt mondta, körülbelül 100'000 mongol és 800'000 kínai él Ordosban, továbbá 16 féle töredékes kis nemzetiség, főleg a városokban. Ordos népesség eloszlását a 9. kép mutatja.

9. kép.

A népesség közelítő eloszlása Ordosban (Belső-Mongólia Múzeum).

1 csak kínai, 2 kevert kínai-mongol, 3 mongol-kevés kínai, 4 mongol.

A többi kislelekszámú kisebbség főként a városokban található

Így Sonom adatai megegyeznek a térkép adataival. Szajkó kétmilliója úgy reális, hogy egész Belső-Mongólia tartomány mongol lakossága 2-3 millió, míg a kínaiak száma 17 millió. Tehát nem várhatunk valahol meghúzódva egy maroknyi töredéknépet, amely magyarul beszélhet, hisz Szajkó becslése szerint

egy kétmillió lovas lépről van szó. Akik pedig 1953-ban bizonyos, hogy helyben éltek.

Nagyobb számú lovas, állattenyésztő nép Ordosban csak egy van, az ordosi mongol. A kínai pedig földműveléssel foglalkozik. *Így tehát eltéveszthetetlenül megtaláltuk Szajkó páter által leírt népet, amely az ordosi mongol, akikről Antoine Mostaert két könyvét írta, amely néphez Sonom is tartozik, s akinek beszédét nem értettük meg.*

A népirtás, elvándorlás kérdése

Az 1980-as években a külföldi magyar írások között olyan hírek is megjelentek, hogy nincsenek már Ordosban magyarok, mert Mao kiírtotta őket, meg elvándoroltak Tibetbe. Így erről a lehetőségről is újra meg újra érdeklődtem Sonomtól, más ordosi mongoloktól, baráti kínaiaktól, legalább öt alkalommal, nőktől, férfiaktól, egyedül, máskor csoportban. A válasz mindig egyértelmű volt, sem elvándorlás, sem népirtás Ordosban nem volt. Sonom említette azt is, hogy Mao uralomra jutásakor a háború után élelemre volt szükség és az egyik jelszó ez volt „gyarapodjon a nép és a jószág“. E jelszó jegyében még a legvagyonosabb gazdákat sem gyilkolták le Ordosban, mondta Sonom. Mivel gazdag vidék volt, oda csak bevándoroltak, főleg sok kínai, jobb életet remélve. Ordosból el nem vándorolt senki. A túlzott bevándorlás következtében az élet Ordosban ma már kevésbé jó. Különben is Szajkó 1953-ban biztosan mondta, hogy az ordosiak, akikről ő beszélt, mindig ott laknak. 1953 után pedig szintén nincs nyoma népirtásnak pláne nem millió, de akárcsak egy százezres nép kiirtásának sem.

6. AZ ORDOSI NÉP TÖRTÉNETE, NYELVE

Ordos a hunok szállásterülete

Ordosban, a Sárga Folyó nagy fordított „U“ kanyarjában, a csiszolatlan kőkor óta él az ember. A „Hetao ember“ a legrégebbi lelet, kora 35'000 év.

A történelem híradásaival és régészeti leletekkel a Kr. előtti első évezred népessége jól ismert. Ordos a déli hunok szállásterülete. A Kínai Nagy Falat a 4. évszázadtól kezdték építeni a hunok ellen. Folytatódott a 3. sz. folyamán. A már álló darabokat az első Qin (ejtsd: Csin) császár kötötte össze Kr. e. 210-re. Az, hogy a Nagy Fal átlósan átszeli a közel négyszögletes folyókanyart és nem húzódik a Sárga Folyó mentén, mutatja, hogy milyen határozottan a hunok birtokában volt a terület állattartásra alkalmas steppés-homokos északnyugati fele. A hunok Krisztus

születése előtt több mint fél évezreden keresztül ütközésben voltak az északi területeket hódítani igyekvő kínaiakkal. Ugyanakkor a gyorsan mozgó lovas hadsereg könnyűszerrel támadta és sarcolta az északi területek kínai településeit.

Kr. e. a 3. sz. végére Kínát az első Qin uralkodó egyesítette. Ugyanabban a században, a hunok uralkodója Tuoman elkezdte a központosítást. Utódja, a fia Mao-tun (Kr. e. 207-174) pedig a korai hunok legnagyobb uralkodója lett. Így a két központosított hatalom közt az ütközés elkerülhetetlen lett. A hunok megfélemezésére építették a Nagy Falat. Azonban a Fal Sárga Folyótól nyugatra eső része újra a hunok birtokába került, akik a Qilian (ejtsd: Csilien) hegyekig tolták ki határukat a mai Gansu tartományban. A Qilian szó kínaiából nem magyarázható, egy fennmaradt ének-szöveg nyomán hun névnek tartják.

Az 5.-3. századi ellenségeskedés szülte a hunok ma is használt csúfosra torzított kínai nevét, a xiong-nu szót (ejtsd: sjung-nu), amely „vad rabszolga”-t jelent. Ezt a 3. században írták le először. A hunok mongol neve „hunnu”. Kr. e. 3. századnál korábbi kínai források más neveket használtak a hunokra, akik már legalább másfél évezrede ismertek. A kínai történetírás atyja a Kr. e. 100 körül működő Suma Qian (ejtsd: Szuma Csien) írja, hogy a xiong-nuk Kína legelső dinasztiájától, a Xia dinasztiától származnak, amely a Kr. e. 2000 körüli századokból való. Ez azt is jelenti, hogy *Kína első dinasztiája, a Xia dinasztia hun eredetű.*

Az Ulan-Bátorba lévő Mongol Állami Központi Múzeum térképéről másoltuk át az adatokat térképünkre (3. kép), amely feltünteti a Hun Birodalom határait a Kr. előtti 3. századtól Kr. után az 1. századig. Ordos pusztája a hun birodalom déli része. A birodalom északon az Orkhon-Selenga-Tola folyó vízgyűjtő területéig (amelyre a jelenben Észak-Mongólia és szovjet Trnas-Bajkálként hivatkoznak), nyugaton a Balkhash-tóig, keleten a Csendes-óceánig terjedt.

Mikor a hun uralkodó Huhanyie (uralk. Kr. e. 58-31) (pityin betűzése Hu-hanyie ejtsd: huhanje) főhatalmának fivére Csics (Kr. e. 56-36) északon nem vetette alá magát, belháború tört ki a hunok között. Először öt részre szakadtak, végül is két nagy rész az északi és a déli hunok álltak egymással szemben. Az északiak egy kisebb csoportjával Csicsi elvonult nyugatra, de a kínai csapatok Kr. e. 36-ban, benn Közép-Ázsiában, a Talas folyónál a sereget és Csicsit megsemmisítették.

Huhanyie a Gobi térség déli oldalára húzódott, dél-Hunniában. Egy különösen hideg tél következtében a nagyrészt elpusztult állatállomány és éhínség miatt behódolt a kínai császárnak, főhatóságát elismerve, aki erre a hunokat 8 éven át élelmiszerekkel segítette. Huhanyie Kr. e. 33-ban kínai feleséget kért és a császári udvar egyik szépsége, Wang Zhao Jun küldetést érezve, örömmel lett a sanjü felesége. Így a déli hunoknál a kínai befolyás fokozatosan erősödött. Végül is a Kr. utáni 1. században áthidalhatatlan ellentétbe kerültek az északi hunokkal. Har-

coltak ellenük kínai szövetségben. Az északi hunok Kr. u. 91-ben újra időjárási tényezők kapcsán a kínaiaktól, majd végül Kr. u. 155-158 között a mai mongolok elődeitől a Xian-pi-ktől döntő vereséget szenvedtek. A hunok nagy tömegei ezért a 2. század derekán a Xian-pik elől nyugatra húzódtak, míg a helyben maradt néprészek lassan beleolvadtak a győzets népekbe. A hunok Kr. u. 370-ben átlépték a Volgát Európa felé, majd rövidesen, az 5. században Atilla létrehozta nagy Hun Birodalmát Kárpát-medencei központtal.

A déli hunok azonban folyamatosan Ordosban és Belső-Mongóliában maradtak, végül is elkínaiasodtak, felszívódva Észak Kína lakosságában. Hagyatékuknak számos régészeti nyoma van. Ilyenek elsősorban a híres „Ordos bronzok” a változatos állat ábrázolásokkal, a hun bronz üstök és a tipikus bronz török. *Ezeket kiegészíti most a legújabbán a királyi hun aranylelet az aranykoronával.*

A hunok hagyatéka azonban a népzeneben is felcsillan, ugyanis *Észak-Kína népzeneje lényegesen különbözik Kína délebbi részeinek zenéjétől* (Zolnay, 1977:28). E zenét a mai Észak-Kína türk népei is alakították, hiszen az északi területeken formálisan türk népességű államok álltak fenn türk uralkodóházakkal egy évezreden át (hun, türk, kitaj, ujjur, tabgacs, tangut stb.). Az északi népzene gyökerei a hunokig nyúlnak Du Yaxiong (1982) kutatásai szerint. Együttlétünk-kor professzor Lü (1989) arra mutatott rá, hogy *az ordosi sajátos népzeneének is hun gyökerei kell, hogy legyenek. Az Ordos-mongolok zenéjében meglévő pentatónia törökös irányba mutat. Zenéjük különbözik más mongol vidékek zenéjétől, azok az ordosit idegennek érzik. Inkább Észak-Kína zenéjével vannak közös vonásaik, meg még tovább kelet felé is. Úgy véli Lü, hogy kell, hogy legyenek hun elemek Ordos zenéjében.*

Ordos népei, a hunok után

A hunoknak a Kr. u. 6. században van utoljára nyoma a forrásokban Kína északi peremén. Kr. u. a 6-8. században Ordos a türk birodalomhoz tartozott az Ulan Bátor-i múzeum térképei szerint. Közben xibe (tunguz) és ujjur behatások is érték Ordost. A 10-12. században a xia-xia, más néven tangut birodalom dominálta a térséget, al Kashgari szerint ez is török nyelvű nép. Uralmukat a mongolok törték meg a 13. század elején és Ordos a mongolok minden földi hatalmat túlszárnyaló birodalmának lett a része.

Az ORDOS szó jelentése, a mai ordosi nép és nyelv kialakulása

Dzsingisz kánnak több emléke fűződik Ordoshoz és ismeretlen sírját is Ordosban vélik. A jelenlegi történelmi ismeretek szerint az ő hagyatékainak az őrzése költözött Ordosba egy mongol törzs a 15. században.

Dzsingisz kán mongol világbirodalmában négy főváros volt. Ezek sátorpalotákból állottak. Mongol nyelven az ilyen sátorpalotás fővárosokat ORDO-nak hívták. Nagy katonai helyőrségek őrizték az ordókat. A helyőrségek egy specializált őr-törzset formáltak a négy ordó őrzésére, tagjai különböző helyekről verbuválódtak. A törzset ORDOS-nak hívták, palotaőrség jelentéssel. Mikor a mongol dinasztia hanyatlása idején már nem volt szükség az ordó-kra, az őr törzs 1469-ban a Sárga Folyó kanyarjába költözött, ahol Dzsingisz Kán sírját vélték és ahol 8 fehér sátorban őrizték a vele kapcsolatos emlékeket. Így a sátorpaloták őrzése helyett ettől fogva a 8 fehér sátrat, tartalmukat és Dzsingisz Kán vélt temetkezési helyének környékét őrizték bár a sír pontos helye nem ismert.

A törzsről, amelyet 500 család formált, az egész területet Ordos-nak nevezik (Baosar, 1987). Olyan falu vagy város, amelynek ez lenne a neve nincs, ez Szajkónál téves, csak terület és törzs van. A századokon keresztül őrzött fehér sátrakat a japán megszállás idején Beijingbe, majd Lanzhou-ba vitték, utána visszakerült Ordosba. Ennek kapcsán került sor a mauzóleum építésére 1953-ban, Ordos középső részében, Ejin-Horo Qi-ben, amelyről később még néhány adatot közlünk (10. kép).

*10. kép.
A Dzsingisz Kán mauzóleum, Ejin-Horo Qi, Ordos*

Tehát ez a mongol őrtörzs a korábbi századokból fennmaradt lakossággal összekeveredve hozta létre a mai ordosi népet és a ma beszélt ordosi mongol nyelvet. Ezt a mongol nyelvjárást, már részletesen tárgyaltuk Sonom kutatásainak ismertetésekor.

A mongol őr-törzs és helyi, tán a hunig is visszanyúló, sok jellegében törökös

és egyéb lakosság összekeveredése hozott létre olyan jellegzetességeket, amelyek miatt a többi mongol az ordosiakat nem érzi teljesen hozzájuk tartozónak. Ismét, hogy prof. Lü (1989) magyarázataiból idézzek: az ordosiak bár megértik egymást, pl. Hohhotból, Belső-Mongóliából valókkal, egyes szavaik kiejtését a hohhotiak lemosolyogják. Aztán az ordosiak gazdag népdalkincsében sok idegenséget érznek.

Ehhez járul még egy harmadik, igen lényeges embertani különbség is. Míg a mongoloknak ismerten erős magas arcsonjuk és lapos orruk van, ez jóval kevésbé van úgy Ordosban. Számosan Ordosban – mondja Lü – hasonlítanak az ujgurokra. Nem lapos az arcuk, az orrnyergük magas, szemük mélyebben van az arcban. Néha a szemük kék vagy zöld. Ehhez teszem a magam megfigyeléseiből azt, hogy ez az embertani különbség különösen a nőknél jól látszik. Tojásdad alakú, állban keskenyedő arcuk és fehér, világos bőrük van, jól fejlett orrnyereggel. Ellentétben a tiszta mongol típusokkal. Az utcán találkozván ordosi nőkkel, sokukon ez az embertani jelleg biztonsággal felismerhető.

Lélekszámot tekintve, Belső-Ázsiában a mongol nyelvet beszélők száma kerekén 100.000 ordosi mongol, kb. 3 millió a belső-mongóliai (ezek számát Mongóliában 6 millióra tartják), Mongólia lakossága 2 millió és a burját mongolok száma a Bajkál-tó környékén a Szovjetunióban fél millió körüli.

7. AZ ORDOSI TEREPE – AZ ÉLET ORDOSBAN

Ordos megyei

Ordos közigazgatása jelenleg 8 megyére oszlik. Ordos területe nagyságrendileg akkora, mint a Dunántúl és a Duna-Tisza köze együttvéve. A Sárga Folyó fel- és lemenő része között a távolság 350 km. Ordos megyei északról délre haladva a következők (lásd 11. kép), megjegyezve, hogy a megye helyett a zászló = Qi (ejtsd: csi) kifejezést használják : Dalad Qi, Dongsheng megye, Ejín-Horo Qi, Uxin Qi, Hanggin Qi, Otok Qi, Otok Qenqi, Jungar Qi. Expedíciónk során ezek közül 5 megyét kerestünk.

Az ordosi térségnek két másik neve is használatos:

„IH-JU meng“ (meng=liga, amely több megyét – zászlót – magába foglaló belső-mongóliai közigazgatási egység; egy példa Dunántúl liga lehetne). Ezt néha teljesebb formában „YIKE-ZHAO meng“-nek látjuk, s ez „nagy templom liga“ jelentésű. Ordos északi részén egy nagy láma templomra vonatkozott ez, amit a források említnek.

Ordosban két hatalmas sivatag van. Északon a kelet-nyugati irányban húzódó

A Sárga folyó kanyarjában fekvő Ordos-pusztta térképe a zászlók (megyék) határával, az expedíciós útvonalakkal és megyfigyelő tartózkodási helyeinkkel

Hobq shamo (ejtsd: hopcs samó; shamo= sivatag) és az Ordos központi részeit elfoglaló Mu-us Shamo. Az előbbi emeletes ház nagyságú élettelen homokdűnékből áll, a Mu-us shamo jobbára félsivatag, sokhelyütt gyér fűvel, birkanyájak legeltetésére alkalmas. Ordos valójában öt tájtípus mozaikja: erdőzóna (északon), teljes sivatag (északon), félsivatag (nagy fücsomók és gyér fű a homokos talajon), jó minőségű, művelhető termőtalaj és füves puszták (állattartásra).

Azért, hogy Ordos mindkét sivatagját keresztezhesük észak-déli útvonalat választottunk. Hohhotból Batou felé vettük utunkat, a batoui hídon léptünk Ordos földjére. 300 kilométert haladtunk dél felé, majd később vonaton újra érintettük Ordos nyugati részét. Megállóinkat, néprajzi, régészeti, népzenei gyűjtésünk helyeit a 11. képen tüntettük fel. Az alábbiakban egy rövid beszámolóban adok számot a néprajzi, földrajzi, régészeti, népzenei vonatkozású észrevételeimről útvonalunkat követve zászlók szerint.

Óriás homokdűnék, az északi sivatagban (Dalad zászló)

A batoui hídon áthaladva és Dalad zászló területére érve, a Sárga Folyó partján, rögtön a később megszokott látvány fogadott bennünket. A zöldelő talajon, keverten birka és kecske nyáj legelészett. Az idő kellemes, szeptember elején ingben, ujjatlan kötött mellényben van az ember. Dél felé haladtunkban rendőrségi ellenőrzés alá kerültünk, büntetni akartak, mivel városi taxival mezőgazdasági területre nem szabad hajtani. De aztán minisztériumi parancslevelünk és kínai kísérőink magyarázására tovább engedtek bennünket. Az észak-déli utunk egy tizedénél értük el a Hobq-shamo-t. Felvillanyozva mászkáltunk a homokbuckák között. Ezek közé vörös fűz bokrokat telepítettek, ami bírja ezt a talajt, hogy megkíséreljék megkötni a homokot. Segítenek ebben is a hosszúszerű, erősszerű fücsomók.

Ennek a sivatagnak egy környékbeli különleges része, 30 km-re a folyótól délre a Resonant Sand Gorge (viszhangzó homok völgy) terület. Egy időszakos folyó most kiszáradt 200 méter széles, lapos medrében haladtunk kis buszunkkal. A folyómeder szélén meredek 60-80 méter óriási homokdűnék vonulata kelt ámulatot, a látóhatár széléig tudjuk követni. Kötéllétra van a dűnre fektetve, ha valakinek kedve lenne megmászni, különben térdig süpped az ember a homokba. Úgy mondják, ha az ember a dűne gerincére megy, s onnan homokot szór le, az egyfajta viszhangot ad, innen a táj neve. Elhittem, nem próbáltam ki.

Itt komoly dulakodásra került sor kínai barátaink és egy útonálló felcsapott karszalagos parkőr között, aki külföldieket látva 10-20 dollárnak megfelelő yüent követelt tőlünk, persze alap nélkül, mert odamentünk, meg a sivatagot fényké-

peztük. Nem akarta visszaadni, így a dulakodásban majdnem eltépte parancslevelünket, kezéből kínai társainknak úgy kellett kicsavarni. Aztán további ordítózásra elcsendesült.

Hotel Ordos – Régészeti múzeum
(Dongsheng megye)

Estére Dongshengbe, Ordos közigazgatási központjába értünk. Újra a gyakorta látott belső-mongóliai szobrok, vágta- és lószobor, másutt kiterjesztett szárnyú ragadozó madár. Különböző városokban, néha több helyen is láthatók a ló és a madár szobrok. A lovak az ő szerelmeseik – válaszolják kérdéseimre a mongolok. A Hotel Ordos-ban szálltunk meg. Persze minden helyen kínai barátaink rögtön rohanntak a „Culture Bureau“-ba jelentkezni, hogy itt vagyunk. Ez annál inkább érthető, mert Ordos külföldi látogatók számára nem nyitott terület, pláne nem magán autóval kényre-kedvünkre cikázni az utakon és dűlő-utakon, meg kiszárad folyómedrekben. Sokszor kereszteztünk utunk során ilyen lapos folyómedreket, amelyek legalább 100 méter szélesek. A betonút elmegy az egyik partig, ott megszakad és folytatódik a túlsó parton. A partok közt a homokos folyómedren haladnak át az autók, teherautók. De hát a sekély medren át a laza talajon hogy is lehetne könnyen 100 méteres hidakat ácsolni. Így ha az idő száraz a gyér forgalom folyik, s ha esős az időszak, akkor a forgalom áll. Tilos a nedves mederbe behajtani. Egy hét is eltelhet mire újra járható a meder.

Az Ordos Hotel éttermében várt az első kellemes meglepetés. Hat népviseletbe öltözött ordosi fiatal (lányok, fiúk) énekes-pálinkás köszöntéssel üdvözölt bennünket. A vezető kezében hosszú selyemsálát és tálkát tartva a szíves vendéglátást jelzi. Több városban nagy női szobor van felállítva, így az Ordos Hotel előtt is és Hohhotban is ebben a pózban. A köszöntésnél énekek kíséretében háromszor nyújtanak egy kupica rizspálinkát. Az első kettőt csak meg lehet kóstolni, a harmadikat fenéig ki kell inni. S ezt minden vendéggel megismétlik. Mikor két alkalommal Ordosban magánházaknál vendégül láttak bennünket ugyan ezt az üdvözlést kaptuk, de ezt kaptuk Camszu írónál is Hohhotban, ahol az ordosi énekesnő vezette a köszöntést.

Dongshengben van az ordosi *régészeti múzeum*, már pedig Ordos roppant gazdag régészeti leletekben. A múzeum anyaga azonban becsomagoltan költözésben volt és nem láthattuk, a múzeum nem megvetendő raktárát azonban megmutatták. Így ami különösen érdekes volt számomra az a „Hetao ember“ csontmaradványai, aztán egy szögletes fülű 60 cm magasságú hun bronz üst, továbbá egy 17 cm élű kocka alakú kő, amelynek egyik oldalára két szemben álló hosszúnyakú daru van faragva. A daruk közt egy szimmetrikus csigavonalakból formált életfa motívum van (formája: két háttal összetett telefonkagyló alakját

követő inda). A hun üst és a darus lelet egy-egy tanulmányomhoz kapcsolódik. A muzeológus úgy vélte, hogy valamilyen vallásos gyakorlathoz kapcsolódhatott a darus kocka. Úgy vélték a Xia-xia (tangut) korszakból való kő Kr. u. a 11. századból és Ordos Jungar Qi megyéjében találták (raktári száma 2396-22).

Ugyanebben a múzeumban egy nagyfontosságú kínai tanulmánykötethez jutottam. Szerzői: Tian Guangjin és Guo Suxin (1986) címe „Tanulmányok az ordosi bronztárgyakról”. A könyv sok, jóminőségű fekete-fehér fényképet tartalmaz, a fontos leletek ezenkívül kitűnő színes képekkel is közre vannak adva. A rajzokkal gazdagon illusztrált tanulmányok, a nagymennyiségű ordosi hun leletet dolgozzák fel több mint 500 oldalon. Számos sírlelet rajzát is közlik, láthatók a gazdag övveretek, bronz török és a halottak mellett a lókoponyák, továbbá más állatok, így kecske stb. koponyái is.

Dzsingisz Kán mauzóleum . Birkavágás a kedvünkért Taholoban (Ejin-Horo zászló területén)

Ejin-Horo Qi az expedíciós útvonalunk fele útján fekszik. A helységtől 15 km-re délkeletre van a Dzsingisz Kán mauzóleum, amely egyben múzeum. Igazgatója Mr. Shardek, egy helybeli ordos mongol. Meghívott bennünket egy frissen főtt birka vacsorára, ami valóban kitűnő volt, s hosszan elbeszélgetett velünk Ordossal kapcsolatos kérdésekről. Ordosban magyarul beszélő csoportok lehetőségéről kérdezve válasza nemleges volt és kérdésemre, hogy lehetnek-e megmaradt hun töredékcsoportok, válasza az volt, hogy ismerete szerint ilyen csoportok nincsenek. Pedig – mondta – ő sok mindent olvasott, de sosem olvasott, vagy hallott ilyenről.

A hatalmas hosszanti téglalakú mauzóleum amit három nagy félgömbszerű kupola fed 1953-ban épült, történetét fentebb már ismertettük. Sokszor Dzsingisz Kán sírjaként említik a mauzóleumot, de ez képletes csak, mivel a tetem eltemetésének a helye ismeretlen. A nagy kán életének mozzanatait igen szép falfestményen örökítették meg, 1978-tól 1981-ig készült. A falkép fényképezését nem engedélyezték. Az őrzött emlékek közt van Dzsingisz Kán nyerge, egy kardja, ostora, továbbá a kán és három feleségének, valamint testvéreinek koporsója, három mongol selyem sátorban, de ezek is tetemek nélküli jelképes koporsók.

Tudományos, vagy iskolai csoportok legtöbbször kifejezetten csak a mauzóleum megtekintésére jönnek ide buszokkal, csoportosan. Ezért az ilyen csoportok elszállásolására szálloda része is van a mauzóleumnak. Választani lehet, hogy valaki szobában, vagy szépen berendezett tágas és díszes mongol jurtában akar-e aludni. Ezek egyben a mongol Yuan dinasztia légkörét igyekeznek felidézni. Mi a jurtát választottuk, kínai barátaink fele a szobákat. Expedíciónk résztvevőinek száma ekkorra hatra duzzadt.

Egy hajnali lefekvésnél az égre pillantva örömmel fedeztem fel az ismerős csillagképek között a Kaszás csillagot, az Oriont. Persze azért, mert Ordos is a 40-50°-os szélességi kör sávjába esik, akárcsak a Kárpát-medence. A csillagkép örömömre a felvett fényképen is kijött.

Vendégségben Taholóban

Shardek igazgató jóvoltából és beajánlására másnap reggelire hivatalosak voltunk egy környékbeli állattenyésztő gazdához, akinek szép tanyája van. Helyi nevén Taholo faluban, amely szintén Ejin-Horo területén fekszik. Ez a meghívás nagy élmény volt számunkra. A gazda kora reggel már kint volt a földeken szénát gyűjteni, úgy jött haza reggel 8 órára amikor hivatalosak voltunk, a gyapjú elszállítását másnapra halasztotta.

A reggeli, a szokásos ordosi reggeli, tejes tea (a tej felesben juh és tehéntej) beletéve kis vaj, felesben juh és tehéntejből. A vaj színe halvány citrom sárga, könnyen olvadó. A vajas teába szórtunk pirított kölest és keményre szárított sajt nudlicskákat. Egy ropogósra sütött leánycopf vastagságú, arasznyi hosszúságú csavart tészta is a reggelihez tartozott. Na és persze az egész együttlét énekes-palinkás köszöntéssel kezdődött, amelyet a gazda felesége Lanton végzett kedves hangján, hasonlóan az Ordos Hotelben tapasztalt szokáshoz.

A gazda neve Szodzsi. Szép nagy tágas téglaháza van több szobával. Az ordosi nappali szobákat úgy kell elképzelni, hogy egy nagyobb szobának 1/3, vagy 1/4-e kb. 1 méter magasságúra megemelt dobogó, oldalt lépcsővel. Erre felmennek és törökülésben az alacsony asztal köré telepednek a vendégek. A háziak az alacsonyabb szinten járva kiszolgálják őket.

Szodzsi gazda mellém telepedett balról, jobбомon Du Yaxiong fordított. Szodzsi kitűnően beszélt kínaiul a mongol mellett, ő is tanítókodott fiatalabb éveiben 10 évig, ezután fogott a gazdálkodáshoz. Első kérdésem az volt hozzá, hogy beszéljen a hangszalagra anyanyelven. Ez ugyanaz volt, mint Sonom anyanyelve és újra semmit sem értettünk belőle. Kérdésemre elmondta, hogy csaknem minden részét ismeri Ordosnak. Úgy láttam jó barátságban volt Shadekkal, hisz utóbbi ajánlására hívott meg bennünket. Aztán megtudtam tőle, hogy 100 birkája van, s hozzá nagy legelő területe. Családja hattagú. A birkák gyapja hozamából és termékeiből a család kényelmesen, jól megél, mint ezt mondta. Kínában az „álom“, az évi 10'000 yüenes jövedelem, a jólét. Gyors számítással Szodzsinnak 8'000 yüen fölötti jövedelmét számoltuk ki. (1 USA dollár hivatalosan megfelel 3,5 yüennek, a szabadpiacon 5 yüennek). 1983-ban a hivatalos árfolyam 1 dollár = 2 yüen volt.

Szodzsinnak (45 éves) és Lantonnak (41 éves) két 18 év körüli fia van, s egy kis kínai szolgagyereket is alkalmaz (havi 100 yüen fizetéssel plusz lakás és koszt-tal. De egy professzornak is 100-200 yüen közti a havi fizetése). Szodzsi édesap-

ja a 77 éves Painerbo kitűnő egészségnek örvend, soha nem volt beteg, vele is beszélgettem tolmácson keresztül. Vidáman dolgozik. Édesanyja kis töpörödött vékony néni, akinek úgy láttam a dolga a birkák és a kecskék fejése a karámban.

Az öregek kedvünkért népviseletbe öltöztek és reggeli után nagy csoportos fényképezés kezdődött, sőt Szodzsi mokány kis mongol lovát is meglóvagtunk, mi magunk is ordosi népviseletet öltve. Olyannyira, hogy Szodzsi gazda nem várt gesztusként egyszer csak megkérdezte: visszajönnénk-e estére vacsorára, mert ha igen ő levág egy birkát. Átgondoltuk, s kérdeztük jöhetünk-e későn, 8-9 óra között. A válasz: igen. Így is lett. Mire megérkeztünk már ott volt Shardek igazgató, egy másik múzeumi ember, a háziak meg mi. Úgy látom, nálunk magyaroknál ha vendég jön csirkét vágunk, Ordosban ha kedves vendég jön, birkát vágunk, az a könnyen hozzáférhető hús.

A húst kisebb darabokra aprítva, kevés fűszerrel, a szabadban épített tűzhelyen főzik. Teljesen szagtalan, a finom ória húshoz tudnám hasonlítani. Két híg szószba mártogatják, egyik ecetes, a másik sötét színű szósz. Hozzá főtt köles és rizs keverékét ettük.

Vacsoránál még hosszan beszélgettünk, érdekelte őket a magyarországi falusi élet.

Visszatérve még a reggelihez, Szodzsi szomszédja is betoppant, tán az idegenjárást látva, aztán Lantont a feleségét is indultunkban még kivittük a földjükre, mert fogyóban volt otthon a köles. S hogy ledolgozzuk a reggelit, nekiálltunk hatan, s levágtuk számára a szükséges mennyiségű kölest a kellemes, őszi, napfényes délelőttön, majd tovább indultunk délre. A cél: Uxin Qi (ejtsd: Úsin csi = úsin zászló).

Hamarosan azonban érdekes látványban volt részünk. Egy kínai farmer kis útmenti erdejében *falevelet szüretelt*. Ehető, vagy főzhető falevél fajta volt. A fák nyárfa jellegűek voltak, s a farmer hosszú rúd végére szerelt, zsineggel mozgatott ollóval sorban nyeste le a fa leveles ágait. Csak kopasznyakú tyúk bóbíthatájként, magasán hagyott kis koronát a nyúlánk fa csúcán. A fa így életben marad, s újra hozza a friss, újra szüretelhető zsenge hajtásokat. A fák között kis számár legeleszett, várva, hogy kordéjával hazaszállítsa a leveles ágakat.

A termő vidék és a félsivatag határán még Ejjin-Horo zászlóban kis *kínai lakosú* falu áll, Xinjie (ejtsd: sindzse). Kínaiak általában mezőgazdasági termeléssel foglalkoznak. Itt annak ellenére, hogy parancslevelünk a délebbi Uxin zászlóba is szólt, további utunk elé nem várt akadályok toltak. Bár már d.e. 11 órakor odaértünk, nem mehettünk tovább, mert a 6. helybeli tagunk telefonon nagy főzést és ebédet rendelt, de amelynek érkezésünkkor még a tésztáját sem kezdték gyúrni.

Aztán mondták, hogy különben sem mehettünk tovább, mert nincs elég benzinünk, hogy visszajöjjünk. Aztán meg, hogy ha elered az eső, nem tudunk visszajönni egy hétig is a folyómedrek miatt.

Aztán meg hogy találkozunk kell szakértőkkel. Mikor a sofőrünket kérdeztem mondta, hogy ő akart reggel tankolni, de a 6. azt mondta, hogy nem kell benzint felvenni.

Szóval ez valóban nehéz helyzet volt. Az a veszély fenyegetett, hogy tán nem is tudunk túljutni Ejin-Horo zászló területén, s nem jutunk el Uxin-Qi-be, a mélyebb Ordosba és nem mehetünk neki a Mu-us shamónak (sivatagnak). De erre azért kerülhetett sor, mert ez az út elején volt, egymást nem ismertük. Én bízva a levélbeli megállapodásokban, nem vártam ilyen halogatást, ők pedig nem ismerték fáradhatatlanságomat, energiámat és eltökéltségemet. Úgyhogy 2 órákor végül kiszabadultunk a valóban kedves és marasztaló, barátságos helyi vendégszolgálatból. Közben nem hallgattam a „lehetetlen“-ekre, szereztettem baráti társaimmal 10 liter benzint, nem érdekes milyen áron, megsaccoltam és kötöttem az ebet a karóhoz, hogy most nincs esős évszak (nem tudtam valójában) és egy szál felhő sincs az égen, és én többé semmiféle szakértővel nem akarok beszélni. Ebéd közben kínai társaim felé – hogy a vendéglátók ne lássák – állandóan szemeket meresztettem, hogy már menni akarok. Végül az elmaradhatatlan csoportos fényképezés után tovább indultunk, Uxin zászló felé, a Mu-us shamón-n át.

A Mu-us shamó. Népdalgyűjtés (Uxin zászló területén)

Bár Xinjie falu homokos talajon épült, környékén művelt területet, fákat, füves talajt, kukoricát és más veteményeket láttunk. Ejin-Horo Qi déli határa felé azonban eltéveszthetetlenül megjelenik a „shamo“.

Eleinte sík füves pusztát homokos talajjal, legelésző birkanyájakkal, fűsivatagos a környék. Aztán újra fásított, bokros területek, a mozaik változik. Amikor Uxin zászlóba érünk, valóban benn vagyunk a shamo közepén. A talaj végig homok ameddig a szem ellát. Pedig sokhelyütt víztükrös szabdalja a homokos talajt. Még sincs növényzet. Tán sós a víz? Az úttól távol volt a víztükrös, nem értem el. Mégsem teljesen halott itt a homok, kis gyíkot látok szaladni a homok tetején. Valamiből meg kell hogy éljen. Pár maroknyi kavicsos homok mintát vittem haza innen a Mu-us shamo közepéből.

Könnyen tudunk lépkedni a homokos talajon, nem mély, alig süpped fél cipőnyit. Itt nyoma sincs az északi Hobq shamo templomtorony magasságú dúsan hullámzó dűnéinek. Valójában gyakorta megjelennek füvesedő foltok, s néha olyan helyen is legelésző birkanyájakat látunk ahol a távolból semmi fű sem látszik. Uxin zászlóban végül elértünk Tuk faluba. Persze rögtön jelentkezés a Culture Bureauban. A titkár neve történetesen Mr. Ordos. Felajánlja nekünk, hogy ha kedvünk tartja tovább mehetünk, a másfél órára levő következő nagyobb település felé, avagy szívesen tartóztat és meghív bennünket a környékbeli legelő-vidékre az állat-

tartó gazdához Tukladey faluba. Mivel híres, jó énekes lány is van itt a környéken, neve Körlö, ha akarjuk azt is hozzák. Az utóbbi meghívást választottuk. Rögtön mentek autóval a lányért és mi is pár kilométeren belül elértük a gazda tanyáját, ami valóban körös-körül nagy füves mező, legelő vett körül, amelyre mindnyájan kísértáltunk. Szingő-nek, a gazdának 150 birkája volt és nem rég költözött valóban szép, nagy, tágas téglaházába, aminek frontján öt nagy ablak van.

A vendégeket fogadó nagy szobának egy negyedében volt az emelt rész ahova a vendégeket ültették az alacsony asztal köré, akárcsak Szodzsínál. A „délutáni tea“ hasonló volt a reggelihez. Természetesen hamarosan hozták az ordosi jófajta rizspalinkát – ez volt az egyetlen fajta, ami valóban ízlett – és megkezdődött a szertartásos énekes-palinkás köszöntő. Az énekes lány vezette a köszöntőt. Jelen volt még Ordos felesége Artoncsicsika (jelentése: aranyvirág), nagyon csinos tipikus ordos mongol nő, továbbá Szingő felesége, más házanépe és a szomszéd-ból is. Persze serényen pörögtek a magnószalagok, mindent felvettünk.

Itt azonban váratlan fordulat állt be. Du Yaxiong kedves gesztussal átvette a tálcát meg az italt, s most ő kezdte a háziakat üdvözölni, mindenki kellemes meglepetésére. Sárga ujjur nyelven énekelte a köszöntőket, amely nyelvet beszéli, a lényeg persze az volt, hogy nem az uralkodó kínai nyelvet használja. Sőt rövidesen magyar népdalokra váltott (elég jól tud Du Yaxiong magyarul) amibe azután mi is belekapcsolódtunk. Persze a régi pentaton dalokat válogattuk és mondhatom nagy tetszést arattunk. A háziakkal felváltva énekeltünk. Meg is jegyezte Mr. Ordos, hogy a magyar dalok dallama nagyon hasonlít az ordosi dalokhoz. Válaszom az volt, ezt már mi is észrevettük. Du Yaxiong prof. megjegyzése ehhez az volt, hogy az ordosi dalok 15-20%-a a régi magyar dalokhoz hasonló rendszerű, s amikor előadásaim során az ordosi magnószalagot játszom, mindenki rögtön kommentál a dalok ismerősnek hangzó dallamán és ütemén.

Nagyon jó hangulatban, felvillanyozva köszöntünk el vendéglátóinktól, páratlan élményben részesülve. Sietve visszaindultunk, hogy Xinjie-ben üresedő tankunkba öntsünk 10 liter benzint és elérjük a birkavacsorát Szodzsínál Taholóban. Ezt el is értük, mi több másnap reggelre még egyszer ott reggeliztünk búcsúzóul.

Ordos nyugati peremén. A hun arany korona és királyi kincs Ordosban (Hanggin zászló)

Ordost aztán a következő napokban elhagytuk, hogy Mongóliába menjünk a hun leletek miatt az Ulan Bátor-i múzeumba, valamint a Gobi sivatag és térség tanulmányozására, továbbá Tonjukuk türk főherceg és főminiszter rovásirásos síremlékének meglátogatására. Onnan visszatértünkben éjszakai vonattal útban Lanzhou, majd Xinjiang (Sinkiang) felé egyszer csak pirkadatkor észrevettem,

hogy a Sárga Folyó nyugatra esik tőlünk. Térképemet betájolva nagy örömmre látom, hogy a vonatunk keresztezte a Sárga Folyót és újra Ordosban, annak nyugati peremén fut. A folyó túlsó oldalán az Ulan Buh sivatag fekszik. Talán laza talaja nem volt alkalmas a vonatok terhének az elbírására és ezért építették a folyót keresztező kitérőt, vagy hogy mégis Ordos területén is legyen egy megálló (Wuhai-ban). Így 100 km-en keresztül újra itt utaztunk, mégpedig a régészeti szempontból rendkívül fontos Hanggin zászló területén.

Ahogy Ordosba a nyugati részen beértünk, a vidék terméketlen, bár a Hoangho mentét fák szegélyezik. A talaj azonban a Hobq-shamo nyúlványaként félsivatagi jellegű, ritkás fűcsomókkal a homokos talajon, ami kisebb, alig méter magas hullámzó dűnékkel váltakozik. Különleges látvány volt a homokos látképből kiemelkedő 2149 méter magasságú Zhuozi Shan csúcs Wuhai-ban amely Ordos egyetlen magas hegye. A csúcsot elhagyva a vonat hamarosan újra keresztezte a Sárga Folyót és visszatért a nyugati oldalra.

Hanggin zászló közepső részén rendkívül nagy fontosságú arany kincsleltre bukkantak 1972-ben. A lelőhely neve Aluceideng, 40 km-re van délkeletre Hanggin Qi várostól. *Királyi kincslelet, zárt arany koronával*, az ókori lovas pásztornépek művészetének (állatstílus) legtisztább formájában. Aranytárgyak és ékszerek sokasága tartozik a lelethez, amelyre homokos területen, nem mélyre ásva akadtak az emberek. A leletet széthordták, de hamar híre ment, s úgy tűnik, a hatóságok az összes darabját begyűjtötték. Megkerült ugyanis az arany tigris-övnek nem csak a két csatja, hanem a 12 verete is. A 12,6 x 7,4 centiméteres nagy csattok mindegyikén négy tigris harap egy szarvasmarhába. Az övet díszítő 12 vereten pedig agancssal a háttérben egy-egy tigris van, a fele vereten a bal, a másik felén a jobb oldaluk látszik, így párosíthatók. A tigrisek testét türkisz és piros drágakő berakások ékesítik.

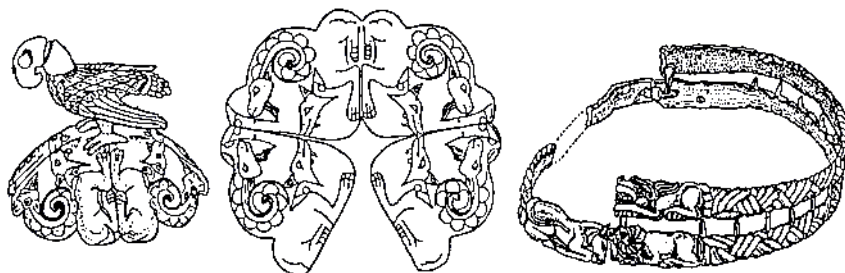

Maga a korona két részből álló leggyönyörűbb darab (12. kép). Romlékony anyagra, feltehetően bőrsisakra volt szerelve, mivel a hunok bőrsisakot hordtak. Ennek részei nem maradtak meg. A homokrészén kettő, a tarkón

12. kép.
A hunok aranykoronája
Ordosból.
Lelőhely: Aluceideng, Hanggin
Qi, Ordos, Kína

pedig egy ujjnyi vastag aranyfonat alkotja a korona abroncsát. Mindkét halántéknál a felső fonatot tigris, az alsót egy ló és egy kos feje díszíti. A koronát viselőnek a feje tetejére került egy tenyérnyi karéjoszt arany lemez, amin négy farkas fej és négy teljes kos van domborművesen ábrázolva. Erre a domborúra képzett lapra van szerelve egy kiterjesztett szárnyú ragadozó madár. A madár teste és szárnyai aranyból vannak, nyaka, feje, csőre pedig két hatalmas türkisz drágakőből van faragva. A madár sólyom jellegű. Különlegessége, hogy a fej, a nyak és az arany farok egy-egy tengellyel van áttörve úgy, hogy ezek a részek, viselőjének feje mozgásakor billegnek, mozognak. A kincshez, aminek minden darabja arany, türkiszes fülbevaló, kisebb arany ruhadíszek, állatos veretek, ékköves nyakláncok, apró arany sündisznók stb. tartoznak.

Kínai régészeti könyvekben, valamint a Belső-Mongólia Múzeumban (Hohhot), ahol a kincs ki van állítva és fényképeket készíthettem, hun leletnek van feltüntetve. Mitőbb Lin Ga professzor szakértése mellett készült tízszer egyórás televíziós műsor a déli hunokról, ezt a koronát Huhanyie, a déli hunok shanjüje (Kr. e. 58-31) fején ábrázolja, de a leletet magát Kr. e. 5-3. században készültnek datálják. Ordos a déli hunok szállásterülete volt a Kr. előtti 1. évezredben, amint azt korábban tárgyaltuk.*

Az ordosi hun arankorona boltozat, kitrített rajza és abroncsa
(Kr. e. 1. évezred)

Ordos keleti részén Junggar zászlóban szintén van egy igen rangos aranytárgyból álló lelet Xigouban-ban, amelyhez főrangú női diadémét képező ékszerek is tartoznak. Továbbá szerte Ordosban is, de a környező Belső-Mongóliában is, amely az egykori nagy Hunnia déli része a Gobi sivatagtól és a Gobi steppétől délre, nagyszámú hun bronz üstöt, tipikus hun bronz töröket és nagyszámú páros bronz övcsatot találtak, az utóbbin a tipikus állatjelenetekkel. Ezeket mindenütt Ordos-bronzokként említik a szakirodalomban.

A Szovjetunió területén az ázsiai halomsírokból gazdag állatjelenetes aranyleleteket hoztak felszínre, amelyek az Ermitázsban vannak és *Nagy Péter Szibériai Aranykincse* néven ismert. Ezek lelőhelye ismeretlen, ugyanis eredetileg sírrablók

* Ezen a koronán hun írás is van. Bizonyítja Szekeres István írástörténész. L.: ZMTE 37. sz. kiadvány 157-159 old.

hozták őket felszínre, úgy szedte aztán össze az aranytárgyakat a cári katonaság. Különböző elméletek vannak arról, hogy melyik nép művészete termékének kell ezeket tekintenünk. Bár a származék Ázsiában töltött életéről semmit sem tud a történelem, őket iráni nyelvűnek véli a jelenlegi tudomány és Nagy Péter aranyait nekik tulajdonítja. A kincs iráni Achaimenida művészeti kapcsolatait igyekeznek bemutatni szakcikkekben. Az ordosi állatstílusos bronzokat pedig szegény vidéki rokonokként az aranytárgyak képeiről másoltnak, kölcsönzötteknek vélik.

A hun királyi aranylelet gazdag kincse a koronával magasabb rangot képvisel és olyan, ha nem magasabb művészi igényű, mint a szibériai aranyak. *A sajátos türkisz kőberakások használata és más ismert hun területekre nyúló művészeti párhuzamok kapcsán Nagy Péter aranyait a hun művészet alkotásainak kell tekintenünk.* Ezzel az elemzéssel, továbbá a hun üstök eurázsiai leleteinek összegzésével és az abból levonható új következtetésekkel foglalkozott a Harvard Egyetem Belső-Ázsiai és Altaji Tanulmányok Komitője meghívására Cambridgeben (USA) tartott előadásom 1990. április 4.-én.

Széntelepek – Hun aranykincs

(Jungar zászló)

Teljesség kedvéért említjük meg Jungar Qi-t, amerre nem vehettük utunkat, hogy a Sárga Folyót ott keresztezzük, mert nagy felszíni széntelepek miatt a vidék ipari szempontból exponált és forgalmas.

Jungar Qi Xigouban nevű helység a helye annak a másik hun aranyleletnek, mint fentebb említettem, amely minőségében eléri az Aluceideng-ben talált királyi leletet, de nem maradt meg olyan gazdagon. Huhanyie unokája kán korában Jungar Qi-ban székelt a Kr. utáni 1. évszázad közepén.

Ordosi menyegző: néprajzi film ordos népéről

(Otok zászló)

Otok zászló a legnagyobb megye volt Ordosban. 1980-ban két részre osztották, a felső tartotta meg a nevet, alsónak a neve Front Otok zászló lett (Otok Qianqi, ejtsd: otok csencsi). A mai Front Otok-ban helyezkednek el a missziós templomok illetve romjuk.

Bár a régi Otok területére nem kerültünk, pótolja egy nagyszerű 50 perces néprajzi dokumentumfilm, amit ügyeskedéssel és áldozatoktól vissza nem riadva sikerült megszereznem. A film páratlan fontosságú erről a csaknem hozzáférhetetlen területről. Bemutatja a pusztai állattenyésztő lovas nép életét és az egész nap folyamán játszódó leánykérő és vendégeskedési szokásokat. Mindenki ordosi népviseletben van. A filmet a belső-mongóliai TV készítette 1986-ban és a következő évben kétszer játszották a beijing-i országos hálózaton. Azért is

különleges ez a néprajzi anyag, mert a nők gazdagon díszített népviselete sok ezüstöt tartalmaz, főleg a fejdíszben, így tetemes költségű. A nép azonban a kommunizmus alatt részben szegényedett, részben a vörös gárda 10 éves uralma alatt jómódnak semmiféle nyomát nem akarta mutatni, nehogy burzsujnak minősüljön. Így az ezüst ékszereket, a ruha- és a fejdíszeket eladták. Ezek azonban a filmen teljes gazdagságukban pompáznak. Ezért is most már reliquia a film.

13. kép.

Vendégek megtisztelő fogadása Ordosban. Jelenet az „Ordosi menyegző” című néprajzi dokumentumfilmből. Az előtérben fehér öltözetben a vőlegény.

A viseletben egy különleges és furcsa szokást említek. A nők kétoldali hosszú hajfonatuk közepébe végig rudat dugnak és a haját végig hozzászorítják pántokkal. Ezt úgy magyarázzák, hogy régen amikor kevés volt a nő és férfinak el kellett menni otthonról, a nőket a hajuknál fogva lecövekezték. Így mondja a hagyomány.

Mindenesetre ha egy magyar ezt a filmet látja, akkor az egész el tudja képzelni úgy, hogy az valahol a Hortobágyon játszódtott. Nem csoda, hogy az 1920-as években a francia atyák nagyon könnyen következtethették azt, hogy magyar rokonokat véljenek látni az ordosi népben, a gazdag népviseletet hordó nőkben, a csizmás, lovas, nyilazó, csikós kalapot viselő férfiakban, házakból és jurtokból álló településeikben, vendégszeretetükben.

14. kép.

Ordosi menyasszonyi díszöltözet.

Az „Ordosi menyegző” című néprajzi dokumentumfilmből.

Kétoldalt a hajfonat pántokkal van a belülről tett hagyományos rúdhoz erősítve

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Visszatekintve az ordosi expedíció eredményeire tehát azt látjuk, hogy életmódjában a magyarokhoz igen hasonló népet ismertünk meg. A többi mongol őket valahogy nem igazi mongolnak tekinti, gazdag népművészetüket idegennek érzi. Embertanilag is több európai vonást mutatnak, mint a többi mongol. Ennek oka lehet a hunokig visszanyúló, a magyarságnál is megtalálható közös török örökségünk. Ennél fogva egy-két évezred távolába visszanyúlva, vannak közös törökös vonásaik a magyarsággal, hisz népdalkincsük is mutatja ezt. Azonban *nyelvük világosan a mongolnak egy nyelvjárása* és 1920 táján ordosi néptől magyar beszédet nem lehetett hallani. Nyelveink között vékony hidat képeznek a törökös szavak (jövevény szavak?), amelyekből a magyarban 300, a mongolban 1000 van. A két csoport között mintegy 100 szó közös (Kara, 1984). Ilyenek: älim-alma, arváj-árpa, balt-balta, bátor-bátor, bjarú-borjú, búdáj-búza, dzúrna-gyűr, dzsimsz-gyümölcs, ihher-iker, gar-kar, kök-kék, heb-kép, huc-kos, gölög-kölyök, hevnek-köpönyeg, arszlan-oroszlán, savar-sár, sar-sárga, tahhjá-tyúk, teme-teve, uj-ujj, üné-önő (Kara, 1979), továbbá togorú-daru, tódog-túzok.

Hogy ilyen szavak ragadták-e meg Szajkó páter figyelmét, vagy csak a képzelete szárnyalt, nem tudni, de én helyszíni vizsgálataim alapján ezt a beszámolót tudom a magyarság számára készíteni a 20. század ordosi magyar legendájának tisztázására.

Ordosi mongolok menyegzői díszben

IRODALOM

- BAOSAR (1987): Ordos Foklore Records (in Chinese). Chinese Press of Traveling, Beijing
- CHERNETSOV, V. N. and W. MOSZYNSKA (1974): Prehistory of Western Siberia. Arctic Institute of North America, Montreal
- DU Yaxiong (1982): „A yugur nemzetiség nyugati részének népdalai és a rokon népdalokkal való összehasonlítása és kutatása“. (Kínaiból fordított cím). Előadás a 2. Országos Évi Népzenei Konferencián, Beijing, 1982. augusztus 10-19. Közölte a „China Music“ című negyedévi folyóirat kínai nyelven, 22-25 old. (1982. december, 4. sz.) No. 8 folyamatos szám
- ÉRDY Miklós (1983): „Belső-ázsiai utam az ujugurok hazájába, Kína Sinkiang tartományába“ és „Közép-ázsiai utazásom Vámbéry nyomán“. Rádióelőadás-sorozat New Yorkban 1983-ban és 1982-ben. Mikrofonpéldány másolata, Szerző kiadása, New York, 1983. Havi folytatásokban közölte még: Szittyakürt, Cleverland, USA, 1983. december és 1984. szeptember között
- ÉRDY Miklós (1984): „Körösi Csoma és Vámbéry el nem ért végcéljánál az ujuguroknál, kínai Sinkiangban. A XXIII. Magyar Találkozó Krónikája, Árpád Kiadó, Cleverland, USA 295-336. old.
- ÉRDY Miklós (1985): „Körösi Csoma emlékévé összegzéséhez – Körösi Csoma el nem ért végcéljánál. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1. sz. kiadványában, Zürich – Budapest, 1991
- ÉRDY Miklós (1987): „A magyar díszítőművészet alapelemeinek eurázsiai kapcsolatai“. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 2. sz. kiadványában, Zürich – Budapest, 1993
- ÉRDY Miklós (1989): „A koronázási palást szegélyének a daru, a tulipán és István király balkeze – magyar őstörténeti vonatkozásokkal“. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 25. sz. kiadványában, Zürich – Budapest, 1999
- ÉRDY Miklós (1989-a): „A ködmön (bőrujjas) elterjedése Eurázsia népei között“. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 4. Magyar Őstörténeti Találkozón, Felsőőr, Ausztria (1989 júl. 16-23). Magnószalagon a titkárságon és az „előadások tartalmi kivonatá“-ban és az egyesület 9. sz. kiadványában, Zürich – Budapest, 1994
- ÉRDY Miklós (1989-b): „Térképek rétegzésének új módszere a magyar eredetkutatásban“. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 4. Magyar Őstörténeti Találkozón, Felsőőr, Ausztria (1989 júl. 16-23). ZMTE 46. sz. kiadványában
- GERVERS-MOLNÁR, Veronika (1973): The Hungarian Szür An Archaic Mantle of Eurasian Origin. Royal Ontario Museum, Toronto

- GYÖRFFI György (1958) szerk.: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Gondolat, Budapest
- HORVÁTH Izabella (1988): „A griffek útja Belső-Ázsiától a Kárpátokig“, előadás összefoglalása a XXVIII. Magyar Találkozó Krónikájában, Árpád Kiadó, Cleveland, USA 243-250 old. (1988). Ibid. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 4. Magyar Östörténeti Találkozón, Felsőőr, Ausztria (1989. július 16-23)
- KARA György (1979): Mongólia. Panoráma Külföldi Útikönyvek, Győr
- KARA György (1984): szóbeli közlés, Budapest
- KULCSÁR József (1982): „Magyarok Ordosban“. Aláírás: -r-f, Magyar Nemzet (Budapest) (1982. június 24.)
- LIN Gan (1983): Összegyűjtött hun történelmi tanulmányok. (1919-1979), (Kínaiul), Chinese Publishing House, Beijing
- LIN Gan (1984): A hunok történelmi kalendárium. (Kínaiul), Chinese publishing House, Beijing
- LIN Gan (1986): A hunok története (Kínaiul), People's Publishing House, Beijing
- LÜ Hongjiu (1989): szóbeli közlés. Hohhot, Belső-Mongólia, Kína
- MOSTAERT, Antoine (1937) C.I.C.M.: Textes Oraux Ordos. Cura Universitatis Catholicae Pekini Todit, Peiping
- MOSTAERT, Antoine (1941) C.I.C.M.: Dictionnaire Ordos. Monumenta serica, Monograph V. Tome Premier (A-1), The Catholic University, Peking
- PAULER Gyula és SZILÁGYI Sándor (1900): A magyar honfoglalás kútffői. MTA kiadása, Budapest
- PROKOFYEVA, E.D., V.N. CHERNETSOV and N. V. PRYTKOVA (1964): „The Khants and Mansi“. Közölte M. G. LEVIN and L. P. POTAPOV: The Peoples of Siberia. The Univ. Of Chicago Press, USA
- SOMOGYI Ferenc (1990): Szóbeli közlés. Cleveland, USA
- SONOM (1989): „Ardza-Bardza Khan“. (Mongolul), ordosi népi szövegek, összegyűjtötte és rendezte A. MOSTAERT, fordította és jegyzetekkel ellátta SONOM. Néprajzi sorozat, Nemzetiségi kiadó, Beijing (1982), újranyomás (1989)
- SZAJKÓ József (1953) S. J.-t kérdezte ESZTERHÁS István, címe: „Az 'érthetetlen' hősiesség“, alcím: „Pater Szajkó József az ordosi magyarokról“. Katolikus Magyarok Vasárnapja (Cleveland, USA), 1. old. (1953. április 19)
- TIAN Guangjin, GUO Suxin (1986): A Study on Ordos Bronzware. (In Chinese with English Foreword), Culture Pelics Publishing House, Beijing
- ZOLNAY László (1977): A magyar muzsika régi századaiból. Magvető, Budapest

„HA A RÓKA PRÉDIKÁLNI KEZD,
NÉZZ GYORSAN TYÚKJAID UTÁN.”

Baszk mondás

„MINDEN NEMZET ELSŐ ÉS FŐ FELADATA,
HOGY MÍTOSZT TEREMTSÉN MAGÁNAK ÉS ABBAN ÉLJEN.”

Rosenberg Alfred

FÜGGELÉK

Molnár, Juba, Götz

Nagy Ákos, Bergouné, Molnár, Győrvári

Stamler Imre köszöni, hogy befogadtuk

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett 1990. június 23-án Altenbergben, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1990. június 17-23 között megtartott Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozóján.

A Találkozó az előzetesen kiküldött meghívók alapján, áldozatos magánerőfeszítések révén jöhetett létre. A résztvevők elfogadták a Zürichben 1986. február 10-én kiadott „Nyilatkozat”-ot és a „Házirend”-et. Ezen dokumentumok szellemében ültek előadó asztalhoz a Magyarországról, a Német Szövetségi Köztársaságból Ausztriából, az Amerikai Egyesült Államokból, Angliából, Ausztráliából, Cseh-Szlovákiából, a Kínai Népköztársaságból, Romániából és Svájcban érkezett magyarok, hogy alkotóan vegyenek részt a magyar őstörténet vélt, vagy valóságos, megoldatlan kérdéseinek megvitatásában, előbbrevitelében.

Az előadások ismertetését az alábbiakban adjuk. A találkozón mintegy 19 szakember 23 előadást tartott.

Ezen kívül megfogalmazódott, hogy az Egyesület az Őstörténeti Találkozóin mit ért a „Magyar” fogalmán és lefordították angol, francia és német nyelvre is (1. sz. melléklet!) Továbbá készült még egy sajtónyilatkozat három nyelven (2. sz. melléklet).

A Találkozó keretében tartotta meg a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1990. évi és a Kárpátmedence Alapítvány évi közgyűlését is. Anélkül, hogy az összejövetel valamenyny részletét sorra vennénk, csupán arra szorítkozunk, hogy a jövő számára leírjuk az elhangzott előadások tartalmát, s rövid ismertetését adjuk az ide eljuttatott, vagy személyesen, a helyszínen felolvasott, illetve szabadon előadott értekezéseknek.

Elhatároztatott, hogy a következő Őstörténeti Találkozót 1991. április 27-május 4. között St. Gallenben (Svájc) tartjuk (a meghívó mellékelve).

A fentiek szellemében az előkészítést a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület végzi, mint a Találkozó Titkársága, a helyi lebonyolítást néhány magánszemély vállalja.

Altenberg, 1990. június 23.

Dr. Götz László (*St. Pölten*)
a Találkozó elnöke

Társelnök:
Prof. Du. Yaxiong (*Beijing*)

Gyöngyössi János (*Székeludvarhely*)

Dr. Csihák György (*Uster*)
a Titkárság vezetője

Dr. Pandula Attila (*Budapest*)

Zilizi Tihamér (*Pozsony*)

(Az eredeti aláírások a Titkárságon és az 1991. évi Találkozó helyszínén megtekinthetők)

Himnusz. Az elnök és a társelnökök megnyitója. Bemutakozás.

AZ ELŐADÁSOK FOGLALATA

---

*Du Yaxiong (Beijing): **Könyv és tea – két magyar szó?***

A magyarban a könyv és a tea kölcsönszó. Eredetileg mindkettő a kínai „kiuan” és „csaj” szóból ered. „Kiuan” ige volt, de később névmás lett, ami „tekercs”-et jelentett 105 után. „Csaj”, vagyis tea, a 3. század után jelent meg, amikor a teaivás általánossá vált Kínában. A magyarok ősei Kína közelében kellett hogy éljenek 105 után és nem hagyták el Kínát, csak a 2. század végén. Tehát átvették a kiuan szót, de nem a „csaj” szót, mivel az későbbi időben jelenik meg (250 után).

A hunok, az avarok és a dinglingek közül csakis a dinglingek ismerhették a kiuan – de nem a csaj-szót, mivel a hunok előbb (91-ben), az avarok viszont sokkal később (555-ben) hagyták el Kínát. Így valószínű, hogy a dinglingek egyik csoportja lehetett a magyarok őse.

*Darai Lajos Mihály (Baracska): **Többágú őstörténetünk értelmezéséhez***

A ma használatos nép- vagy nemzetnevek nem utalnak azokra a beolvasztott népekre, nemzetekre, vagy nemzetiségekre, akiket a történelem során magukba fogadtak, magukba olvasztottak. A népgyűjtő történetnek mindazonáltal sok-sok beágazása, betorkollása létezik, amelyek feltárását lehetővé teszi a sajátosságok túlélése és indokolja a jelen irányainak a jövő érdekében szükséges meghatározása. Mert a jelen irányait csak a múlt megismerésével ragadhatjuk meg, jelenünk összetételét csak összetevőinek múltbeli részekre bontottsága megállapításával határozhatjuk meg. Indokolja azután az erkölcsi kötelesség, amit az a tény ró ránk, hogy kihalt népek életének továbbfolytatói vagyunk.

Többágú őstörténetünk kutatása fokozatosan kiküszöbölheti tudatlanságunkat ezen a téren, hiszen már meglévő eredmények mellé bátran jósolhatók reménybeli továbbiak, gazdagítva ezzel önképünket, és lehetővé téve a mind több összetevő ág tudatosítását, ezen ismeretek felhasználását a kor követelményeinek megfelelő módon.

*Dúcz László (Szentendre): **A magyar címer jelrendszere***

Az életfa – aminek szerkezete a világon mindenütt azonos – olyan alapmotívum a magyar népművészetben, amelyet minden ágában megtalálunk. Mivel ezt a formát, gyakori előfordulása miatt, igen fontosnak tartom, szerkezetét modellezve azt vettem észre, hogy az alaki – és szellemi – szabálya a kettőskereszt

felépítése. Ez a formai utalás irányított a magyar címer felé és vizsgálódásom alapján azt láttam, hogy mindez olyan lehetőség, amely magyarázatot adhat annak értelmezésére.

Cservenyák László (Mátészalka): Népi táplálkozás Magyarország északkeleti peremvidékén, Szatmárban

A kenyér magyar elnevezése korai ősspermi alapnyelvből származik és megfelelőjét megtaláljuk a zürjén, a votják és a mordvin nyelvben egyaránt, csak hogy itt „dara, darakása, derce” jelentéssel ismerik és használják. Vagyis a szó megmaradt, de közben az általa jelölt fogalom a történeti fejlődés évezredes útját járta be, amíg a mai kelesztett, mindennapi kenyérig eljutott. Az ilyen, gabonából készült, kelesztett kenyeret a nyelvterület nem minden részén sütötték általánosan. Szatmárban a kenyér legfontosabb alapanyaga a rozs, ami a Nyírség dombos hátain jól terem. Leggyakrabban a kenyér került alapvető élelmiszerként a család asztalára. Míg a kenyér a mindennapok tápláléka volt, addig a kalácsot ünnepeken fogyasztották.

Érdy Miklós (New York): Az ordos-pusztai magyarok: valóság, vagy legenda?

1933-ban hangzott el először a magyar rádióban egy hír arról, hogy Ordos-pusztán, a Sárga folyó nagy kanyarjában magyar testvérek élnek. Ezt a hírt nagy mértékben elterjesztette 1953-ban egy amerikai magyar újságban megjelent interjú Szajkó József misszionárius pappal, akitől ez a hír eredetileg származott. Őt azonban az események megakadályozták abban, hogy Ordosba menjen és hozzá a magyar vonatkozású hír francia misszionáriusok közvetítésével jutott.

1989 őszén expedíciót szerveztem az ordosi magyarokra vonatkozó hír kivizsgálására. Társam volt dr. Bárdi László Pécsről, és prof. Du Yaxiong Bejingből, magam New Yorkból indulván. Információs forrásaim felölelték Hohhot, belső-mongóliai főváros egyetemi köreit, helyi születésű néprajzi szakértőket, továbbá ordosi állattartó gazdákat és családjukat, ahol vendégségben voltunk. Összegezőként: azt találtam, hogy 100'000 körüli lélekszámú ordosi állattartó nép mongol nyelvjárást beszél a 15. századi mongol betelepülés óta. Különböznek a többi mongoltól abban, hogy különösen a nők arca tojásdad, állban keskenyedő, bőrük világos, ornyergük fejlettebb, mint a mongoloké. Népdalaiknak van olyan csoportja, amely pentatóniát és olyan szerkezetet mutat, amely a magyar népdalokéhoz is hasonló. Ezt törökös hatásnak vélik a kutatók, ugyanis az őslakosságban hun, türk, ujjur és tunguz elemekkel kell számolnunk. Ennél fogva másfél ezer év távlatából lehetnek rokoni szálak közöttünk, azonban 1930 táján Ordosban nem beszéltek magyarul megérthető nyelven.

---

*Erdy Miklós (New York): **A hunok aranykoronája Ordos puszta és az új hun régészeti leletek jelentősége***

A jelen tudományos köreinek több képviselője Atilla hunjait Európában és az ázsiai hunokat, akik ellen a Kínai Nagy Fal épült Kr.e. 210-re, nem tartja ugyanannak a népnek, annak ellenére, hogy ezt egy korabeli szogd írás igazolja.

Az 1989-es mongóliai és észak-kínai expedíció alkalmával társaimmal (dr. Bárdi László és Du Yaxiong – utóbbi csak Kínában) bejártuk a Kr.e. 2. századi Hun Birodalom nagy részét. A múzeumokban a nyugati világban nem ismert, közvetlen hun régészeti elemek után kutattam. A számomra legkülönösebb lelet az Ürümsiben lévő múzeumban volt, egy olyan „lapos gombás” motívumokkal díszített fülű bronzüst, amely eddig csak Közép-Európából volt ismert, és egy újabb régészeti hidat formál a hunok európai és ázsiai története között. A mintegy 60 Eurázsiaiból ismert hun üst lelőhelyének pontos térképre való vitele olyan megdöbbentő új információt eredményezett a hunok történeti mozgására vonatkozóan, amely a kínai írott forrásokat kiegészíti.

Ordosban két helyen is hun arany kincset találtak. Az Aluceiden-i leletben (Nyugat-Ordos) volt az aranykorona. Egyik része két fonott aranypánt, állatokkal a halántéknál, ez a homlokpánt. A különálló aranylapon (kosok és farkasok dombozműveivel) egy kiterjesztett szárnyú sólyomszerű madár áll, viselőjének a feje tetején. A madár feje és nyaka egy-egy hatalmas türkizből van kifaragva. Az ordosi királyi leletcsoport segítségével széleskörű művészeti összehasonlítás Ázsia leletei között azt eredményezte, hogy Nagy Péter szibériai aranykincsét és az Altajban a Pazirik környéki halomsírok leleteit is a hun művészet alkotásainak kell tekintenünk.

*Farkas József (Mátészalka): **Kárpátalja néprajzához***

A Kárpát-medencei magyarság néprajzának tanulmányozása manapság megköveteli, hogy a peremeken, azoknak a népeknek, népcsoportoknak az életét, habitusát is vizsgáljuk, akikkel együtt élt, vagy él napjainkban az ottani magyarság.

Ilyen népcsoport Kárpátalján a ruszinság (huculok, bojkók, lemkók), akikkel századok óta szoros életszimbiózisban élt a századok során egyre gyérült peremvidéki magyarság.

Számos néprajzi jelenséget csak akkor érthetünk meg, ha a népek együttélésének folyamatában vizsgáljuk a kérdést. Kárpátalján a sorsszerűen együttélő lakosság nemcsak Rákóczi zászlai alá vonult együttesen, s harcolt a szabadságért, de együtt lettek úrrá a természet erői felett is, s termelték, szállították a fát ezer veszély közepette a kárpáti fenyevesekből. Német telepések tanítása nyomán a hucul ember kitűnő tutajos lett, a magyar lelemény és szorgalom ötvöződéseiben

pedig megtalálták századokon át megélhetésüket a Tisza vízerejének felhasználásával.

Gál Istvánné (Budapest): A magyarság ízérzékelése

A magyar populáció genetikai jellemzésének egyik lehetséges és fontos eszköze a feniltiokarbomid (PTC) ízérzékelés vizsgálata. Ez a vizsgálat könnyen és gyorsan kivitelezhető. Ennek, ellenére a magyar populációból származó adatok mennyiségükben korlátozottak. Ez azért is meglepő, mert a tulajdonság öröklődése pontosan követi a mendeli szabályokat. Ugyanakkor ismert tény, hogy ez a tulajdonság genetikai markerként kitűnően felhasználható származásában különböző populációk jellemzésére. Adatok vannak arra, hogy a mongoloid populációban a PTC ízérzékelők aránya magasán felülmúlja az europid populációkban tapasztalható arányt. Ugyancsak ismert, hogy a mongoloidoknál nagy gyakoriságú az ún. PTC hiperszenzitivitás génje. Az eddig leírtakból három feladat következett:

- 1) a PTC ízérzékelés magyarországi vizsgálatának bővítése, új adatok gyűjtése;
- 2) annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a PTC ízérzékelők, ill. nem-érzékelők aránya hogyan változik az ország különböző tájegységein;
- 3) annak feltárása, hogy jelen van-e a magyar populációban a fent említett PTC hiperszenzitivitási gén.

Götz László (St.Pölten): Az alsótátlakai képirásos táblák keltezése a környező régészeti műveltségek leletösszefüggései tükrében

A tatárlakai képirásos táblák keltezéséről több mint húsz éve parázs vita folyik a szakemberek között. A kutatók túlnyomó többsége ugyan a hagyományos régészeti időmeghatározás ún. leletpárhuzamosítási módszere alapján áll, és a táblákat e módszer segítségével kb. Kr.e. 3000 tájára keltezi, velük szemben áll azonban egy jelentős kisebbség, akik az úgynevezett C14-módszerben egzakt, természettudományos kormeghatározást látnak és ennek megfelelően a C14-módszerrel nyert, kb. Kr.e. 5000 körülre mutató keltezést fogadják el.

A hagyományos keltezési módszer hívei ugyan újra és újra rámutatnak arra, hogy a C14-módszer többrendbeli hibaforrást rejt magában, és egyáltalán nem tekinthető egzakt módszernek, de ezeket a hibaforrásokat egészen a közelmúltig nem tudták konkrétan megmagyarázni.

Az előadásban a szerző sorra veszi azokat az egyértelmű régészeti adatokat, amelyek mint a tatárlakai táblák Kr. e. 3000 körüli keltezését támasztják alá, majd pedig bemutatja azt az objektív hibaforrást, ami a C-módszert teljesen bizonytalan, egyáltalán nem természettudományosan egzakt kormeghatározási eljárássá

teszi. E konkrét hibaforrás feltárásával tehát a tatárlakai táblák Kr.e. 5000 körüli C14-es keltezése teljesen elfogadhatatlanná válik.

*Gyöngyössi János (Székelyudvarhely): **Székely templomerődök***

A Székelyföld középkori építészeti emlékei és az írott források is arról tanúskodnak, hogy a székely nép nem épített várakat, s ez így maradt fenn napjainkig a köztudatban is. Mégis, a török veszedelem fokozódásával a székelység, önma-ga és anyagi javai védelmére, kisebb erődítmények építésébe kezdett, középma-gas kőfallal, vagy éppen lőréses-szuroköntös várfalakkal véve körül templomait. Ezek a székely templomerődök. Építéstörténetüket vizsgálva ezek az erődítmé-nyek két generációba csoportosíthatók. Az elsőbe tartoznak a 15. század második felében és a 16. század első felében épültek. A második generációba azok a székely temlomerődök tartoznak, amelyeket a 17. század első felében építettek.

*Győrvári Ernő (Budapest): **Újabb preszkíta és szkíta lelőhelyek a Kárpát-medence nyugati területén***

A Kárpát-medence őstörténetét kutató kiváló soproni tanár, Bella Lajos 1921-ben kiadott könyvében már előre jelezte azokat az eredményeket, amelyeket később, például Vértés László is kitűnően bizonyított. A Ferenc Ferdinánd támo-gatta híres Sopron-Vásárhely ásatásainál közreműködő tanítványaival, dr. Hilleb-rand Jenő őskőkori régésszel könyvben már szinte követelték a régészeti tudo-mányok újjászervezését, a Kárpátok koszorújában végzett termékeny ásatásaikra alapozva. (Vértés László nyomatékosan hivatkozik rájuk).

A javasolt eredményesebb módszereket ma új régészeti irányzatként jellemzik, és ezzel a formabontó szintézissel vizsgáltuk az Alpokalját és a Kisalföld területét. Több évtizedes öntevékeny kutatással, a két soproni, valamint a múlt század híres rendszerezői: Hampel Rómer és mások meghatározó jellegű segítségével, kiváló történelemtanárom, Horváth Tibor Antal sokoldalú irányításával, alakult ki az a végeredmény, amely biztosítja az utódoknak a még eredményesebb folytatást.

*Horváth Izabella (Chicago): **A táltoshit emlékei a magyar és a török népek meséiben***

A magyar, a tatár, a kazak és az ujjgur mesékben egyaránt megtaláljuk a „Fehérló fia” c. mesetípust. A mesének több, mint ötven válfaja található egyedül a magyar nyelvterületeken. A mese indítói és ezek összefüggései szoros egyezé-seket mutatnak a pusztai népek sámánvilágával és a magyarok táltos emlékeivel. Ezeknek a világnézeteknek emlékei nemcsak a mesékben, hanem a magyar és a

török népek mondáiban, hősi énekeiben és róluk szóló más népek forrásaiban is fennmaradtak. A népmesék ezen fajtájának motívumai azt is felvillantják, hogy a magyarok egy ősi, belsőázsiai népcsoport tagjai voltak, hiszen osztottak egy közös világnézetet, amelyben a táltos/sámánba vetett hit, a közös leszármazás tudata és a szakrális fejedelemség intézménye szoros és elválaszthatatlan szálakkal van egybeszöve.

Juba Ferenc (Bécs): A kárpát-medencei autochton magyarság tengeri vándorlásának lehetőségei

A magyar őstörténelmet tárgyaló orientalista történelemszemlélet szerint a Kárpát-medencét feltöltő magyarság a Folyamköz–Földközi-tenger–Kréta–Balkán vonalon, illetőleg az Egyiptom–Kréta–Balkán vonalon érkezett a Kárpát-medencébe. Kevés esettől eltekintve, ezeknek a kirajzó néptömegeknek a tengeri utat kellett választaniuk. Vizsgálataink szerint az ókori Kelet tengerhajózási fejlettsége (hajók minősége, hajózási ismeretek, ellátás a hajókon, stb.) egy ilyen vándorlásra lehetőséget nyújtott. Ezeknek a vándorlásoknak a lehetőségét a görög nyelvvel fennálló, vitathatatlan erős kapcsolataink és a szittya-görög közismerten fennálló egymásra hatások, továbbá a görög mitológia vonatkozó fejezetei szintén támogatják.

Kaba Ákos (Calgary): Anonymus és az őskrónika

Bevezetőben rámutat a nyelvrokonság alapján feltételezett obi-ugor származás elmélet nyelv- és történettudományi megalapozatlanságára. Ez a fölismerés újra a krónikáinkban megőrzött hagyományokra irányítja a figyelmet. Az Anonymuskérdés kutatásának a rövid áttekintésével következtetése, hogy Sebestyén Gyula „Ki volt Anonymus?” c. pályamunkáját igazolta az idő. Az Ős-krónikát, amelyből a Tarih-i Üngürüş és a Képes Krónika őrzött meg a legtöbbet, összeveti Anonymus szövegével. Az összehasonlításból levont következtetése, hogy az Őskrónika Hunor népe, vagyis Onogur hagyományra épült, Anonymus viszont az őskrónikából hiányzó Árpád népe honfoglalásának történetét írta meg.

Marosi Endre (Budapest): Középkori várak a nyugatmagyarországi határvídéken

A középkori Magyarország határainak a védelmét nagymértékben megkönnyítették a Kárpátok vonulatai. Történelmünk azonban úgy alakult, hogy legjelentősebb ellenfeleink éppen a földrajzi értelemben legkedvezőtlenebb adottságú határainkon léptek fel. Ellenük a megfelelő határvédelem kialakítása évszázado-

kon át váltakozó súlyú tehertétel volt. A magyar állam összeomlása akkor következett be, amikor a 16. század elején összegződött a kétoldalú nyomás, és az erőforrások egyik irányban sem bizonyultak elegendőnek a korábbi állapot fenntartására, és végül a déli határ védelme a nyugati pozíciók feláldozása árán sem maradt lehetséges.

Az előadás – folytatásaként a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1989. évi találkozóján elhangzottaknak – bemutatja a nyugati határvidék északi részének (Pozsony vidékének) a várait.

Major Sámuel (Sopron): Az Árpád-kori magyar történet és a rábaközi, illetve kisalföldi helynevek sajátos összefüggésének vizsgálata

A legtöbb település eredete, története sokkal korábbra nyúlik vissza a messze múltba, mint azt az első okleveles említés dátuma dokumentálja. Így a településeknek az írásos említésen túlmenően még sajátosan egyedi előéletük is van. Nem véletlen, hogy a kutatást ez a körülmény is izgatja és szeretne valamelyest, többet vagy kevesebbet megtudni, feltárni abból a még nem ismert történeti szituációból. Így, amikor már az esetleges ásatási leletek sem tudnak számunkra semmi konkrétat és újat mondani, felmerül a kérdés, hogy van-e még mindezekon túl olyan lehetőség, amit segítségül hívhatunk az említett homályba vesző múlt megismerésénél. A helynevek és azok jelentésének megfejtése és értelmezése sok esetben – egy szűk résen át – bepillantást enged az említett előtörténet vonatkozásában. Ezért innen kiindulva megkísérelhető a helynév-kutatást is segítségül hívni a fenti törekvések megvalósítása érdekében. Tény, hogy a helynevek, határ- és dűlőnevek gyakran hordoznak és őriznek megbízható történeti emlékeket.

Ha egyazon térségben található több helynevet komplex módon, azokat egymással összevetve, kapcsolatba hozva, a lehetséges összefüggéseket feltárva teszszük vizsgálat tárgyává, akkor már igen hihető és nehezen cáfolható tényfeltárásokhoz és biztató eredményekhez jutunk. Ezt az eljárást követve bemutatható a Kis-Alföld déli felét vizsgálva a magyar honfoglalást követő, 10. századi nyugati „kalandozások” korának néhány vonatkozása. Egyúttal megismerhető a Hanság déli szélén található Kapi falu térségének szerepe a Kapu-vártól Győrig húzódó árasztásos gyepűvédelmi határövezet igen fontos szerepével együtt.

Molnár László (Sopron): Szent István királyunk és a magyar montanisztikum

Jogos a feltevés, hogy a magyarság a bányászmesterséget még ázsiai őshazájában ismerte. A honfoglaláskori magyar sírokból nagyszámú fémtárgy került elő. A tűzcsiholó szerszámok tárolására ezüsttel diszített tarsolylemezeket hasz-

náltak. Az etimologia szerint a vas, az arany és az ezüst szavunk finn-ugor eredetű. Géza fejedelem hadai a bányavidékeket is megszállták. Hibás volt az a vélemény, hogy a bányászatot, földművelést, ipart a magyarság a szlávoktól vette át, tőlük tanulta. Szent István korának bányászatát és vasművességét a Csitár, Kovácsi, Tömörd helységnév elterjedése bizonyítja. A magyar nép történetében a bányászattal és a kohászattal is összefüggő önálló pénzverés minőségi fokozatot jelentett.

*Németh Péter (Nyíregyháza): **Nomád népek Északkelet-Magyarországon a 10-13. században***

A szerző részben eddig még nem közölt régészeti leletek segítségével világítja meg a térségbe a 10-13 században telepített, vagy a háború folytán került népelemek múltját. Elsősorban a 960 körül érkezett besenyők (császárszállási, budszentmihályi sírleletek), az 1241-ben jött Jeniszej vidéki hakszok, az ugyanakkor érkezett mongolok (tatárok), majd az őket követő kunok (rakamazi, demecseri sírleletek) történetét villantja fel a történeti források segítségével.

*Pandula Attila (Budapest): **Uralkodói és állami jelképek, szimbólumok az Árpád-házi királyok korában***

Napjaink magyarországi eseményei aktuálissá tették az ősi magyar jelképek és szimbólumok vizsgálatát, e nemzeti tradíciók visszaállítását. Áttekintem a magyar államcímér motívumait, a kettős keresztet, a sávokat. Szólok az államcímér fogalom kialakulásáról, értelmezéséről is. Tekintettel a csekély forrásanyagra, vizsgálódásaimat elsődlegesen a fennmaradt szfragisztikai és numizmatikai anyag alapján végeztem. Áttekintést adok a magyar zászlóhasználatról korabeli krónikák alapján. Szólok a nemzeti hadizászlókról. A vexillológiai résznél a Képes Krónika ábrázolásaira, ill. a berni Historisches Museum zászlóira támaszkodtam.

*Simon Endre (Roxboro) Vámos Tóth Bátor (Honolulu): **Válogatott egyiptomi szavak egyiptomi-magyar szótára***

Ez a szótár átlépte az eddigi megszokott szótári kereteket és a világ minden táján fürkésző szem meglátásával hozza messzi tájakról a szavakat emberi közelségbe, a TAMANA segítségével. Az új felfedezés, ami egy ősi világnyelv létezéséről tanúskodik, hozta létre azt az új segédtudományt, amelyet Vámos Tóth Bátor TAMANÁ-nak nevez. A világ minden tájára kiterjedő TAMANA-kutatás a magyar nyelvet egészen új megvilágításban tünteti fel. A szótárakat át kell értékelní, mert szavak tömegét aránylag fiatal nyelvekből származtatják,

ellentétben a valósággal, ami a TAMANA törvényszerűsége szerint sok ezer éve létezik. Az egyiptomi nyelvben nagy számban előforduló szavakat nem lehet a véletlenek közé sorolni, azokat össze kell vetni a magyarral, mint ős-nyelvvél. Ez az a nyelv, amit a tudósok keresnek, de nem ismernek fel, mert nyelvünk korát a honfoglalástól származtatják. A szótár újszerűsége lehetőséget ad az olvasónak, hogy eddigi nyelvi ismereteivel ítélje meg a régen hirdetett tanokat anélkül, hogy valaki befolyásolná hangzatos jelszavakkal.

*Stamler Imre (Somogyjád): **Mit keresünk mi Somogyországban?***

Milyen lehetett az ősi Somogyország? Erre a kérdésre még nem válaszolt a történettudomány, pedig a nemzetté válásunk gyökerei talán itt találhatók meg a legépebben a helynevek, bizonyos források és a kevés régészeti feltárás tanúsága szerint. A szerző terepbejárásai, névgyűjtései és etimológiai elemzései, a megtalált földvárak, ősi erődítések, településhelyek, temetők, a felfedezett vastermelési telepek rendszere, a különféle korok leletanyagainak egymásra rétegződése, vagy egymásmellettiése sok kérdésre adhat feleletet. Különösen fontos lenne a vaskohászati telephelyek, legősibb településeink megtalálása, azonosítása. A lelőhelyeket régészek vizsgálják. A kutatást a vizek felosztásával, topográfiai jelöléssel, meghatározott dokumentációs rend szerint végzik. Gondoskodnak a feltárt leletek tudományos vizsgálatáról, tárolásáról, védelméről. A kutatáshoz pénzügyi támogatást kértünk pályázatokon. Több intézmény segíti a szervezést.

*Tauszik Tamás (Budapest): **Genetikai marker (haptoglobin) vizsgálat a magyarság körében***

Az öröklődő tulajdonságoknak az a jól felismerhető csoportja, amely megfelelő körülmények között teljes biztonsággal kimutatható, a genetikai marker nevet viseli. A genetikai markerek leginkább ismert fajtái közé tartoznak a vércsoportok és a vérfehérje tulajdonságok. Több vércsoport vizsgálata fényt derített arra, hogy a magyar populáció a környező populációktól eltérő tulajdonságokkal rendelkezik. Ezek sorában kiemelkedő jelentőségű a mongoloid populációkra jellemző gének magyarországi előfordulása. Különös figyelem és várakozás előzi meg prof. Hideo Matsumoto laboratóriumával közösen folytatott vizsgálatainkat.

Ma még nem beszélhetünk a kutatás végeredményéről, annyi azonban máris bizonyos, hogy a magyar populáció egészében jelen vannak olyan Gm markerek, amelyek eddig csak a mongoloid populációkban voltak kimutathatók. A mongoloid Gm tulajdonságok közül az észak mongoloidokra jellemző fordul elő nagyobb koncentrációban.

Varga Géza (Budapest): **Jelképek, mítoszok és az őstörténetünk**

A magyar címer kettőskeresztjét általában bizánci hagyományokra, a hárommal pedig a gótikus lóhereívre vezeti vissza a hazai kutatás. Egy ilyen eredeztetés elfogadása esetén azonban néhány ellentmondás feloldhatatlan, a korai címereink néhány részlete pedig érthetetlen maradna. Az ellentmondások magyarázata a címerelemek jelentésének tisztázásával képzelhető csak el. A címerelemek ugyanis egykor közismert jelentésű szimbólumok, az életfa és csúcs-kultusz nyomai, amelyek éppen a jelentésük miatt kerültek a címerbe. A címer eme jelentés szerint azt fejezhette ki, hogy az ország a világ szakrális középpontja, termékeny és erős.

A népi azonosságtudatot kifejező címer különféle előfordulásai alapján következtetni lehet a magyarság őshazáira, a szteppén és a Kaukázustól délre eső területeken. A címer különböző előképei szkita/hun/avar, ill. hurrita/szabir/kazár/chorezmi népekhez vezetik a tekintetünket. A Nimród (csodaszarvas) monda hellén (l.: Orion) és örmény (l.: Hajk) változatai ugyanezt az eredeztetést támasztják alá.

W. Vityi Zoltán (Vásárosnamény): **Mátyás király anyai rokonsága. Újabb adatok a Horogszegi Szilágyiakról**

A tanulmány egy többévszázados tévhitet számol fel, azt történetesen, hogy Mátyás király anyjának, Horogszegi Szilágyi Erzsébetnek a családja már a 15. században kihalt. A Horogszegi Szilágyi-család előkerült levéltára és a Szabolcs és Szatmár megyei egyházi anyakönyvek hiteles adataival hiteltérdeklően bizonyítja, hogy a Horogszegi Szilágyiak – házasságkötéseik révén – a 15. század végén – egyszerű köznemesekként – előbb Szatmár, majd Szabolcs megyében megtelepedtek, és leszármazottaik többnyire még ma is e megyékben élnek. Az a tény, hogy a Mátyást királlyá választó Szilágyi Mihályban Mátyás király a saját potenciális ellenfelét is vélte, feltételezhetően választ adhat a Mátyás által leváltott kormányzó öccseinek mellőzésére is, akik kétségtelenül Szilágyi Mihályt támogatták.

Szénási Gyula (Budapest): **A „honfoglalás” közelgő 1100. évfordulója elé**

A hazai – magyarországi – de az általános európai és más történet és történelem írásban – és ezek alapján a történelmi ismeretekkel rendelkező köztudatban – az a meghatározás él, hogy mi „magyarok” 896-ban, Árpád fejedelem vezetésével, „felpántlikázott” lovakon lovagolva jöttünk be, – egyes történészek szerint „menekültünk” a „rokon” besenyők, – a „sasok-népe” – elől a Kárpát-medencébe, – a környező államok „történészei” szerint: „szétzúzva” és „megsem-

misítve“ az itt élő „szláv“ és „dák“, „ösi történelmi államisággal, történelmi múlttal és fejlett kultúrával“ rendelkező népeket.

Kutatásaink alapján, – Anonymus munkáját elemezve – rájöttünk, hogy az abban lévő adatok egészen mást mutatnak, mint amelyek a magyar „ezer-éves honfoglalás“-ról a köztudatban élnek, idehaza és külföldön is.

Szénási Gyula (Budapest): Székelyek a Kárpát-medencében

Túróczi János krónikás írta: „senki nem kételkedik az én időmben, hogy ezek a zekelek az először kijött hunok maradékai“. Ez viszont a székelyek neve mellett arra is adat, hogy akkor – 1482 – még tudták a „magyarok“, hogy a „hunok“ többször kijöttek Ázsiából. Ha összevetjük a megmaradt források adatait, azt találjuk, hogy az „első“ „kijövetel“ 350 körül a „hunok“ neve alatt, a „második“ 560 táján „avarok“ néven, a „harmadik“ 670 körüli időre tehető, amikor újabb, nagyobb számú „rokon-nép“, „onogur“, „elő-magyar“, „utó-avar“ néven szereplők érkeztek a Kárpát-medencébe.

Hagyományaink, különböző történelmi források, megkülönböztetve a „magyarok“-tól külön „székely nemzet“-ről beszélnek, de azt sehol, soha nem mondják, hogy más nyelvet beszéltek, vagy beszélnek, mint a m a g y a r.

Vámos-Tóth Bátor (Honolulu): Évi Tamana összegező

Az elmúlt évben Tamana kutatásaink továbbfolytatása eredményeképpen a Tamana Gyűjtemény 2800 oldalra nőtt; a névsor-lajstromba szedett három-négyszótagú Tamana nevek száma a tavalyi 3000-ról 3500-ra, ebből a 3-4 szótagú elsőrendű Tamana nevek száma pedig 600-ról 700-ra gyarapodott. Mindezen eredmények nyomán Tamana segédtudományi jellege adatbiztosan megszilárdult. Tamana – akárcsak a címetan, embertan, néprajz, növénytan, nyelvészet, régészet – történelmi segédtudomány; nem szómagyarázatási elmélet, nem a földrajzi nevek jelentésbeli, ilyen-olyan nyelvi „eredetű“ belesugalló találgatása, hanem az ősi, fennmaradt ma is meglévő azonos földrajzi névszerkezet-alakok 360 fokos összehasonlító egyeztetése a területükön lévő szintén ősi alakszerkezetek: a mándi díszjelek, az öthangú hangjegyek, a kúpalakú épületszerkezetek kíséretében.

Az elmúlt év fenti vonatkozású Tamana tanulmányorozata – 90 ívoldalas összeállításban – a Találkozó könyvkiállítási asztalán megtekinthető.

MEGJEGYZÉS: A műsorban szereplő néhány előadás nem hangzott el, ezért ebből az összefoglalóból is kimaradt. Szerepel itt viszont néhány előadás összefoglalója, amely előadás a műsor összeállításának időpontja után érkezett be.

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzén bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányban. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni - mindenek előtt - a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelentse, hogy az már megoldott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint, jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

A jelen és a jövő kérdéseinek a történelemkutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben az 1986-os esztendő február havának 10-ik napján.

Zürcheri Magyar Történelmi Egyesület

DECLARATION

We, the members of the Hungarian Historical Society of Zurich, should be characterized by neighbourly love, professional honesty, factual knowledge, and an unselfish and sincere way of thinking. We wish to work together in our study and research of the history of the Hungarian people and nation.

We offer our hand of friendship to everyone. Our activity is free from politics, it is purely scientific, friendly and educational. We do not have any financial or social object in mind, our only interest concerns the Hungarian people, their history and language. We respect the personal interests and commitments of our members, friends and interested parties, they have no bearing on our Society and its members.

All our aims are positive. Free from any external pressure, we want to study and research above all the real origin of the Hungarian people, the lands of our ancestors, the origin of the Hungarian language, and our affinity with other nations and languages.

As a general policy, we do not reject any theory in the course of the above studies and research, but we expect that the evidence and arguments have sound scientific basis. We cannot accept any proposition regarding any question as the final solution which should be accepted by everyone.

We have great respect for all other nations and peoples and we expect the same respect for our people. We are convicted that we can build a secure future only on sound morals which presuppose mutual respect and the exclusion of all forms of violence.

We are aware of the relationship between the great questions of the present and future, and the work of research into history. Herewith we publish our own position.

At Zurich, on 10th February, 1986.

Hungarian Historical Society of Zurich

DEKLARATION

Menschenliebe, sachkundige Klarheit, sachliches Wissen, selbstlose und aufrichtige Denkweise sollen für uns, die in der Forschung der Geschichte des ungarischen Volkes und des ungarischen Heimatlandes gemeinsam tätig sind, charakteristisch sein.

Wir reichen unsere Hände zum freundschaftlichen Händedruck in jede Richtung. Unsere Tätigkeit ist frei von Politik und sie ist rein wissenschaftlichen, freundschaftlichen und informativen Charakters.

Wir trachten nach keinen materiellen oder gesellschaftlichen Zielen, unsere einzige Liebe gilt dem ungarischen Volk, seiner Geschichte und seiner Sprache. Wir haben tiefes Verständnis für die Verpflichtungen unserer Mitglieder, unserer Freunde und der interessierten Personen, die jedoch keine Auswirkungen auf unseren Verein und dessen Mitglieder haben.

Alle unsere Ziele sind positiven Charakters. Frei von jeglichem Druck möchten wir, im reinsten wissenschaftlichen Sinne, untersuchen und erforschen – vor allem – den wirklichen Ursprung des ungarischen Volkes oder der ungarischen Völker, unserer Urheimat oder unserer Urheimatländer, sowie den Ursprung der ungarischen Sprache, die Verwandten unserer heutigen Sprache und unseres Volkes.

Wir weisen im Prinzip keine Theorien zurück, wir erwarten jedoch, dass die Beweise und Argumente auf streng wissenschaftlicher Basis ruhen. Wir sind dagegen, dass irgendwer über irgendwas erklärt, dass diese oder jene Frage schon gelöst sei und deshalb ein jeder das, ex officio, akzeptieren sollte.

Wir bezeugen den anderen Mitgliedern der grossen Familie der Menschheit unseren vollen Respekt, jedoch erwarten wir den selben Respekt unserem Volke gegenüber. Unserer Ueberzeugung nach kann der neue, ruhmreiche Tempel unserer Zukunft nur auf der Basis der reinen Moral aufgebaut werden; die Voraussetzung dafür basiert auf dem gegenseitigen Respekt und dem Verschwinden jeder Form und Folge von Gewalt.

Wir sind uns der Zusammenhänge der Geschichtsforschung mit den grossen Fragen der Gegenwart und der Zukunft bewusst. Unser Standpunkt wird in dieser Weise in seiner Ganzheit veröffentlicht.

Herausgegeben am 10. Februar des Jahres 1986.

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

HÁZIREND

1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök, különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.
2. Az itt elhangzott és/vagy ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznot nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron, vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.
3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmi módon ne zavarják.
4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetők és kiigazítások ugyancsak írásban átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat és a beszélgetés alkalmával felveti.
5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.
6. Szerelmünk a magyar történelem és a magyar nyelv!

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
ELNÖKSÉG

CONFERENCE RULES

1. The exclusive subject matter of all spoken or written lectures delivered during the conference, organised by the Hungarian Historical Society of Zurich (HHSZ), must be the Hungarian history and language and related topics. It is to be emphasized that during such lectures no statements of a political, philosophical or religious nature should be made.
2. All publishing rights concerning the spoken and/or written works are jointly shared by the authors and the Society. The HHSZ is a non-profitmaking organisation, its publications, therefore, are distributed at cost price or gratis to all interested persons. The same rule applies to tape recordings, films and other means of information.
3. The Presidium of the HHSZ requests all participants of the conference to remain equitable, to give fair hearing even to the most controversial statements without interruption, and all personal remarks should be avoided. No lecturer or contributing speaker should be harassed in any way.
4. All speakers should address their lecture – whether speaking freely or reading a prepared text – to the chairperson. No comments or loud interruptions from the audience are permitted. Questions, comments or corrections may be made in writing, handed over to the chairperson who will arrange them in groups and put them to the conference for open discussion.
5. The conduct of the conference is in the hands of the chairperson who is to be addressed as „Madame Chairman!“ or „Mr. Chairman!“ The chairperson is conducting the discussion at his or her discretion.
6. The most important issue for us is the Hungarian history and the Hungarian language.

AT ZÜRICH, 16TH OF MAY, 1986.

THE PRESIDUM OF THE HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH

GESCHÄFTSORDNUNG

1. Der Gegenstand der vorgetragenen und in Druck erschienenen Vorträge beschränkt sich auf die ungarische Geschichte und die ungarische Sprache und auf damit eng verbundene Themenkreise. Es wird ausdrücklich darauf hingewiesen, dass hier keine politischen, philosophischen oder religiösen Berichte veröffentlicht oder vorgetragen werden.
2. Das Veröffentlichungsrecht der hier vorgetragenen und/oder hierher versandten Vorträge gehört dem Verein und dem Verfasser. Der Verein ist eine gemeinnützige Gessellschaft, die ihre Berichte zu Erstellungskosten oder kostenlos den Interessierten zur Verfügung stellt. Das gleiche gilt für Tonband-Aufnahmen, Filme oder Informations-material aller Art.
3. Das Präsidium des Vereins ruft die Teilnehmer höflichst auf, die Unparteilichkeit zu bewahren, auch den Ausführungen diametral entgegengesetzten Auffassungen wohl-wollend Gehör zu schenken und persönliche Fragen jeder Art vermeiden zu wollen. Es wird gebeten, die Vortragenden und die Diskussionsteilnehmer in keiner Weise zu stören.
4. Die Vorträge werden durch die Autoren dem Vorsitzenden vorgetragen oder gelesen. Mündliche Interventionen oder laute Bemerkungen während des Vortrages sind nicht erlaubt. Etwaige Fragestellungen und Richtigstellungen müssen ebenso schriftlich ausgeführt dem Vorsitzenden übergeben werden. Die aufgeworfenen Fragen und Richtigstellungen werden durch den Vorsitzenden zusammengestellt und während einer Rundtisch-Konferenz besprochen.
5. Die Führung liegt beim Vorsitzenden; die angewandte Ansprache lautet: Frau Vorsitzende! – oder Herr Vorsitzender! Die oder der Vorsitzende führt nach ihrer oder seiner besten Diskretion.
6. Unsere einzige Liebe gehört der ungarischen Geschichte und der ungarischen Sprache!

Zürich, den 16. Mai 1986.

*UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
PRÄSIDIUM*

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 tsk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Felvétetett a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
„Kárpát-medence Alap” közgyűlésén,
1990 június 21-én Altenbergben

Kezdet: 9,30 óra

A közgyűlésen jelen volt kettő személy az Alapítvány Tanácsából és 24 vendég.

A közgyűlés elfogadta az előzetesen kiküldött meghívóban szereplő napirendet. Beszámolt az elnök és a magyarországi társelnök az Alapítvány indítása óta eltelt időben végzett munkáról, amely számos kezdeményezés rendezéséből állott. Ezek közül néhányat megvalósításra ajánlott a közgyűlés. A további részletek tisztázása az elnökség feladata.

Részletesen rendeződött a Magyarországi Tagozat és az Alapítvány közötti adminisztratív együttműködés rendszere. Az Alapítvány pénzügyeit elkülönítetten kezeli.

A közgyűlés két igen szavazattal a beszámolót elfogadta és kifejezte azon óhaját, hogy a két társelnök továbbra is ellássa vállalt feladatát.

Vége: 12,00 óra

Dr. Németh Péter
társelnök

Dr. Csihák György
elnök

RÉSZTVEVŐK – SZERZŐK

BERECZKI Béla tiszteletes, Köln
BERGOU Jánosné nyugalmazott történelemtanár, Budapest, ZMTE
dr. CEY-BERT R. Gyula a Gasztronómiai Világszövetség elnöke, Bangkok, ZMTE
CSERVENYÁK László muzeológus, Mátészalka
dr. CSIHÁK György a ZMTE elnöke, Uster
dr. DARAI Lajos Mihály egyetemi adjunktus, filozófia tanár, Baracska, ZMTE
DÚCZ László vadász, Pomáz
DU Yaxiong a Kínai Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete, h. igazgató, Beijing, ZMTE
dr. ÉRDY Miklós fogorvos, magánkutató, New York
dr. FARKAS József múzeumigazgató, Mátészalka, ZMTE
GÁL Ilona tudományos kutató, Budapest, ZMTE
dr. GÖTZ László orvos, magánkutató, St. Pölten, ZMTE
GULYÁS Ferenc tiszteletes, Köln
GYÖNGYÖSSY János magánkutató, Székelyudvarhely, ZMTE
GYÖRVÁRY Ernő nyugalmazott tanár, Sopron, ZMTE
HORVÁTH Izabella nyelvtanár, Chicago
vitész capt. ddr. JUBA Ferenc tengerésztörténész, jogász, tengerészkapitány, hajóorvos, Bécs, ZMTE
KÓTAI László kántor, Köln
dr. L'EPLATTENIER Marcel nyelvtanár, Zürich
LOEWENGREEN Iréne nyelvtanár, Zürich, ZMTE
MAJOR Sámuel történelemtanár, Sopron
dr. MAROSI Endre ELTE adjunktus, Budapest
MOLNÁR László bányamérnök, múzeumigazgató, Sopron, ZMTE
dr. NAGY Ákos gyógyszerész, hämatológus, Adelaide, ZMTE
vitész NÁDASY Jenő újságíró, London, ZMTE
dr. NÉMETH Péter régész, megyei múzeumok igazgatója, Nyíregyháza, ZMTE
ROZSNYAI Ágnes újságíró, Frankfurt
SIMON Endre magánkutató, Roxboro, ZMTE
STAMLER Imre iskolaigazgató, Somogyjád, ZMTE
SZÁSZ Viktor népművész, Székelyudvarhely, ZMTE
SZÉNÁSI Gyula magánkutató, Budapest
dr. TAUSZIK Tamás kandidátus, hämatológus, Budapest, ZMTE
THÜRMER Ilona tanítónő, Budapest
dr. VÁMOS-TÓTH Bátor nyugalmazott UNESCO tisztviselő, Honolulu, ZMTE
VARGA Géza magánkutató, Budapest
W. VITYI Zoltán magánkutató, Vásárosnamény
ZILIZI Tihamér magánkutató, Pozsony, ZMTE

Jutott idő dalolásra is...

**A ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET ÖTÖDIK MAGYAR
ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA, ALTENBERG, 1990. JÚNIUS 17 - 23**

MŰSOR (TERVEZET)

Állandó szakmai könykiállítás

Nap	Óra	Előadó	Tárgysorozat	Elnök
17 V A S Á R N A P	9,00-12,30 15,00-15,30 15,30-16,10 16,20-16,45 17,00-18,30 18,40-19,00	Csihák Darai Götz Györfvári KEREKASZTAL	Megnyitó. Bemutakozás. Ügyrend Többágú őstörténetünk elemzéséhez Az alsótárlakai kőpirásos táblák keltezése a környező régészeti műveltségek leletösszefüggéseinek tükrében (dia) Újabb preszkita és szkita lelőhelyek a Kárpát-medence nyugati területén (dia) Többágú őstörténetünk. Résztvevő: Darai, Götz, Györfvári, Juba, L'Eplattenier, Marosi, Rozsnyai, Thürmer A Kárpát-medence Alap évi rendes közgyűlése (nyilvános)	Götz Nádasy Marosi Rozsnyai Érdy Csihák
18 H É T F Ő	9,00-10,00 10,10-10,35 10,35-11,00 11,10-11,45 11,55-12,30 15,00-16,45 16,55-17,05 17,05-17,20 17,20-19,00 20,30-22,00	Érdy Juba Horváth Du Yaxiong L'Eplattenier KEREKASZTAL Thürmer Csihák KEREKASZTAL	Az ordos-pusztai magyarok: valóság, vagy legenda? (dia) A kárpát-medencei autochton magyarság tengeri vándorlásának lehetőségei A sámánhit nyomai a magyar és más közép-európai népek meséiben Könyv és tea - két magyar szó? Magyar nyelvgyakorlat szótövek és ragok alapján A magyarság kapcsolatai az ókori Kelettel. Résztvevő: Du, Dúcz, Érdy, Farkas, Gál, Gyöngyössi, Horváth, Juba, L'Eplattenier, Rozsnyai Mi a magyar? - amit a honfoglalókról taníthatunk Mi a magyar? A magyar. Meghatározás a ZMTE Őstörténeti Találkozója számára. Résztvevő: Csihák, Darai, Dúcz, Érdy, Götz, Marosi, Nagy, Tauszik, Thürmer ZMTE elnökségi ülése (zártkörű)	Pandula Marosi Molnár L'Eplattenier Farkas Darai Németh Németh Németh Csihák
19 K E D D	9,00- 9,30 9,30- 11,00 11,10-12,30 13,00-22,00	KERÉKASZTAL	A magyar. Meghatározás a ZMTE Őstörténeti Találkozója számára. Résztvevő: Csihák, Darai, Dúcz, Érdy, Götz, Marosi, Nagy, Tauszik, Thürmer A Kárpát-medencei Alap évi rendes közgyűlése (folytatás, nyilvános) A ZMTE kibővített elnökségi ülése. Zártkörű Mulatság	Németh Csihák Csihák
20 S Z E R D A	9,00-12,00 12,00-12,30 15,00-15,25 15,25-16,00 16,10-17,10 17,20-18,20 18,30-19,00 20,30-22,00	Pandula Varga Dúcz Érdy	A ZMTE 1990. évi közgyűlése (nyilvános) A ZMTE elnökségi ülése (nyilvános) A magyar állam szimbólumai történetéről (dia) Jelképek, mítoszok és az őstörténetünk (dia) A magyar címer jelrendszere (dia) A hunok arany koronája Ordos-pusztán, és az új hun régészeti leletek jelentősége A ZMTE elnökségi ülése (nyilvános) Vetítés	Csihák Juba Pap Juba Du

Függelék – Műsor (tervezet)

Nap	Óra	Előadó	Tárgysorozat	Elnök
21 C S Ü T Ö R T Ö K	9,00-10,30 10,40-12,30 15,00-15,25 15,25-16,00 16,10-17,25 17,35-18,00 18,00-19,00 20,30-21,00	KEREKASZTAL Tauszik Gál KEREKASZTAL Molnár MUNKAÜLÉS	A magyar állam szimbólumai történetéről. Résztvevő: Dúcz, Érdy, Farkas, Molnár, Nádasy, Rozsnyai, Szász, Varga, Zilizi A ZMTE elnökségi ülése (nyilvános) Kapcsolat a magyarság történelme és öröklődő tulajdonságai között A magyarság ízérzékelése A magyarság történelme és öröklődő tulajdonságai. Résztvevő: Du, Érdy, Farkas, Gál, Götz, Nagy, Tauszik Szent István királyunk és a magyar montanizmus A Kárpát-medence Alap évi rendes közgyűlése (folytatás) Az egyesületi szövegek egyeztetése négy nyelven. Résztvevő: Darai, Érdy, Götz, Horváth, Juba, Loewengreen, Németh, Marosi, Nagy, Nádasy, Rozsnyay	Pandula Nagy Leowengreen Juba Horváth L'Eplattenier
22 P É N T E K	9,00- 9,25 9,25-10,00 10,10-10,35 10,35-11,05 11,10-11,40 11,50-12,30 15,00-16,30 16,40-19,00 20,30-22,00	Németh Farkas Marosi Stamler Gyöngyössi Pál KEREKASZTAL Csihák Csihák	Nomád népek a Felső-Tisza vidékén az Árpád-korban Kárpát-Ukrajna (az ungi és a beregi Tiszahát) magyarsága A nyugat-magyarországi határvidék kialakulása a 10.-11. században Mit keresünk mi Somogyországban? Székely templomerdők (dia) A ma élő oláh, rutén, magyar hangszeres népzene Kárpátalján A Kárpát-medence népessége Álmos népének honfoglalása idején és a honfoglalást közvetlenül követő időben. Résztvevő: Farkas, Gyöngyössi, Marosi, Molnár, Nádasy, Németh, Pál, Pluhár, Stamler, Zilizi A magyar parlamentarizmus ezer éve. 1. Előttörténet: Magyarok őstörténete. (Összefoglaló áttekintés.) Írásban benyújtott dolgozat megvitatása Magyarok őstörténete (a vita folytatása)	Nádasy Nagy Molnár Zilizi Marosi Du Götz
23 S Z O M B A T	8,45- 9,25 9,30-10,30 10,40-11,50 12,00-13,00	Csihák-Németh	A Találkozó iratainak megfogalmazása és aláírása Ökömenikus istentisztelet: nt. Gulyás Ferenc (Köln), ft. Berecki Béla. Ének: Kótai László A ZMTE rendkívüli közgyűlése (nyilvános) A Találkozó ünnepélyes befelyezése	Götz
BEKÜLDÖTT ELŐADÁS: Simon Endre (Roxboro) és Vámos-Tóth Bátor L.: Válogatott egyiptomi szavak egyiptomi-magyar szótára; Cey-Bert Gyula (Bangkok): Lélektani elemzés a magyar történelem tükrében; Szénási Gyula (Budapest): A „honfoglalás” közelgő 1100. évfordulója elé; Székelyek a Kárpát-medencében; Vámos-Tóth Bátor L. (Honolulu): Évi Tamana összegző; W. Vityi Zoltán (Vásárosnamény): Mátyás király anyai rokonsága				

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH (UHVZ)
FÜNFTES TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN
17-23. Juni 1990, in Altenberg

Program (Plan)

Fachliteratur liegt während des gesamten Dauer des Treffens auf

Tag	Zeit	Referent	Thema	Vorsitzender
17 S O N N T A G	9,00-12,30	Csihák	Feierliche Eröffnung. Vorstellung der Teilnehmer.	Götz
	15,00-15,30	Darai	Besprechung der Geschäftsordnung	Nádasy
	15,30-16,10	Götz	Zur Analyse unserer Fühgeschichte, die sich aus der Verflechtung zahlreicher Umstände ergibt	Marosi
	16,20-16,45	Györfvári	Die Datierung der Bildschrift-Tafeln aus Alsótárlaka aufgrund archäologischer Funde aus der Umgebung	Rozsnyai
	17,00-18,30	DISKUSSION	Neue Presztyhe und Szythe Fundorte im westlichen Teil des Karpatenbeckens	Érdy
	18,40-19,00		Unsere Fühgeschichte. Teilnehmer: Darai, Götz, Györfvári, Juba, L'Eplattenier, Marosi, Rozsnyai, Thürmer	Csihák
			Ordentliche Jahresversammlung der Forschungsfonds „Karpatenbecken“ (öffentlich)	
18 M O N T A G	9,00-10,00	Érdy	Die Ungarn der Ordos-Heide: Wahrheit oder Legende?	Pandula
	10,10-10,35	Juba	Die Möglichkeiten der Wanderung der Autochthon-Ungarn über das Meer ins Karpatenbecken	Marosi
	10,35-11,00	Horváth	Die Spuren des Schamane-Glaubens in den Märchen der Ungarn und anderen Völker Zentral-Asiens	Molnár
	11,10-11,45	Du Yaxiong	Könyv (Buch) und tea (Tee) - zwei ungarische Wörter?	L'Eplattenier
	11,55-12,30	L'Eplattenier	Einführung in die Struktur ungarischer Wortstämme und in ihre Agglutination	Farkas
	15,00-16,45	DISKUSSION	Die Beziehungen des Ungarntums zum alten Orient. Teilnehmer: Du, Dúcz, Érdy, Farkas, Gál, Gyöngyössi, Horváth, Juba, L'Eplattenier, Rozsnyai	Darai
	16,55-17,05	Thürmer	Die Ungarn. - Was kann über die landnehmenden Ungarn unterrichtet werden?	Németh
	17,05-17,20	Csihák	Der Ungar	Németh
	17,20-19,00	DISKUSSION	Der Ungar. Definition des UHVZ für die Treffen zur Fühgeschichte der Ungarn. Teilnehmer: Csihák, Darai, Dúcz, Érdy, Götz, Marosi, Nagy, Tauszik, Thürmer	Németh
	20,30-22,00		Sitzung des Präsidiums der UHVZ	Csihák
19 D I E S T A G	9,00- 9,30	DISKUSSION	Der Ungar. Definition des UHVZ für die Treffen zur Fühgeschichte der Ungarn. Teilnehmer: wie oben	Németh
	9,30- 11,00		Ordentliche Jahresversammlung der Forschungsfonds „Karpatenbecken“ (Fortsetzung)	Csihák
	11,10-12,30		Sitzung des erweiterten Präsidiums der UHVZ	Csihák
	13,00-22,00		Unterhaltung	
20 M I T T W O C H E	9,00-12,00		Ordentliche Jahresversammlung 1990. des UHVZ	Csihák
	12,00-12,30		Sitzung des Präsidiums der UHVZ	
	15,00-15,25	Pandula	Über die Geschichte der Symbole des ungarischen Staates	Juba
	15,25-16,00	Varga	Die Symbole, die Mythen und unsere Fühgeschichte	Pap
	16,10-17,10	Dúcz	A Symbol-Struktur des ungarischen Staatswappens	Juba
	17,20-18,20	Érdy	Die goldene Hunnen-Krone von Ordos-Heide, und die Bedeutung neuer archäologischer Hunnen-Funde	Du
	18,30-19,00		Sitzung des Präsidiums der UHVZ	
	20,30-22,00		Filmabend	

Függelék – Program (Plan)

Tag	Zeit	Referent	Thema	Vorsitzender
21 D O N N E R S T A G	9,00-10,30	DISKUSSION	Über die Geschichte der Symbole des ungarischen Staates. Teilnehmer: Dúcz, Érdy, Farkas, Molnár, Nádasy, Rozsnyai, Szász, Varga, Zilizi	Pandula
	10,40-12,30		Sitzung des Präsidiums der UHVZ	
	15,00-15,25	Tauszik	Beziehungen zwischen den vererblichen (genetischen) Eigenschaften und der Geschichte des Ungarntums	Nagy
	15,25-16,00	Gál	Die Geschmacksempfindung des Ungarntums	Leowengreen
	16,10-17,25	DISKUSSION	Die Geschichte des Ungarntums und seine vererblichen Eigenschaften. Teilnehmer: Du, Érdy, Farkas, Gál, Götz, Nagy, Tauszik	Juba
	17,35-18,00 18,00-19,00 20,30-21,00	Molnár ARBEITSGRUPPE	König Stefan der Heilige und das ungarische Montanistikum Ordentliche Jahresversammlung 1990. des Forschungsfonds „Karpattenbecken“ (Fortsetzung) Quervergleich der Definitionen des UHVZ in diversen Sprachen. Teilnehmer: Darai, Érdy, Götz, Horváth, Juba, Leowengreen, Németh, Marosi, Nagy, Nádasy, Rozsnyai	Horváth L'Eplattenier
22 F R E I T A G	9,00- 9,25	Németh	Nomadisierende Völker in Nord-Ost-Ungarn zur Zeit der Árpáden	Nádasy
	9,25-10,00	Farkas	Ungarn in der Karpato-Ukraine	Nagy
	10,10-10,35	Marosi	Westpannonisches Grenzgebiet im 10-11. Jahrhundert	Molnár
	10,35-11,05	Stamler	Was suchen wir im Somogy-Land?	Zilizi
	11,10-11,40	Gyöngyössi	Die befestigten sekler Kirchen in Siebenbürgen	Marosi
	11,50-12,30	Pál	Die lebendige heutige instrumentale Volksmusik der Rumänen, Ruthenen und Ungarn in der Karpato-Ukraine	Du
	15,00-16,30	DISKUSSION	Die Bevölkerung des Karpattenbeckens zur Zeit der Landnahme des Völkern von Álmós und unmittelbar danach. Teilnehmer: Farkas, Gyöngyössi, Marosi, Molnár, Nádasy, Németh, Pál, Pluhár, Stamler, Zilizi	Götz
	16,40-19,00	Csihák	Tausend Jahre Parlamentarismus der Ungarn. I. Vorgeschichte: Die Frühgeschichte der Ungarn (Überblick) (Besprechung einer Abhandlung)	
	20,30-22,00	Csihák	Die Frühgeschichte der Ungarn (Fortsetzung der Besprechung)	
23 S A M S T A G	8,45- 9,25 9,30-10,30 10,40-11,50 12,00-13,00	Csihák-Németh	Formulierung und Unterzeichnung der Schlussdokumente des Treffens Ökumenischer Gottesdienst: Ferenc Gulyás und Béla Berecki (Köln) Ausserordentliche Versammlung des UHVZ FEIERLICHER ABSCHLUSS DES TREFFENS	Götz
EINGESANDTE VOTRÄGE: Endre Simon (Roxboro) und L. Bátor Vámos-Tóth: Ägyptisch-Ungarisches Wörterbuch ausgewählter ägyptischer Wörter; Gyula Cey-Bert (Bangkok): Eine Psychoanalyse der ungarischen Geschichte; Gyula Szénási (Budapest): Vor den bevorstehenden 1100 jährigen Jahrestag der Landnahme; Sekler im Karpattenbecken; L. Bátor Vámos-Tóth (Honolulu): Tamana Zusammenfassung; Zoltán W. Vityi (Vásárosnamény): Verwandtschaft mütterlicherseits von König Matthias Corvinus				

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 tsk eh
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

M E G H A T Á R O Z Á S

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Őstörténeti Találkozói számára

5. *A MAGYAR*

Magyarnak tekintjük azt a szellemi és anyagi kultúrája alapján összetartozó népességet, amely közös azonosságtudattal rendelkezik.

Nyelve ragozónyelv, hitvilága, kultúrája több ágából összefonódó egységet alkot, melyben a steppei hagyományok a döntőek.

Testi megjelenésében a magyarság túlnyomó többsége egységes jellegű volt.

A magyarság a honfoglalással államot alkotott és kiterjesztve a Kárpát-medence egész területére államisága kereteit, nemzetté vált.

5. *DAS UNGARNTUM*

Als Ungaren betrachten wir jene seiner geistigen und materiellen Kultur einheitliches Volkstum, welches ein gemeinsames Identitätsbewusstsein besitzt.

Seine Sprache ist eine agglutinierende Sprache, seine Mythologie und Kultur bildet eine aus mehreren Wurzeln zusammengewachsene Einheit, in dem die Traditionen der Steppe bestimmend sind. In seinem körperlichen Erscheinungsbild vertritt das Ungarntum in seiner überwiegenden Mehrheit einen einheitlichen Typ.

Mit der Landnahme hat das Ungarntum einen Staat gebildet, und indem es den Rahmen seiner Staatlichkeit auf das gesamte Gebiet des Karpatenbeckens ausdehnte, ist zu einer Nation geworden.

Secretariat pour les Réunions traitant l'histoire ancienne Hongroise
Segretaria per le riunioni trattando la storia antica e alto medievale degli Ungheresi

Secretariate for meetings treating the early history of the Hungarians
Secretaria para reuniones tratando la historia antigua y medieval de los Húngaros

5. THE MAGYARS

Magyars (Hungarians) form a coherent population with a common spiritual and material heritage and a common feeling of national identity.

Their language is agglutinative and they forged a unified religion and culture, in which the traditions of the steppes were dominant.

In their physical appearance the overwhelming majority of the Magyars was of a uniform type.

Through the act of conquest the Magyars established a state, and extending the limits of their statehood to the entire Carpathian Basin, became a state.

5. LES MAGYARS

Il est considéré comme Magyar celui des peuples, lequel sur les bases intellectuelle, matérielle et culturelle est uni dans une même identité. Sa langue est conjugative. Sa sphère religieuse et culturelle est une synthèse à plusieurs branches, formant une unité, où ses traditions des steppes furent déterminantes.

Son anthropologie est identique à celle de la majorité des hongrois.

Les Magyars ont ainsi conçu un état lors de la conquête de la patrie, s'étendant sur toute la surface du Bassin des Carpathes, constituant de la sorte un peuple.

A MEGHATÁROZÁST MINDEN KÖVETKEZŐ TALÁLKOZÓN ÚJRA VITA TÁRGYÁVÁ TETTÜK, ÍGY EZ A FOGALOM IS A KÖVETKEZŐ TALÁLKOZÓN ALAKULT VÉGLEGESSÉ. MEGJELENT OROSZ NYELVEN IS A 20. ÉS A 37. SZÁMÚ KIADVÁNYUNKBAN. CSAK MAGYARUL MEGTALÁLHATÓ A 3. SZÁMÚ KIADVÁNYUNKBAN. SZERK.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Assotiation Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associação Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 txx ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

SAJTÓKÖZLEMÉNY

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1990. június 17-től 23-ig Altenbergben (Odenthal, NSZK) rendezte meg az Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozót.

A Találkozó elnöke dr. Götz László (St. Pölten), társelnöke dr. Pandula Attila (Budapest), Gyöngyössi János (Székelyudvarhely), Zilizi Tihamér (Pozsony) és Du Yaxiong (Beijing) volt.

A Találkozón mindenki magánemberként vett részt a következő államokból: Magyarország, Ausztria, Ausztrália, NSZK, Cseh-Szlovákia, Nagybritannia, Románia, Svájc, USA és a Kínai Népköztársaság. Az idén volt először lehetséges az, hogy a Találkozón a szlovákiai és a romániai nemzetiség tagjai részt vehettek. A résztvevők száma 33 fő, 19 előadó 23 előadást tartott.

A Találkozón a hagyományos magyar őstörténeti témák mellett először került megtárgyalásra a hunok döntő szerepe az egész eurázsiai steppén az Ordos-területtől a Kárpát-medencéig, éspedig régészeti-, történelmi- és motívumösszehasonlítási vizsgálatok révén, valamint a C14 vizsgálatok megbízhatatlanságának konkrét okán.

A Találkozó sajátos jellemzője volt az a türelmesség, amely lehetővé tette, hogy a legkülönbözőbb nézetek képviselői tanulmányaikat előadhassák.

Az Egyesület következő Találkozására 1991. április 27-től május 4-ig St. Gallenben (Svájc) kerül sor.

Altenberg, 1990. június 23.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Sekretariat pour les Réunions traitant l'histoire ancienne Hongroise
Segretaria per le riunioni trattando la storia antica e alto medievale degli Ungheresi

Sekretariate for meetings treating the early history of the Hungarians
Secretaria para reuniones tratando la historia antigua y medieval de los Húngaros

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Östörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Assotiation Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

P R E S S E M I T T E I L U N G

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 txx ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

Der Ungarisch Historische Verein Zürich organisierte vom 17. bis 23. Juni 1990 in Altenberg (Odenthal, BRD), sein fünftes Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn.

Präsident des Treffens war Dr. László Götz (St. Pölten), Kopräsidenten waren Dr. Attila Pandula (Budapest), János Gyöngyössi (Székelyudvarhely), Tihamér Zilizi (Pozsony) und Du Yaxiong (Beijing).

An diesem Treffen nahmen 33 Teilnehmer, alle als Privatpersonen teil. Sie kamen aus den folgenden Ländern: Ungarn, Oesterreich, Australien, BRD, CSFR, Grossbritannien, Rumänien, Schweiz, USA und Volksrepublik China. Heuer ist es das erste Mal möglich gewesen, dass auf dem Treffen Vertreter der ungarischen Volksgruppen aus der Slowakei und aus Rumänien teilnehmen konnten. 19 Referenten hielten 23 Vorträge.

Neben den herkömmlichen Themen der ungarischen Frühgeschichte wurden erstmals die folgenden Themen diskutiert: die bestimmende Rolle der Hunnen in der Geschichte des gesamten eurasischen Steppengebietes vom Ordos-Gebiet bis zum Karpathenbecken, dargestellt mittels archäologischen, historischen und motivvergleichenden Untersuchungen. Weiters wurde die konkrete Ursache der Unzuverlässigkeit der C14-Methode aufgezeigt.

Ein Charakteristikum dieses Treffens war die Toleranz, den Vertretern mit den verschiedensten Ansichten die Möglichkeit zu geben, ihre Forschungsergebnisse vorzustellen.

Das nächste Treffen des Vereines wird vom 27. April bis zum 4. Mai 1991 in St. Gallen stattfinden.

Altenberg, 23. Juni 1990.

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Secretariat pour les Réunions traitant l'histoire ancienne Hongroise
Secretaria per le riunioni trattando la storia antica et alto medievale degli Ungheresi

Secretariate for meetings treating the early history of the Hungarians
Secretaria para reuniones tratando la historia antigua y medieval de los Húngaros

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Östörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Assotiation Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associação Histórica Húngara de Zurigo

P R E S S   R E L E A S E

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 txx ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

The Fifth Meeting treating the ancient History of the Hungarians was held in Altenberg by the Hungarian Historical Society, of Zürich from June 17 to June 23, 1990.

The Meeting Chairman was Dr. László Götz (St. Pölten). He was aided by several co-chairmen: Dr. Attila Pandula, (Budapest), János Gyöngyössi (Székelyudvarhely), Tihamér Zilizi (Pozsony), and Du Yaxiong (Beijing).

All participants attended in a non-official capacity from the following countries: Hungary, the Federal Republic of Germany, Austria, Australia, Czecho-Slovakia, Great Britain, Rumania, Switzerland, USA, and the peoples Republic of China. For the first time members of the Hungarian nationality from Slovakia and Rumania were able to attend. There were 33 participants, 19 presenters and 23 presentations.

Besides discussing the traditional topics of Hungarian ancient History, the decisive role of the Huns on the entire steppe belt, from the Ordos to the Carpathians was also addressed. For the first time, based on the results of archeological, historical and art historical research. Evidence for the unreliability of C14 dating was also highlighted.

The specific character of the meetings has always been mutual tolerance, which enabled the presentation and discussion of opposing points of view.

The next meeting is to be held in St. Gallen (Switzerland) from April 27th through May 4th, 1991.

Hungarian Historical Society of Zürich

Secretariat pour les Réunions traitant l'histoire ancienne Hongroise
Segretaria per le riunioni trattando la storia antica e alto medievale degli Ungheresi

Secretariate for meetings treating the early history of the Hungarians
Secretaria para reuniones tratando la historia antigua y medieval de los Húngaros

---

M E G H Í V Ó
A HATODIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓRA
St. GALLENBÉ

Alulírottak mint rendezők találkozóra hívjuk mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának mai helyzete.

A Találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket - akik a Találkozón valamennyien mint magánszemélyek vesznek részt - összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak: 1) a magyar őstörténet; 2) a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai; 3) a magyar koronázási jelvények; 4) adalékok az előző témákhoz pl. a régészet, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi témákat időben III. Endre koráig (1290-1301) kívánjuk követni.

Az előadásokat szakmai vita követi.

Tisztelettel felkérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzájárulásra! Mondanivalójuk rövid összefoglalását és időtartamát szíveskedjenek a Titkárság címére 1991. február 28-ig póstázni, hogy a végleges és részletes műsort összeállíthassuk. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja és elismeri őstörténetünk több százból való összefonódásának a lehetőségét.

Résztvételi díj nincs; a rendezés költségeit néhány magánszemély fedezi.

A résztvevők (előadók, vendégek stb.) saját költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak.

A rendezőség a résztvevőktől elvárja, hogy a Találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartják.

A rendezők személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek és a meghírdetett ügyben kézfogásra nyújtják a kezüket minden irányba. A rendezőség, mint testület, sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkesedik.

A Találkozó helye: CH-9000 St. Gallen (Svájc)
ideje: 1991. április 28 - május 4. Hivatalos- és munkanyelv a magyar.

A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról jutányos áron.

Jelentkezést írásban kérjük a Titkárság címére, ahonnan a jelentkezők részletes felvilágosítást kapnak.

A Titkárság címe:

Ungarisch Historischer Verein Zurich
CH-8047 Zürich, Postfach 502

Felkérjük a magyar szervezeteket, lapokat, rádió és TV-adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák!

Odenthal-Altenberg, 1990. június 23.

Almási Gábor (Heidelberg), Bergou Jánosné (Budapest), Botta Gáborné (Zürich), Cservenyák László (Mátészalka), dr. Csihák György (Uster), dr. Darai Lajos (Baracska), Dúcz László (Szentendre), dr. Farkas József (Mátészalka), Gál Istvánné (Budapest), dr. Götz László (St. Pölten), Gyöngyössi János (Székelyudvarhely), Györfári Ernő (Sopron), Horváth Izabella (Chicago), dr. Juba Ferencz (Bécs), Királyföldi Erika (Bp.) Kovács Loránd (Pécs), dr. L'Eplattenier Marcel (Zürich), Loewengreen Iréne (Zürich), dr. Marosi Endre (Budapest), dr. Missura Tibor (St. Gallen), Nádasy Jenő (London), dr. Nagy Ákos (Adelaide), dr. Németh Péter (Nyíregyháza), Pál Lajos (Tiszapéterfalva), dr. Pandula Attila (Bp.) Pluhár Rózsa (New York), Stamler Imre (Somogyjád), Szász Viktor (Székelyudvarhely), dr. Tauszik Tamás (Bp.), Varga Géza (Bp.), Zilizi Tihamér (Pozsony).

A jelen meghívó az eredeti aláírásokkal a Találkozó helyszínén megtekinthető

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

altenberg 1990

KÖRLEVÉL

**az Egyesület Tagjaihoz, valamint az Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó
(Altenberg, 1990. június 17-23) résztvevőikhez**

Tisztelt Címzett!

Örömmel értesítjük, hogy következő Őstörténeti Találkozónkat az altenbergi dóm körüli épületegyüttesben tartjuk. Ezen festői környezetben található Németország egyik leg-
régibb és legszebb egykori püspöki székhelye.

A jelen körlevél, a Találkozó meghívója, továbbá az Egyesület Házirendje és Nyilatkozata tartalmaz minden olyan ismeretet, amelyet a Találkozóval kapcsolatban adhatunk. Kérjük annak szíves megbocsájtását, hogy ebben az ügyben más levelet nem tudunk írni.

1) *A Találkozó színhelye:* D-5068 Odenthal-Altenberg, Christophorushaus; telefon: 02 174/ 4282.

2) *Műsor:* kezdés vasárnap 9-kor, vége szombaton 13-kor; naponta 9-12 és 14,30-19,30-ig. 20-án délután mulatság. Részletes műsor a helyszínen, tárgysorozat és egyéb részletek a meghívóban.

Az 1989. évi Felsőöri Őstörténeti Találkozón megfogalmaztuk a "Honfoglalásunk" c. egyesületi szövegünket (mellékelve a Találkozó beszámolójához). Ehhez a szöveghez kérünk hozzászólást 10 percben. További 10 perces előadást kérünk „A Magyar” címmel (ne feledjük, hogy őstörténeti fogalmakról van szó!). Ezen tárgykörökben szívesen fogadunk hosszabb, 25 perces előadásokat is. (Ezen témák előadói a fizetési besorolásnál előnyben részesülnek!).

A Találkozón egy-egy előadásra 25 percet szentelünk. Elfogadunk hosszabb előadásokat is, de időigényét előre tisztázzuk a Titkársággal.

Minden előadást kérünk előre, jól olvasható formában. A személyes megjelenés nem kötelező, de a beküldött előadások felolvasását nem biztosítjuk, viszont a Találkozóról készülő beszámolóban és a műsorban szerepeltetjük, olvasásra kitesszük. A 10 percnél hosszabb előadások tartalmi kivonatát az Találkozó kezdetén le kell adni (legfeljebb 20 gépelt sor) – ez vonatkozik a beküldött előadásokra is. Minden előadó joga, hogy saját előadási ideje terhére kérdésekre válaszoljon. Az előadás végén le kell adni az előadás teljes szövegét, mert szándékunkban áll könyv formájában kiadni.

3) *Felszereltség:* van írógép, fénymásoló (oldalanként DM 0,20), zongora, diavetítő (Zeiss Ikon 5x5 cm), kazettás magnó és felvevő, 220-as áram, különleges dugaly, telefon (aprópénzzel működik DM 0,10 és 0,50). Kis termék külön megbeszélésre.

4) *Utazás Altenbergbe. Repüléssel:* Köln/Bonn, vagy Düsseldorf. A repülőtérrel utazunk vonattal a kölni vasúti főpályaudvarra (Hauptbahnhof) kb. DM 9-ért. Onnan

autóbusszal (170 sz. "Wupper-Sieg") Altenbergbe kb DM 5-ért. A repülőtérrel a taxi kb. DM 80-100.

A vonattal érkezőknek Köln Hauptbahnhof a cél és onnan autóbussz. Altenbergben a buszmegállótól kb. 10 percet gyalogolni kell, lefele, a Christophorus-haushoz. Aki az érkezésének az időpontját időben jelzi, azt várjuk Altenbergben az autóbussznál. A kezdés előtti napon (június 16) reggel 6-tól este 10-ig értesítés nélkül is minden autóbusszhoz ki-megyünk.

Mehetünk a kölni főpályaudvarról S-Bahn-al Odenthalba és onnan taxival (összesen kb. DM 20).

Autóval: 1-es autópálya (Bundesautobahn 1) Münster/Wuppertal vonalon, kilépő (Ausfahrt) Burscheid a B 51-es útra. A többi autópálya esetén kilépés Levenkusen-nél, és onnan Schlebusch-Schildgen-Odenthal-Altenberg. Altenberg és a dom mindenütt jól van jelezve.

5) Szállás a Találkozó színhelyén korszerű egy-, két-, és többágyas szobákban. Kérésre szállodai elhelyezést is biztosíthatunk – jelenlegi ára naponta, személyenként, étkezés nélkül DM 79-115.

Az alább jelzett 1. és 2. csoportban szappant és törülközőt hozni kell. A 3. csoportban az elhelyezés kétágyas szobákban történik; egyágyas szoba is van napi DM 7 felárral. Az elhelyezés a 3. csoportban a legmagasabb igényeket is kielégíti.

6) Ellátás: Reggeli, ebéd és vacsora az alábbi árban bennfoglaltatik. Ital, kávé és sütemény készítetés ellenében, önköltségi áron.

7) A költségek fizetése szempontjából (szállás ellátás) a Titkárság a résztvevőket három csoportba sorolja: A) a magyarországi szakember (maximum 8 éjjel) nem fizet, B) a magyarországi vendég napi DM 40-et fizet, és C) a többi résztvevő fizet napi DM 70-et.

Saját besorolására bárki javaslatot tehet – besorolásáról mindenki értesítést kap, a jelentkezési határidő leteltével. Választ előtte csak a C csoport tagjai kaphatnak.

A besorolásnál az alábbi szempontok szerepelnek: a) a jelentkezési határidő betartása (1990. febr. 28); b) östörténetünk kutatásában felmutatott eredmények; c) Egyesületünk érdekében kifejtett aktivitás. A résztvevők száma mindhárom csoportban maximált; ezen túl csak szállodai ellátást tudunk biztosítani.

8) Minden ügyben a zürichi Titkársággal levelezünk!

A szervezett ellátás vasárnap reggelivel kezdődik és a következő vasárnapi ebéddel végződik. Nem kötelező a szervezett szállásban és ellátásban résztvenni. Betegségi és baleseti biztosításáról mindenki maga köteles gondoskodni.

Általános jellegű tájékoztatást Budapesten lehet dr. Sárkány Kálmánétól kapni, címe: 1053 Budapest, Eötvös L. u. 3; telefon: 376 356.

A Találkozón – eddigi gyakorlatunknak megfelelően – felajánljuk valamennyi szereplőnek egyesületünk dísztagságát, a többi résztvevőnek pedig a rendes tagságot. Új tagjainktól kérünk egyesületi tablónkra egy 3,5x4,5 cm-es fényképet.

A VIZSONT LÁTÁSRA!

AZ ÖTÖDIK (ALTENBERGI) MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ TITKÁRSÁGA

Zürich, 1989. július hó.

MEGHÍVÓ

AZ ÖTÖDIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓRA ALTENBERGBE

Alulírottak, mint rendezők találkozóra hívjuk mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának mai helyzete.

A Találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a Találkozón valamennyien, mint magánszemélyek vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak:

- 1) a magyar őstörténet;
- 2) a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai;
- 3) a magyar koronázási jelvények;
- 4) adalékok az előző témákhoz pl. a régészet, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi témákat időben III. Endre koráig (1290-1301) kívánjuk követni.

Az előadásokat szakmai vita követi.

Tisztelettel felkérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra! Mondanivalójuk rövid összefoglalását és időtartamát szíveskedjenek a Titkárság címére 1990. február 28-ig postázni, hogy a végleges és részletes műsort összeállíthassuk. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja és *elismeri őstörténetünk több szálból való összefonódásának a lehetőségét.*

Résztvételi díj nincs, a rendezés költségeit néhány magánszemély fedezi.

A résztvevők (előadók, vendégek stb.) mindennemű költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak.

A rendezőség a résztvevőktől elvárja, hogy a Találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartják.

A rendezők személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek és a meghirdetett ügyben kézfogásra nyújtják a kezüket minden irányba. A rendezőség, mint testület, sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik, és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkesedik.

A TALÁLKOZÓ HELYE: 5068 ODENTHAL-ALTENBERG (NSZK)

IDEJE: 1990. JÚNIUS 17-23.

Hivatalos- és munkanyelv a magyar.

A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról jutányos áron.
Jelentkezést írásban kérjük a Titkárság címére, ahonnan a jelentkezők részletes felvilágosítást kapnak.

A Titkárság címe:

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
CH-8047 Zürich, Postfach 502

Felkérjük a magyar szervezeteket, lapokat, rádió- és TV-adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák!

Felsőőr/Oberwart, 1989. július 23.

Bajtsy László (Salzburg), prof. dr. Bakó Ferenc (Eger), dr. Balás Gábor (Budapest), dr. Cey-Bert Gyula (Bangkok), dr. Csihák György (Uster), Dúcz László (Pomáz), dr. Farkas József (Mátészalka), dr. Forrai Sándor (Budapest), dr. Gonda Ferenc (Budapest), dr. Götz László (St. Pölten), prof. dr. Gulya János (Göttingen), Györfvári Ernő (Sopron), Horváth Izabella (Chicago), cpt. ddr. Juba Ferencz (Bécs), Loewengreen Irén (Zürich), Marcel L'Eplattenier (Zürich), dr. Magyar Kálmán (Kaposvár), dr. Marosi Endre (Budapest), dr. Nagy Ákosné (Adelaide), dr. Németh Péter (Nyíregyháza), Nyeső József (Konstanz), dr. Pandula Attila (Budapest), Pluhár Rózsa (New York), Rickemann Veronika (Freidorf), Rojkóné Bakos Ibolya (Bern), Rozsnyai Ágnes (Hilden), dr. Sárkány Kálmánné (Budapest), dr. Szűk Ödön (Szentendre), Szűk András (Düren), gr. Zichy Irén (Stockholm)

A jelen meghívó az eredeti aláírásokkal a Találkozó helyszínén megtekinthető

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Assotiation Historique Hongorise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 tsk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadás 1990-ben
minden hónap második keddjén

Helye: *Kirchgemeindehaus Zürich-Enge*
Bederstr. 25/ Grütlistr. 4 (Bahnhof Enge mellett)

Kezdete: 19,30^h. Az előadást vita követi

<i>Januar 9.</i>	Szkythák (szittyák) és hunok nyomán Belső-ázsiaiában. Expedíciós beszámoló diavetítéssel	Prof. dr. Bárdi László, Pécsi Egyetem, történész
<i>Február 13.</i>	Quo vadis Középeuropa? – Kerekasztal beszélgetés. Vendég: Altkonsul Agathon Aerni (Bern), prof. dr. Carsten Goehrke, Universität Zürich, Nationalrat Andreas Herzog (Zürich), prof. dr. Marco A. König (London), Dr. Heinz Manz, Erster Sprecher der Europaburschenschaft (Zürich), prof. dr. Mehrle Tamás teológus (Freibourg), prof. dr. Révész László történész, (Bern), Jenő Staehelin követ, Dept. Külügyminisztérium (Bern)	Levezető: dr. Csihák György, közgazdász, történész, Uster
<i>Március 13.</i>	Quo vadis Középeuropa? V. Egy középeurópai rendezés terve. Elemzés: dr. Urban EX ORIENTE LUX c. könyvének harmadik része alapján. A könyv beszerezhető az Egyesületnél Sfr. 25 befizetésével	Dr. Csihák, György közgazdász, történész, Uster
<i>Április 10.</i>	A magyar történelem ezer éve - érméken I. A magyar pénzverés kezdete (német nyelven)	Dobál Miklós, numizmatikus, Hinterkappelen
<i>Május 8.</i>	Magyar nyelv - magyar sors	Prof. dr. Gulya János, Göttingen, nyelvész
<i>Június 12.</i>	Hunok, ujgurok, magyarok	Dr. Cey-Bert R. Gyula, történész, Bangkok

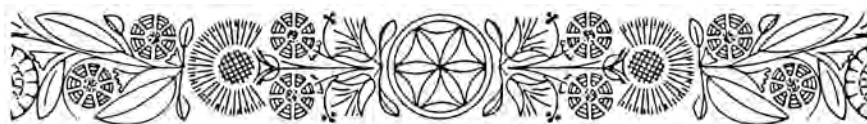
ÖTÖDIK MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ: 1990. június 17-23 Altenberg. Jelentkezés 1990. febr. 28-ig

<i>Szeptember</i> 11.	Schweizer in Ungarn im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts (német nyelven)	Agathon Aerni, Altkonsul Bern
<i>Október</i> 9.	A közöttünk élő turulmadár. (A turulmítosz és a kettőskereszt az ősi magyar jelképrendszerben.)	Dúcz László, Pomáz, történész
<i>November</i> 13.	A Szent Korona 1945. évi menekítésének története a legújabb kutatási eredmények tükrében	v. Somorjai Béla, kartográfus, St. Gallen
<i>December</i> 11.	Egyesületi ünnepség. Részvétel csak erre az alkalomra kiadott meghívóval	

TÖRTÉNELMI KIRÁNDULÁS MINDEN HÓNAPBAN KÜLÖN TERV SZERINT

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Szekreteriat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 tsk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

EINLADUNG

Öffentliche Vorträge 1990

jeden Monat am zweiten Dienstag

Ort: *Kirchgemeindehaus Zürich-Enge*

Bederstr. 25/ Grütlistr. 4 (neben dem Bahnhof Enge)

Beginn: 19,30^h. Auf die Vorträge folgt eine Diskussion

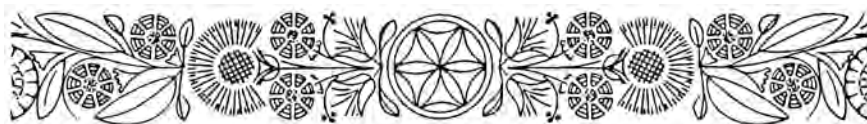
9. Januar	Auf den Spuren der Szythen und Hunnen in Innerasien. Diavortrag. (ungarisch)	Prof. dr. László Bárdi, Universität Pécs, Historiker
13. Februar	Quo vadis Mitteleuropa? – Ein Gespräch am runden Tisch. Gäste: Altkonsul Agathon Aerni (Bern), Prof. dr. Carsten Goehrke, Universität Zürich, Nationalrat Andreas Herzog (Zürich), Prof. dr. Marco A. König (London), Dr. Heinz Manz, Erster Sprecher der Europaburschenschaft (Zürich), Prof. dr. Tamás Mehrle Theologe (Freibourg), Prof. dr. László Révész Historiker, (Bern), Botschafter Jenő Staehelin, Dept. für auswärtige Angelegenheiten (Bern)	Moderator: dr. György Csihák, Wirtschaftler, Historiker, Uster
13. März	Quo vadis Mitteleuropa? V. Ein Zukunftsplan für Mitteleuropa. Die Grundlage bildet der dritte Teil des Buches EX ORIENTE LUX von dr. Urban (ungarisch)	Dr. György Csihák, Wirtschaftler, Historiker, Uster
10. April	Ungarn - 1000 Jahre Geschichte in Münzen und Medaillen. I. Die Anfänge (1000-1526). Diavortrag	Miklós Dobál, Numismatiker, Hinterkappelen
8. Mai	Magyar Sprache - Magyar Schicksal (ungarisch)	Prof. Dr. János Gulya, Göttingen, Sprachwissenschaftler
12. Juni	Hunnen - Uigure - Ungarn Diavortrag (ungarisch)	Dr. Gyula Cey-Bert, Historiker, Bangkok

FÜNFTE TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN, 17-23. Juni 1990 in Altenberg. Meldefrist: 28.2.

11. September	Schweizer in Ungarn im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts	Agathon Aerni, Altkonsul Bern
9. Oktober	Der Turul-Mythos (ungarisch)	László Dúcz, Pomáz, Historiker
13. November	Die Geschichte der Rettung von der Heiligen Krone im Jahre 1945 aus der Sicht neuester Forschungsergebnisse. Diavortrag (ungarisch)	v. Béla Somorjai, Kartograph, St. Gallen
11. Dezember	Festveranstaltung des Vereins. Für Gäste mit besonderer Einladung	
-

WANDERUNG IN JEDEM MONAT GEMAES GESONDERTEM PLAN

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

BERNI TAGOZAT

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz Postfach 12.
Postfach 502 3000 Bern 25.

Telex: 822 882 txx ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadás 1990-ben BERNBEN
csütörtökön, minden hónap második hetében.

Helye: *Kirchgemeindehaus Bern, Ungarnmission
Sulgeneckstrasse 15.*

Kezdet: pontosan 17,30^h

Az előadást vita követi

ELŐADÁS

ELŐADÓ

<i>Január 11.</i>	Szkiták (szittyák) és hunok nyomán Belsőázsiaián Expedíciós beszámoló diavetítéssel	Prof. dr. Bárdi László Pécsi Egyetem, történész
<i>Február 8.</i>	Die diplomatischen und kulturellen Beziehungen zwischen dem Königreich Ungarn und der Schweizerischen Eidgenossenschaft	Dr. Koppány Endre, Muri nemzetközi jogtanácsos (németül)
<i>Március 8.</i>	Quo vadis Középeurópa? II. Magyarország jelenlegi helyzete. Elemzés dr. Urbán: EX ORIENTE LUX c. könyvének második része alapján. A könyv beszerezhető az Egyesületnél, Sfr. 25 befizetésével	Dr. Csihák György közgazdász, történész, Uster
<i>Április 5.</i>	Magyarország 1000 éves története érméken és medálokon. I. A kezdetek (1000-1526). Diavetítés	Dobál Miklós, Hinterkappelen, numizmatikus
<i>Május 10.</i>	Magyar nyelv - magyar sors	Prof. dr. Gulya János, Göttingen, nyelvész
<i>Június 14.</i>	Hunok, ujgurok, magyarok Expedíciós beszámoló diavetítéssel	Dr. Cey-Bert R. Gyula történész, Bangkok

ÖTÖDIK MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ: 1990. június 17-23. Altenberg

Jelentkezés 1990. február 28-ig

<i>Szeptember 13.</i>	Schweizer in Ungarn im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts (németül)	Agathon Aerni, Bern, Altkonsul
<i>Október 11.</i>	A közöttünk élő turulmadár. (A turulmítosz és a kettőskereszt az ősi magyar jelképrendszerben)	Dúcz László, Pomáz történész
<i>November 8.</i>	Körösi Csoma - ein Pionier der Zentralasienkunde (németül)	Prof. Dr. Peter Lindegger, Winterthur, történész
<i>December 28.</i>	Quo vadis Középeurópa: III. Egy középeurópai rendezés terve. Elemzés: Dr. Urbán: EX ORIENTE LUX c. könyvének harmadik része alapján	Dr. Csihák György közgazdász, történész, Uster

TÖRTÉNELMI KIRÁNDULÁS MINDEN HÓNAPBAN KÜLÖN TERV SZERINT

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

SEKTION BERN

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Szekreteriat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz Postfach 12.
Postfach 502 3000 Bern 25.

Telex: 822 882 tkk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

EINLADUNG

Öffentliche Vorträge 1990 in BERN

jeden Monat am zweitem Donnerstag

Ort: *Kirchgemeindehaus Bern, Ungarnmission*

Sulgeneckstrasse 15.

Beginn: 17,30 Uhr

Auf die Vorträge folgt eine Diskussion

11. Januar	Auf den Spuren der Szythen und Hunnen in Innerasien (ungarisch)	Prof. Dr. László Bárdi Universität Pécs, Historiker
8. Februar	Die diplomatischen und kulturellen Beziehungen zwischen dem Königreich Ungarn und der Schweizerischen Eidgenossenschaft	Dr. Endre Koppány, Muri, Rechtskonsulent für internationales Recht
8. März	Quo vadis Mitteleuropa? II. (ungarisch) Die gegenwärtige Situation Ungarns. Die Grundlage bildet der zweite Teil des Buches EX ORIENTE LUX von dr. Urbán	Dr. György Csihák Wirtschaftler, Historiker, Uster
5. April	Ungarn - 1000 Jahre Geschichte in Münzen und Medaillen. I. Die Anfänge (1000-1526). Diavortrag	Miklós Dobál, Hinterkappelen, Numismatiker
10. Mai	Magyar Sprache - Magyar Schicksal (ungarisch)	Prof. Dr. János Gulya, Göttingen, Sprachwissenschaftler
14. Juni	Hunnen - Uigure - Ungarn Diavortrag (ungarisch)	Dr. Gyula R. Cey-Bert, Bangkok, Historiker

F NFTEs TREFFEN ZUR FR HGESCHICHTE DER UNGARN , 17 - 23 JÜN1990 IN ALTENBERG . Meldefrist:
28.2

13. September	Schweizer in Ungarn im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts (németül)	Agathon Aerni, Bern, Altkonsul
11. Oktober	Der Turul-Mythos Diavortrag (ungarisch)	László Dúcz, Pomáz, Historiker
8. November	Körösi Csoma - ein Pionier der Zentralasienkunde	Prof. Dr. Peter Lindegger, Winterthur, Historiker
28. Dezember	Quo vadis Mitteleuropa: III. Ein Zukunftsplan für Mitteleuropa. Die Grundlage bildet der dritte Teil des Buches EX ORIENTE LUX von Dr. Urbán	Dr. Csihák György, Wirtschaftler, Historiker, Uster

WANDERUNG IN JEDEM MONAT GEMÄSS GESONDERTEM PLAN

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

MAGYARORSZÁGI TAGOZAT

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

H-1364 Budapest
Postafiók 107

Telex: 822 882 tsk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadás 1990-ben

minden hónap utolsó csütörtökjén

Helye: *ELTE Tanárképző Főiskolai Kar*

1075 Budapest, VII. Kazinczy u. 23-27.

Kezdet: pontosan 17^h. Belépés díjtan.

Az előadást vita követi

ELŐADÁS

ELNÖK

<i>Március</i> 22.	BEMUTATKOZIK A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET MAGYARORSZÁGI TAGOZATA Helye: (kivételesen): Kossuth Klub, Budapest, VIII., Múzeum u. 7. Előadó: Dr. Pandula Attila, az ELTE adjunktusa, a ZMTE dísztagja	Erdélyi István, MTA, a történelem- tudomány doktora Vitavezető: dr. Németh Péter, megyei múzeumigazgató, a ZMTE magyaror- szági alelnöke
<i>Április</i> 26.	Cpt. ddr. Juba Ferencz, Bécs, a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság és a Tengerész- és Hajózástörténeti Társ. tagja, a ZMTE ausztriai alelnöke: RÖK CZI S A MAGYAR	Dr. Marosi Endre, ELTE docens, a ZMTE dísztagja
<i>Május</i> 31.	Dr. Forrai Sándor, Budapest, történész, a ZMTE dísztagja: A MAGYAR ROV'S'R'S EREDETE, 'R'ST RT NETI SZEF GG - SEI S KAPCSOLATA VALAMENNYI N P ROV'S'R'S'VAL	Dr. Darai Lajos, egyetemi adjunktus, a ZMTE dísztagja

ÖTÖDIK MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ: 1990. június 17-23. Altenberg (Odenthal, NSZK)

<i>Június</i> 28.	Prof. Du Yaxiong, Beijing, Deputy Director of Musicology Department Conservatory of China: THE RELATIONSHIP BETWEEN HUNGARIAN AND CHINESE FOLKSONGS (angolul és magyarul) MAGYAR S K'NAIN PDALOK K Z TTI KAPCSOLATOK	Dr. Bárdi László, egyetemi docens, Pécs, a ZMTE dísztagja
<i>Szeptember</i> 27.	Dorosmai Imre, Sopron, nyelvész: A MAGYAR (SZAB'R - ONOGUR) N P ST RT NETE AZ 5. - 10 SZ ZADBAN	Dúcz László, történész, Pomáz, a ZMTE dísztagja
<i>Október</i> 25.	Dúcz László, Pomáz, történész: A K Z TT NK L TURUL - MAD'R (A TURUL) TOSZ S A KETT SKERESZT AZ SI MAGYAR JELK PRENDSEZEBEN	Bakó Ferenc, Eger, a történelem (nép- rajz) tudomány doktora, a ZMTE díszt- tagja
<i>November</i> 29.	Dr. Erdélyi István, MTA, a történelemtudomány doktora: 'ZSIAIHUNOK - EUR PAI HUNOK	Dr. Tauszik Tamás, kandidátus, Orszá- gos Haematológiai Intézet Budapest, a ZMTE dísztagja
<i>December</i> 28.	Egyesületi ünnepség. Részvétel csak erre az alkalomra kiadott meghívóval	

Háznagy: dr. Marosi Endre és Gál Istvánné a ZMTE dísztagja

Megjegyzés: MTA = Magyar Tudományos Akadémia; ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem
ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

SEKTION UNGARN

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók titkársága

Szekreteriat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zürich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Associación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

H-1364 Budapest
Postafiók 107

Telex: 822 882 tsk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

EINLADUNG

Öffentliche Vorträge 1990

jeden Monat am letzten Donnerstag

Ort: *ELTE Tanárképző Főiskolai Kar*

1075 Budapest, VII. Kazinczy u. 23-27.

Beginn: 17 Uhr. Eintritt frei

Auf die Vorträge folgt eine Diskussion

VORTRAG

PRÄSIDENT

22. März	DIE SEKTION DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH STELLT SICH VOR Ort: (ausnahmsweise): Kossuth Klub. Budapest, VIII., Múzeum u. 7. Referent: dr. PANDULA Attila, Ehrenmitglied des UHVZ	ERDÉLYI István, UAW, Doktor der Geschichtswissenschaften Leiter der Diskussion: Dr. Péter N METH, Museumdirektor, Vize- präsident für Ungarn des UHVZ
26. April	Cpt. Ddr. JUBA Ferencz, Mitglied der Internationalen Medi- zin-Historiker Gesellschaft und der Gesellschaft für Marine und Schiffahrtsgeschichte EV.: R `K CZI UND DIE UNGARISCHE MARINE	Dr. MAROSI Endre, Budapest, Ehren- mitglied des UHVZ
31. Mai.	Dr. FORRAI Sándor, Budapest, Historiker, Ehrenmitglied des UHVZ: URSPRUNG DER UNGARISCHEN KERBSCHRIFT UND IHRE RELATIONEN ZU ANDEREN KERBSCHRIFTEN	Dr. DARAI Lajos, Budapest, Ehren- mitglied des UHVZ

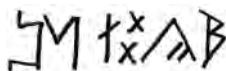
FÜNFTE TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN, 17-23. Juni 1990 in Altenberg (Odenthal, BRD)

28. Juni	Prof. Du Yaxiong, Beijing, Deputy Director of Musicology Department Conservatory of China: THE RELATIONSHIP BETWEEN HUNGARIAN AND CHINESE FOLKSONGS (englisch und ungarisch) (BEZIEHUNGEN ZWISCHEN DEN UNGARISCHEN UND CHINESISCHEN VOLKSLIEDER)	Dr. BÁRDI László, Fünfkirchen, Ehren- mitglied des UHVZ
27. September	DOROSMAI Imre, Sopron, Sprachwissenschaftler: DIE FRÜHGESCHICHTE DES UNGARISCHEN (SABIRONOGUR) VÖLKES IM 5-10. JAHRHUNDERT	DÚCZ László, Historiker, Pomáz, Ehrenmitglied des UHVZ
25. Oktober	DÚCZ László, Pomáz, Historiker: DER TURUL-MYTHOS	BAKÓ Ferenc, Erlau, Doktor der Geschichtswissenschaften, Ehrenmit- glied des UHVZ
29. November	Dr. ERDÉLYI István, UAW, Doktor der Geschichtswissen- schaften: ASIATISCHE HUNNEN - EUROPÄISCHE HUNNEN	Dr. TAUSZIK Tamás, Budapest, Hämatologisches Institut, Ehrenmitglied des UHVZ
28. December	Festveranstaltung des Vereins. Für Gäste mit besonderer Einladung	

Majordomus: dr. MAROSI Endre und GÁL Ilona Ehrenmitglied des UHVZ

Abkürzungen: UAW = Ungarische Akademie der Wissenschaften;
UHVZ = Ungarisch Historischer Verein Zürich

MEGHÍVÓ

EINLADUNG

Tisztelettel és szeretettel hívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Alapító Tagjait, Dísztagjait és Rendes Tagjait - közvetlen hozzátartozóikkal - az Egyesület 1990. évi záró előadására.

Wir erlauben uns, die Gründungsmitglieder, die Ehrenmitglieder und die Ordentlichen Mitglieder des Ungarisch Historischen Vereins Zürich - samt Begleitung - zum Abschlussvortrag 1990 herzlich und geziemend einzuladen.

Az előadás helye és ideje: Zürich, Winterthurerstrasse 135

Ort und Zeit des Vortrages:

kedden, 1990. december 11-én, 19

Prof. Dr. Peter Lindegger, Historiker, Winterthur

KÖRÖSI CSOMA - EIN PIONIER DER ZENTRALASEIENKUNDE

órákor

Ünnepi előadás:

Az előadás után az új tagok ünnepélyes beiktatása, majd a díszvacsora következik.

Ára: itallal Sfr. 45.

Ünnepi öltözet, lehetőleg népviselet.

Zürichi Magyar Történelmi

Dienstag, den 11. Dezember 1990. um 19 Uhr.

Festvortrag:

Nach dem Vortrag werden die neuen Mitglieder im feierlichen Rahmen aufgenommen und ein festliches Nachtmahl serviert.

Preis samt Getränke Sfr. 25.

Festliche Bekleidung, Tracht erwünscht.

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich * Postcheckkonto: Zürich 80-

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Festveranstaltung 1990

- 19,00 Eröffnung, Ehrungen
- 19,15 Aufnahme neuer Mitglieder
- 19,30 Festliches Nachtmal
- 20,30 Festvortrag
Prof. Dr. Peter Lindegger, Historiker, Winterthur

KÖRÖSI CSOMA - EIN PIONIER DER ZENTRALSIELEKUNDE

- 21,20 Wortmeldungen
- 22,30 Abschied

Zürich, 11. Dezember 1990

MEGHÍVÓ

Tisztelettel és szeretettel hívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Alapító Tagjait, Dísztagjait és Rendes Tagjait - közvetlen hozzátartozójukkal - az Egyesület 1990. évi záró előadására.

Az előadás helye és ideje:

Hotel Benczúr, Benczúr u. 35, 1068 Budapest

pénteken, 1991. december 13-án
17 órakor.

Kapitány ddr. vitéz Juba Ferencz
a Nemzetközi Orvostörténeti
Társaság tagja, Egyesületünk

EINLADUNG

Wir erlauben uns, die Gründungsmitglieder, die Ehrenmitglieder und die Ordentlichen Mitglieder des Ungarisch Historischen Vereins Zürich - samt Begleitung - zum Abschlussvortrag 1990 hehrlich und geziemend einzuladen.

Ort und Zeit des Vortrages:

Freitag, den 13. Dezember 1991,
um 17 Uhr.

Capt. DDr. Ferencz Juba
Mitglied der Internationalen
Medizinhistoriker Gesellschaft,
unser Vizepräsident, Österreich

**A MAGYAR TENGERSZÉKSZÁLLÁS KULTÚRHATÁSAI ÉVEZREDEINKBEN
KULTEFFEKTE DER UNGARISCHEN SEEFART IN UNSEREM JAHRTAUSEND**

Ünnepi előadás:

Festvortrag:

Az előadás után az új tagok
ünnepélyes beiktatása, majd a
díszvacsora következik.

Nach dem Vortrag werden die
neuen Mitglieder im feierlichen
Rahmen aufgenommen und ein
festliches Nachtmahl serviert.

Ára (ital nélkül) 300 forint.

Preis (ohne Getränke) Forint
300.

Helyfoglalás a menü árának
befizetésével történik 1991.
november 30-ig.

Ünnepi öltözet, lehetőleg
népviselet.

Reservation mit Einzahlung
des Menüpreises wird bis
zum 30. November 1991
erbeten

Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich * Postcheckkonto: Zürich

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Festveranstaltung 1991

19,00 Eröffnung, Ehrungen
19,30 Festliches Nachtmal
20,30 Festvortrag

Capt. DDr. v. Ferencz Juba
Mitglied der Internationalen Medizinhistoriker
Gesellschaft, unser Vizepräsident Österreich

Kultureffekte der ungarischen Seefart in unserem Jahrtausend

21,20 Wortmeldungen
22,30 Abschied

Zürich, 10. Dezember 1991

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó
Előadásai és Iratai
Felsőőr/Oberwart 1989**

Tartalom

Nádasy T. Jenő (<i>London</i>)	Előszó – Megnyitó A faji és a nemzeti ösiség bizonyításának fontossága a mai világban 7
AZ ELŐADÁSOK SZÖVEGE	
Darai Lajos (<i>Kápolnásnyék</i>)	Őstörténetünk régebbi s újabb irodalmunkban 17
Bakó Ferenc (<i>Eger</i>)	A palóc etnikai csoport történelmi kiala- kulása és az északi Felföld betelepülése 33
Balás Gábor (<i>Budapest</i>)	Középkori székely települések a Kárpát- és a Duna-medencében 40
Berta Árpád (<i>Szeged</i>)	A magyar törzsnévek eredete és történeti háttérük 28
Cey-Bert Róbert Gyula (<i>Bangkok</i>)	Az Altaj, az Isten-hegység és a Kara- kórum sziklarajzai és üzenetei 52
Csihák György (<i>Zürich</i>)	Egy kis történészkedés családnévem körül 61
Dorosmai Imre (<i>Sopron</i>)	Bán, ispán (zsupán) szavunk eredete és ami körötte van 64
Du Yaxiong (<i>Beijing</i>)	The relationship between Chinese and Hungarian folksongs 77
Farkas József (<i>Mátészalka</i>)	A történelmi Szatmár megye néprajzához 96
Forrai Sándor (<i>Budapest</i>)	A magyar rovásírás eredetének őstör- téneti háttere 106
Gál Istvánné (<i>Budapest</i>)	Érzékelési vizsgálatok a magyar populációban 121
Gonda Ferenc (<i>Budapest</i>)	A turáni népek emlékei Európában és Ázsiában 126
Henkey Gyula (<i>Kecskemét</i>)	Közép-Európa népeinek embertani képe 130
Juba Ferenc (<i>Bécs</i>)	A magyarság tengerész-őstörőneinek kialakulása 144
Kaba Ákos (<i>Calgary</i>)	Széljegyzetek Bartha „A magyar nép őstörténete” c. munkájához 150
Láczy Ervin (<i>Long Island City</i>)	A honfoglaláskori erdélyi blak, vagy bulák nép török eredete 161

Magyar Kálmán (Kaposvár)	A magyar határvédelem története a kezdetekről az Árpád-korig	178
Molnár V. József (Budapest)	Szent László „kötése“	188
Németh Péter (Nyíregyháza)	A Felső-Tisza-vidék népessége a 10. században	190
Pandula Attila (Budapest)	Ősi elemek továbbélése a középkori magyar fegyverzetben, viseletben, a Szent László falfestmények alapján	196
Sándorfi György (Budapest)	A nyugati határszél a 10. században	208
Simon Zoltán (Toronto)	Magyar nyelvi őslógika és a távoli népek	225
Tauszik Tamás (Budapest)	A magyarság eredete és vércsoport kutatásainak összefüggése	231
FÜGGELÉK		
Prihoda-Borsos Anikó rajza		236
A ZMTE őszinte története IV.		237
Meghívó Felsőőrbe		241
Einladung nach Oberwart		243
Körlevél a találkozó résztvevőkhöz		245
Meghívó a zürichi előadásokra		247
Einladung für die Vorträge nach Zürich		249
Meghívó az évzáró ünnepségre Zürichbe		251
Festprogram		252
Jegyzőkönyv		253
Az előadások foglalata		254
Sajtóközlemény		270
Pressemitteilung		271
Meghatározás		272
Házirend		273
Nyilatkozat		274
Műsorterv		275
Program (Plan)		277
Alapítvány		279
A ZMTE 2. kötet tartalomjegyzéke (Zürich 1987)		281
A ZMTE 25. kötet tartalomjegyzéke (London 1989)		283
Statisztika		286
ZMTE kiadványok		288
A kiadványaink megvásárolhatók		292
Ajánló		293
A ZMTE Tudományos Tanácsa		294
Asztaltársaságaink		295
Info		296

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó
Előadásai és Iratai
Szent Gallen 1991**

Tartalom

Előszó	6
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története VI	7

AZ ELŐADÁSOK SZÖVEGE

Duft Johannes (<i>St. Gallen</i>)	Ungarn in St. Gallen. Ein Rückblick auf den 1. Mai 926 am 1. Mai 1991 in der Stiftsbibliothek St. Gallen	13
Csihák György (<i>Zürich</i>)	Magyarok Szent Gallenben - pogányul	19
Du Yaxiong (<i>Beijing</i>)	The ancient quint-construction in Hungarian folksongs	24
Matsumoto Hideo (<i>Osaka</i>)	Characteristics of Mongoloid and neighboring populations based on the genetic markers of human immuno- globulins	39
Cser Ferenc (<i>New York</i>)	„A Paleolitikus Homo sapiens sapiens származási hagyománya a meglévő Európaiakban: Az Y chromosoma áttekintése“ című cikk fordítása	55
Érdy Miklós (<i>New York</i>)	Észrevételek a magyarországi japán genetikai vizsgálatok kiértékeléséhez	64
Érdy Miklós (<i>New York</i>)	Comments on the evaluation of Japanese genetic tests in Hungary	77
Szekeres István (<i>Budakalász</i>)	A teknős jelcsalád	78
Csihák György (<i>Zürich</i>)	Rovásfelirat a svájci PINSEC-ben. (Val d' Anniviers Wallisban)	102
Forrai Sándor (<i>Budapest</i>)	A scájci Anniviers-völgy rovásfelirata. Pinsec – Penszék	119
Fejes Pál (<i>Szeged</i>)	Egy pillantás az ősi magyar múltba. A Pinsec-i gerenda felirata	122
Záhonyi András (<i>Budapest</i>)	Egy jól áttekinthető sumér–akkád–magyar kisszótár bemutatása	142
Juba Ferencz (<i>Bécs</i>)	A magyar nép tengerészösztö- neinek kialakulásáról	158
Stamler Imre (<i>Somogyjád</i>)	Gondolatok 3500 éves városunk romjairól	164
Lukács József (<i>Kassa</i>)	A zempléni ó-magyar fejedelmi sír és feltárása	173
Kovárczy István (<i>Malmö</i>)	„Kalandozásaink“	182

Markovics György (<i>Gyula</i>)	A régi magyar íj és újra felfedezése	191
Gyöngyössi János (<i>Székelyudvarhely</i>)	Zsombor - Szászsombor - Székely- zsombor - egy különös településtörténet	195
Lukács Márta (<i>Tatabánya</i>)	Az altomontei Szent László kép története	198
Török Albert) (<i>Székelyudvarhely</i>)	Aranyosszék története a helynevek tükrében	202
W. Vityi Zoltán (<i>Vásárosnamény</i>)	A moldvai csángó-magyar okmánytár 1467-1706 I-II.	210
Pandula Attila (<i>Budapest</i>)	A Szent Korona rendjeleken és kitüntetések	214
Függelék		
Jegyzőkönyv		237
Az előadások tartalmi kivonata		238
Meghatározás		253
5. Magyar		
6. Kalandozások		
Házirend		254
Nyilatkozat		255
Műsor (Tervezet)		256
Sajtóközlemény		258
Pressemitteilung		259
Statisztika		260
Alapítvány		262
Szereplők- Szerzők		264
Meghívó St. Gallenbe		266
Körlevél		268
Meghívó Zürichbe az előadásokra		271
Einladung für die Vorträge nach Zürich		272
Meghívó a budapesti előadásokra		273
Einladung für die Vorträge nach Budapest		274
A ZMTE 42. sz. kiadványának tartalomjegyzéke		275
A ZMTE 45. sz. kiadványának tartalomjegyzéke		278
Könyveink megvásárolhatók		281
Kiadványaink		282
Ajánló		286
Asztaltársaságaink		287
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve		288
20 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich		289
<i>Kovács Imre Endre</i> : IMA		290
A ZMTE Magyar Történelmi iskolái		292
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa		293
Info		295

**Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn
A Magyar Őstörténeti Találkozókon résztvevők száma**

Ort Helyszín	aus Ungarn Magyarországról				aus anderen Ländern Más államokból				Total Összesen				Vorträge Előadások	
	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	persönlich személyesen	ingesandt beküldve
Benidorm 1986	4	1	5	3	9	4	13	-	13	5	18	3	15	3
Zürich 1987	8	5	13	8	13	22	35	-	21	27	48	8	35	3
London 1988	20	14	34	23	19	28	47	1	39	42	81	24	56	13
Felsőőr 1989	26	36	62	19	25	24	49	1	51	60	111	20	38	9
Altenberg 1990	13	4	17	13	11	12	23	4	24	16	40	17	23	8
St. Gallen 1991	20	14	34	12	21	44	65	5	41	58	99	17	32	8
Szentendre 1992	21	52	73	-	10	8	18	-	31	60	91	-	23	4
Kaposvár 1993	11	84	95	-	12	1	13	6	23	85	108	6	30	4
Tapolca 1994	24	31	55	-	15	2	17	9	39	33	72	9	30	5
Tapolca 1995	18	104	122	-	8	35	43	1	26	139	165	1	18	4
Tapolca 1996	12	121	133	-	13	32	55	2	25	153	188	2	15	2
Tapolca 1997	28	136	164	1	19	81	100	12	47	217	264	13	19	-
Tapolca 1998	11	67	78	1	15	153	168	1	26	220	246	2	19	3
Tapolca 1999	14	126	140	1	25	124	149	134	39	250	289	135	22	8
Felsőőr 2000	9	5	14	1	13	20	33	-	21	26	47	1	14	6
Szentendre 2001	21	84	105	-	35	154	189	82	56	238	294	82	34	12
Budapest 2003	18	60	78	•	2	43	45	•	20	103	123	•	28	5
Nyíregyháza 2004	16	49	65	•	9	49	58	•	25	98	123	•	20	3

Regionaltreffen der Historiker – Övezeti Történésztalálkozók

Ort Helyszín	Vorträge - Előadások		Teilnehmer - Résztvevők száma				
	persönlich- személyesen	ingesandt- beküldve	Expert szakember	Gast vendég	aus Kontinent	aus Land- ország	unter 30 Jahre in % 30 év alattiak %-ban
Székyudvarhely-Hofmarkt 1994. május	10	6	24	214	2	6	78
Komárom 1994. szeptember	14	-	23	133	1	5	65
Csikszereďa - Szeklerburg 1995. június	22	5	25	112	3	7	71
Székyudvarhely-Hofmarkt 1996. május	9	1	16	151	3	7	42
Csikszereďa - Szeklerburg 1997. május	12	-	21	84	1	5	38
Csikszereďa - Szeklerburg 1998. május	15	1	18	270	2	5	82
Csikszereďa - Szeklerburg 1999. május	18	2	16	62	2	6	35
Decs 2000. április	22	3	24	231	2	4	62
Rozsnyó - Rosenau 2000. június	19	1	27	111	2	5	39

Ungarisch Historische Schule

A Magyar Történelmi Iskolán résztvevők száma

Ort Helyszín	Total Teilnehmer Összesen			davon Referent Ebből oktató			% in Total Összesenből %-ban		Vorträge Elhangzott előadások száma
	Total fő	aus Kontinent világrészről	aus Land országból	Total fő	aus Kontinent világrészről	aus Land országból	Frauen nők	unter 30 Jahren 30 éven aluliak	
Szeged 1992	124	3	11	20	3	7	61	72	24
Tab 1993	178	4	13	28	4	7	65	66	41
Tapolca 1994	184	4	10	19	4	6	58	78	23
Tapolca 1995	186	2	12	12	2	7	38	70	10
Tapolca 1996	225	4	15	16	1	4	67	72	15
Tapolca 1997	298	3	15	18	1	5	57	79	16
Tapolca 1998	246	3	9	21	2	3	69	81	16
Tapolca 1999	289	4	13	21	1	6	62	68	23
Felsőőr 2000	47	4	12	21	4	12	26	15	20
Szentendre 2001	294	4	13	25	1	5	63	79	23
Budapest 2003	123	4	14	25	4	13	36	20	16
Nyíregyháza 2004	135	1	14	33	3	12	48	42	36

Nach Ländern - Országoként

Land Ország	Szeged 1992	Tab 1993	Tapolca 1994	Tapolca 1995	Tapolca 1996	Tapolca 1997	Tapolca 1998	Tapolca 1999	Felsőőr 2000	Szent- endre 2001	Buda- pest 2003	Nyíreg- yháza 2004	Nyíregyháza 2004		
	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Teilnehmer résztvevő	Expert oktató	Total összesen
Anglia	1	-	-	-	4	6	3	2	1	1	-	4	3	1	4
Ausztrália	1	1	1	1	2	6	-	1	3	5	1	2	-	2	2
Ausztria	2	2	2	-	4	2	-	1	12	2	1	1	-	1	1
Csehország	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dánia	-	-	-	1	2	2	2	1	1	1	1	4	4	-	4
Jugoszlávia	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	9	8	1	9
Kanada	1	1	-	2	1	-	-	-	1	2	1	2	1	1	2
Kína	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lengyelország	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Magyarország	61	118	88	121	124	183	172	140	16	111	74	65	48	17	65
Németország	6	-	1	4	7	6	6	4	2	5	3	5	5	-	5
Olaszország	1	1	-	2	2	5	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Románia	20	14	36	22	50	44	45	57	2	107	3	16	13	3	16
Svájc	5	2	2	2	4	5	1	1	2	4	1	3	1	2	3
Svédország	-	1	1	4	1	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Szerb. M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	9	8	1	9
Szlovákia	23	29	51	21	19	28	14	61	5	29	11	13	11	2	13
Szlovénia	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thaiföld	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Ukrajna	-	1	-	2	3	3	-	15	-	24	1	1	-	1	1
USA	3	3	1	-	-	-	-	3	1	2	1	1	-	1	1
Összesen	124	178	184	186	225	298	246	289	47	294	123	135	102	33	135

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványai

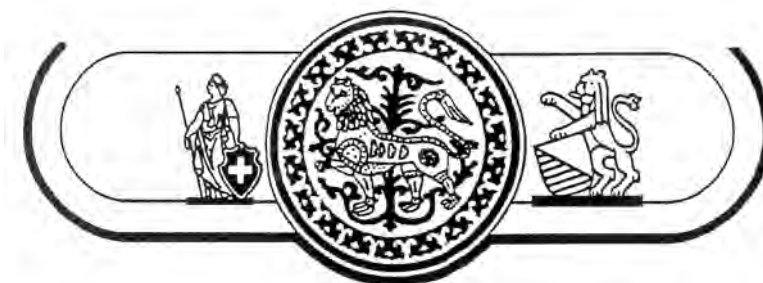
1. **Első (Benidormi 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (151 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1
2. **A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (146 oldal, ebből 50 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2
3. **Magyarok Őstörténete.** Összefoglaló áttekintés. (48 oldal). Írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őstörténeti írói munkaközössége, Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3
4. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai.** (277 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor). Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X
5. **Magyar Történelmi Tanulmányok 1.** (136 oldal) Kiegészítő tanulmányok a Tabi iskola előadásaihoz. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629
6. **Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve.** (92 oldal) Összefoglaló áttekintés. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3
7. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet.** Magyar Történelmi Tanulmányok 2. (124 oldal) Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8
8. **Képeslapok magyar történelmi motívumokkal.** 8 különféle, szimpla és dupla
9. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (416 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5
10. **Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zusammenfassung. (54 Seiten) Geschrieben von der Arbeitsgruppe des Ungarisch Historischen Vereins Zürich. Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7
11. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai.** (227 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85 274 12
12. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai.** (183 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0
13. **Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról.** (68 oldal) Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 5 5
14. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai.** (152 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9
15. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (143 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2

16. **Csihák György: Ex Oriente Lux.** (249 oldal) Tanulmány a magyar múltról, jelenről és a jövőről. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1
17. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (258 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X
18. **Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum** (mit Farbbildern). **A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei** (kétnyelvű kiadvány színes képekkel 44 oldal). Előszó: Claudió Caratsch. Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8
19. **Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába.** (152 oldal) Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02
20. **Honfoglalásunk és előzményei. A Tizenegyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (173 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. 10 oldal angol-magyar-német-francia és orosz nyelvű őstörténeti fogalmak. **Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. Az Ötödik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (110 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0
21. **Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.** (151 oldal) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8 (Közösen a Szabadtér Kiadóval)
22. **Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról.** (102 oldal) Budapest-Zürich, 1999
23. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (140 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9
24. **Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság.** (114 oldal) Az előadások szövege. St. Gallen-Budapest, 1999. Kétnyelvű kiadvány a Magyar Nemzeti Múzeumban 1998-ban rendezett „Die Kultur der Abtei Sankt Gallen” című kiállítás alkalmával, az ELTE-n rendezett nemzetközi konferencia előadásai. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás ISBN 963 86100 8 5
25. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (188 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 5 3
26. **Csihák György: A magyar nemzet múltja * Szent István király életműve és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar - nép - kisebbség.** (94 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1
27.

Fünffzehn	Jahre	UHVZ	-
A ZMTE tizenötéves 1985 - 1999. (50 oldal) Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X			
28. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II.** (206 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5
29. **Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Szenszi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről.** (64 oldal) Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 8 8

30. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai.** (312 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6
31. **A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenharmadik Magyar Őstörténeti Találkozója és Hetedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0
32. **Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen.** (Regény, 112 oldal) Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2
33. **Csihák György: Magyar nempolitikai írások.** (50 oldal) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 0 X
34. **Kiadványaink tartalom jegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht.** (44 oldal) Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86100 7 7
35. **Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Szentendre-2001) Tizenhatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai (178 oldal). **A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949).** Tizedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (207 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 6 9
36. **Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002.** (58 oldal) Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86100 9 3
37. **Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról.** Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8
38. **Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre.** (169 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Rozsnyó 2000) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai. Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 2 6
39. **Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Sárköz-Decs 2000) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai. Decs-Zürich 2004. ISBN 963 9349 03 8
40. **Csihák György: Forog a történelem kereke...** (52 oldal) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6
41. **A magyar műveltség gyökerei.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. **Az 1930-as évek magyar műveltsége.** Kilencedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Felsőőr/Oberwart 2000) (147 oldal) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4
42. **Az első világháború és magyar történelmi előzményei (1914-1921)*** (147 oldal) **Szent István és a magyar államalapítás.** (195 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik Magyar Történelmi Iskola és Tizennegyedik Magyar Őstörténeti Találkozója. (Tapolca 1999). Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X
43. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (288 oldal) (Budapest 2003) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2

44. Zwanzig	Jahre	UHVZ	-
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004. (74 oldal) Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 4			
45. A magyar huszárság története.	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenkettedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (114 oldal)	A lovasműveltség sajátosságai. Az Egyesület Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (313 oldal)	Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0
46. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.	(296 oldal)	Felsőőr/Oberwart 1989. Budapest-Zürich, 2005.	ISBN 963 9349 10 0
47. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.	(295 oldal).	Szent Gallen 1991. Budapest-Zürich, 2005.	ISBN 963 9349 08 9
48. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.	Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. (280 oldal)	Budapest-Zürich, 2005.	ISBN 963 9204 38 2
49. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.	(291 oldal).	Altenberg 1990. Budapest-Zürich, 2005.	ISBN 963 9349 09 7

**Kiadványaink megtalálhatók
minden nagyobb magyarországi könyvtárban
és további 70 ország 156 könyvtárában, tehát mindenütt,
ahol magyarok élnek vagy tanulnak**

Könyveink megvásárolhatók a **Heraldika Kiadó** könyvesboltjában:

1113 Budapest, Takács Menyhért utca 5.
Telefon/fax: 0036 (1) 20-96-078 – Mobil: 0036 (20) 97-36-120
E-mail: heraldika@heraldikakiado.hu
www.heraldikakiado.hu

és terjesztőinél.

Egyes példányok megrendelhetők:

H-8660 Tab, Városi Könyvtár,
Ady Endre utca 5.
00 36 (84) 320 453
Email: bookstab@matavnet.hu

**Az Egyesület által kiadott könyvek,
a Magyar Köztársaság oktatási minisztere által
T 300730-1676/1999 számon kiadott alapítási engedélyünk szerint és
T 302460-780/1999 számon kiadott indítási engedélyünk szerint,
pedagógus továbbképzési programunk tankönyvei.
A továbbképzésről internetes honlapunkon részletes tájékoztató van:**

www.zmte.inf.hu

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
Tudományos Tanácsa

Elnök:

ZACHAR JÓZSEF - D. Sc., történész, egyetemi tanár, Eszterházy Károly Főiskola, Eger.

Titkár:

BÉRCZI SZANISZLÓ Dr. C. Sc., csillagász, fizikus, a földtudomány kandidátusa, ELTE, Általános Fizikai Tanszék (Kozmikus Anyagokat vizsgáló Úrkutató Csoport), Budapest

CSÁMPAI OTTÓ - C. Sc., etnoscziológus, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető - Trecseni Egyetem tanszékvezetője.

DARAI LAJOS - C. Sc., filozófia történész, főiskolai tanár - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.

HORVÁTH LAJOS - ny. főlevéltáros, tanszéki szakfőtanácsos, Szent István Egyetem, Gödöllő, Környezetgazdálkodási Intézet.

FARKAS LŐRINC IMRE Körösi Csoma Sándor Egyetem rektora, Budapest

SLAVIC MAGDOLNA - Mr. Sc. Ph. - Subotica/Szabadka.

SZABÓ A. FERENC - C. Sc., politológus, egyetemi tanár - Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Politikaelméleti és Jogtudományi Tanszék.

SZABÓ PÉTER történelemtanár, polgármester, Tiszadob

Vétőjogú tag:

CSIHÁK GYÖRGY - dr. u., közgazdász, történész, ZMTE elnök.

Tag:

FARAGÓ JÓZSEF - D. Sc., etnográfus, egyetemi tanár, nyelvész, az MTA tiszteleti tagja. Cluj Napoca/Kolozsvár.

FÁBRI BÁLINT történelemtanár - Wesselényi Miklós Szakközép- és Szaki9skola, Nyíregyháza

FRISNYÁK SÁNDOR - D. Sc., természettudományi doktor, tanszékvezető - Nyíregyházi Főiskola, Földrajz Tanszék.

HALÁSZ TIBOR történelemtanár- Subotica/Szabadka.

VITÉZ HERÉNYI ISTVÁN - C. Sc., jogász, történész, Budapest.

VITÉZ CAPT. JUBA FERENCZ - ddr. u., tengerésztörténész, jogász, tengerészkapitány, hajóorvos, Bécs.

KIRÁLY VERONKA - Észak Bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete, elnök, Subotica/Szabadka.

KÖLTŐ LÁSZLÓ - dr., régész, vegyészmérnök, osztályvezető, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár.

MIKLAUZIĆ ISTVÁN dr. közgazdász, Budapest

NAGY KÁLMÁN - hadtörténész, nyugalmazott huszárezredes, Budakeszi.

SZABÓ ISTVÁN MIHÁLY D. Sc., mikró-, illetve környezet biológus, az MTA rendes tagja, ny. tanszékvezető egyetemi tanár, Budapest

SZEDERKÉNYI TIBOR - D. Sc., a földtudomány doktora, egyetemi tanár, Pécsi Egyetem, Szeged.

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS - Ph. D. történész, főiskolai tanár - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.

AJÁNLÓ

A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA (KJF)
és a
ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET (ZMTE)

ajánlja, szervezi és lebonyolítja

A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA c. programot

*a Magyar Köztársaság oktatási minisztere
T 300730-1676/1999 sz. alapítási és
T 302460-780/1999 sz. indítási engedélyével*

általános- és középiskolai történelemtanárok számára.
Irányítja a ZMTE Tudományos Tanácsa.

Megszervezhető bármely településen, ahol megfelelő hely és legalább 20 hivatalos jelentkező van. A szomszédos országokban az oktatók költségének egy részét a két szervező intézmény vállalja.

A legjobb vizsgázók bekerülhetnek oktatóink közé, előadhatnak a ZMTE iskoláiban, történelmi találkozóin, előadásuk rangos kiadványba kerülhet.

**A továbbképzés időtartama 120 óra, díja 58.600,- Ft/fő.
Előfeltétel: főiskolai vagy egyetemi végzettség.**

Kérje ingyenes, részletes tájékoztatónkat és tantervünket:

DR. DARAI LAJOS PH. D.,
főiskolai tanár, a továbbképzés felelőse

KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA
*Cím: H-8000 Székesfehérvár, Szabadságharcos út 59.
Telefon: 00 36 (22) 312-152/151, Fax: 00 36 (22) 312-288
E-mail: lmdarai@mail.kodolanyi.hu – Internet: www.kodolanyi.hu*

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

ASZTALTÁRSASÁGAINK - UNSERE TAFELRUNDEN

AUSTRALIA

István **Nagy** (Adelaide)
2/13 Lassie Ave.,
Windsor Gardens SA 5087
T: 08/83678581
E-mail: vando-
mis@webmedia.com.au

Géza **Katona** (Hobart)
11 Zomay Ave., Dynnyrne 7005
Tasmania
T: 03/62233174
katona@tasmail.com

József **Kozsik** (Melbourne)
9 Hilbert Courth
East Oakleigh Vic. 3166
T: 03/95684590
E-mail: cserenc@netscape.net

Károly **Gerecs** (Sydney)
13 Bangalla Road
Concord West NSW 2138
T: 02/97431748
E-mail: gerecs@tpg.au

AUSTRIA

László **Kelemen**
A-7501 Unterwart 300
T: 0043/3352/38788
E-mail: office@umiz.at

MAGYARORSZAG

Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest,
Hamzsabégyi u. 20.
T: 0036/1/2095960
E-mail: sanczklara@pim.hu

Szalkai László

H-6800 Hódmezővásárhely
Futó Mihály u. 12.
T: 0036/62/243929
E-mail: csereszny-
es@mail.cserko.sulinet.hu

NEUSEELAND

Steven Andras **Toth**
12 Webb Street, Christchurch
T: 03/3557448

ROMANIA

László **Barabási**
Széki út 157,
RO-530203 Miercurea Ciuc
T: 0040/98/302501
E-mail: barabasil@freemail.hu

Dr. József **Faragó**
Dragalina 8/14
RO-400024 Cluj-Napoca
T: 0040/264/193666
E-mail: faragojosef@usa.net

Anna & Lajos **Sipos**
Str. Moldovei 13/B
RO-540542 Tg. Mures
T: 0040/265/244139
E-mail:
molnarj@ms.sapientia.ro

SERBIA

Lajos **Szabó**
Partizanskih baza 17
YU-24000 Subotica
T: 00381/24/547504
E-mail: gsepsey@tippnet.co.yu

SLOWAKIA

Kornélia **Csala**
Mäsiarska 59
SK-040 01 Košice
T: 00421/55/6254184
E-mail: kapok@orangemail.sk

Dr. Ottó **Csámpai**
Výšehradská 13
SK-851 06 Bratislava
T: 0042/903/453514
E-mail: csotto@netax.sk

Zoltán **Beke**
Dovčiková 1
SK-048 01 Rožnava
T: 00421/905/968338
E-mail: beke@pobox.sk

SWEDEN

Frigyes **Hutter**
Kantyxegången 8
SE-42147 Västra Frölunda
(Göteborg)
T: 0046/31/479789
E-mail:
fredrikhutter@hotmail.com

HISTORISCHER VEREIN
IN ZÜRICH
UNGARISCH
ZÜRICH

INFO

Ungarisch Historischer Verein Zürich
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága
CH-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1
Präsident/Elnök: Dr. György J. Csihák
Telefon: 0043/3352/31872
www.zmte.inf.hu
zmte@freemail.hu

Gemeinnütziger Verein. Svájci Közérdekű Egyesület

Kapcsolati cím Magyarországon
Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest,
Hamzsabégyi u. 20.
T: 0036/1/2095960
sanczklara@pim.hu

Nyilvános előadás
minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor
H-1051 Budapest, Arany János u. 10. Telefon: 0036/1/3112248

www.aranytiz.hu
aranytiz@freemail.hu

Tafelrunde/Asztaltársaság:
*Adelaide / Budapest / Christchurch / Csikszereda / Felsőőr / Göteborg /
Hobart / Hódmezővásárhely / Kassa / Kolozsvár / Marosvásárhely / Melbourne /
Pozsony / Rozsnyó / Szabadka / Sydney*

ZÜRICH
MAGYAR
TÖRTÉNELMI
EGYESÜLET

**LÉGY BÁTOR ÉS HŰ
MINT A FENYŐ
AMELY A SZÍNÉT
AKKOR SE VÁLTOZ-
TATJA
AMIKOR A HÓ
AZ ÁGÁT**

*Hirohito császár
1946 január*